

231

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı

TÄBÄSSÜM BÄGI

(Giriş, Transkripsiyon, Türkiye Türkçesine
Aktarma, Dil Özellikleri , Sonuç , Sözlük)

Özen YAYLAGÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

MALATYA
EYLÜL 1995

TÄBÄSSÜM BÄGI

(Giriş, Transkripsiyon, Türkiye Türkçesine Aktarma, Dil Özellikleri , Sonuç , Sözlük)

" Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne "

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LISANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

08107129

ty PN 1995 .B793

Yaylagül, Özen

türkçe Tabassüm başı (Giriş,transkripsiyon, Türkiye

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../1995

Enstitü Müdürü

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
Merrak Kütüphanesi

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKILER

İçindekiler.....	I-VIII
Önsöz.....	IX-XII
Transkripsiyon işaretleri.....	XIII
Kısaltmalar.....	XIV
Kullanılan işaretler.....	XIV

A

GİRİŞ

Özbek Türkçesi ve Özbekler.....	1-4
Özbek Edebiyatı.....	4-13

B

METİN TRANSKRİPSİYON

VE

TÜRKİYE TÜRKÇESİ'NE AKTARIMI

1. Sırlı Söz " Sırlı Söz ".....	19-20
2. Mening Bağım " Benim Bağım ".....	19-22
3. Topraq Nən Hidi " Toprak ve Ekmek Kökusu ".....	21-24
4. Yulduzlär Nidası " Yıldızlar Nidası ".....	23-24
5. Mänzi " Menzil ".....	23-26
6. Bu Künlär " Bu Günler ".....	25-26
7. Tübässüm Bağı " Tebessüm Bağı ".....	25-26
8. Asmü Çiräk Emäs " Asma Lamba Degil ".....	27-30
9. Bahtigül " Bahtigül ".....	29-32
10. Köngil " Gönül ".....	31-34
11. Kızım Aydınning Koşığı " Kızım Aydın'ın Sarkısı ".....	33-36

12. " Yahşılık " " İyilik ".....	35-36
13. Sönük Yulduzlär " Sönük Yıldızlar ".....	35-40
14. Közlär " Gözler ".....	39-42
15. Kırmızıy " Kırmızıay ".....	41-44
16. Ümr " Ömür ".....	43-44
17. Bir Postgä " Bir Dosta ".....	43-46
18. Köçmänci İlanlär " Göçebe Yılanlar ".....	45-50
19. Tolkin ve Kalb " Dalga ve Kalp ".....	49-52
20. " Ustaz " " Ustad ".....	51-56
21. Zäncirbänd Şe'r " Zincirbend Şiir ".....	54-61
22. Çizik " Çizgi ".....	60-63
23. Köying Mengä Öz Yürägimni " Köyün Bana Kendi Yüreğimi.....	62-69
24. Buhârânâmä " Buhârânâme ".....	68-97
25. Spitämennig Songgi Koşığı " Spitamen'in Sonuncu Şarkısı.....	96-99
26. Ta'zim " Tazim ".....	100-103
27. GÜLLÄR YÜZÜDÄ HANDE " GÜLLER Yüzüde Hande ".....	102-105
28. Bu Köngil " Bu Gönül ".....	104-107
29. Mirzä Abdul Kärim Buhäriy İstägi " Mirza Abdul Kerim Buhârî İsteği.....	106-109
30. Häyätgä Kaytis " Hayata Dönüş ".....	110-115
31. Aydın Hayallär " Aydınlik Hayaller ".....	114-121
32. Miri KULAL vâ Şägird Hakidä Bällädä " Miri Kulal ve Çirak Hakkında Balat ".....	120-127
33. Ustä Şirin Mänälägi " Usta	

Şirin Monoloğu ".....	126-131
34. Kasâskâr Dünyâ Bu " Öç Alıcı Dünya Bu ".....	130-137
35. Hälävât " Huzur ".....	136-137
36. Cäyränim Bâr Edi... " Ceylanım Var Idi... ".....	136-141
37. Keksâ Tut Dürähti " Yaşlı Dat Ağacı "....	140-145
38. Beruniy Demişlär " Birunî Demişler ".....	144-147
39. Ming Yıllär Hayâli " Bin Yıllar Hayali ".....	146-147
40. Otıng Nidâ " Ateşli Nidâ ".....	146-149
41. Mähmüd Tarâbiyning Singlisigä " Mahmut Tarabî'nin Kız Kardesine ".....	148-151
42. Özbek Oğlanlärigä " Özbek Oğlanlarına "...	150-157
43. Säkkizliklär " Sekizlikler ".....	156-167
44. Törtliklär " Dörtlükler ".....	168-171
45. Belläşüv " Güreşme ".....	170-173
46. Pâshân " Bekçi ".....	172-175
47. Şähtüt " Şähtüt ".....	174-177
48. Nuksänlär " Noksanlar ".....	176-179
49. Bärädır " Varacaktır ".....	178-183
50. Rumiygä Sığıngıl " Rumî'ye Sığın ".....	182-185
51. Tarâbiy Tepäligidägi Tugyanlär " Tarabî Tepeliğindeki Doğuranlar ".....	184-187
52. Risälät Apäning Nidäläri " Risalet Ablanın Haykırışları ".....	186-191
53. Frunze vä Fäyzulla Hocayev " Frunze ve Feyzulla Hocayev ".....	190-199

54. Muallak Kimsä " Muallak Kimse ".....	198-201
55. Tärçimäi Hal " Tercüme-i Hal ".....	200-203
56. Çärh Äylänär " Çark Döner ".....	202-205
57. Men Yoldämän " Ben Yoldayım ".....	204-207
58. Şähärdä Zerikkändä " Şehirde Sıkılında ".....	206-211
59. İldizlär " Kökler ".....	210-215
60. Çegärä Bächänäsidadä " Sınır Gümrük Merkezinde ".....	214-219
61. Mänsäbdärgä " Yetkiliye ".....	218-219
62. Beär Çumçuklär " Arsız Serçeler ".....	218-221
63. Amänät Eşik Hakidä Lütifä " Emanet Kapı Hakkında Şaka ".....	220-223
64. Bu Alämning Aliyligi " Bu Alemin Yüceligi ".....	222-225
65. Rähän Etib Kel " Rehan Edip Gel ".....	224-227
66. Çäyhaluc " Çalkalantı ".....	226-227
67. Şaftalı Güllägändä " Şeftali Çiçeklendiğinde ".....	226-229
68. Bir Körgändä Süydirding " Bir Görüşte Sevdirdin ".....	228-231
69. Sänet " Sone ".....	230-233
70. Aşıkänä " Aşıkäne ".....	232-235
71. Müläkät " Müläkät ".....	234-237
72. Bir Däydi Layçä Hakidä Bällädä " Bir Derbeder Köpek Hakkında Balat ".....	236-241
73. Hayal Kongırakläri " Hayal Zilleri ".....	240-257

74. Vázminlik " Ağırbaşlılık ".....	256-263
75. Sähildägi Ränglär " Sahildeki Renkler "...	262-269
76. Zufär Mänälägi " Zufer Monoloğu ".....	268-275
77. Cäläliddin Mängübärdi " Celalettin Mengüberdi ".....	276-279
78. Tacik Dostingä " Tacik Dostuma ".....	278-281
79. Şärif Nurhänni Esläb " Şerif Nurhan'ı Anıp... ".....	280-283
80. Ehtiyät Hakidä Şe'r " İhtiyat Hakkında Şiir ".....	282-285
81. Tuşavlämä Atni Çävändäz " Örükleme Atı Binici ".....	284-287
82. Şor Hakidä Şe'r " Tuzlu Hakkında Şiir "...	286-291
83. Yerdä Yätgän Köz " Yerde Yatan Göz ".....	290-291
84. Gümänlär " Şüpheler ".....	292-295
85. Täpilmäs " Bulunmaz ".....	294-295
86. Väränze " Verdanze ".....	296-299
87. Sen Yaşa Kötgänim-Özbekistanım... " Sen Yaşa Beklediğim-Özbekistanım... "...	298-303
88. Yokätilgän Bälälik " Yokedilen Çocukluk ".....	302-305
89. Enätut " Enetut ".....	304-309
90. Yaşlämä " Yaşlama ".....	308-309
91. Nazik " Nazik ".....	308-313
92. Addiy Hakikat " Adi Hakikat ".....	312-313
93. Altin Kälit " Altın Anahtar ".....	312-315
94. Ränglär " Renkler ".....	314-317
95. Bāburning Ogli Hümāyungā Songgi Väsiyāti	

" Babur'un Oğlu Hümeyun'a Sonuncu Vasıyeti "	..316-319
96. Kırmızı Alıçä " Kırmızı Vişne "318-323
97. Värzáb Sätrläri " Verzab Satırları "324-327
98. Umr Bolsin " Ömür Olsun "326-331
99. Taki Zärgärän " Taki Kuyumcular "330-331
100. Asemgöl Apäning Alläsi " Asamgöl Ablanın Ninnisi "330-333
101. Sersen Bábä vä Säksävul " Sersen Dede ve Saksavul "332-335
102. Anär Güli " Nar Çiçeği "334-339
103. Armán " Ukde "338-343
104. Aynıy " Aynı "342-352
105. Men, Oğlim vä Äcnäbiy Säyyähläř " Ben, Oğlum ve Ecnebi Seyyahlar "352-359
106. Men Seni " Ben Seni "358-363
107. Tärçimälär " Tercümelər "362-365
108. Ak Kayın Appäk Kayın " Beyaz Kayın Dembeyaz Kayın "364-367
109. Yaşlık Hakıdä İkki Şe'r " Gençlik Hakkında İki Şiir "366-369
110. Tuhfä Etdi Nävbahär... " Hediye Etti İlkbahar "368-371
111. Ey, Akkuşläř " Ey, Beyaz Kuşlar "370-371
112. Anä Yerin " Anne Toprağım "370-373
113. Ehtıyāsın " Ehtiyarın "372-375
114. Sengü İşänämän " Sana İnanıyorum "374-377
115. Rubäiy " Rubäi "378-379

116. Ey Bâhârim " Ey Baharım ".....	378-379
-------------------------------------	---------

C

DİL ÖZELLİKLERİ

FONETİK.....	380-395
Vokaller.....	380-383
Konsonlar.....	383-386
Ses Uyumları.....	386-388
Ses Hadiseleri.....	388-390
Ses Değişmeleri.....	390-394
Arapça ve Farsça'dan Alınma Kelimeler.....	394-395
MORFOLOJİ.....	396-435
Ekler	
Yapım Ekleri	
A) İsimden İsim Yapan Ekler.....	396-401
B) İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	401-402
C) Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	402-403
C) Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	403-405
Fiilimsiler.....	405-408
KELİME ÇEŞİTLERİ	
İsim.....	409-414
Sıfatlar.....	414-420
Zamirler.....	420-422
Edatlar.....	422-424
Fiiller.....	424-432
Kelime Grupları.....	432-435

C

SONUÇ

Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Farklar.....	436-438
--	---------

D

SÖZLÜK

Sözlük.....	440-539
-------------	---------

D

BİBLİYOGRAFYA

Faydalanılan Kaynaklar.....	540-541
Özbekçeyle ilgili Olup Ulaşamadığımız Kaynaklar.....	541-542

ÖNSÖZ

Yeni buluşta Türkçe'nin "Türk Tüfekçesi" ile ilişkisi
"Tebessüm Bahçesi" adlı şiir kitabının
116 şiirini (Transkripsiyonlu Metin - Çeviri - Dil
Bilgisi - SS.191) açıkladığı

Özellikle, Türk dilini öğrenen öğrenciler (Çeviri
ile Anlatı) grubunda yararlanılabilir keldir. Türkçe'nin
Türk dilbilgileri açısından (Türkçe'nin) Türkçe'nin
sinden sonra en büyük bilgi kaynağıdır.

Özbek Türkçesi ile ilgili çalışmaların büyük
bir kısmı Özbekistan'da ve diğer Rus Cumhuriyetlerinde
yapılmıştır. Avrupa ve Amerika'da da ciddi çalışmaların
yapıldığı müşahade edilmektedir. Türkiye'deki çalışmalar
var ise, Özbekistan Cumhuriyeti'nin ülkemiz için gittikçe
ve artan siyasi ve ekonomik önemi ile kültürel, edebi ve
günlük iletişim bakımından düşünüldüncü, yetersiz kaldığı
görülmüştür. Her ne kadar Türkiye'de yapılmış sözlük ve gram-
marlar varsa da bunlar, Türkologların ilgisine değer
vererek nitelikte çalışmalar değildir. Kültür Bakanlığı'nın
"Türk Dilbilgisi" ile yapılmış bilimsel temaların çalışmaları
ve diğer işleri ve sembollerini genel özellikleri ile ele almakta-
dır. Diğer çalışmaları ise Özbek Türkçesi ile ilgili
daha geniş bilgiyi içermektedir.

Bu çalışma, güncel Özbek şiiri içindeki Tepe'nin
"Tebessüm Bahçesi" "Tebessüm Bahçesi" adlı şiir kitabında
yapılan 116 şiirin transkripsiyonu, çevirisi, grammatik
bilgileri ve sözlüğünü kapsamaktadır. Bu bakımdan Türk-
ologların "Özbekçe Öğrenmek İçin" için faydalı olacaktır.

cehlesi. Şebekçe hakkında detaylı bilgi için bir konuşma yapıldığı belirtilmiştir.

Özellikle KURAN'da geçen bazı kelimelerin farklı okunuşları ve kısımların farklı okunması sebebiyle Şebekçe Türkçesi, Şebekçe Arapça ve Şebekçe İslamî Türkçesi olarak üç bölüme ayrılmıştır. Bu KURAN'da geçen bazı kelimelerin okunuşları ile ilgili olarak "Şebekçe Arapça" ve "Şebekçe İslamî Türkçe" başlıklarında ayrı ayrı bilgiler verilmiştir. Ayrıca Şebekçe Arapça ve Şebekçe İslamî Türkçe başlıklarında da cevap alınardığı için bazı örnekler verilmiştir. Bununla birlikte, şairlerinden edinilen bilgilerle birlikte, şairin edebî şahsiyetine giriş bölümünde kısaca değinilmiştir.

Şairler; Şebekçe için özel bir "Kiriş Alfabet Sistemi" ile yazılmıştır. Diz bunlardan, Türkiye Türkçesi için kullanılan Latin alfabesine, transkripsiyon yapılmıştır.

Şairlerin yazdıkları şiirler KURAN'da geçen bazı kelimeler, verim ve bakiyi değiştirmeye çalışarak bu amaçla Arap ve Fars dillerinden geçen kelimeler Türkiye Türkçesinde de kullanılan kelimeleri Türkiye Türkçesindeki imlâlarıyla verdik. Çeviriler, transkripsiyon ile birlikte metin bölümünde verilmiştir.

Bu kelimeleri bölümde verilmeden önce bazı kelimelerin yazılmasını Türk Lehçeleri Sözlüğü olan Fars lehçesi adında bir sözlük olmasına rağmen, şairin Şebekçe Türkçesi'nin çok özel bir gramarı da bulunmaktadır. Bu

11'ünde anlatıldığı yer almayan gramer özelliklerini yer verilmediği belirtilen dil özellikleri açısından alınmış bel miktarda örnekler desteklenmiştir.

Sonra bölümünde incelenilen meina dayanağı olarak Türkiye Türkçesi ile Azeri Türkçesi arasındaki en belirgin farklılıklar ortaya konmuştur.

Çalışın yapmak için kelimeler tek tek işlenmiş ve bazı kelimeler açıklanarak geriye kalanlar çekim ekleri atıldıktan sonra sözlüğe yerleştirilmiştir. Bu arada Azeri Türkçesi için bir takım eklemeler ve özel kullanışlar da alınarak bizdeki karşılıkları verilmiştir. Şiirlerde geçen özel isimler de diğer kelimeler içinde verilmiştir. Bu kelimelerin yer adı, kişi adı veya başka bir özel ad oldukları yonlarındaki parantez işareti içinde kısaltmalarla verilmiştir. Bu kısaltmaları da bölüm sonunda "kısaltmalar" başlığı altında bulmak mümkündür. Bir kaç kelimenin anlamı bulunamamış, bu sebeple bu kelimelerin karşısına, bir soru işareti konulmuştur. Sözlükte yer alan bütün kelimeler için referanslar kelimenin anlamı verildikten sonra parantez içinde verilmiştir. Sözlükte Azeri alfabesinde "e" ile gösterilen "â" sesi ayrı bir harf olarak değerlendirilmiştir. Bu harf ile başlayan kelimeleri "e" harfi ile başlayan kelimelerden sonra yer verilmiştir.

Dilliyografya bölümünde önce kelime kullandığımız temel eserler verilmiştir. İkinci olarak ise, Azeri Türkçesi ile ilgili, kelime çalışmadığımız ama adını tesbit edebildiğimiz yazarların, saygılarına değerli eserlerini

göre verildi.

Yukarıda Lisans Tezini değerlendirilerek yapılmış olduğu
anlaşılan bu çalışmada bazı eksiklikler ve yanlışlıkların ol-
ması muhtemeldir. Ancak, edebî bir malzeme olan şiirin
Türkçe Türkçesi ile aktarılmasındaki güçlükler aşılabilir.
Olabilecek bu eksiklikler ve yanlışlıkların birçoğunun
kaybolmuş olduğunu umuyoruz.

Tezimize hazırlanmasında, özellikle de, aynı
zamanda İktisadî Yrd. Doç. Dr. Şerif Ali Bozkaplan'a ve yarı
geldiği fikirlerini aldığımız, kaynak konusunda da par-
damlarını esirgemeyen hocamız Yrd. Doç. Dr. Zeki Kaymaz'a
ve hocamız Dr. Ünal Şahin'e teşekkürü bir borç biliyoruz.

Eylül 1995

MALATYA

ÖZBEK TÜRKÇESİ (Sovyetler Birliği) ALFABESİ

<u>KIRIL</u>	<u>LÂTİN</u>	<u>ARAP</u>
А а	A a (Ä, ä)	(ه) ا
Б б	B b	ب.ب
В в	V v	و
Г г	G g	گ
Д д	D d	د
Е е	E e	ه
Ё ё	Ya ya	ا
Ж ж	C c	چ
З з	Z z	ز
И и	İ i (I, i)	ي
Й й	Y y	ك
К к	K k	ك
Л л	L l	ل
М м	M m	م
Н н	N n	ن
О о	Â â	ا
П п	P p	پ
Р р	R r	ر
С с	S s	س
Т т	T t	ت
У у	U u (Ü, ü)	و
Ф ф	F f	ف
Х х	H h	ح
Ц ц	Ts ts	تس
Ч ч	Ç ç	چ
Ш ш	Ş ş	ش
Ъ ъ	(Kesme)	ع
Э э	E e	ا
Ю ю	Yu yu (Yü, yü)	يو
Я я	Ya ya (Yä, yä)	(ه) يا
Ў ў	O o (Ö, ö)	او
Қ қ	Q q	ق
Ғ ғ	G g	غ
Ҳ ҳ	H h	(ح) ه

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
B.T.	: Batı Türkçesi
T.T.	: Türkiye Türkçesi
Ö.T.	: Özbek Türkçesi
E.A.T.	: Eski Anadolu Türkçesi
tk.	: teklik
çk.	: çokluk
i.	: iyelik
sh.	: sayfa
c.	: cilt
bkz.	: bakınız
y.a.	: yer adı
ö.a.	: özel ad
k.a.	: kavim adı

KULLANILAN İŞARETLER

A	: a, o
I	: ı, i
U	: u, ü
+	: isim tabanlarından sonra gelir
-	: fiil tabanlarından sonra gelir
g	: k, g
T	: t, t
C	: c, ç

A GİRİŞ

ÖZBEK TÜRKÇESİ VE ÖZBEKLER

Orta Asya Türk halklarının merkezi Zerefsan vadisidir. Buranın asıl Türk ahalisini bilhassa Özbekler teşkil eder. Öz ve bek sözlerinden teşekkül eden bu adın menşesine gelince :

Ebulgazi Bahadır Han'a göre 1343 yılına kadar Altınordu hükümdarı olan Özbek Han, Cuci ulusunu yani Altınordu halkını Islâm dairesine soktuktan sonra idaresi altında bulunan halk Özbek adını almıştır. XIV ve XV. asırlarda Özbek adı ile - şamanlığa bağlı Türklerden ayırdetmek için - Islâm dinine girmiş olan muhtelif Türk halkları kastedilir.(1)

Timuriler sülâlesinin son büyük temsilcisi olan Hüseyin Baykara'nın ölümünden sonra, Şeybâni Han önderliğindeki göçmen Özbekler, Maverâünnehr'i, Horasan'ı ve ardından Harezmi'ye ele geçirerek Timuriler hâkimiyetine son verdiler. Bilim adamlarının belirttiğine göre, meydana gelen tarihî olayların nazik noktası, bu yerlerde siyâsî hâkimiyet, daha doğrusu , hâkim sülâlenin değişmesi, ama kültür çevresi, dil, edebiyat ve sanatın önemli bir değişikliğe uğramamasıdır. Yönetimi ele geçiren Şeybânî sülâlesi ile Özbekler, Timuriler devrinde büyük gelisme gösteren, Çağatay ismi ile anılmış olan lisânî, edebî ve kültürel geleneklerin doğrudan vârisi olarak meydana çıktılar. Yeni siyâsî çevrenin etkisiyle "Ça-

1) Tuna, Osman Nedim, Türk Halkları I, İnönü Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları, Malatya, 1985

ğatay" sözü yerine , yavaş yavaş Özbek sözü kullanılmaya başlandı.(2)

İkinci Dünya Savaşı'ndan beri, Sovyet Türkologlarında, herşeyden önce Borovkov'un yazılarında Çağatayca yerine " Eski Özbekçe " tabiri kullanılmaktadır. A.M. Şçerbak daha ileri gider ve bütün Orta Asya Türk Edebiyatı'na Eski Özbekçe der ve Eski Özbekçe'yi üç devreye ayırır :

1. Devir (10.-13. yüzyıllar) : Batı Türkçesi (Kıpçakça) ve Güney Türkçesi unsurlarının kabulü; Moğol istilâsı gelişmenin bu doğrultusuna bir son verir;

2. Devir (14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar) : Sanat dili; Çağatayca sözü yalnız bu devre için geçerlidir;

3. Devir (17.-18. yüzyıllar) : Edebiyat diline yerli dil unsurlarının girdiği devirdir.(3)

Sovyet Türkologlarının teorisi tabiatıyla kabul edilemez. Her ne kadar bugünkü Özbekler bir ölçüde eski Orta Asya Türk halkının torunları iseler de, bu eski Özbekçe'nin sınırlarını bu kadar genişletmek ve Özbekçe'de Eski Türkçe'nin kesintisiz devamını görmek için yeterli değildir.

2) Kuçkarteyev, İristay, " Ali Şir Nevâî'nin Dil Dünyası ", Türk Dili Dergisi, sayı:522, Ankara, 1995 (çeviren: Ertan Çevik)

3) Şçerbak, A.M. " К истории узбекского литературного языка древнего периода ", Gordluskij Armağanı, Moskova, 1953, s.317-323

Bugüne kadar Orta Asya edebî dillerinin pek çok tasnifi yapılmıştır. Bunlar içinde en başarılısı ve dil tarihi gerçeklerine uygun olanı ise Samojloviç'e aittir. Samojloviç, XIV. yüzyıldan başlayıp XX. yüzyıla kadar devam eden Orta Asya edebî dili için Çağatayca tabirini kullanır ve bu yazı dilini dört devreye ayırır :

1. Karahanlı (Kaşgar) Türkçesi (XI-XIII.yüzyıllar)

2. Kıpçak-Oğuz Türkçesi (XIII-XIV. yüzyıllar)

3. Çağatay Türkçesi (XV-XIX. yüzyıllar)

4. Özbek Türkçesi (Özbekçe) (XX. yüzyıl)

J.Eckmann da Samoyloviç'inkine benzer bir tasnifle Orta Asya Türkçesi'ni şu devrelere ayırmıştır :

1. Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi (XI-XIII. yüzyıllar),

2. Harezmi Türkçesi (XIX. yüzyıl),

3. Çağatayca (XV-XX. yüzyıllar) XX. yüzyılın başından itibaren Çağatay edebî dilinin yerini Özbek edebî dili alır.(4)

Ne şekilde tasnif edilirse edilsin, kaçınıcı yüzyıldan başlatılırsa başlatılsın şüphe götürmez bir gerçek vardır ki, bu da, Özbek Lehçesi'nin Orta Asya Lehçeleri arasında yer aldığı, Çağatay Lehçesi'nin devamı niteliğinde olduğu ve Orta Asya grubunda yer alan en önemli kol olduğudur. Bu kol, Türk diyalektleri ara-

4) Eckmann, J., " Die Tschaghataische Literatur ", PhTF, c.II, Wiesbaden, 1964, s.304-305

sında da Anadolu (Türkiye Türkçesi)'nden sonra en büyük koldur.

ÖZBEK EDEBİYATI

Özbekler'in adlarını Altın Ordu hükümdarı Öz-
Özbek'in adından aldıklarını belirtmiştik. Ancak, XX.
yüzyılın 20. yıllarına gelinceye kadar bu topluluğun di-
li ve edebiyatı Özbek adıyla anılmamıştır. Bunun yeri-
ne ya Türk ya da Çağatay tabirinden yararlanılmıştır.
XIX. yüzyılın 60. yıllarında Özbek topraklarını zapt-
ettikten sonra Ruslar bu anlamda Sart adını da kullan-
mışlardır. Ancak Ekim ihtilâlinde sonra " Özbek " adı
bu topluluğun diline ve edebiyatına teşmil edilmiştir.
Bu bakımdan ancak bu tarihten başlayarak bir Özbek Ede-
biyatı'ndan söz edilebilir.(5)

Bu dönemde yazılan eserlerde modern halk di-
linin birçok özellikleri göze çarpar. Bu mahsüllerde halk
tabirleri de artmıştır. Bu suretle Ö.E. yavaş yavaş eski
edebiyattan ayrılmıştır.

Ancak, edebî dilin modernleşmesi ve halk ağzın-
dan alınma kelime ve özelliklerin kullanılması Ö.E.'nda
birdenbire yayılmamıştır. Çağatay edebiyatının son mah-
süllerinden itibaren halk tabirleri yer kazanmaya başla-
mıştır. Buna rağmen Özbek dilinde birçok Çağatayca tabir
ve gramer özelliği de kalmıştır. (3.tk.i. ekinde sonra
locatif ve ablatif ekleri gelince araya "n" sesinin gir-

5) Eren, Hasan, " Özbek Edebiyatı " maddesi, Türk Ansik-
lopedisi, c.26, Ankara, 1977

memesi, küçültme eki +GInA ve meslek adları yapan +cı ekinin iki lehçede de aynı şekilde kullanılması gibi). Buna göre Ö.E.'nin Çağatay edebiyatına sıkı sıkıya bağlı olduğu açıktır.

Özbekler arasında eski ve zengin Çağatay edebiyatının her yerde tanınan ve yaygın bir ün kazanan eserleri yanında halk edebiyatı da bütün tür ve gelenekleriyle yaşıyordu. Özbek halk edebiyatı çok eski bir geçmişe dayanır. Bu edebiyatın en eski ürünleri Özbek halkının duygu ve dileklerini, ümit ve özlemlerini dile getiren ürünlerdir. Halk arasında yaşayan büyük destanlar ve efsaneler yazılı edebiyatta yer almamışsa da, İslâmi edebiyatın birçok konu ve kahramanları, halk şâirlerinin eserlerine girmiş ve çağdaş biçimler alarak günümüze kadar gelmiştir. Özbekler'in halk edebiyatına büyük bir değer verdikleri anlaşılıyor. Özbek halkının derin bir zevkle tâkip ettiği bu eserler arasında eski örnekler de vardır. Türk halk edebiyatının en eski örnekleri, Kâşgarlı Mahmud'un Divânü Lügâti't-Türk adlı eserinde saklanmıştır. Kâşgarlı Mahmud'un XI. yüzyılda tesbit etmiş olduğu örneklerle benzer birtakım deyişler Özbekler arasında bugüne kadar kalmıştır. Özbek halk şâirlerinin destanlarında da eski folklordan kalma birtakım motif ve özellikler göze çarpar. Ancak, halk şâirleri yalnız geleneksel eserleri saklamak ve yaymakla yetinmemişler, tarihî konularda veya günlük hayatla ilgili olarak yeni birtakım eserler de vermişlerdir. Bu eserlerden bir kısmı bugün tamamiyle unutulmuştur. Adları unutilan halk şâirleri ya-

nında ünü kolay kolay unutulmayacak sanatkarlar da vardır. Örnek olarak, XIX. yüzyılda Cuman Halmuradoglu, Yuldaş Mamatkuloglu, Casak Bahşi, Kiçik Buran gibi birçok halk şâiri yetişmiştir. Özbek halk şâirleri arasında Ergaş Cumanbulbulogli ve Islâm-şâir Nazarogli özel bir yer tutmuştur. (6)

Yetkili Özbek kuruluşları ve özellikle 1943'te kurulmuş olan Özbekistan İlimler Akademisi, halk edebiyatı ürünlerinin toplanmasına büyük bir önem vermişlerdir. İlimler Akademisi'ne bağlı Dil ve Edebiyat Enstitüsü bu yolda verimli çalışmalar yapmıştır. Bu enstitünün tesbit ettiği halk edebiyatı örnekleri kısmen işlenmiş ve yayınlanmıştır. Özbekler arasında eski kahramanlık destanları nisbeten azdır (Alpamiş, Gorogli). Yusuf ile Ahmad, Ali-bek ile Bali-bek gibi destanlar, lirik eserlere yol açmıştır. (Kun-tugmis, Şîrin ile Sakar, Arzigul, Rustam-han, Kun-batir). Bütün bu eserlerde islâmi edebî konular açık olarak büyük bir yer tutmuştur. Ferhad u Şîrin, Tahir bilan Zuhra, Sanavbar gibi örneklerde ise doğrudan doğruya Fars veya Arap edebiyatlarının eserleri işlenmiştir.(7)

Halk edebiyatının ata sözleri, deyişler ve türküleri gibi türleri de Özbek romanlarında geniş yer tutar. Özbek fıkraları, bizdeki örneklerden farksızdır. Apandi (Efendi) hikâyelerinin doğrudan Türkiye'den alındığı

6) Eren Hasan, a.g.e., sh. 286

7) a.g.e., sh. 287

(Efendi) hikâyelerinin doğrudan Türkiye'den alındığı anlaşılıyor. Mekke'ye giden Özbek hacıları, dönüşlerinde sultan ve halifelerin şehri olan İstanbul'u ziyaret etmişler ve orada duydukları Nasreddin Efendi (Apandi) fıkralarını Türkistan'a götürmüşlerdir. (8)

XIX. yüzyılın 80. yıllarında Tatarlar arasında başlayan reform akımları, XX. yüzyılın ilk yıllarında Özbekler arasında da yayılmaya başlamıştır. Bu reform akımları İslâmlıkta yeni biçimler meydana getirmeye çalışıyordu. Hokand'da toplanan birkaç yazar, N. Ostroumov'un çıkardığı " Turkestanskaya Tuzemnaya Gazeta " adlı resmî Özbek gazetesinde yazılar yayınlamaya başlamıştı. Rusya'da, Türkiye'de, Avrupa'da yapılan geziler dolayısıyla okurlara gelişmiş ülkeler hakkında bilgi veriliyordu. Bu suretle toplumda reform ve yenilikler için gereken zemini hazırlamak istiyorlardı. İlk olarak öğretim alanında bir reform yapmak ihtiyacını duyuyorlar, Orta Çağ usullerine bağlı kalan öğretimde "yeni metodlar" kullanmak amacını güdüyorlardı. Ancak, yenilikçilerin bir takım siyâsî amaçları da vardı. Onlar bu bakımdan Türkiye'deki gelişme ve çalışmalardan da ilham alıyorlardı. 1901'de Taşkent'te Munavvar Kari ilk reformcu okulu açmıştır. Daha sonra buna benzer birçok okullar kurulmuştur. Reformcular, bir yandan fanatik çevrelerin öğretim alanındaki yeniliklere karşı takındığı olumsuz tutumla savaşırlarken bir yandan da Çarlık rejiminin aldığı ağır

tedbirleri düşünmek durumunda kalmışlardır. Bu şartlar altında modern Ö.E. her şeyden önce muhteva bakımından Çağatay edebiyatından ayrılmıştır. Daha sonra da dil ve biçim bakımından eski edebî geleneklerden uzaklaşmıştır. Romantik halk akımlarının, halkın sesini dile getiren halk edebiyatına yöneldiği sık sık müşahade edilirse de, reformcuların halk edebiyatıyla uğraşmadıkları göze çarpar. Bu dönemde gelişen edebiyatın yeni amaçları vardır. Yazarlar, eserlerinde daha çok siyâsî amaçlara ağırlık vermişler, san'at kaygısından uzak kalmışlardır.(9)

1901'den başlayarak yeni metodlarla öğretim yapmak üzere açılan okullar için yeni ders kitaplarına ihtiyaç duyulmuştur. Yeni edebî çalışmalarda modern fikirlerin savunulması yanında gerekli öğretim araçlarının sağlanması üzerinde de duruluyordu. Böylelikle 1900-1917 yılları arasında Mahmud Hoca Behbudî, Munavvar Kari, Abdulla Avlanî, Hamza Hahimzâde Niyâzî gibi yazarlar sürekli olarak öğretim problemleri ile uğraşmışlardır. Bu çağda yetişen şâirler arasında Karîm-bek Kâmî, Koşak Taşmuhammad, Miskîn ve Avaz Otarogli gibi adlar anılabilir.(10)

1916'da Türkistan'da karışıklıklar başlamıştır. Mart 1917 ihtilâlinde sonra 13 Nisan 1917'de Türkistan genel valiliği kaldırılmış, geçici bir Türkistan komitesi kurulmuştur. Ekim ihtilâlinde sonra Taşkent'te Rus Bolşevikleri iktidarı ele geçirmişlerdir (14 Kasım 1917).

9) Eren Hasan, a.g.e. sh. 287

10) a.g.e. sh. 287

Daha sonra komünist birlikleri ile Türkistanlı " basmacılar arasında savaşlar başlamıştır. 1920'de Hiyve hanı ve Buhara emiri tahtlarından indirilmişlerdir. Türkistan'da millî kuvvetler Bolşevik rejimine karşı savaşa girişmişlerdir. Bu gelişmeler üzerine Türkistan'da yeni bir idari düzen yapılmış ve 27 Ekim 1924'te Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur.

Bu karışıklık yıllarında fikir hayatı durgunluğa uğramıştır. Halkın bir bölümü Rus Bolşevik birliklerini kurtarıcı olarak kabul ederken bir kısmı da yabancı bir sömürge rejiminin baskı güçleri olarak karşılamışlardır. Bu şartlar altında edebiyatın problemleri, siyasî propaganda ve günlük gazetecilik sınırları içinde kalmıştır. Ancak birkaç yazar san'at değeri taşıyan eserler verebilmiştir.(11)

1919 yılında millî yazarlar " Çağatay Birliği " adlı bir edebî topluluk meydana getirmişlerdir. 1921'de çıkan " Genç Özbek Şâirleri " adlı şiir dergisinde bu topluluğun en önemli temsilcileri yer almışlardır : Fitrat, Çolpan, Batu, Elbek. Sovyetler Birliği'nde çıkan bütün yeni edebiyat tarihlerinde bu şâirler romantik ve militan milliyetçi san'atkârlar olarak takdim edilmişlerdi.

Abdurrauf Fitrat (1886-1938) yalnız bir yazar ve gazeteci olarak kalmamış, bütün bir genç Özbek neslinin öğretmeni ve lideri olarak da ün almıştır. Bundan başka, Özbek musikisi ile de uğraşmıştır. Fitrat tarih

araştırmalarını da desteklemiştir. Oyun yazarı olarak tarihi dramlarda milli ideolojisini açığa vurmak için imkân bulmuştur.(12)

Colpan (asıl adı: Abdülhamit Süleyman; 1897-?)

Fitrat'tan çok daha açık bir biçimde sosyal problemleri ele almıştır. Bundan başka, Ruslar'a karşı da ağır bir dil kullanmakta geri kalmamıştır.

Özbekistan'da yeni rejimin sağlamlaşması karşısında proleter olmayan yazarların çalışması imkânsız hâle gelmiştir. Bu yazarlara türlü suçlar yükleniyordu (Ekim İhtilâline açık olarak saldırma, Batıya yaklaşma, Türkiye'de ve Batıda okuma, Özbekistan'da sınıf farkı ve mücadelesi gütmeme, san'at için san'at görüşünü yayma gibi).

Özbekistan'da meydana gelen karışık siyâsi durum, yalnız milli güçlerin parçalanmasına yol açmakla kalmayarak sosyal baskıya karşı savaşanları da dağıtmıştı. Sonradan bu güçler bir takım tereddüt ve gerilemeler sonunda Bolşevik iktidarına yaklaşmış ve edebiyatı kendi ölçü ve tutumlarına göre günlük siyasi propaganda aracı olarak kullanmışlardır.(13)

Niyâzi, Ekim İhtilâli'ni savunan şiirleriyle Sovyet dönemi Özbek şiirinin kurucusu olmuştur. Bundan başka, Niyâzi oyun yazarı olarak da Özbek sahne edebiyatını kurmuştur. Daha 1917'de geçici hükümeti " yângidân bolgân istibdad " (yeni istibdat) olarak değerlendiren Niyâzi, açıkça Bolşeviklere katılmıştır. O'nun

12) Eren Hasan, a.g.e., sh. 288

13) a.g.e., sh. 288

1918'de kurduğu tiyatro topluluğu da 1919'da Kızıl Ordu'ya iltihak etmiştir. Daha sonra Niyâzî, şâir, oyun yazarı, rejisör ve öğretim müfettişi olarak görev yapmıştır. Niyâzî birçok oyunlar yazarak siyasî düşüncelerini halka duyurmuştur: Bâý ilâ hizmâtçi; Harezmi inkılâbi; Saylav aldidâ (Seçimlerden önce); Burungi kazilâr yaki Maysaranın işi (Eski kadılar veya Maysaranın işi); Yer islahati (Toprak reformu). Niyâzî, Şahimardan'da siyasî düşmanları tarafından öldürülmüştür (18 Mart 1929). O'nun kabiliyetli bir şâir ve oyun yazarı olduğu açıktır. Ancak, bütün eserlerini ağır bir propaganda yüküyle doldurmuştur. (14)

Buhara'da ağır hayat şartları içinde yetişen Sadreddin Aynî (1878-1954) Niyâzî'nin çağdaşı idi. XIX. yüzyılın son yıllarında ilk şiirlerini veren Aynî, bir süre öğretmenlik yapmış (1805-1917), Buhara emiri tarafından takip edilmiştir. Zindana atılan Aynî, Rus birlikleri tarafından serbest bırakılmıştır. Semerkand'da gazeteci ve şâir olarak serbest çalışma imkânları bulmuştur. Inkılâb uçkunlâri (İhtilal kıvılcımları) adlı şiir kitabı 1918'de çıkmıştır. Buhârâ cällâdlâri (Buhara cehlâtları) adlı ilk mensur eseriyle Sovyet dönemi Özbek romancılığının öncüsü olmuştur. Aynî iki dilde (Özbekçe ve Tacikçe) eser veriyordu. Bu bakımdan Sovyet çağı Tacik edebiyatının kurucusu olarak da ün almıştır. Sonradan yalnız Tacik yazarı olarak eser vermiştir. (15)

14) Eren Hasan, a.g.e., sh 288

15) a.g.e., sh. 289

Sabir Abdulla (doğ. 1905) şâir olarak bir değer kazanamamıştır. Niyâzî'nin verdiği örneklere uyarak tanınmış halk ezgileri için siyasî metinler yazmış, Tahir bilan Zuhra'yı bir müzikal dram olarak işlemiştir.

1926'da 'Semerkand'da Kızıl Kalem (Kızıl Kalem) adlı yazarlar topluluğunun kurulması, " Çağatay Birliği " ne karşı bir adım olmaktan çok güdümlü akımlara karşı bir tepkidir. Kızıl Kalem topluluğunda, siyasî baskılar karşısında dağılan " Çağatay Birliği " yazarlarının (özellikle Batu'nun) ve kısa bir süre önce karşı ihtilalci ve halk düşmanı olarak ses çıkarmamaya mahkum edilenlerin (Altay, Vadud Mahmudî, Haşimov) yer aldığını görüyoruz. Başlangıçta " san'at için san'at " yaratmak amacını güden bu topluluk 1930 sıralarında dağılmıştır.(16)

Şahsî antipatileri veya siyasî görüşleri dolayısıyla Kızıl Kalem ile işbirliği yapmak istemeyen genç yazarlar Özbekistan Proletar Yazarları Birliği (Özbekistan Proletar Yazuvçilâri Uyuşması)'ni kurmuşlardır. Bu toplulukta H.Zahid, S. Sabirî ve özellikle parti şâiri Gafur Gulam yer almıştır.(17)

Bu edebi topluluklar yanında yer yer birçok başka birlik ve gruplar da vardı. Bunlar arasında " Yaş Leninçi " (Genç Leninci) dergisinde toplanan ve Gafur Gulam, K. Yaşin, Yunus Latif, Umurcan İsmailov gibi ya-

16) Eren Hasan, a.g.e., sh 289

17) a.g.e., sh. 289

zarlardan oluşan edebî çevreyi de anmak gerekir.

Bu arada şiir eskiden kalma biçimlerden kurtulmuş ve Rus örneklerine uymuştur. 1927'den başlayarak burjuva unsurları edebiyattan uzaklaştırılmıştır. Yetişen genç şairler ağır bir Rus tesiri altında kalmışlardır.

Gafur Gulam (1903-1966) : İlk bakışta şair ve hikâyeci olarak sarıca bir kişidir. Ancak, onu daha çok bir parti şairi saymak gerekir. Rus ve Avrupa yazarlarının birçok eserlerini de Özbekçeye çevirmiştir.(18)

Bu dönemde birçok şair daha yetişmiştir. Bu şairler daha çok günlük gelişmeler (toprak reformu, sanayileşme, beş yıllık planlar) üzerine şiirler yazmışlardır.

Okuma yazma seferberliğinin olumlu sonuçlar vermesi üzerine Özbek nesri de gelişmiştir. Ancak siyâsî durum bu yoldaki çalışmalar için birtakım engeller çıkarmıştır: Sovyet dönemi Özbek romanının kurucusu Sadreddin Aynî, millî bölünme dolayısıyla eserlerini yalnız Tacikçe olarak yazmaya başlamıştır. Güçlü bir romancı olan Abdulla Kadirî Colkunbay yazarlığı bırakmıştır.(19)

Yeni rejim döneminde yetişen genç şairler orta seviyenin üzerine çıkamamışlardır. Özbekistan'da en tanınmış yazarlar arasına giren hikâyeci Abdulla Kahhar ününü Rus yazarlarından yaptığı tercümelerden çok siyasî hikâyelerine borçludur. O'nun hikâyelerinde sabotajcılar,

18) Eren Hasan, a.g.e., sh.289

19) a.g.e., sh.290

ajanlar ve partiler rol oynar. Aydın takma adıyla tanınmış olan Manzura Sabirova (1906-1953), Ö.E.'nda realist nesrin kurucusu olmuştur. Bu adlar dışında bir takım daha adlar anılabilir. Ancak, bu yazarların eserlerinde edebî bir değere rastlanmaz.(20)

Çağatay edebiyatına dayanan Ö.E., sosyal ve siyasî reform çalışmalarına paralel bir gelişme göstermiştir. Halk edebiyatının ve Rusça'dan yapılan tercümelerin bu yoldaki katkısı çok sınırlı kalmıştır. Ö.E.'nda problemler daima sosyal reformların propogandasıyla ilgili olarak seçilmiştir. Sovyet rejiminin kurulmasından önceki yıllarda bile edebiyat daha çok bir propoganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu arada Özbekler 1928-1929 tarihlerinde Latin harflerine geçmişler, 1940'ta tekrar Kiril harflerine dönmüşlerdir. Şimdi yeniden Latin harflerini benimsemekte ve bu yolda komisyonlar halinde yoğun çalışmalar yapmaktadırlar.(21)

II. Dünya Harbi'nde ve onu takip eden yıllarda Ö.E. bütün alanlarda büyük bir gelişme göstermiştir. Son yıllarda yetişen genç şair ve yazarlar Ö.E.'na birçok yeni eserler kazandırmışlardır. İşte bu yazarlardan biri de bizim kitabını incelediğimiz Taşpolat Ahmet'tir.

Özbek Şairler Birliği başkanı olan Taşpolat Ahmet şiirlerinde vatan sevgisi, kahramanlık, tabiat, aşk gibi temleri işlemiş, tarihî olaylara da şiirlerinde yer vermiştir. Addiy Hakikat şiirinde Fitrat'ın ölümüne de-

20) Eren Hasan, a.g.e., sh.290

21) Zülfikar, Hamza, " Özbekistan'da Latin harflerine geçiş süreci ", Türk Dili Dergisi, Ankara, 1992

ginen şair, Zäncirbänd Şe'r'de Aynî'nin zindana atılmasını anlattıktan sonra O'nun ağzından kendi düşüncelerini dile getirir:

" Çağmâklär çağılsın kök yüzidä
Fağırlär dünyâsi yaşnäsün.
Hâinlär ätläri kişnäsün.
Aldäy bäs! Aldäy bäs, ey

qarindäs!

Mundän song äkmäsün közingdän yaş!
Qoymägil dünyädä bir zälimni
İnsänlär hür bolsın, bär bolsın! "

Buhârânâmä şiirinde, Buhara'nın yüz yıllardır çektiği sıkıntılar ve verilen özgürlük mücâdelesini dile getirilir:

" Gəznäviy zulmidän bağri ming pärä-
Täptälgän, tälängän, şorlik Buhârâ! "

" Käyhüsräv kılıçı qaning tökdi-kü,
Çingiz pälahmäni qadding bükdi-kü "

" Keldilär, ketdilär zäbitlär bir-bir,
Közlärdä kân edi, qollärdä şämsir. "

Şair bu arada Buhara'da yetişmiş âlimlere değinir:

" İlm äsmänidä yüz açar Zührâ,
Uluğbek izini öpgän Buhârâ "

Buhârâ'nın bu kötü durumu karşısında uzaklardan dalgalanıp gelen bir ses şöyle seslenir:

" Yäsäsın äzädlik, yuqälsın zülmät,

Yäşäsin Hürriyät, yukälsin külfät! "

Bunçälär büyüksän zälpi Ävrärä-

Uyqudän uygängil, uygân, Buhârâ! "

Uzun bir mücâdeleden sonra Buhârâ özgürlüğüne kavuşmuştur:

" Çapân-mehring edi, döpping-şärärä-

Il'ic'dän minnätär, äzäd Buhârâ! "

Taşpolad Ahmed'in didaktik şiirleri de oldukça fazladır. Miri Küläl vä Şägird Hakidä Bällädä şiirinde hedefe ulaşmak için insanın gerekirse canını bile ateşe atması gerektiğini söyler:

" Älkissa şu: dildän mäkân

Tutsin desäng hünär mähkäm.

Çalägäysän otgä här ân,

Kiyimingmä, cânıngın häm... "

Väzminlik şiirinde ise gençlere, ağırbaşlı olacağı diyerek haksızlığa boyun eğmeyin, ögüdünü verir:

" Yalgân hatägä duç kelgäningdä-

Adäbli bolämän deb väzmin tärtmä!

Tarıñinggä taş ätmäkçi bolgänläridä-

Dänişmänd bolämän deb väzmin väzmin tärtmä!

Nähaklikkä duç kelgäningdä-

Ösämän, deb väzmin tärtmä, bizdäy!... "

Şair bu arada güzellere öğüt vermeyi de ihmal etmez:

" Hüsni bär ekän; deb çalbgä sälmäng muz.

Bir çarib könglini etmäsängiz bänd,

Bir küni baht sizdän ögürgäydir yüz
 Hüsn degäningiz sähärği şäbnäm,
 Kuyaş çıksä undän kälmas zärrä näm... "

Taşpolad, Säkkizliklär şiirinde kalemi kılıca
 üstün tutar:

" Kılıç tutgän kırk yıl yaşäşi mümkün
 Qalbingni, qadringni tilib, yäraläb
 Qaläm tutgän esä yaşär ming yıllär,
 Qalbingni, qadringni kuyäşgä uläb. "

Şair, Päsban şiirinde insanlığı iyilige, doğru-
 luğa çağırır. Çünkü:

" Adälät-ältindir, äslä zänglämäs... "

Ränglär şiirinde hayatı seyyar bir gemiye ben-
 zetir. Gemi nasıl bazen denizde süzülür, bazen de dalga-
 larla boğuşursa insan da hayatta bazen rahat, mutlu gün-
 ler yaşar, bazen ise hayat dertleriyle mücâdele eder.

Savaşa karşı olan şair, Hayal Kongırakları adlı
 şiirinde şu iki kelimenin kafiye oluşturmalarına karşı çı-
 kar: uruş " savaş " ve turmuş " hayat ":

" Çünki uruş bolgän cäydä
 Turmuş - yetim qalgän
 Afgän bäläsidadä,
 Fälästinlik benävâning äççik näläsidadä
 Közläridän äkkan bekänär jäläsidadä-
 tirkıräb - sirkıräb qalgäydir. "

Milliyetçi bir şair olan Taşpolad'a göre dün-
 yada insana kendi halkından sadık bir dost olamaz:

" Ey, qalbim, şadmän bol bugün köpägän,

Täniş-bilişläring häddän ziyädä.

Lekin, ming izlägin, täpä älmäysän,-

Elingdän sädikräk dostni dünyädä! "

Taşpolat Ahmed'in şiirlerinde daima insanî bir dert vardır. Şiirlerinde insanları iyiliğe, samimiyete ve haksızlığa karşı mücadele etmeye çağırır. Bizim incelediğimiz Tübässüm Bağı (Tebessüm Bahçesi) adlı şiir kitabında destan, kaside, muhammes, gazel ve sone tarzında şiirleri yer almaktadır.

B
METİN TRANSKRİPSİYON
VE
TÜRKİYE TÜRKÇESİNE
AKTARMA

1- SIRLI SÖZ

1 Derlärki, hər kimgä nānu nāsibä,
 Qıslärgä uşak, həm täyin rızqu roz
 Bülbül butaqlärdän izlär cāzibä
 Mening izlägānim esä sirli söz .

5 Şābnām kätüräsidä quyaş yālqını,
 Kürtäkning közidä tasviri nāvroz.
 Sāhrāgā hūs yākār şāmāl şāvqını,
 Mening yürāgimgä esä sirli söz.

Bulut—kökdä kezgān tumānli hayāl,
 10 Hāyāllärgä çömib miltirār yulduz.
 Kimgä tāsällidir oşā ehtimāl,
 Mening komsāgānim hāmān sirli söz.

Änä, āftāb çıqdi — hür şārārəsi,
 Sāyālär çekindi, gülşān açdi köz.
 15 Bu ānlär — pākizä dillär sāfāsi,
 Bu ānlär gāzāldir oşā sirli söz...

2- MENING BAĞRIM

1 Şāffāf dälä — mening bağrim
 Dārahtlāri yām-yāşildir.
 Māysälāri zārrin zārrin,
 Giyāhi həm ming bir hıldir.

5 Kökkä tutāş çinārlāri
 Gül hidi bār irmāğıdā,
 Qoşıq küylär ānhārlāri,

SIRLI SÖZ

Derler ki, herkese ekmek ve nasip,
 Kuşlara ufak, hem belli rızık ve gün
 Bülbül budaklardan arar câzibe
 Benim aradığım ise sırlı söz.

Şebnem katresinde güneş şulesi,
 Tomurcuğun gözünde tasvir-i nevrüz
 Sahraya yakışır rüzgâr gürültüsü,
 Benim yüreğime ise sırlı söz.

Bulut - gökte gezen dumanlı hayal,
 Hayallere dalıp parıldar yıldız
 Kime tesellidir şu ihtimâl,
 Benim özlediğim dâimâ sırlı söz.

İşte, güneş çıktı - hür kıvılcımı,
 Gölgele çekindi, gülşen açtı göz.
 Bu anlar - temiz gönüller sefâsı,
 Bu anlar gazeldir şu sırlı söz.

BENİM BAGRIM

Şeffaf ova - benim bağrım
 Ağaçları yemyeşildir.
 Çimenleri parlak parlak,
 Otları da bin bir türdür.
 Göğe ulaşmış çınarları
 Gül kokusu var ırmağında,
 Şarkı söyler kanalları

- Buğdây hidi toprağidä.
 Şäbädäsi mäyin-mäyin,
 10 Yulduzlidir säf äsmäni
 Tünläri häm bahmäldäyin,
 Cilvägärdir bağ-bostäni.
 Bähârining bähâsi yok,
 Kuyâşi pāk misli häyäl
 15 Yâz-küzining kıyâsi yoq,
 Meväsidän tamädi bäl
 Sen kışlârdän qorqmä, sänäm,
 Kâr-kırâvı — köngil äki.
 Kel müştäkdir sengä däläm
 20 Asmänidä Aydäy balqı...
 Mening bağrim — şäffâf dälä...

3- TOPRAĞU NAN HIDI

- 1 Yer kuyâş hididän särmästdir bu kün,
 Yulduzlär hididän äriklär mäcnun,
 Nävbahâr hididän äriklär mäcnun,
 Çeçäklär ätridän bülbüllär dilşäd,
 5 Anä siynäsidä gödäkning hidi,
 Süt hidi änqıydi yäyläv bağridä.
 Çämänzâr äraläb kezâr cän hidi,
 Muhäbbät hidi bär uning qa'ridä.
 Hulläski, älämdä hidlär besänäk
 10 Çarğ urib süzişâr dävranlär aşä,

Buğday kokusu toprağında.
 Esintisi yumuşak yumuşak
 Yıldızlıdır temiz göğü
 Geceleri de kadife gibi,
 Cilvelidir bağ bostanı
 Baharının bahası yok
 Güneşi pāk hayal gibi
 Yaz güzünün kıyası yok
 Meyvesinden damlıyor bal.
 Sen kışlardan korkma, sanem,
 Kar kırağı gönül akı.
 Gel tutkundur sana ovam
 Gökyüzünde ay gibi parla
 Benim bağrım - şeffaf ova...

TOPRAK ve EKMEK KOKUSU

Toprak güneş kokusundan sarhoştur bugün,
 Yıldızlar kokusundan felek bayındır
 Ilkbahar kokusundan erikler mecnun,
 Çiçekler esansından bülbüller mutlu
 Anne sinesinde çocuğun kokusu,
 Süt kokusu belirir yayla bağrında.
 Cimenlik aralayıp gezer can kokusu,
 Sevgi kokusu var onun derinliğinde
 Kısacası, âlemde kokular sayısız
 Çark vurup yüzerler devranlar aşarak,

Mening năfăsimdă yăşăydi qaynăq,
Tuprăgu năn hidi — măstmăn hămişă...

4- YULDUZLAR NIDASI

- 1 Parpirăgăn yulduzlărgă men,
Közim tikib suqlănămăn çim,
Yărqırăgăn yulduzlărgă men,
Qalbim açgüm — misli münăccim.
- 5 Sănăğı yoq ünsiz yulduzlăr,
Hăvăs bilăn köz tăşlăr mengä.
Kökni tutgăn munis yulduzlăr
Dil dărdidăn söz bəşlăr mengä:
- «Mehring qarşisidă quyaş tă'zimkăr,
10 Adămzād, qayerdăn uni algănsăn ?
Başingdă ming bittä tăşviş, dărding băr
Vă lekin şăydăyim bolib kălgănsăn.
Şăydăyi kōnglingdă mening hür — äksim,
Tilăgim: hămişă nurdăy äziz bol.
15 Kökkä köz tutmăsăng măyliğä, lekin
Muqaddäs yeringdă yaruğ yulduz bol!»

5- MÄNZİL

- 1 Bălki bir yolăvçi,
bălki bir mehman
Bălki pərişandır, bălki sărgăştä.
Talışıb, hălini äylădi bəyăn,

Benim nefesimde yaşayacak kaynak
Toprak ve ekmek kokusu - sarhoşum daima...

YILDIZLAR NIDÂSI

Parlayan yıldızlara ben,
Gözüm dikip dalarım sessiz,
Işıldayan yıldızlara ben,
Kalbim açacağım - müneccim gibi

Sayırsız sessiz yıldızlar
Heves ile göz atar bana.
Göğü tutan munis yıldızlar
Gönül derdinden bahseder bana:

" Sevgin karşısında güneş tazimkâr,
Insanoğlu, nereden onu aldın?
Başında bin bir tane endişe, derdin var
Ve lakin tutkunum olup kaldın?

Saşkın gönlünde benim hür - aksim
Dileğim: daima nur gibi aziz ol.
Göge göz tutmazsan razıyım, lakin
Mukaddes toprağında parlak yıldız ol ! "

MENZİL

Belki bir yolcu
belki bir misafir
Belki perişandır, belki şaşkın.
Talıkıp, eyledi hâlini beyân

- 5 Aqşam duç kelgändä mengä bir däştä,
 — Birädär!
 Mädäd ber, kalmädi mädär,
 Qay yoldän bärilur älis gülhangä?..
 — Äzizim, mänzilin sorämäk bekär,
 10 Yolingdä mäyäkdir oşä älängä.

6- BU KÜNLÄR...

- 1 Bu künlär bir märtä kelädi, dostim,
 Baht kuşim fäläkdä deyä yürmägin.
 Bedävdek izminggä älgin fursätin,
 Yaş başing quyundek här yän urmägin.
- 5 Bälki bolalmässän äzim bir däryä,
 Bälki taşkın bolur sengä begänä.
 Bälki bolalmässän äy käbi tänhä,
 Lekin ötinçim bär sendän yägänä:
- Cilvân äriğı bol, cimir-cimir aq,
 10 Mehringgä çulğansin säkin dälälär.
 Här kün zilälinggä yüz yuvib yäpräq,
 Mävcingdän açilsin ätäş lälälär...

7- TABASSUM BAĞI

- 1 Quyaş çäraqlägän ärämicän bağ,
 Yellär qanätidä bülbül nävəsi.
 Tänggü säbnämdäyin musäffa här yäq,
 Qalblärdä gül häyät nәş'u nәмәsi.

Akşam karşı gelince bana bir çölde,

- Birader!

Yardım et, kalmadı kuvvet,

Hangi yoldan varılır uzak gülhâna

- Azizim, menzilin sormak boş,

Yolunda fenerdir şu alev.

BU GUNLER...

Bu günler bir defa gelir dostum,

Baht kuşum felekte diye yürüme

Çabucak değerlendir fırsatın,

Genç başın kasırga gibi her yana vurma.

Belki olamazsın büyük bir derya,

Belki taşkın olur sana yabancı

Belki olamazsın ay gibi تنها,

Lakin ricam var senden yegane:

Cilvan erigi ol cimir cimir ak,

Sevginle çevrelensin sakın ovalar

Her gün temizliğine yüz yıkayıp yaprak

Dalgandan açılsın ateş laleler...

TEBESSUM BAGI

Güneş parlayan huzurlu bahçe,

Yeller kanadında bülbül ezgisi.

Seherdeki şebnem gibi saf her taraf

Kalplerde gül hayat zevki

5 Bâkirä kızlärning läbidä handä,
 Yigitlär közidä gurur, iftihâr.
 Bir yändä cäränglär cânân çirmändä,
 Dävräki... yüz nâzu ne'mât bundä bâr.

Dävräki, ortädä köklämdäy şädlik,
 10 Dävräki, yaşnäydi begubâr sühbät.
 Sämimiy külgini sänäymän bâylik,
 Men dävra ählidä körib muhâbbät.

Kimdir «beş qarşäk» kä tüşmäkdä oyun,
 Uning häm qalbidä quvânc bir cähân.

15 «Tänävâr» yängräsä sırğalär mäyin,
 Gülrühsâr bir gözäl — läbläri handân...

Yüräkdän külgänlär, men sizgä hämrâh,
 Qaynaq qalbingizning kalmäsini dağı!
 Sahta sämimiylik sälmäsini säyä,

20 Köklämdäy yaşnäsini tabässüm bağı.

8- ASMÄ ÇIRAK EMÄS

1 Häli sevmägändim,
 Sevdirding meni,
 Nâzu ädäläring äldilär cânim.
 Häli küymägändim,
 5 Küydirding meni,
 Ataşlârdä qaldı endi cähânim.
 Mehrü mürüvvätini bisyâr et, mäläk,
 Cäbrü cäfâlärini qoygil, cânânä.

Bakire kızların dudagında gülüş,
 Yigitler gözünde gurur, iftihar.
 Bir yanda cerenler canan çirmende.
 Devir ki... yüz naz ve nimet burda var.

Devir ki, ortada ilkbahar gibi neşe,
 Devir ki, açıldı temiz sohbet
 Samimi gülüşü sayıyorum zenginlik,
 Ben devre ehlinde görüp muhabbet.

Birisi " beş alkış " a oynamakta oyun,
 Onun da gönlünde kıvanç bir cihan.
 " Tenevar " cınlasa kayar yumuşak
 Gül yüzlü bir güzel lebleri handan.

Yürekten gülenler, ben size yoldaş,
 Kaynayan kalbinizin dağı!
 Sahte samimilik salmasın gölge,
 Bahar gibi çiçeklensin tebessüm bağı.

ASMA LAMBA DEĞİL

Hâlâ sevmiyordum,
 Sevdirdin beni,
 Naz ve edaların aldılar canım.
 Hâlâ yanmıyordum,
 Yandırdın beni,
 Ateşlerde kaldı şimdi cihânım.
 Sevgi ve mürüvvetini çoğalt melek,
 Cevr ve cefaların bırak ey sevgili

Asmä çiräk emäs ahır bu yüräk,
10 Püfläb öçirsängü yändirsäng yänä...

* * * * *

Täng ätdi —

nurländi bağu dälälär,
Kuyaş yalluğidä äsmän feruzä.
Mäyin säbä esär, handän lälälär.

15 Bärğidä tāmçilär märvärid rezä...

Täng ätdi —

çäyqaldi dildä tuyğulär,
Yänä Mühäbbätning bulāğı tāsdi.
Yänä kanāt yāzdi

20 gözäl ärzulär,
Yänä ufqlärgä közim tutāsdi...

9- BAHTIGUL

(kızimgä)

- 1 Anä kızım, Bahtıgöl,
Dänä kızım, Bahtıgöl.
Külüşläri çiräyli,
Bärnä kızım, Bahtıgöl.
- 5 Munçâk-munçâk közingdä,
Sevinç nuri pārläydi.
«Äddä, äddä» sözingdän,
Munis könglim yäyräydi.
Dürdänäsän, Bahtıgöl,
- 10 Täränäsän, Bahtıgöl,

Asma lamba değil ki bu yürek,
 Ufleyip söndüresin ve yakasın yine...

* * *

Tan attı-

nurlandı bağ ve ovalar,
 Güneş ışığından gökyüzü firuze.
 Rüzgar yumuşak eser, handan laleler.
 Yapragında damlalar inci tanesi...

Tan attı-

çalkalandı gönülde duygular,
 Yine muhabbetin bulağı taşı.
 Yine kanat yaydı
 güzel arzular,
 Yine ufuklara gözüm takıldı...

BAHTIGUL

(Kızıma)

Anne kızım, Bahtigül,
 Akıllı kızım, Bahtigül
 Gülüşleri güzel,
 Yiğit kızım, Bahtigül.
 Boncuk boncuk gözünde,
 Sevinç nuru parlak.
 " Edde edde " sözünden
 Munis gönlüm şenlenir.
 İnci tanesisin, Bahtigül,
 Teranesin, Bahtigül.

Gâhi âtäy «köz yumsäm»—

Pärvânäsän, Bahtıgül.

Gül ânqıgän başingni,

Toyib-toyib hidläymän.

15 Kõngır-kõngır sâçingni

Hidläb sirä toymäymän.

Közim nuri, Bahtıgül,

Kalbim kori, Bahtıgül.

Güldäy äziz vä sülöv,

20 Küy, sürürim, Bahtıgül.

Ezgü näming bär, kızım

Sen bahtımız gülisän.

Säädätgä yâr, kızım,

Su çämän bülbülisän.

25 Gül, läläsän, Bahtıgül,

Säläläsän, Bahtıgül,

Yüreğim äsmänidä

Hiläläsän, Bahtıgül.

10- KÖNGİL

1 Nimänidir komsäymiz här kün,

Nimägädür könglimiz täşnä.

Gâh begänä köngilgä yâkın,

Begänädür gâh dilgä äşnäng.

5 Nimägädür izläymiz çärä,

Bazen mahsus " göz yumsam "-
Pervanesin, Bahtıgöl.

Göl kokan başını,
Doya doya koklarım.
Kömür kömür saçını
Koklamaya asla doymam.

Gözüm nuru, Bahtıgöl,
Kalbim koru, Bahtıgöl.
Göl gibi aziz ve güzel
Ezgi, sürurum Bahtıgöl.

Iyi namın var, kızım
Sen bahtımız gülüsün
Saadete yar, kızım,
Su çimen bülbülüsün.

Göl, lalesin, Bahtıgöl,
Selalesin, Bahtıgöl.
Yüreğim asmanında
Hilalesin, Bahtıgöl.

GÖNÜL

Bir şeyi özleriz her gün,
Bir şeye gönlümüz susuz
Gah yabancı gönüle yakın
Yabancıdır gah gönle tanıdığın.
Bir şeye ararız çare.

- Nimänidir tãpmãk istäymiz.
 Gãh bekãrgã bolib ãvãrã,
 Aşkãr aybni yãpmãk istäymiz.
 Heç nãrsãgã kılımäymiz tãkat,
 10 Heç nãrsãni közgã ilmäymiz,
 Mudãm häyrãn, mudãm betãkat,
 Pãst-bãlãndim ba'zãn bilmäymiz.
 Şundãk çãđı, köngilning işi,
 Hãlavãtni bilmãgãy ãslã.
 15 Tirik ekãn, tãşviş yoldãşi,
 Kãnããtni bilmãgãy ãslã!

11- KIZIM AYDINNING KOŞIĞI

- 1 Şãlãlãdãy oynãb keldim,
 Şoğ bũlbũldãy küylãb keldim,
 Dil rãzimni sũylãb keldim—
 Men bãhãrmãn, men bãhãr.
 5 Yãnãr kırdã kızgãldãk,
 Kızgãldãkmı yã bayrãk.
 Terãrlãr kuçãk-kuçãk—
 Men bãhãrmãn, men bãhãr.
 Bunçã nãfis mãysãlãr,
 10 Tãng yelidã çãyqãlãr.
 Ætri hãr yãn tãrãlãr—
 Men bãhãrmãn, men bãhãr.
 Mendãn ãlib ãndãzã,

Bir şeyi bulmak isteriz.
 Gah boşa olup avare,
 Açık suçu kapamak isteriz
 Hiç bir şeye bulamayız kuvvet,
 Hiç bir şeyi göze alamayız,
 Sürekli şaşkın sürekli takatsız,
 Alçaklığım bazen bilmeyiz.
 Böyle sanki, gönlün işi,
 Zevki bilmez asla.
 Canlı iken endişe yoldaşı.
 Kanaati bilmez asla!

KIZIM AYDININ SARKISI

Selale gibi oynayarak geldim,
 Şuh bülbül gibi şakıyarak geldim,
 Gönül sırrımı söyleyerek geldim -
 Ben baharım, ben bahar.

Yanar kırdaki kızgaldak,
 Kızgaldak mı ya bayrak.
 Dererler kucak kucak -
 Ben baharım, ben bahar.

Bu kadar nefis otlar,
 Tan yelinde çalkalanır.
 Etri her yan tereler-
 Ben baharım, ben bahar.

Benden alıp endaze.

Tiläklär bolsin tázä,
 15 Yüräklär külsin räsä—
 Men bähärmän, men bähär.

12- «YAŞILIK»

1 Kabinetgä kirdi yaş muhbir,
 Dildä hürmät, közdä ilticä.
 Telefändä sözläşär müdir,
 Ungä hättä bəkməsdən kıyā.
 5 —Keltirgəndim bittə məqalə,
 Dəmlə, şuni körsəngiz oqıb.
 —Kəni, əl-çi,— deyər vikər-lə,
 Song vərəqlər közəynək taqıb.
 Bir vaxt ələr qələmnə qolğə,
 10 Muhbirçəgə bəkər müləyim.
 — Çıqay desəng kəttəkən yolğə,
 Məyli, sənğə yərdəm qıləyin.
 Vergül qoyər imzadən keyin,
 Sərləvhəgə qoyər köp nuqtə.
 15 Qoşib qoyğəç fəmiyəsin,
 Mənə endi boldi, der: puhtə...

13- SÖNİK YULDUZLAR...

(Mүнәccim Ehsəngə)

1 Neçük səədət bu, ne baht, dostginəm,
 Öznə baş etibsən ilmi nücümğə.
 Eng əlis yulduz hə, çeksiz səmə həm,
 Ciləv tutqazıbdı sən — mүнәccimğə

Dilekler olsun taze,
Yürekler gülsün çokça
Ben baharım, ben bahar.

" İYİLİK "

Odaya girdi genç muhabir,
Gönülde hürmet, gözde iltica.
Telefonda konuşur müdür,
Ona doğru bakmadan hatta.
- Getirmiştım bir tane makale,
Hoca, sunu görmeniz okuyup.
- Haydi, alsana,- diyor vakarla,
Son sayfalarda gözlük takıp
Bir vakit alır kalemi ele,
Muhabirciğe bakar yumuşak.
- Çıkayım dersin bu büyük yola,
Olur, sana yardım edeyim.
Virgül koyar imzadan sonra,
Başlığa koyar çok nokta.
Atar atmaz imzasını
İşte şimdi oldu, der: sağlam...

SÖNÜK YILDIZLAR...

(Müneccim İhsan'a)

Nasıl saadet bu, ne baht, sevgili dostum,
Kendini bağışlamışsın yıldız ilmine.
En uzak yıldız da, sonsuz sema da,
Dizgin tutturmuş sen müneccime!

- 5 Istäsäng, käftinggä qonädi Zührä,
 Nigähing Zühälni bändü bäst etär.
 Istäsäng, tolin ay - oşä dilärä.
 Yüksäk kök täqıdän sengä säs etär.
 Här qaläy äsmän bu, çeksiz cähän bu,
- 10 Mingläb yulduzlärni sıđdırgän fäläk.
 Münävvar mäydän bu, sirri nihän bu,
 Tilsimin açışgä cänginäng häläk.
 Simäbdäy titrägän äsmängä, mäyli,
 Bäkaver, yoldäşing ahır telesküp.
- 15 Lekin ğaräyibdir zäminnig säyli,
 Şadumän kezäylik Azraq fürsät täp.
 Bundä häm nuräşän yulduzlär bärdir,
 Nigähı sercilä - däryäyü äzim.
 Büyüklük bizlärgä qadim yadğardir,
- 20 Uluğ häbälärning ruhigä tä'zim!
 Mänä bu ibrähim äl mömin oğli.
 Şarkning özi käbi äkil, dänışmänd.
 Häbib Abdullä bu - nigähı çoğli,
 Yerning yürägigä täşlägän kämänd.
- 25 Mänä bu fiträtidir - häyali aydek,
 Kuyaşli kalb ilä bitmiş sözlärin.
 Mänä bu Kädiri, mänä bu Aybek,
 İcad äsmänining päk yulduzläri...
 Sänäb ädä etmäk müşküldir, zätän,
- 30 Zämindä bisyärdir pärläk dähälär.
 Här qaläy häyät bu, uçrär däf'ätän,

İstesen âyâna konacak Zühre,
 Bakışın Zühal'i tutsak eder.
 İstesen, dolunay - şu sevgili.
 Yüksek gök evinden sana ses eder.
 Ne biçim gök bu, sonsuz cihan bu,
 Binlerce yıldızı sığdıran felek.
 Münevver meydan bu, gizli sır bu,
 Tılsımı açmaya küçük canın helak
 Civa gibi titreyen asmana razıyım,
 Bakıver, yoldaşın ya teleskop.
 Lakin gariptir zeminin seli
 Neşeyle gezmeye biraz fırsat bul,
 Burda da nur saçan yıldızlar vardır,
 Bakışı cilalı - büyük derya
 Büyüklük bizlere eski yadigardır,
 Ulu ataların ruhuna ta'zim!
 İşte bu İbrahim el-mümin oğlu,
 Şarkın özü gibi akıllı, bilgili
 Habib Abdullah bu- bakışı ateşli.
 Toprağın yüreğine atılan kemend.
 İşte bu fitrattır hayali ay gibi,
 Güneşli kalp ile yazmış sözlerin.
 İşte bu Kadiri, İşte bu Aybek,
 İcat asmanının temiz yıldızları...
 Sayıp bitirmek zordur, zaten,
 Zeminde çoktur parlak dehalar
 Ne de olsa hayat bu, uçar birden

- Özni yulduz bilgän neçä mäddählär.
 Yettinçi äsmändä yürädi ulär,
 Dumli yulduz käbi gärçi benävä.
- 35 Mäktäbdän qasr häm qurädi ulär,
 Nuragän binädäy kıysıq, bedävä.
 Añır münäccimsän, yulduzşunässän,
 Fäläk sirläridän yüräsän sözläb,
 Küzätmäk ilmigä köpdän äşnäsän,
- 40 Bäk bulär qalbigä quraling säzläb.
 Nimäsi bär ekän bundäy «yulduz» ning,
 Qurtlar häm tävlänib yänär yältiräq.
 Ne färqı bär ekän tündän kündizning,
 Bağridä quyäşi yänmäsä pärläq?!
- 45 Men – kü şundäy deymän, köksimdä äläm,
 Lekin sen bu yoldä baş kätirmä köp.
 Sönik yulduzlärning siri köp mübhäm,
 Kämlik qılur ungä mingläb teleskâp.
 Häväsım kelädi sengä, dostginäm,
- 50 Özni bahş etäber ilmi nücumgä.
 Eng älis yulduz häm, çeksiz sämä häm,
 Bağrim açäversin sen – münäccimgä!

14- KÖZLÄR

- 1 Bağ köçädän ötämän här kün,
 Közlär közgä tüşär näiläc.
 Gäh közlärgä bolämän tutqun,
 Gäh közlärdän täpämän kuvänc.

Kendini yıldız bilen nice meddahlar.
 Gögün yedinci katında yürür onlar,
 Kuyruklu yıldız gibi gerçi ezgisiz
 Mehtaptan kasr da kurar onlar,
 Yıkılan bina gibi eğri, çaresiz
 Ki müneccimsin, yıldız bilensin
 Felek sırlarından söylersin,
 Gözetleme ilmine çoktan aşinasın
 Bak bunlar kalbine silahın nişanlamış
 Nesi varmış böyle " yıldız "ın,
 Böcekler de tavlanıp yanar parlayarak.
 Ne farkı varmış geceden gündüzün,
 Bağrında güneşi yanmasa parlak?!
 Ben ki, söyle derim, göğsümde elem,
 Lakin sen bu yolda kafa yorma çok.
 Sönük yıldızların sırrı çok mübhem.
 Az gelir onlara binlerce teleskop.
 Hevestenirim sana, sevgili dostum,
 Kendini bağışlayıver yıldız ilmine.
 En uzak yıldız da, sonsuz sema da,
 Bağrım açıversin sen müneccime ?

GÖZLER

Bahçe caddesinden geçerim her gün,
 Gözler göze takılır çaresiz
 Gah gözlere olurum tutkun,
 Gah gözlerden bulurum kıvanç.

5 Beqarâr deb äyblämäng äslâ,
Mağrurlikdä etmäng günâhkâr.
Lây çäplämây, dostlâr, ävvälâ,
Közlärimgä bâkingiz tâkrâr.

Aläm sığar kârâçığıgä,

10 Undä pârlâr kâmälâk - ränqlâr.
Tâmirläri - här çizığıgigä,
Câ bolgändir turfä âhänqlâr.

Hâyât ahır sirli bir dünyâ,
Bârçä közgä tik bâkiş kıyın.

15 Bârçä köz hâm emâsdir âşnâ,
Közlâr bârki, tâ'kıbsân täyin...

Bağ köçädän ötämân här kün,
Közlâr közgä tüşâr nâilâc.
Gâh közlärgä bolämân tutqun,

20 Gâh közlärdän tâpämân kuvânc.

15- KIRMIZAY

(Halk yolidä)

1 Kırmızhân deb atârdi el bir mâhâl,
Gül lâlädây yaşnâr edi Kırmızây.
Kırmızginâm degänidä bir mâhâl,
Sälälädây taşâr edi Kırmızây.

5 Ästâ-ästâ «Kırmız» deyâ âtälib,
Kırmız güldây soldî-kü, âh Kırmızây.
Kinâyâ-lâ «Karı-kız» deb âtäldi,

Kararsız diye ayıplamayın asla,
Mağrurlukta etmeyin günahkar.
Çamur atmadan, dostlar, evvela,
Gözlerime bakınız tekrar.

Alem sığar gözbebeğine,
Onda parlar gökkuşağı renkleri.
Damarları her çizgisine
Yer olmuştur tuhaf ahenkler

Hayat ki sırlı bir dünya
Bütün gözlere tek bakış zor.
Bütün gözler de değildir aşına,
Gözler var ki, takipsin dakik

Bahçe sokaktan geçerim her gün
Gözler göze düşer çaresiz
Gah gözlere olurum tutkun,
Gah gözlerden bulurum kıvanç.

KIRMIZIAY

(Halk yolunda)

Kırmızıhan diye adlandırdı halk bir zaman,
Gül lale gibi açardı Kırmızıay
Kırmızıcığım dediğinde bir zaman,
Selale gibi taşar idi Kırmızıay.

Yavaş yavaş " Kırmızı " diye adlandırılıp,
Kırmızı gül gibi soldu ki, ah Kırmızıay.
Kinaye ile " Yaşlı kız " diye adlandırıldı

Tirik yürüb, öldi-kü, &h Kırmızıy.

Ey täbiät, änglä uning bardaşın,

10 Kırmız güldäy açilsin - ey, Kırmızıy.

Bir şirin his sārhuş etsin yaş başın,

Boyi hər yān sāçilsin - ey, Kırmızıy...

Bāqışlāring munçā sening mülāyim,

Közlāringdā neçün jālā, Kırmızıy.

15 Etāgingdān tökilsindā, ilāyim,

Ontā balā - gülü lālā, Kırmızıy.

Kırmızhān, hey

Kırmızginām,

Kırmızim!..

16- UMR

1 Men özimni kāyiymän ba'zān,

Yürāgimni kılamān hastā:

— Neçün bunçā lāqayd, sākinsān,

Uşbu dämlār kelmāgāy qaytā...

5 Men özimni ävrāymän ba'zān,

Yürāgimni etmām betākat:

— Kättā işlār bolmās dāf'atān,

Sāşilmāqқа yoқ erür hācāt...

17- BIR DOSTGA

1 Mänā, yaşāyāpmän men hām ālämdā,

Sengā bāglik emäs ahır hāyātım.

Oylāsām, yānämän ba'zān ālämdā,

Canlı iken öldü ki, ah Kırmızıy.

Ey tabiat, anla onun sabrını,
Kırmızı gül gibi açılsın ey, Kırmızıy.
Bir sirin his sarhoş etsin genç başını,
Kokusu her tarafa saçılsın ey, Kırmızıy...

Bakışların bunca senin mülayim,
Gözlerinde niçin jâle, Kırmızıy.
Eteğinden dökülsün de, ilâhi,
On tane çocuk gül ve lale, Kırmızıy
Kırmızıhan, hey

Kırmızıteğim,

Kırmızım!...

ÖMR

Ben kendimi azarlarım bazen.
Yüregimi ederim hasta:
- Niçin böyle kayıtsız, sakinsin,
Bu anlar gelmeyecek bir daha...
Ben kendimi çeviriyorum bazen,
Yüregimi etmem bitakat:
- Büyük işler olmaz birden,
Şaşırmaya yoktur hacet...

BİR DOSTA

İşte, yaşıyorum ben de alemde,
Sana bağlı değil ki hayatım
Düşünsem, yanarım bazen elemde

Sensiz qayrilmäskän sirä qanätim.

5 Aħır özgärmädi bu çarhı gärdun,
 Quyâş - oşä-oşä - sämä särväri.
 Bağçälär çiräyi hämän lälägün,
 Hämän çäsmälärdä häyät gävhäri.

Men körgän çinärning tepäsidä äy,
 10 Gäh mä'yus, gäh balqıb turipti hurräm,
 Bu dünyä ängläsäm, emäs bir särây,
 Sen pädşä bolsäng-u, men esä qaräm.

Här kim äräväsin yürärkän tärtib,
 Gayrätü e'tikäd bolsä bas ekän,
 15 Şükürkim, yükimni yürmäysän ärtib,
 Yoqsä, äläm mengä bir kafäs ekän.

Mäyli, qaydä yürsäng ämän bol, dostim,
 Faqat dähämän deb urmä köksinggä.
 Aħır qoltıqtayâk emässän, men häm,
 20 Häldän täygänim yoq, süyänsäm sengä.

Men öz ärävämin yüribmän tärtib,
 Sengä bağlik emäs aħır häyätim.
 Qoymäsmän yükümni yelkänggä ärtib,
 Gayrätü e'tikäd mening qanätim.

18- KÖÇMÄNÇI ILANLAR

1 Alis Alätävning etäkläridä,
 Äcib hädisägä güväh boldi el.

Sensiz bükülmezken asla kanadım.

Ki değişmedi bu çarh-ı gerdun,
Güneş eskisi gibi semâ başkanı,
Bahçeler güzelliği hâlâ lale renkli.
Hâlâ çeşmelerde hayat cevheri.

Ben gördüm çınarın tepesinde ay,
Gah üzgün, gah parlayıp durmuş güler yüzlü,
Bu dünya anlarsam, değil bir saray.
Sen padişah olsan ve, ben ise tâbi.

Herkes arabasın çekerken,
Gayret ve i'tikad olsa yetermiş,
Şükür ki, yükümü taşıyorsun.
Yoksa, alem bana bir kafes imiş.

Razıyım, nerde yürürsen eyvallah, dostum,
Fakat dehayım diyip vurma göğsüne.
Ki dayanak değilsin, ben de,
Gücüm yok, yaşlansam sana.

Ben kendi arabamı yürümüşüm çekip,
Sana bahçelik değil ki hayatım
Koymam yükümü omuzuna yükleyip.
Gayret ve i'tikad benim kanadım.

GÖÇEBE YILANLAR

Uzak Aladağ'ın eteklerinde
Garip hadiseye şahit oldu halk

Yollärni toldirib ertäkdägidäy
 İlänlär kelärdi täşib huddi sel.

- 5 Issıq häräretgä berälmäy bardaş,
 Ulär tärk etmişdi çölü kırlärni,
 Pänäh bolärmı deb bizgä tağu taş.
 Izläb bərişärdi zağ öngirlärni.

Täbiät, bunçälär hikmäting uluğ.

- 10 Sirü sinäätıng bunçälär äliy.
 Sen yaşı häkämsän, säbätıng kutluğ,
 Akılsän, ädilsän, hatädän häli.

Quyäşıng kızdırsä, kılalmäy taqat.
 İlänlär tärk etsä äziz inıng.

- 15 Bundän özgä ma'nä kıdırmäk galät,
 Aşır mañluqqa häm şirındır canı.

Ulär häm bilışär « yaşämäq yolın »,
 Gähä tikkä yürär, gähä südrälib.
 Uşbu häkıqatgä dä'väm yoq, lekin.

- 20 Könglim bir älämdä yänär kävrilib.

Yurtım quyäşidän közi kamäşib,
 Tikkä näzär bilän bakalmäy ungä,
 Özgä diyär istäb, yoldän ädäşib,
 Bäşıng urgändäy käväkkä - tüngä -

- 25 İlän ädämlärning bärliğı ba'zän.
 Neçündir kelmäydi hayälimizgä.
 Ulär häm iländek muzyüräk, muztän,

Yolları doldurup masaldaki gibi,
Yılanlar gelir taşıp sanki sel.

Sıcak ısıya edemez sabır,
Onlar terk etmişti çöl ve kırları.
Sığınak olur mu diye bize dağ ve taş.
Arıyorlardı rutubetli çukurları.

Tabiat, bu kadar hikmetin ulu.
Sır ve sınaatin bu kadar yüce.
Sen iyi hakemsin sebatın kutlu.
Akilsin, adilsin, hatadan arınmış

Güneşin kızdırsa, kılamaz takat.
Yılanlar terk etse aziz inin
Bundan başka ma'na aramak boş.
Ki mahluka da şirindir canı.

Onlar da bilirler " yaşamak yolun ".
Gahi dik yürür, gahi sürünüp
İşte bu hakikate devam yok, lakin.
Gönlüm bir elemde yanar kavrulup.

Yurdum güneşinden gözü kamaşıp,
Dik bakış ile bakılmaz ona,
Başka diyar isteyip, yoldan yanılıp,
Başın vurmuş gibi çukura - geceye-

Yılan ademlerin hepsi bazen
Niçin gelmez hayalimize
Onlar da yılan gibi buz yürek, buzdan,

Ulär begänädür ıqbälimizgä.

Huddi ädäm käbi ädämlär ärä,

30 Yürişär ulär häm «közäynäk taqıb»
Ämmä biz yürämiz läqayd, bepärvä,
Ulär zähär yıǵar bizgä yutäqıb.

Ulär köçib yürär qayämä-qayä,

Ulär idräkinggä säcädi ägu.

35 Ulär ärtıngdägi qarä bir säyä,
Ulär gäflät ärä çirmäşgän qayǵu...

Ey, yurtım äftäbi, yaşnäyver yänä,

Kämäläk nurläring cänimgä päyväst.

Men unı içämän qanä, vä qanä,

40 Men qaynâq mehrıngdän yürämän särmäst.

Mäyli, ätäşınggä berälmäy bardâş,

İlänlär izläsin özgä bir mä'vä.

Faqät unutmäylik ädämgä oşşâş—

Köçmänçi ilänlär bärılgın äslä!..

19- TOLQIN VA QALB

1 Tolqınlär tälpınär qırǵäklär säri,

Qalbım tälpınädi tolqınlär tämän.

Tolqınlär sähilgä köksın urgän däm,

Qalbım täpmäk ıstär dengızdän aşyan,

5 Allänimä pinhän unıng qa'ridä.

Tuǵyanmı izläymän — özim häm häyrän.

Onlar yabancıdır ikbalimize

Tıpkı insan gibi insanlar içinde,
Yürüşür onlar da " gözlük takıp "
Fakat biz yürürüz kayıtsız, pervasız,
Onlar zehir yığar bize acıkıp.

Onlar göçüp durur kayadan kayaya,
Onlar idrakına saçardı ağı.
Onlar ardındaki kara bir gölge,
Onlar gaflet içinde bürüyen kaygı...

Ey, yurdum ahtabı, açılır tekrar,
Gökkuşağı ışıkların canıma bağlı.
Ben onu içerim kana kana
Ben kaynak mehrinden yürürüm sarhoş.

Razıyım, ateşine veremez sabır,
Yılanlar arasın başka bir yer
Fakat unutmayalım insana benzer-
Göçebe yılanlar varlığın asla!.

DALGA VE KALP

Dalgalar yönelir sahillere doğru
Kalbim yönelir dalgalara doğru
Dalagalar sahile göğsün vurduğu an,
Kalbim bulmak ister denizden yuva.

Bir şey saklı onun derinliğinde
Doğuran mı arıyorum - kendim de şaşkın

Tolqınlär qırğaqqa intilgän çağdä,
 Qalbim tälpinädi tolqınlär tämän...

20- « ÜSTAZ »

1 Men bugün qolimni köksimgä qoyib,
 Keçirim soräymän üstäzlärimdän.
 Şe'rimni tüşünmäng başqaçä yoyib,
 Deb ötinç soräymän mümtäzlärimdän.

5 Äslä istämäsdim «üstaz» sözini,
 İskäncägä äslä sävük qoştırnaq.
 Men ahır hämişä hälääl, päkizä,
 Üstäzlär könglini etälgänmän çağ.

Üstäzlär şärafın bilgüm muqaddäs,
 10 Və lekin arädä şundäylär häm bär:
 Tınıq suv betigä tüşgän käbi has,
 Üstäzlik şä'nigä salädi gubär...

Ne-ne kirdikärlär äylämädi u,
 Ne-ne sävdälärni sälmädi başgä.

15 Ne-ne böhtänlärni söylämädi u,
 Ne-ne hancärlärni qayrädi taşgä...

Şägirdlär amädi etdi unı läl,
 Şägirdlär pərvəzi äylädi häyrän.
 Bahıllık keltirdi şävqığä zəvāl,

20 Küdürät bağrını yaqdı beämän.

Näilac izlädi özgä bir çarä,

Dalgalar sahile çabaladığı çağda,
Kalbim yönelir dalgalara doğru...

" USTAD "

Ben bugün elimi göğsüme koyup,
Affım diliyorum üstadlarımdan.
Şiirimi anlamayın başkaca yorumlayıp,
Diye rica ediyorum mümtazlarımdan.

Asla istemezdim " üstad " sözünü,
İşkenceye asla soğuk tırnak.
Ben ki daima helal, temiz,
Üstadlar gönlünü edebildim çağ.

Üstadlar şerefine bildim mukaddes,
Ve lakin arada söyleler de var:
Temiz su yüzüne düşmüş gibi has,
Üstünlük şanına salar toz...

Ne ne, entrikalar döndürmedi o,
Ne ne ticaretleri salmadı başa,
Ne ne iftiraları söylemedi o,
Ne ne hançerleri bilemedi taşa...

Çiraklar şansı etti onu lal.
Çiraklar pervazı eyledi hayran.
Kıskançlık zevkini yok etti,
Kudüfet bağırını yaktı amansız.

Çaresiz aradı başka bir çare,

Nailac tänlädi mäkrli bir yol,
 Gärçi bolsä hämki yüzläri qarä,
 Tüşdi şägird başın silämäkka ul:

25 « Fälänçi şägirdim päläpän edi,
 Men ungä bergänmän ävväl säbäqni.
 Fälänçi şägirdim bir nädän edi,
 Ungä örgätgänmän qaräni, aqni.

Ulärgä men berdim qayrilmäs qanät,
 30 Alis çoqqılärgä küzättdi közim.
 Bizgä yäräşädi üstaz degän ät,
 Bär bolsin şägirdlär, yaşäsın özim...

Toyu mä'räkädä şu söz, şu ıkrâr,
 Hättä yigınlärdä yängär şu kälâm,
 35 İnsäniy şärafğä etmädi äyyâr,
 Hävâyi şührätgä qoymäk bolär däm.

Ne hünär körsätsin bundän häm ärtiğ,
 Häyät çämänidä bu şorlik «üstaz».
 Özi-kü, bolmädi nä maş, nä tariğ,
 40 Vä lekin közlärgä qum sepgäni räst.

Fağat şägird qalbi - däryâyı äzim,
 Aqar, aqayätir hämän mävlänib.
 Säzidä bir äcib täränädirkim,
 Sädäläri süzär kökdä ävlänib.

45 «Üztaz» bäng urärkän, külib koyär u,
 Dilidä qaröz yoğ, bağri bütündür.

Çaresiz seçti hileli bir yol,
Gerçi olsa da ki yüzleri kara,
Düştü çırak başın okşamaya o:

" Falanca çırağım pelepan idi,
Ben ona verdim önce dersini.
Falanca çırağım bir cahil idi,
Ona öğrettim karayı, akı.

Onlara ben verdim bükülmez kanat,
Uzak zirvelere uğurladı gözüm.
Bize yaraşır üstad denen ad,
Var olsun çıraklar, yaşasın özüm...

Düğün ve törende şu söz, şu kelam,
Hattâ yığınlarda çınıladı şu kelâm,
İnsani şerefe ulaşmadı kurnaz.
Şöhret havasına koymak olur tuzak

Ne hüner göstereyin bundan da artık,
Hayat çimeninde bu zavallı " üstad" .
Kendi ki, olmadı ne maş, ne darı
Ve lakin gözlere kum septiği doğru.

Fakât çırak kalbi büyük deryâ,
Akar. akıyor hâlâ dalgalanıp,
Sazında bir garip teranedir ki,
Sedaları yüzer gökte dalgalanıp.

" Üstad " zil vururken, gülüp koyar o,
Gönlünde gazez yok, bağı bütündür.

Fakat " üstâz " igä äytär sözi şu:
 Alâv - âlâv erür, tütün tütündir!...

21- ZÂNCIRBÂND ŞE'R

(Ayniy hatiräsigä)

- 1 Kârâ tumân içrä kâlmış Registân,
 Sârsâri kezâdi mirşâb, sârbâzlâr
 Kânli tâmâşägä kelmiş âlâmân,
 Fâlâkkâ orläydi yığı, âvâzlâr,
- 5 Günâhkâr bândilâr kütişâr nâvbât,
 Cällâd kündäsigä koymâk üçün bâş.
 Cisming yândirmâsmi, âsmân bu dâhşât.
 Bardâşing küymâsmi, sözlâ, ey kuyâs!
- Neçün beidrâksân, ey şâmsir - çakmâk,
- 10 Çakılgin, titrâsin piçâk tutgân kol.
 Sâmallâr, kuyunlâr, kozgaling tezrâk,
 Sirtmâklâr çaykalib, kulâsin bütkül.
- Kandây nâdâmât bu, kandâyin sitâm,
 Şunçâlâr bolurmi kısmât-kâlâkâ?
- 15 Buhârâ ükägä tutsäyu mâtâm,
 Abhânädä yâtsä behabâr âkâ!
- * * * *
- Kuşbegi közlâri yânâr âlämnâk,
 Şâirdân öç âlmâk yolın izläydi.
 Zindân tüynügidân bâş sukıb kuvnâk,
- 20 Istehzâ ârâlâş külib sözläydi:

Fakat " üstad "ına söyler sözü şu:
Ateş ateştir, tütün tütündür!..

ZİNCİRBEND ŞİİR

(Aynî hatırasına)

Kara duman içre kalmış Registan,
Serseri gezer polis, cesurlar.
Kanlı gösteriye gelmiş kalabalık,
Feleğe çıkar ağlayış, sedalar.

Günahkar köleler bekler sıra,
Cellad kündesine koymak için baş.
Cismin yandırmaz mı, asman bu dehşet.
Sabrın yanmaz mı söyle ey güneş!

Niçin anlayışsızsın, ey şemşir çakmak,
Kırıl. titresin bıçak tutan el.
Rüzgarlar, hortumlar, depremin daha çabuk,
Düğünler sallanıp, düşsün büsbütün.

Nasıl pişmanlık bu, ne biçim sitem,
Bu kadar olur mu kısmet isabet.
Buhara küçük kardeşe tutarsa matem,
Zindanda yatarsa habersiz ağabey

* * *

Kuşbeyi gözleri yanar elemli,
Sairden öc almak yolu arar.
Zindan deliğinden baş sokup şen.
Alay karışık gülüp söyler:

—Kaläysän, Sädriddin, şairi zämân
 Bälki äbhânädä äş'âr bitürsän.
 Sengä Sirâciddin yollämiş sälâm...
 Cännätgä ärtidän sen häm ketürsän.

25 —Tohtägin, ne deding, râst sözlä yâkbâr.
 Nähât cüdâ boldim cigärimdän men.
 Kân tutâr seni häm tezdä sitämklär,
 Nähât cüdâ boldim dilpârâmdän men...

Zäncirbänd kollärin tügdiyü şair
 30 Kişänli äyâkdä, bâsib häyâcân.
 Äbhänâ devârin titrätib dir-dir,
 Pistä kömir bilän şe'r bitdi nälân:

« Cigäräm äb şudu reht zi dü çäşmi täräm,
 Cigäräm, vâ cigäräm, vâ cigäräm, vâ cigäräm,
 35 Habâr ämädkî, bâ teği sitäm küştä şudâst
 Cigäräm, mälhämü cânü dili cânü,
 cigäräm...»

* * * *

Zilzilä tüşgândeک tebrândi sârây,
 Ärk içrâ yängrägâç Äyniy ävâzi.
 40 Zindân eşigidä kuşbegi päydâ,

¹
 Cigärim suv boldıyu ikki közimdän äkdi,
 Cigärim, vâ cigärim, vâ cigärim, vâ cigärim.
 Habâr keldiki, sitäm tigilân öldirilmiş.
 Cigärim, cânimning mälhâmi, dili cânim cigärim.

- Nasılsın, Sadriddin, zamanın şâiri,
 Belki zindanda şiirler yazarsın
 Sana Siraceddin yollamış selam...
 Cennete ardından sen de gidersin...

- Hop!, ne dedin, doğru söyle bir kere
 Allah'ın işine bak ayrı kaldım ciğerimden ben.
 Kan tutar seni de hemen sitemkar,
 Allah'ın işine bak ayrı kaldım dilparemden ben.

Zincirbend ellerin düğümlediği şair
 Zincirli ayakta, basıp heyecan.
 Zindan duvarın titretip tir tir,
 Çekirdek kömür ile şiir yazdı nalan:

" Ciğerem âb şud u reht zi dü çeşm-i terem
 Ciğerem, va ciğerem, va ciğerem, va ciğerem,
 Haber âmed ki, bâ tegi sitem küşte şudest
 Ciğerem, melhem ü can ü dil-i can-ı
 ciğerim..."

* * *

Zelzele olmuş gibi titredi saray,
 Ark içre çınlayınca Aynî avazı.
 Zindan eşiginde kuşbeyi peyda

1

Ciğerim su oldu ve iki gözümde aktı,
 Ciğerim, vay ciğerim, vay ciğerim, vay ciğerim,
 Haber geldi ki, sitem oku ile öldürülmüş.
 Ciğerim, canımın melhemi, dil-i canım ciğerim.

Ƙulfgä kälit sälär çaqqän sərbäzi.

Ayânlär dârgazäb - közläridä ot.

Şe'r üçün muşt tüşär şair başigä.

Amir väcähäti — göyâki bulut,

45 Südräb keltirärlär uni kâşigä:

— Sitäm tıgı bilän öldirildi, debsän,

Neçük cür'ät etding şairi nädän?

Körsätäy sengä häm sitäm tıgın män,

Şe'r äytgän tilingdän tirqıräsin qan...

50 Alimhân közigä bākıb mardänä,

Şair läbläridän se'r äkdi rävan:

« Çakmäklär çaqılsın kök yüzindä

Faқırlär dünyäsi yaşnäsün.

Häinlär kalmäsin yer yüzindä,

55 İşçilär ätläri kişnäsün.

Aldäy bäs! Aldäy bäs, ey,

qarindäs!

Mundän song äkmäsün közingdän yaş!

Qoymägil dünyädä bir zälimni

60 İnsanlär hür bolsın, bär bolsın!»

* * * * *

Oğlin cänggä cönätärkän

Mehribän anä,

Hälqa-hälqa köz yaş tökmädi.

Dilbändigä termüldi u

65 Yänä vä yänä,

Kilide anahtar sokar becerikli cesuru.

Acıkça gazaplı - gözlerinde ateş
Şiir için yumruk iner şair başına.
Emir görünüşü - sanki bulut,
Sürükleyip getirirler onu yanına:

- Sitem oku ile öldürüldü, diyorsun.
Nasıl cür'et ettin câhil şair ?
Göstereyim sana da sitem okunu ben,
Şiir söyleyen dilinden dağılsın kan...

Alimhan gözüne bakıp mertçe,
Şair dudaklarından şiir aktı süzülüp;
" Şimşekler çakılsın gökyüzünde
Fakirler dünyası çiçeklensin.
Hainler kalmasın yer yüzünde,
İşçilerin atları kişnesin,
Al gibi bas! al gibi bas, ey,

akraba!

Bundan sonra akmasın gözünden yaş!
Koyma dünyada bir zalimi
İnsanlar hür olsun, var olsun! "

* * *

Oğlun cenge gönderirken
Mihriban ana,
Halka halka göz yaşı dökmedi
Gönül bağlayanına toplanıp o
Yane ve yane,

Kämätini lekin bükmädi.
 U bilärdi: yaş tökärkän
 Anä diydäsi,
 Mührlänib yüräkdä qälär,

70 U bilärdi: ah çekkändä

Anä siynäsi—

Dünyälärni lärzägä sälär.

U bilärdi: közining şu

Akı qaräsi.

75 Köz yaş körsä köngli tilinär.

U bilärdi: şu dilbändi,

Cigär päräsi

Köz yaş körsä, bagri yulinär.

Därdlärinini içgä yutib,

80 Termüldi anä,

Tebässüm boldi bir cähän.

Lekin... päyezd qozgalgändä

Bolib giryänä,

Köz yaşlärin aqızdi märcän.

22- CIZIŖ

1 Yäşär edi bir kız şu cähändä,

Sevär edi yigit şu kızni.

Täyyär edi keçmäqqa cändän,

Häm üzmäqqa kökdän yulduzni.

5 Ücräşdilär ahiri bir kün,

Mäyinginä cilmäydi gözäl:

«Meni

Boyunu lakin bükmedi
 O bilirdi: yaş dökerken
 Ana gözü,
 Mühürlenip yürekte kalır,
 O bilirdi: ah çektiğinde
 Ana sinesi-
 Dünyaları titretir.
 O bilirdi: gözünün şu
 Akı karası
 Göz yaş görse gönlü parçalanır.
 O bilirdi: şu gönül bağlayanı,
 Ciger paresi
 Göz yaş görse, bağı yolunur.
 Dertlerini içe yutup,
 Toplandı ana,
 Tebessüm oldu bir dünya
 Lakin tren hareket edince
 Boğulup giryana.
 Göz yaşlarını akıttı mercan.

CIZGI

Yaşar idi bir kız dünyada,
 Sever idi yiğit bu kızı.
 Hazır idi geçmeye candan.
 Hem koparmaya gökten, yıldızı,
 Buluştular nihayet bir gün,
 Yumuşakça gülümsedi güzel:
 " Beni

bolsin desängiz mämnun,
 Bir şartimni eşiting ävväl:
 10 Çizığımdän çıkmäysiz äslä,
 Här äytgänim sizgädir qanun.
 Sözlärimni bilsängiz ävlä,
 İhtiyärim sizdädir bütün...»
 Mühäbbätning ätäsidän mäst,
 15 Kız şartigä räzi bolmış ul.
 Toy häm ötdi.

Dil dilgä päyväst,
 Kelin-küyäv göyä дәstä gül
 Yigit hursänd, äybsiz körindi,
 20 Ungä yärning çizgän çizığı.
 Äträfidä äylänär endi...
 Ämmä mänä gäpning kızığı:
 Soraklämäy koydi heç kimsä,
 Dostlär kaçdı ulärdän yiräq.
 25 Begänädir yigitgä äzä,
 Quvançgä häm boldi u befärk.
 Üç yıl ötmäy yüzidä äcin,
 Qavät-qavät bolib tizilmiş.
 Aşıq yigit mängläyidä iz
 30 Yär çizığı bolib çizilmiş...

23- QOYING MENGA, ÖZ YURAGIMNI

(Balladä)

1 Hämşirä, äpəcän,

etmek isterseniz memnun

Bir şartımı işitin evvel:
 Çizgimden çıkmayacaksınız asla,
 Her dediğim size kanun.
 Sözlerimi bilerseniz yeğ,
 İhtiyarım sizdedir bütün... "
 Sevginin ateşinden sarhoş,
 Kız şartına razı olmuş o,
 Düğün de geçti.

Gönül gönüle kavuşmuş,
 Gelin güvey sanki deste gül
 Yiğit memnun, kusursuz göründü.
 Ona sevgilinin çizdiği çizgisi,
 Etrafında döner şimdi...
 Ama işte sözün ilginci:
 Sormayı bıraktı herkes;
 Dostlar kaçtı onlardan uzak.
 Yabancıdır yigide matem,
 Kıvanca da oldu o ilgisiz.
 Üç yıl geçmeden yüzünde kırışıklık,
 Kat kat olup dizilmiş.
 Aşk yigit alnında iz:
 Yar çizgisi olup çizilmiş...

KOYUN BANA KENDİ YUREGİMİ

(Balat)

Hemşire, ablacığım,

- Iltimās, birpās,
 Qoyib turing oşā uyqu dāringizni.
 Öpkāmnī toldirib ālāyin nāfās,
 5 Eşitāy mehribān āvāzingizni.
 Dāktār, siz nāştārni
 Cāyigā qoying,
 Bittā yüräk Sizgā nimā degān gāp?
 Cüdāyām nāmdārsiz, dāngdārsiz tāyin,
 10 Bilāmān, koymāysiz meni nimtālāb.
 Lekin ğanimātdir,
 Hār lāhzā, fursāt,
 Bir şirin söz tinglāng bemāringizdān.
 (Ävväl çāydān quying, dil tāpsin rāhāt,
 15 Hāzir sühbāt āfzāl tālh dāringizdān).
 Toĝrisini sözlāng,
 Toĝrisin mengā,
 Hāq sözdān yürāgim yārişsā zārā.
 Nācāt tilāymān deb taĝın bu cāngā,
 20 Bir pārçā göşt ulāb bolmāng āvārā.
 Aħır men bilāmān.
 Şāhid kimligin,
 Sizgā hām āyān-kü, dāktār, āling tān.
 Negā tānlādingiz aning yürāgin—
 25 Ot bilān suv aħır bolārmi pāyvānd?!
 Aħır tirik mürdā edi ul kimsā,
 Kipriksiz közidā yānārdi hāsād.
 Yer nāmus qılārdi u qādām bāssā,
 U tānsiz ruħ edi. qup-quruq cāsād.

Lütfen, bir an,
 Bırakın o uyku ilacınızı.
 Cıgerimi doldurup alayım nefes,
 İşiteyim şefkatli sesinizi.
 Doktor, siz neşteri
 Yerine koyun,
 Bir tane yürek size ne söz söyledi?
 Çokça namlısınız, danlısınız belli
 Bilirim koymazsınız beni yarım istek
 Lakin ganimettir,
 Her an, fırsat,
 Bir şirin söz dinleyin hastanızdan,
 Önce çay koyun gönül bulsun rahat,
 Şimdi sohbet üstün acı ilacınızdan.
 Doğrusunu söyleyin,
 Doğrusunu bana,
 Doğru sözden yüreğim aydınlansa keşke
 Kurtuluş dilerim diye gene bu cana,
 Bir parça et ekleyip olmayın avare.
 Sonunda ben bilirim.
 Şehid kimliğin,
 Size de ayan ki doktor, alın ter.
 Niye seçtiniz onun yüreğini-
 Ateş ile su ya kavuşur mu?!
 Ki canlı ölü idi o kimse,
 Kirpiksiz gözünde yanardı haset.
 Toprak ar ederdi o adım atsa,
 O tensiz ruh idi, kupkuru ceset.

- 30 Ungä işku häväs
 Bütkül begänä,
 Tüyäkuş misâli tәнbäl vä sârḥuş.
 — Uç, desäng, tüyämän, derdi:— yegänä,
 — Yür, desäng, men aḥır, derdi— tengsiz kuş!
- 35 Nä tüyä bolâldi—
 Yoldä mädädkâr,
 Nä kuş bolib kökkä pârvâz etdi ul...
 Bir kün ötsä boldi... başqasi- bekâr,
 Şundäy tuğılgändi, şundäy ketdi ul...
- 40 Dâktâr, nâhât şundâk
 Behis yüräkni
 Mening vucudimgä kördingiz rävä?
 Ävväl oylâb köring, teşmäy kökräkni,
 Tâb taşlägän târni qılmäng benävâ!
- 45 Ängläymän, sizgä häm
 Asânmas, ämmâ—
 Yüräk älmâştirmâk adätiy ḥızmat.
 Bemâr âmân qâlsä— äyni müddäâ,
 Râhmâtlâr yâğılâr sizgä taâbäd.
- 50 Mâyli, yâğsâ yâğsin
 Dâvruq, âlkış, şân,
 Häyrätdän lâl qâlsin bütün kâinât.
 Yâşâmâk şirindir aḥır hâr kaçân.
 Ming yıl ni gâhidä istâr âdämzâd.
- 55 Mârhâmätli dâktâr
 Vä lekin bu gâi,
 Ḥatâ qılâyâpsiz ciddiy, nâcöyâ,

Ona aşk ve heves
 Büsbütün yabancı,
 Deve kuşu gibi tembel ve sarhoş
 - Uç; desen, deveyim, derdi:- yegane,
 - Yürü, desen, ben ki, derdi- umutsuz kuş ?
 Ne deve oldu-
 Yolda yardımcı,
 Ne kuş olup göğe pervaz etti o.
 Bir gün geçince oldu... başkası- boş,
 Böyle doğmuştu, böyle gitti o...
 Doktor, nasıl böyle
 Hissiz yüreği
 Benim vücuduma gördünüz reva ?
 Evvel düşünüp görün, deşmeden göğsü,
 Fırsat bulmuş tarı etmeyin ezgisiz!
 Anlıyorum size de
 Kolay olmaz, ama-
 Yürek değiştirmek adeti hizmet.
 Hasta çaresiz kalsa- aynı istek
 Rahmetler yağar size sonsuza dek.
 Raziyim, yağarsa yağsın
 Şöhret, alkış, şan,
 Hayretten dilsiz kalsın bütün kainat.
 Yaşamak şirindir ya her zaman,
 Bin yılı bazen de ister insanoğlu
 Merhametli doktor
 Ve lakin bu defa,
 Hata yapıyorsunuz ciddi hata,

Neçündür altirr siz tutgn nstr,
Sdir bolytir byk fcia.

60 Ikki lm r

Men tlvsd,
Ibtid, intih etmkd ta'kib.
Ibtid—bgngmn, deb imls-d,
Intih kzig turibmn bib.

65 Songgi tnlgnim

Hytdir-bkiy,
Behis yshmklik ems mtlbim.
oying, cd etmng tuygudn, tki
Bir kn bols hmki, tepsin z qalbim!..

24- BUHARANAMA

1

1 Tari varaqlymn baqrim hn bolib,
srlr trlr oysiz tn bolib.
ulgmg kelr tlr dpri,
Zmnlr shvini, qalblr gpri.
5 Hyld cnlnr mziy betrtib,
Dvrnlr-krvnlr tr sf trtib
Keçmining u sonqsiz dengizi r
Izlgnim sensn, An-Buhr!

2

Kim u kelytgn tig ylngqlb,
10 Kimnidir takmg lipti bglb.
Yulduzdek sçilr bndining qni,

Niçin getiriyorsunuz tutmuş neşter,
 Meydana geliyor büyük facia.
 İki âlem arasında
 Ben endişede.
 İlk önce, nihayet etmekte takib
 İlk önce - bağınım, deyip imlese de,
 Nihayet gözüne durmuşum bakıp.
 Sonunda seçtim
 Hayattır - bâkî,
 Hissiz yaşamak değil isteğim.
 Bırakın, ayırmayın duygudan, tâ ki
 Bir gün siz de, atarın beni kullim!...

BUHRANAME

1

Tarih varlıkla sağım bağım kan olup,
 Avcular geçerler düşüncesiz gene olup
 Kulların girdi adlar düğüdü,
 Zamanlar görültüdü, kalpler güğüdü.
 Hayalde canlanır mâzi tertipsiz,
 Devranlar, kervanlar geçer saf çekip
 Geçmişin şu sonsuz denizi ara
 Aradığım sensin, Anne Buhara!

2

Tarih geliyor kalplerin sığınlar p,
 Birini takıma almış bağlaçıp.
 Yıldız gibi saçılır esirin kanı,

Uzilmäs, simâbdek urinär câni.
 Kamçı, tıg tânini etsä-dä, äbgâr,
 Kutäybä közigä tik bākâr tākrâr.

15 Kanlärgä boyälgän, ey mätämsärâ—
 Büyüklärin zindân etgän Buhârâ!

3

Fäläkkä til çözär alāv vä tütün,
 Şähär älängägä çulganmış bütün.
 Yänär mädräsälär, yänär rävâklär,
 20 Yänär särdäbälär yänär kışlaklär.
 Köksini gam täşi äyläb zä'färân.
 Döhâtt, behâtt, behâl, bedärmân,
 Gaznäviy zulmidân bagri ming pärâ—
 Täptälgän, tälängän, şorlik Buhârâ!

4

25 Alâm nigâhigä sigadi Alâm,
 Alâm gür beläwä bekârdic Alâm.
 «Şifâ» gä'şinü şifâ tälâk Alâm,
 Alâmning nigâhi mudâm külsin deb,
 Kalb kâni-lâ yazib « kitâb-âş-şifâ »,
 30 Ne-ne yüräklärgä bolsäyü şifâ,
 Özi särsän bolib yürsä dähr arâ—
 Sinâni intizâr kütgän Buhârâ!

5

Tälâing suqâllär karâmidi, äyt,
 Däsingän yägälgän bälâmidi, äyt!
 35 Kähüsürür kiliçi Lâning töhdi-kü,
 Çingil pülâmâni madling kâni-kü,

Koparılmaz, civa gibi gayret eder canı,
 Kamçı, kılıç tenini etse de, harap,
 Kuteybe gözüne dik bakar tekrar.
 Kanlara boyanan, ey matemsera-
 Büyüklerin zindan etti Buhara!

3

Feleğe dil çözer alev ve tütün.
 Şehir aleve bürünmüş bütün.
 Yanar medreseler, yanar kemerler,
 Yanar serdabeler, yanar kışlalar.
 Göğsünü gam taşı eyleyip zaferan.
 Çaresiz, kanatsız, halsiz, dermansız,
 Gaznevî zulmünden bağı bin parça-
 Ezilen, yağmalanan, zavallı Buhara!

4

İnsan bakışına sığacak alem,
 Alem eğer bakmasa aylaktır adem
 İnsanın giyahı nura dolsun diye,
 Alemin nigahı dâima gülsün diye,
 Kalp kanı ile yazıp " kitabü'ş- şifa ",
 Ne ne yüreklere olsa eğer şifa,
 Kendi avare olup yürüse zaman içinde-
 Sinani hasret bekleyen Buhara!

5

Talihin bu kadar kara mıydı, söyle,
 Başına yağın bela mıydı, söyle!
 Keyhüsrev kılıcı kanını döktü ki,
 Cengiz pelahmani boyun büktü ki,

Həzən boldi, elim, bəğingdə güllər,
 Fəlakni titrətdi yetimlər, tullər.
 Fərzəndi qırilgən ey bahti qarâ—
 40 Tərəbiy közidə kətgən Buhərə!

6

Keldilər, ketdilər zabitlər bir-bir,
 Közlərdə qan edi, qollərdə şəmşir.
 Və lekin ul büyük şahi diləvər
 Yulduzlər çirəyin əyləb münəvvər,
 45 Sendə bünyəd etmiş binəgə yazdı:
 « Müslim, Müsliməgə oqımək fərzdir! »...
 İlm əsmənidə yüz açər zühərə,
 Ulugbek izini öpgən Buhərə!

7

Bu ələm əzəldən ərmənli ələm,
 50 Ölçəsəng, köksidə qaləşgəndir gəm.
 Figənlər tofəni köklərgə yetər,
 Fəryədlər borəni yəni titrətər.
 Əyəl cəllədini bəşər keçirməs,
 Əyəl əvəzini heç kim öçirməs.
 55 Qokən səri yürgəç əmir Nəsrullə—
 Artidə qan qaxşəb qalgən Buhərə!

8

Zulfət tün qə'ridə yəndi bir çirəq,
 Şu'ləsi, ciləsi tənq kəbi pərləq,
 Və lekin nurini tösdi qəyälər,
 60 Bəşidə çarh urdi məş'um səyälər.

Hazan oldu, ilim bağında güller,
 Feleği titretti yetimler, dullar.
 Kökü kazınan ey bahtı kara-
 Tarabi gözünde katılaştan Buhara!

6

Geldiler, gittiler zabitler bir bir,
 Gözlerde kan idi, ellerde şemşir.
 Ve lakin o büyük şah-ı dilaver
 Yıldızlar ışığın eyleyip münevver,
 Sende oluşturduğu binaya yazdı:
 " Müslüman, Müslümana okumak farzdır!" ...
 İlim asmanında yüz açar Zühra,
 Ulughbey izini öpen Buhara!

7

Bu âlem ezelden ukdeli âlem,
 Ölçersen göğsünde gelişmiştir gam.
 Figanlar tufanı göklere yeter,
 Feryadlar boranı toprağı titretir.
 Kadın celladını beşer affetmez,
 Kadın avazını hiç kimse yok edemez.
 Kağnıya yürüyünce emir Nasrulla-
 Ardında kan ağlayıp kaldı Buhara!

8

Karanlık gece sonunda yandı bir lamba,
 Işığı, cilası tan gibi parlak,
 Ve lakin nurunu kapadı kayalar,
 Başında çark vurdu uğursuz gölgeler.

Şäm käbi pärriräb öçdi ol ätäş.
 Vä lekin dillärgä köçdi ul ätäş.
 Zämän zälüm edi, häyät timķarâ—
 Däniş ärzuläri söngän Buhârâ!

9

65 Ķayâķķa şaşilär « Yâş buhârâlik »,
 Häyâli aşuftä, köksi yärâli.
 Ķal'âi Ärķdän u istärmî näcät,
 İlänning tilidän bältämar nähät?!
 Şäkkär deb kütgäni ägu boldi-kü,
 70 Ķuvâñç deb kütgäni Ķaygu boldi-kü,
 Äyniy äh çekädi, täni yüz pärä,¹
 Sitämlär dämidä Ķalgän Buhârâ!

10

Ul kün näzär sälsäm Minäri Kälän—
 Bağridän tärälär şundäyin kälâm:
 75 « Buhârâ bir ältin käsä—
 Ķân yâş bilän limmä-lim,
 däyüs Ämir Älim,
 Ķusıgıgä yänbaşlägän bir bädmäst,²
 räzil — päst...
 80 Köz yäşu kân içrä bätgän Minärâ—
 Keldi däl, ruķı hâr, mähzün Buhârâ!

1

" Yâş buhârâlik "lärning ämirgä hitäbnämäläri-
 dän song Äyniy hıbsgä älinib, 75 därrä bilän äyävsiiz cä-
 zälängän edi.

2

G. Gülämning " Yälävbärdärlikkä " şe'ridän.

Mum gibi parıldayıp söndü o ateş.
 Ve lakin gönüllere göçtü o ateş.
 Zaman zalim idi, hayat kapkara-
 İlim arzuları sönen Buhara!

9

Ne tarafa acele eder " Genç Buharalı ",
 Hayali perişan, göğsü yaralı.
 Kal'e-i Ark'tan o ister mi kurtuluş,
 Yılanın dilinden bal damlar ne tuhaf?!
 Şeker diye beklediği agu oldu ki,
 Kıvanç diye beklediği kaygı oldu ki!
 Aynı ah çekecek, teni yüz pare,¹
 Sitemler tuzagında kalan Buhara!

10

O gün bakarsam Minar-ı Kelan-
 Bağından derilir şöylece kelam:
 " Buhara bir altın kase-
 Kanlı yaş ile ağzına kadar dolu,
 deyus Emir Alim,
 Kusığına yatan bir sarhoş,
 rezil alçak...¹
 Göz yaşı kan içre batan Minare-
 Kaldı dal, ruhu hor, mahzun Buhara!

¹ " Genç Buharalı " ların emire hitabnamelerinden sonra Aynı hapse alınıp, 75 derre ile eyavsız cezalanmış idi.

² G.Gülam'ın " Yelavberdarlikke " şiirinden.

80 Köz yaşu qan içrâ bätgän Minârâ—
 Qaldi dâl, ruhi hâr, mâhzün Buhârâ!

11

Alisdän mâvclänib keldi bir hitâb,
 Hitâbmi— dillärni yâritgän Aftâb?!
 Müdrâk yüräklärdän berdi u sädâ,
 85 Tügilgän muştlärdän tärättdi nidâ:

« Yâşâsin âzâdlik, yuqâlsin zülmât,
 Yâşâsin Hürriyât, yuqâlsin külfât! »
 Bunçälär büyüxsän zälpi Ävrârâ—
 Uyqudän uygângil, uygân, Buhârâ!

12

90 Vicdân yetäkläsä, buyruq ne häcât,
 Imân yetäkläsä, nâdir zârürât?!
 Vicdânu imâning pâk bolsin deyâ,
 Kiprigü kâmäning şâd külsin deyâ,
 Qozgaldi bağringdâ qudrätli tofân,
 95 Qozgaldi « âl-âmân » deyâ âlâmân.
 Fâyzüllâ dilidâ çaqnägän Şorâ—
 « Bâynâlmilâl marşin » çälgän Buhârâ!

13

Ne baht, äsmâningdâ çaqnâdi çaqmâq,
 Bulutlär tänigä tüşdi-kü titraq.
 100 Quyâş sähiy nurin säçgândek lâv-lâv,
 Registân üstidâ pârlâdi yälâv.
 Sen oşâl yälâvgä tikib közingni,
 Lenin nigâhidâ körding özingni.

Göz yaşı kan içre batan Minare-
Kaldı dal, ruhu hor, mahzun Buhara!

11

Uzaktan dalgalanıp geldi bir hitâb,
Hitâp mı- gönülleri aydınlatan güneş?!
Uykulu yüraklerden verdi o seda,
Düğümlenen yumruklardan tarattı nida:
" Yaşasın özgürlük, yokolsun zulmet,
Yaşasın Hürriyet, yokolsun felâket! "
Bu kadar büyüksün zelpi Evrâre-
Uykudan uyan, uyan Buhara!

12

Vicdan iteklese, buyruk ne hacet,
İman iteklese, nedir zaruret ?!
Vicdan ve imanın pak olsun diye,
Kirpik ve kemanın mutlu gülsün diye,
Ayaklandı bağrında kudretli tufan,
Ayaklandı " el-aman " diye kalabalık.
Feyzulla gönlünde kıvılcımlanan Şorâ
" Uluslararası marşını " çalan Buhara!

13

Ne baht, göğünde kıvılcımlandı çakmak,
Bulutlar tenine düştü ki titrek.
Güneş cömert nurun saçmış gibi lav lav,
Registan üstünde parladı alev.
Sen işte şu aleve dikip gözünü.
Lenin bakışında gördün özünü.

Lenin közi tüşgän şahir humâra—
 1
 105Şarkning dârvâzâsi bolgän Buhârâ!

14

Seni Kremlä bahtiyâr kördim,
 Yüzingdä yalqinni betâkrâr kördim.
 Il' iç mâmnun bâkıb tinglärdi seni,
 Mehribân pädärdek änglärdi seni.
 110Sen şundä âtagä kılding ärmügân,
 2
 Buhâriy döppiyü, Buhâriy çâpân.
 Çâpân - mehring edi, döpping-şârârâ-
 Il' içdän minnâtdâr, azâd Buhârâ!

15

Erk degän âftâbning sâyâsi bolmäs,
 115Erk degän mähtâbning kıyâsi bolmäs.
 «Hücüm» kınâat yazıb kırgändä yurtgä,
 Kıyâläär, sâyelâr çekindi ärtgä.
 Gülhangä täşländi pärânci, çäçvân,
 Yanıb âdâ boldi kıp-karâ zâmân.
 120Erk nurli çehrâsin etgän mâhpârâ—
 Tängdäyin musâffâ, erkin Buhârâ!

16

Ne baht, gürkiräsä bağlärdä güllär,
 Ne baht, säädätñi mädh etsä dillär:

1
 V. I. Lenin : - Buhârâ - Şarkning dârvâzâsidir!
 (K. Yâşining " Inkılâb tängi " drâmâsidän).

2
 Buhârâ dehkânläri 1921 yıldä dâhiy Leningä sâv-
 gâ eltgän edilär.

Lenin gözü düşen şehir humara-
 1
 Sarkın kapısı olan Buhara!

14

Seni Kremlin'de bahtiyar gördüm,
 Yüzünde alevi tekrarsız gördüm.
 İl'iç memnun bakıp dinlerdi seni,
 Şefkatli baba gibi anlardı seni.
 Sen şurda babana yaptın armağan,
 Buharî börkü, Buharî çapan.
 Çapan - sevgin idi, börkün - şerare-
 İl'iç'ten minnetdar, özgür Buhara!

15

Erk diyen güneşin gölgesi olmaz,
 Erk diyen ay ışığının kayası olmaz.
 " Saldırı " kanat yayıp girdiginde yurda.
 Kayalar, gölgeler çekildi arda.
 Gülhana atıldı ferâce, peçe
 Yanıp bitti kapkara zaman.
 Erk nurlu çehresin etti mehpare-
 Tan gibi temiz, erkin Buhara!

16

Ne baht yükselse bağlarda çiçekler,
 Ne baht, saadeti medhetse gönüller:

1
 V.I.Lenin : - Buhara - Doğunun kapısıdır! (K.
 Yeşining " İnkılap tangı " dramasından).

2
 Buhara çiftçileri 1921 yılında dahî Lenin'e he-
 diye götürmüşlerdi.

«Bundä ärzu qazanädi ät,
 125 Bundä sevgi yazädi qanät.
 Hazän qılmäs Zäynäbni zämän,
 Vä ätäşdä örtänmäs Amän...»
 Mühäbbät gunçasın äylägän sara—
 Märmär häväläri sölim Buhärä!

17

130 «Fängä yuriş keräk!»— degändä ölkäm,
 Stähanäv marşın küyläding sen häm.
 Kämäläk ciläsi edi cävläning,
 Ellärgä täräldi şühräting, şäning.
 Şäraf babäläring tärätdilär şä'n,
 1
 135 Hürmätäy ipäkdän yärätdi çämän.
 2
 Pahtädäy, ipäkdäy ey sühanärä—
 Mehnätkäş, zähmätkäş, dehkän Buhärä!

18

Bir sähär...

çäyqaldi äläm särtäsär,
 140 Topläär gümbürigä çömdi bährü bär.
 Nähätki täng yänä zülmätgä mähküm,
 Nähätki tün yänä bolädi häkim?!
 Yüräkkä, biläkkä tüşdi älängä:

1 Şäraf babä Hämräyev - respublikamızdä birinçi Lenin ärdeni älgän pahtäkärlärdän.

2 Hürmät Teşäyevä - ipäkçi, Dävlät mükäfatı läürea-ti.

" Bunda arzu kazanacak ad,
 Bunda sevgi yayacak kanat.
 Hazan kılmaz Zeyneb'i zaman,
 Ve ateşte yanmaz Aman... "
 Sevgi goncasını eyleyen sara-
 Mermer havaları güzel Buhara:

17

" Fenne yürümek gerek !" - dediğinde ülkem,
 Stahanov marşın söyledin sen de.
 Gökkuşuğu cilası idi ceylanın,
 Halklara yayıldı şöhretin, şanın.
 Şerefli dedelerin yaydılar şan,
 Hürmetay ipekten yarattı çimen.
 Pamuk gibi, ipek gibi ey sühanara
 Mihnet çeken, zahmet çeken, çiftçi Buhara!

18

Bir seher...

sallandı .alem baştan başa,
 Toplar gürültüsüne daldı deniz ve bar.
 Ne gariptir ki tan yeniden karanlığa mahkum,
 Ne gariptir ki gece tekrar olacak hakim ?!
 Yüreğe, bileğe düştü alev:

1 Seref dede Hemrayev - cumhuriyetimizde birinci
 Lenin nişanı almış pamuk işçilerinden.

2 Hürmet Teşayeva - ipekçi, Devlet mükâfatı kazan-
 mış.

Cānlār fidā bolsin āziz vātāngä!
 145 Yänä sināvlārgä bolding rōbārō—
 Kāsāskār, fidākār, cāngçi Buhārā!

19

...Ötmişing eslādim yānıķ dārd bilān,
 Keçmişing eslādim bir fāryād bilān.
 Köksingni tıglāgān ālām-ot edi,
 150 Köngil qaşşākligi sengä yāt edi.
 Bir bürdä nāngä zār ötdingü, ämmā
 Yürāging tāftidān pārlādi dāhā.
 Özi āftādä-yü, irfāni ä'lä—
 Büyük fārzāndlārgä beşik Buhārā!

20

155 Bābur tā'rif etgān gözāl şāhār-sen,
 Türdiy ümri keçgān gazāl şāhār-sen.
 Sensān Fārābiygä ilhām bahş etgān,
 Rodākiy kalbigä şe'rni naķş etgān.
 Abu Nārşahıyning raqami-özing.
 160 Kābkābiy tāriining maqāmi-özing.
 Zimziyā şāmdä hām tārātgān ziyā—
 Bağridān quyāşlār sāçgān Buhārā!

21

Qolimdä «Şāhnāmä»-gānci muqaddās,
 Köz tikib, bir lāhzä yutāmān nāfās.
 165 Nigāhim yāndirsān yulduzmi, ḥatmi,

1
 Kābkābiy - 16. āsrdä Buhārādä yāşāb ötgān ma-
 kamşunās.

Canlar feda olsun aziz Vatana!
Tekrar sınavlara oldun robero-
Öc alıcı, fedakar, savaşçı Buhara!

19

- Geçmişini andım yanık derd ile,
Geçmişini andım bir feryad ile.
Göğsünü tigleyen elem ateş idi,
Gönül fakirliği sana yad idi.
Bir parça ekmeğe muhtaç geçtin, amma
Yüreğin hararetinden parladı deha.
Kendi düşkün fakat, irfanı âla -
Büyük evlatlara beşik Buhara!

20

Babur tarif etti büyük şehirsin,
Turdi ömrü geçti gazel şehirsin.
Sensin Farabî'ye ilham bahş eden,
Rudeki kalbine şiiri nakş eden,
Ebu Nerşehî'nin rakamı özün,
Kebkebi¹ tarının makamı özün-
Zifiri akşamda da yaydın ışık-
Bağından güneşler saçan Buhara!

21

Elimde " Şahname " kutsal hazine ",
Göz dikip, bir lahza yutacağım nefes.
Bakışım yandıran yıldız mı hat mı,

¹ Kebkebi - 16. asırda Buhara'da yaşamış makam sahibi.

1
 Muqimhân qalâmi saçgân ziynätmi?
 «Hamsä»dä mävlängän nurlär, cilälär,
 Cilâmäs, kiprikdän tãmgän tillälär.
 Äsrlär mülkini äsräb qalb ärä—

170 Öcmäs qilib yazgân hattät Buhärä!

22

Qulfläb qoygân edi erking ävazäng,
 Ikrâmiy yazgândeک neçä dârvâzäng.
 Endi bittäginä dârvâzäng bârdir,
 Kim täşrif buyursä, ungä baht yârdir.

175 Oşäl dârvâzädän körinär qadding,

Körinär cämâling, cävläning, cähding.
 Dostlär kelär bolsä, deysän: mârhabä—
 Köngil dârvâzäsi açiq Buhärä!

23

Gärçi näorindir, äyân etäyin,

180 Äsr fâciäsin bäyân etäyin.

Yer üzrâ « Yazgi bağ » bolsin deb tänhä,
 Me'mârning barmâgın kırkdilär, e vâh!
 Ämmâ Ustâ nâmin bilädi äläm.

Barmâgın sehridän bärk urär kökläm.

185 « Mâhi Hâssä » pârlär misli Süräyyä.

1
 Mühämmäd Mukim - 17. äsrdä Buhärädä yaşägän meş-
 hür hattät miniätyüräçi.

2
 " Mâhi Hâssä " dägi " Ak zäl " kurilişi pâyâni-
 gä yetgäç, ämiring buyruğı bilän Ustâ Şirin Murâdävning
 barmâkläri kırkılgân.

1

Mukimhan kalemi ziynet mi saçı?

" Hamse " de dalgalanan nurlar, cilalar,

Parlamaz kirpikten damlayan altınlar.

Asırlar mülkünü saklayıp kalpte-

Sönmez kılıp yazan hattat Buhara!

22

Kilitleyip koymuştu erkin, şöhretin,

Ikrami açmış gibi nice kapın.

Şimdi bir tanecik kapın vardır.

Kim teşrif buyursa, ona baht vardır.

İşte o kapıdan görünür boyun,

Görünür cemalin, ceylanın, cehdin.

Dostlar gelir ise, diyeceksin: Merhaba-

Gönül kapısı açık Buhara!

23

Gerçi yersizdir, belli edeyim,

Asır faciasın beyan edeyim.

Toprak üzre " Yazdaki bahçe " olsun diye تنها,

Mimarın parmağın kestiler eyvah!

Amma usta namın bilecek alem.

Parmağın sihriinden şimşek vurur bahar

" Mah-ı Hassa " parlar misli Süreyya.

1

Muhammed Mukim - 17. asırda Buhara'da yaşamış meşhur hattat, minyatürcü.

2

" Mah-ı Hassa " daki " Beyaz Salon " kuruluşu tamamlanır tamamlanmaz, emirin buyruğu ile Usta Şirin Muradov'un parmakları kesildi.

Sän'ät sältänäti gözäl Buhârâ!

24

Äyting, ölçänärmî pulgä näfäsät,
 Näzäkät sätilgän kimgä, qay fursät?
 Lekin ägäh bolsin dünyâ bir gäpdän,
 190 Puldâr mister kelib Ämerikädän,
 Peş äyläb behisäb báylik-dällärin,
 Sätib älmäq boldi «Sämäniy qabrin»¹
 Näfäsät emäsdir tikän yâ härâ—
 Altingä bergüsiz báylik Buhârâ!—

25

195 Yäsärgän Çar Minâr kâşidä turib,
 Neçün fahr etmäyin çiräyin körib.²
 Şämşäd kämätिंगgä bākıb lä Gümä,
 Şundäy bähâ berdi, bu-çin hängämä:
 «Äfsänälär içrä tengsiz äfsänä,
 200 Bekiyäs, betimsäl, yängräk fäsänä!...»
 Ne-ne uluqlärgä täbärrük därgäh—
 Dünyäning nigähi tüşgän Buhârâ!

26

Şe'riyät, äsmäning bunçälär äydin,
 Ay bolib pärläydir Gülçehrä, Äydin.
 205 Kimningdir yängrädi şäd qahqahası,

1
 Ämerikädägi bir kăpitălist 1937 yıldä Buhârägä kelib, " Sämäniy qabri "ni sätib älmäqçi bolgän.

2
 Älekslä Gümä - Cänubiy Äfrikä respublikası yazuvçisi, Halkarâ Nilüfär mükäfatı läüreäti, 1975 yıldä Buhârägä kelib " Bu şähär bütünüçä ekzätikädür ", deyä yazib qaldirgän edi.

Sanat saltanatı güzel Buhara!

24

Söyleyin, ölçülür mü paraya nefislik,
 Nezaket satıldı kime, ne zaman?
 Lakin uyanık olsun dünya bir laftan,
 Paralı mistır gelip Amerika'dan.
 Başa kalkıp hesapsız zenginlik dalların,
 Satın almak istedi " Samani kabrin ".
 Nefislik değildir diken veya hara-
 Altına değişilmez zengin Buhara!-

25

Yaşarken Çar Minar yanında durup,
 Niçin gururlanmazsın lambasın görüp.
 Şimşad boyuna bakıp le Güma 3 ,
 Şöyle fiyat biçti, bu gerçek kavga;
 " Efsaneler içre eşsiz efsane,
 Eşsiz, timsalsiz, tannan efsane!..
 Ne-ne ululara değerli dergâh-
 Dünyanın bakışı düşen Buhara!

26

Şeriat, asmanın bu kadar aydın,
 Ay olup parlar Gülçehre, Aydın.
 Kimin çınladı şen kahkahası,

1
 Amerika'daki bir kapitalist 1937 yılında Buhara'ya gelip, " Samani mezarı "nı satın almak istedi.

2
 Aleksla Güma - Güney Afrika Cumhuriyeti yazarı, Halkara Nilüfer mükafatı kazanmış, 1975 yılında Buhara'ya gelip " Bu şehir bütünüyle ilginçtir ", diye yazmıştı.

Bälki Ne'mät Ämin kuvnäk handäsi.
 İcäd çäşmäsidir Läbi Havuzing,
 İkbäling küyläydi här ogıl-қızing.
 Hamäl Kämäl şe'ri yänğliğ dilärä—
 210 Dilni şäydä etgän şair Buhärä!

27

Özbekistän başing üzrä қamärdir,
 Sahiy siynäng sändiқ-sändiқ sämärdir.
 Şu қamärdän tahtu bahting färāvān.
 Säläbätинg, sädäkating tağ қadär,
 215 Säädätинg, sähävätинg bağ қadär.
 Zäräfsäni mävc äylägän bay sährä
 Altin қaynär tuprağı zär Buhärä!

28

Yüräging қuyäşi dünyäçä bärdir.
 Yüräging Atäşi däryäçä bärdir.
 220 Gäzlining қа'ridän aққан härärät,
 Қıt'älär қalbini bağlädi, ne baht!
 Däštävä pärlägän köşkmi, säräymi,
 Kaşidä tä'zimkär bābā Näväiy!
 Cävähir tärätgän ey güli hümrä¹
 Çämändäy yaşnägän säyқal Buhärä!

29

225 Bir ezgü istäkkä intizär eding,
 Yetim hötädäyin suvgä zär eding.
 Äzm etding, cäzm etding-müşkilning küş

1
 Güli Hümrä - қızıl gül.

Belki NI'met Emin Şen gülüşü.
 İcat eŐmesidir Leb-i Havuz'un,
 İkbalin söylerdi her oğul kızın.
 Ceml Keml Şiiri gibi gönül süsleyen-
 Gnl ılgınlaŐtıran Şair Buhara!

27

Özbekistan başın üzre kamerdir,
 Cömert sinen sandık sandık meyvedir.
 Şu aydan taht ve bahtın fervn.

Selabetin, sadakatin dağ kadar,
 Saadetin, sehvetin bağ kadar.
 ZereŐşani dalgalandıran zengin sahra
 Altın kaynar toprağı altın Buhara!

28

Yüreğin güneşi dünya kadar vardır,
 Yüreğin ateşi derya kadar vardır,
 Gezli'nin derinliğinden akan hararet.
 Kıt'alar kalbini bağladı ne baht!
 Çöl ortasında parlayan köşk m, saray m,
 Yanında ta'zimkar baba Nevai!
 Cevherler taratan ey kırmızı gl
 imen gibi açılan seykal Buhara!

29

Bir iyi isteğe hasret ekin,
 Yetim ocuk gibi suya muhtaç edin,
 Azm ettin, cezm ettin- mŐkln kŐ.

¹ Gl-i Hum - kızıl gl.

Dostlik ƣudrätidän közing küldi şad.
 Suv keldi, hür keldi-ärmänning keldi,
 230 Sahiy Ämü keldi-därmäning keldi.
 Çölläring, yolläring täpmäkdä ärä—
 Däniş ärzüläri yängän Buhärä!

30

Büyüklär yolidän ötmäk färz erür,
 Büyüklär ƣolidän tutmäƣ ƣarz erür.
 235 Ne äcäb, ävläding aƣlidä bugün,
 Yüz äçsä, köz äçsä muammä, tügün.
 Sämägä boy çözgän här bir käşänäng,
 Muäzzäm, mo'täbär. äcib därshänä...
 Şähri fän, şähri nur, şähri ihtirä—
 240 İbrähim Mömindäy älim Buhärä!

31

Men-kü, färzändingmän, änäcän-şährim
 Til berding, dil berding-çeksiz mehr
 Mehribän ƣolingning täftini tuyib,
 Här lähzä esläymän nämingni süyib.
 245 Lekin cävab bergin:

bir bär körgändä—
 Neçün dilgä tügdi näming Nerüdä?¹
 Täbärrük Şarƣ käbi sehrlü dünyä—
 Täbärrük vätänning körki Buhärä

1
 Pablä Nerüdä İstlä - Negrädägi üy-müzeyini " Bu-
 härä " nämi bilän ätägändi.

Dostluk kudretinden gözün güldü neşeli.
 Su geldi, nur geldi- ukden geldi,
 Sahî Amca geldi- dermanın geldi.
 Çöllerin, yolların bulmakta süs-
 Bilgi arzuları yanan Buhara!

30

Büyükler yolundan geçmek farzdır,
 Büyükler elinden tutmak borçtur.
 Ne tuhaf, evladın aklında bugün,
 Yüz açsa, göz açsa muamma, düğüm.
 Semaya boy uzattı her bir köşkün,
 Muazzam, saygın, tuhaf dersane...
 Fen şehri, hür şehir, keşif şehri-
 İbrahim Mümin gibi alim Buhara!

31

Ben ki, evladınım, anneciğim - şehrim
 Dil verdin, gönül verdin - sonsuzdur sevgim
 Şefkatli elinin ısıtını duyup,
 Her an anıyorum namını sevip.
 Lakin cevap ver:

bir kere görünce-

Niçin gönle düğümledi namın Neruda ?
 Değerli şark gibi sihirli dünya-
 Değerli vatanın güzelliği Buhara!

1
 Pablo Neruda İstie - Negre'deki ev müzesini Buha-
 ra adı ile adlandırmıştı.

32

- 250 Coya Möliyândän nāvâ kelâdir,
 Şâh Arık şâldirâb, zebâ kelâdir.
 Dâmlâ Hâlim küyi yâyrâtâr dilni,
 Atâ Câlâl sâzi säyrâtâr tilni.
 Mücrimning ilhâmi yângrâydi bundä.
- 255 Sölim Zârâfşândek ey ahân-râbâ—
 Gazâlhân, müganniy, dilkâş Buhârâ?

33

- Bir yâning Sämârkand-âzim tengdâşing,
 Bir yân türkmân eli-қadim қardâşing.
 Bir yân Қâzâğıstân, bir yâning Näsâf,¹
- 260 Bir yân Қарâқalpâk— dil-dilgâ pâyväst.
 Қardâşlik қuşığı tärânäng erür,
 Şu Vâtân, şu çämân pârvânäng erür.
 Dâvrâning, kârvâning kâmrân, kibriyâ—
 Istikbâl қuyâşi balққан Buhârâ!

34

- 265 Men neçün sevâmân seni şunçâlär,
 Bândän äsiring könglim bunçâlär.
 Zârmitân қatığı yâ âbı nâvvât,
 Şâfirkân kişmişi yâ « bährül häyât»,²
 Nâhâtki tâpılmäs heç bir mâkândä,
- 270 Sendän özgä diyâr yoқmi cähândä ?
 Yurtim bâgläridäy serişvä mä'vâ -
 Kindik қâni tâmgân ölkâm Buhârâ!

1 Näsâf - Қарşi şährining қadimgi nâmi.

2 Buhârâ mineräl suvi közdä tutilâyâtir.

32

Cöyi Möliyan'dan ezgi gelir,
 Şah Arık şaldırayıp, süslü gelir.
 Hoca Halim ezgisi eğlendirir gönlü,
 Baba Celal sazı öttürür dili.
 Mücrim'in ilhamı çınlar bunda
 Güzel Zerefsan gibi ey mıknatıs.
 Gazel söyleyen, şarkıcı, gönül çeken Buhara!

33

Bir yanın Semerkand - büyük umutsuzluk ortağın
 Bir yan Türkmen ili - eski kardeşin.
 Bir yan Kazakistan, bir yanın Nese¹f
 Bir yan Karakalpak - gönül gönüle bağlı.
 Kardeşlik şarkısı teranendir,
 Şu vatan, şu çimen pervanendir,
 Devranın, kervanın mutlu, kibriya-
 Istikbal güneşi parlayan Buhara!

34

Ben niçin severim seni bu kadar.
 Benden esirin gönlüm bu kadar.
 Zermiten yoğurdu ya hayat suyu,
 Şafirkân kişmiş²i ya " hayat denizi "
 Ne gariptir ki bulunmaz hiç bir mekanda,
 Senden başka diyar yok mu cihanda ?
 Yurdumun bağları gibi serişve yer-
 Göbek kanı damlayan ülkem Buhara!

1

Nese¹f - Karşı şehrinin eski adı.

2

Buhara mineral suyu gözde tutuluyor.

35

- Seni sinämäqçi boldi täbiät,
 Bärgdäyin titrätdi zilzilä-äfät.
- 275 Vä lekin ävlädlär yad etsin sözim,
 Güländäm yüzinggä tüşgändä közi:
 Cismingdä cäsärät bärqarâr edi.
 Küdrätü mätänät sengä yar edi.
 Dostlikdän räng algän şähri dilarâm—
- 280 Sävlätdâr, kâmätdâr, çinâr Buhârâ!

36

- Şadlänib qaräymän kämalinggä män,
 Zärdözi döppidäy cämalinggä män.
 Kimdir seni cärgä ätmäqçi boldi,
 Şair bittä hâlgä sätmäqçi boldi.¹
- 285 Men seni älişmäm ming bittä hâlgä,
 Ming bittä çiräygä, hazinä, mâlgä.
 Sen mengä ümrdek ezgü, bebähâ—
 Cähânim, cânânim, cânim Buhârâ!

37

- Meni ma'zur äyläng, dostlär, yârânlär,
- 290 Hayâli bepâyân, aqli ummânlär.
 Şährim şärafini bälki aşirdim,
 Mâdhü ta'rifini bir az taşirdim.
 Tariqlärgä berib ihtiyârimni,
-

¹ Hâfızning " Bâ hâli hinduyâş bahşâm Sämârqandü
 Buhârârâ " misrâsi közdä tutilmâqdä.

35

Seni denemeye niyetlendi tabiat,
 Yaprak gibi titretti zelzele- afet,
 Ve lakin evlatlar ansın sözüm(ü),
 Güle benzeyen yüzüne düşende gözü;
 Cisminde cesaret kararlı idi,
 Kudret ve metanet sana yar idi.
 Dostluktan renk alan gönül süsleyen şehrim-
 Gövdeli, boylu, çınar Buhara!

36

Neşelenip bakıyorum kemaline ben,
 Sırmalı börk gibi cemaline ben.
 Birisi seni uçuruma atmaya niyetlendi,
 Şair bir tane hale satmaya niyetlendi.³
 Ben seni vermem bin bir tane hale,
 Bin bir tane lambaya, hazine, mala.
 Sen bana hayat gibi iyi, bahasız-
 Cihanım, cananım, canım Buhara!

37

Beni ma'zur görün, dostlar, yaranlar,
 Hayali sonsuz, aklı ummânlar.
 Şehrim şerefini belki aşırdım,
 Medh ü ta'rifini bir az taşırdım.
 Tarihlere verip ihtiyarımı,

1

Hafız'ın " Be hâli hinduyes bahşem Semerkandu
 Buharara " mısrası gözde tutulmakta.

Kägäzgülä tüşirdim dilni, bärimni.

295 Ikki ming beş yüzgülä yüz tutgülän nävâ—

Bäkiy şarq ziynäti— yäşä, Buhârâ!

1976 yıl. äprel'-mäy-

25- SPITAMENNING SONGGI QOŞIGI

1 Men yengildim... bäländ qaddim büyikdir,

Egilmägän başim bugün egikdir.

Bogılgänmän, tilim hättä tügikdir,

Taqdir, külmä, mening häyrän hälimgülä.

5 Şäbbädäning gärdi yoq deb, kim äytär,

Gülning aqır zärdi yoq deb, kim äytär,

Bu äg'unning därdi yoq deb, kim äytär,

Taqdir, külmä, mening häyrän hälimgülä.

Tängrim deye sığınärdim quyäşgülä,

10 Sığınärdim änä-Yergä, tağ-täşgülä,

Hıyanätning zärbı tüşdi bu başgülä,

Taqdir, külmä, mening häyrän hälimgülä.

Düşmän-kü, heç tüşirälmäs tuzäkkä,

Öz läşkärım özin äldi ävläkkä,

15 Başım kesib bälki sänçär sänäkkä,

Taqdir, külmä, mening häyrän hälimgülä.

Çigäl ekän-nämärd yoli, bildim keç,

Uzun ekän- nämärd koli, bildim keç,

Mäkr ekän öngü soli, bildim keç.

Kağıda düşürdüm gönlü, varımı.
 İki bin beş yüze yüz tuttu ezgi-
 Bâkî şark ziyneti- yaşa Buhara!
 1976 yılı nisan-mayıs.

SPITAMEN'İN SONUNCU ŞARKISI

Ben yenildim... uzun boyum büküktür,
 Eğilmeyen başım bugün eğiktir.
 Boğulmuşum, dilim hatta düğümlüdür,
 Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

Esintinin tozu yok diye, kim söyler,
 Gülün ki zerdi yok diye, kim söyler.
 Bu ajunun derdi yok diye, kim söyler,
 Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

Tanrım diye sığınırdım güneşe,
 Sığınırdım anne - Toprağa, dağ taşta,
 Hiyanetin darba düştü bu başa,
 Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

Düşman ki, hiç düşürülemez tuzaga,
 Kendi askerim kendin aldı avlaka.
 Başım kesip belki vurur hesâba
 Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

Dolaşık imiş- namert yolu, bildim geç.
 Uzun imiş- namert eli, bildim geç,
 Hile imiş sağı solu, bildim geç.

20 Taqdir, külmä, mening häyrän hâlimgä.

Suğdıy eli, yalgân sözni tinglämäng,
Här kimsäni dostu yâr deb änglämäng,
Nâmärd bolsä, zärrä şafkat äylämäng,
Taqdir, külmä, mening häyrän hâlimgä.

25 Men märd bolıb, hämärd bolıb yaşädim,
El ğamidä közlärimni yaşlädim,
Mängülikkä bugün qadäm täşlädim,
Taqdir, külmä, mening häyrän hâlimgä.

* * * * *

Mağaki Ättärning yänidä şundaq,

30 Üç gâzmi, tört gâzmi,
Hulläs, çuqurdä
Qoldä çökiç bilän yaş arheäläg,
Tupraq aġdarärdi äcib şuurdä.

Bir kişi çäyqalib:

35 - Hây-y. bälä,-dedi, -
Nimä izläyepsän ? Altınmi, kümüş ?
Songrä istehzâli tircäydi, küldi:
Altın deb, kümüş deb yokâtmägän hüş!...

Arheäläg küldi:

40 - Altın demäsmän,
Siy mü zâr köyidä yürmäsmän bozlâb,
Bilsängiz, sizdäyin nâdânlâr kömgän,
Altın haqıkatni turibmän izläb...

Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

Sogdi halkı, yalan sözü dinlemeyin,
Herkesi dost ve yar diye anlamayın,
Namert ise, zerre şefkat eylemeyin,
Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

Ben mert olup, hemdert olup yaşadım,
Halk gamında gözlerimi yaşarttım.
Ebediyete bugün adım attım,
Kısmet, gülme, benim şaşkın halime.

* * *

Magak'ı Attar'ın yanında şöyle,
Üç gaz mı, dört gaz mı,
Kısaca, çukurda
Elde kazma ile genç arkeolog
Toprak aktarırdı garip şuurda.

Bir kişi sallanıp:

- Hay-y, çocuk,- dedi-

Ne arıyorsun ? Altın mı, gümüş ?

Sonra alaylı sırttı, güldü:

Altın diye, gümüş diye kaybatma duyu!

Arkeolog güldü:

- Altın demiyorum,

Gümüş ve altın köyünde yürümüyorum ağlayıp,

Bilerseniz sizin gibi cahiller gömen,

Altın hakikati arıyorum.

26- TA'ZIM

1 Dostim, toldirib quy, arguvan badda,
 Bugun sozlayacak kalamim sadda,
 Içaylik, zavqimiz kezzin samada -
 Eng ävväl su qutluq tupraqqa ta'zim,
 5 Basimizda yangän çirakqa ta'zim
 Hayat darshanadir - sabaqi mushkul,
 Kalbing açalmasang - soraqi mushkul,
 Yanib - yandirmasang - adagi mushkul -
 Eng ävväl muallim - üstazga ta'zim,
 10 Canacan, cansozan mümtazga ta'zim.
 Dunyaga keldikmi - yashamak caiz,
 Bir namard aldidä bukmadikmi tiz,
 Ya shamal singäri yeldikmi beiz -
 Anacan, eng ävväl özinggä ta'zim,
 15 Örgätgan kalaming, sözinggä ta'zim
 Çinarday boyim bar - atamdän yadgar,
 Yol yursang, qadaming sacmasä ufär,
 Sen farzand emässän vatängä zinhär -
 Atacan, madädkär ruhinggä ta'zim,
 20 Täabäd bar bolgan orninggä ta'zim!
 Men maqrur yürämän dostim bar üçün,
 Köksim astanadir dosti yar üçün,
 Mehrim payändazdir ulfat - çar üçün -
 Begaraz, beriyä dostlärge ta'zim,

TA'ZİM

Dostum, doldurup koy, erguvan bâde,
 Bugün söyleyecek kelamım sade,
 İçelim, zevkımız gezsın semada-
 En evvel şu kutlu toprağa ta'zim
 Başımızda yanan lambaya ta'zim.

Hayat dersanedir - dersi müşkül,
 Kalbin açmazsan - sorusu müşkül,
 Yanıp yakmazsan - adağı müşkül-
 En evvel muallim - üstada ta'zim,
 En sevimli, can yakan mümtaza ta'zim.

Dünya'ya geldik mi - yaşamak caiz,
 Bir namert önünde bükmedik mi diz,
 Ya rüzgâr gibi estik mi izsiz-
 Anneciğim, en evvel özüne ta'zim,
 Öğreten kelâmın, sözüne ta'zim!

Cınar gibi boyum var babamdan yadigar.
 Yol yürüsen, adımın saçmasa ufar.
 Sen evlat değilsin vatana zinhâr -
 Babacığım, yardımcı ruhuna ta'zim
 Sonsuza dek var olan yerine ta'zim!

Ben mağrur yürüyeceğim dostum olduğu için,
 Göğsüm eşiktir dost u yar için-
 Sevgim ayak halısıdır dost çar için-
 Garezsiz, riyasız dostlara ta'zim,

25 Dostligi bir dünyâ dostlârgä ta'zim
 Bähâriy çaqmâkdäy keçädi ümr,
 Neçün gâhi äläm, gâhidä ur-sür,
 Yıqılsäng, ba'zilär äylägäy hüzür.

Eng ävväl, musäffä vicdängä ta'zim,
 30 Dünyâni dâst tutgän imängä ta'zim!

Därddän yiräk emäs bu yârüg äläm,
 Därdigä ädämzâd izläydi mälhäm,
 Dostlär, älyâr äyting, ganimät bu däm -
 Bügün mehmân kütgän dehkängä ta'zim,
 35 Dästurhân pâdşâsi- âq nängä ta'zim.

27- GULLAR YUZIDA HANDA

(Säidä Zünnünavgä şe'rigä muhâmmäs)

1 Aläm bunça dilrâbâ, bundän dildâr ötdimi,
 Bülbülning tili biyrân, sâzli nâhâr ötdimi,
 Dillär quvânci bârân, nâzli bahâr ötdimi,
 Güllär yuzidä handä, bu bağdän yâr ötdimi,
 5 Adätin qılmäy qandä, yänä bedâr ötdimi ?

Işq mäktubi bitilgän uşbu kimning däftäri,
 Däftärmî yâ ma'suqa qalb kuyâşin gâvhäri.
 Hâr sätridän üfürgäy nâzik müşki änbäri,
 Yellär neçün särsäri, ketälmäydilär näri,
 10 Könglimning mâh-päykäri, közi humâr ötdimi ?

Qoy, ey mutrib, säzingni, tinglä ne deydi köngil,
 Köngilgä çoğ tüşibdi, köngilning özi bülbül.

Dostluğu bir dünya dostlara ta'zim

Baharî şimşek gibi geçecek ömür,

Niçin bazen elem, bazen de hır gür.

Yıkılsan bazıları eyleyecek huzur

En evvel, temiz vicdana ta'zim,

Dünyayı el tutan imana ta'zim!

Dertten uzak değil bu aydınlık alem,

Derdine insanoglu arayacak melhem,

Dostlar, elyar söyleyin, ganimet bu dem-

Bugün misafir bekleyen çiftçiye ta'zim,

Sofra sultanı ak ekmeğe ta'zim.

GULLER YÜZÜNDE HANDE

(Seide Zunnunova şiirine muhammes)

Alem bunca dilrübâ, burdan dildâr geçti mi,

Bülbülün dili rahat, sazlı nehar geçti mi,

Gönüller kıvancı yağmur, nazlı bahar geçti mi,

Güller yüzünde hande, bu bağdan yar geçti mi,

Adetin etmez kande, gene bîdar geçti mi ?

Aşk mektubu yazılmış iş bu kimin defteri,

Defter mi ya aşığa kalp güneşin cevheri.

Her satırından üfüren nazik müşk-i anberi,

Yeller niçin serseri, gidemezler ileri,

Gönlümün mehpeykeri, gözü humar geçti mi ?

Koy, ey mutrib sazını, dinle, ne dedi gönül,

Gönüle ateş düşmüş, gönülün kendi bülbül

- Işk âftâbi pârläsä, yüräk yaşnäydi gül-gül,
 Râyhängä räşk etib gül, bundän täkrâr ötdimi?
 15 Yänä râyhân hidläb ul, bundän täkrâr ötdimi ?
- Mäysä bärgidä şäbnäm, bunçä şäffäf, begubâr,
 Läläning yüzi ä1-ä1, nârgizning közi ħumâr.
 Kütgäning kelâr, älbät, bunçä bolmä beqarâr,
 Çar närsädä nur, vikâr, hättä tuprâk bähdiyâr,
 20 Bir-bir bäsib beâzâr, ul beâzâr ötdimi ?
- Aşık ersäng Ahmädiy, bilgin yârning ädätin,
 Izhâri ışk yolläsä, totiyä äylä ħatin.
 Qalbin tärini çertgin, songrä körgin sävlätin,
 Dildä täkrârläb ätin, tiläb ümrü dävlätin,
 25 Sâyäsi bolib tağın, Säiddä zâr ötdimi ?!

28- BU KÖNGİL

(Türeb Tölä gazäligä muħammäs)

- 1 Bu ne gülşän, bu ne mäskän, bu ne tolqınli däryädin,
 Bu ne mäveli, bu ne äveli bu ne yälqınli dünyädin,
 Bu ne sirli, bu ne täpli, bu ne älyârli mä'vädin,
 Bu könglim - ming tümän ârzu tämännâ birlä ârädin.
 5 Äcäb täle, acäb mäc'üd, acäb zebâ tämännädin.
- Çuyâş päyvänd erürkim tärigä qalbimning ävväldin,
 Mühäbbet şu'lä saçmış törigä qalbimning ävväldin,
 Sükürkim, küyçimän, häm bärigä qalbimning ävväldin,
 Sening näming yazılmış, qa'rigä qalbimning ävväldin.
 10 Äcäb dilbâr, acäb läbâr, acäb simbâr tävällädin.

Aşk güneşi parlarsa, yürek açacak gül gül
 Reyhana kıskançlık edip gül, burdan tekrar geçti mi ?
 Yine reyhan koklayıp o, burdan tekrar geçti mi?

Otlar yaprağında şebnem, bunca şeffaf, bîgubar,
 Lalenin yüzü al al, nergizin gözü humar.
 Beklediğin gelir elbet, bu kadar olma bîkarar,
 Her nesnede nur, vakar, hatta toprak bahtiyar
 Bir bir basıp bîazar, o bîazar geçti mi ?

Şık isen Ahmedî, bil yarin adetin,
 Aşk ifadesi yollarsa, özenle eyle hatın
 Kalbin tarını çal. sonra gör görünüşün,
 Gönülde tekrarlayıp adını, dileyip ömür ve devletin
 Gölgesi olup yine, Seide zar geçti mi ?!

BU GÖNÜL

(Türeb Tola gazeline muhammes)

Bu ne gülşen, bu ne mesken, bu ne dalgalı deryadır.
 Bu ne evcli, bu ne mevcli, bu ne alevli dünyadır.
 Bu ne sırlı, bu ne esrarlı, bu ne elyarlı yerdir.
 Bu gönlüm bin tümen arzu naz ile süslüdür.
 Garip tel, garip me'cud, garip ziba tevelladır.

Güneş peyvend ki tarına kalbimin evvelden.
 Muhabbet şu'le saçmış baş köşesine kalbimin evvelden.
 Şükür ki, şarkıcıyım, hem varına kalbimin evvelden.
 Senin namın yazılmış, derinliğine kalbimin evvelden,
 Garip dilber, garip laber, garip simber tevelladır.

Köngildä qalmäsın ärmän bolib tazä bu külgindän,
 Säbäq älsin qaläm qılmäqqa pävazä bu külgindän,
 Adä bolsin u väsfingin yazä-yazä bu külgindän,
 Kül endi, sevgi ärşi älsin ändazä bu külgindän,
 15 Mengä bir qatlä külging ming tümän bäylikdän ä'lädür.

Sädät mänzil etsä, könglim ey, mängügä äbädsän,
 Sädäqat bär ekän dünyädä, könglim bir ümr şadsän,
 Näfäsät mänzilidä boy çözib ösgübçi şämşadsän,
 Mühäbbät, mürgdek pävaz qıl, sen endi äzädsän,
 20 Kök öpgän qayälär häm endi sen äldingdä hülyädür.

Ğazäl yaz, Ahmädiy, çünki yetişdi cilvägär yazing,
 Nä huşdır, cör etälsäng gär ğazäl sävtigä äväzing:
 Dilärä ming ğazäl bolsin muqarrär dildägi räzing,
 Kel, endi küyläşäylik, küylä sen hem sevgimiz säzin,
 25 Seni ärdäklägän bu yurtimiz tengi yok mä'vädür.

29- MIRZA ABDUL KXRIM BUHARIY ISTAĞI

1 Alisdä yürübmän bugün yurtimdän,
 Issık şämällärgä köksimni tutib.
 Müjdä kelärmikän deyä ärtimdän,
 Yürämän özimni-özim ävutib.
 5 Äğärçi Hindistän - äcib bir ölkä,
 Közlärimdä qatgän därddäy bekänär.
 Äğärçi dostlär köp, emäsmän yäkkä,
 Ämmä qalbim huddi tilingän änär.

 Mirzä Äbdül Kärim Buhäriy - Buhärä häni Ämir Häydär-
 ning Hindiständägi elçisi, meşhür tarihçi.

Gönülde kalmasın ukde olup taze bu gülüşünden,
 Ders alsın kalem kılmaya pervaze bu gülüşünden,
 Sona ersin o vafını yaza yaza bu gülüşünden,
 Gül şimdi sevgi arşı alsın endaze bu gülüşünden,
 Bana bir misli gülüşün bin tümen zenginlikten âlâdır.

Saadet menzil etse, gönlüm ey, ebediyete âbâdsın,
 Sadakat var iken dünyada, gönlüm bir ömür şensin,
 Nefislik menziline boy uzatıp gelişen kayınsın,
 Sevgi, kuş gibi pervaz et, sen şimdi özgürsün,
 Gök öpen kayalar da şimdi senin önünde hülyadır.

Gazel yaz, Ahmedî, çünkü yetişti cilveli yazın.
 Ne duygudur, cör edebilsen eğer gazel savtına avazın:
 Sevgili bin gazel olsun kaçınılmaz gönüldeki sırrın
 Gel, şimdi şarkı söyleyelim, çal sen de sevgimiz sazın
 Seni erdaklayan bu yurdumuz dengi yok yerdür.

MIRZA ABDUL KERİM BUHARİ İSTEĞİ

Uzakta yürümüşüm bugün yurdumdan,
 Sıcak rüzgarlara göğsümü tutup
 Müjde gelir miymiş diye ardımdan,
 Yürüyeceğim kendi kendimi avutup.

Gerçi Hindistan - garip bir ülke,
 Gözlerimde katılaşan dert gibi bikenar.
 Gerçi dostlar çok, değilim yalnız
 Amma kalbim tıpkı dilinen nar

 Mirza Abdul Kerim Buharî - Buhara hanı Emir Haydar'ın
 Hindistan'daki elçisi, meşhur tarihçi.

- Gärçi säcdägâhim erür Tâc Mähäl -
- 10 Ki här bir tâşidä mücässäm idrâk.
Men ungä başimni koygânim mähäl,
Közimgä körinär oşäl hâki pâk.
- Közimgä körinär mänzil - makânim,
Men oşä Vätängä täşnämân-täşnä
- 15 Bir kâlâm kütämân entikib cânim,
Meni u ıqbâlgä äylägäy aşnä.
- Kütgânim "Müjdä"ni Ämir Häydärdän,
Yârâb, âlârkänmân, bağrim boldi hun.
Ümidim bâr edi subhi sähârdän,
- 20 Ämmâ kün ornigä yapirildi tün
- "Çaytiş yok!.."Şu boldi elçigä fârmân,
Şu boldi ämirning çin iltifâti.
Demäk, yurtgä çaytmâk ärmândir tamâm,
Demäk, kârim çâlning sindi çanâti.
- 25 Ärmânim Buhârá edi begümân,
Tâlpinib yâşâdim tuprâğıgä zâr.
Tâlpinib yâşâyman tâki tändä cân,
Cânimdä hämişä ıztırâb, âzâr.
- Ey, ähli tamizlâr, songgi istâgim,
- 30 Ziyâret çağıdä esläb koyingiz.
Yurtingä eltsängiz bir hävuç hâkim,
Tirilib öpârmân hâki päyingiz...

Gerçi secdegahımdır Tac Mahal-
 Ki her bir taşında cisimlenmiş idrak.
 Ben ona başımı koyduğum vakit.
 Gözüme görünür şu temiz toprak.

Gözüme görünür menzil- mekanım,
 Ben işte o vatana susuzum susuz.
 Bir söz beklerim iç çekip cânım,
 Beni o ikbale eyler arkadaş.

Beklediğim " müjde " yi emir Haydar'dan,
 Yarab, aldığımda, bağırm oldu kan.
 Ümidim var idi seher vaktinden.
 Amma gün yerine örtüldü gece.

" Dönüş yok!.. "Şu oldu elçiye ferman,
 Şu oldu emirin gerçek iltifatı.
 Yani, yurda dönmek ukdedir tamam,
 Yani, Kerim çâlin kırıldı kanadı.

Özlemim Buhara idi şüphesiz,
 Kanat çırpıp yaşadım toprağına muhtaç.
 Kanat çırpıp yaşayacağım taki tende can,
 Canımda daima ıztırab, azar.

Ey, ehl-i temizler, sonuncu isteğim,
 Ziyaret çağında hatırlayıp koyunuz.
 Yurduma iletseniz bir avuç toprağım,
 Dirilip öperim ayacağınızın toprağını...

30- HAYATGA QAYTIŞ

(T.Hämid hätiräsigä)

- 1 ...U ağır yätärdi,
Cüdä häm ağır.
Inqılläb-inqılläb,
Tämşänib-tämşänib,
- 5 Läblärining kâni kaçib,
Zorgä älärdi näfäs.
Közläridä-tutilgän Ayning aksi,
Yüzläridä-särgaygän yäpräk äksi.
Käşidä gamgüzär hâtini,
- 10 Bäşidä nalälär hâtini,
Yalgız oğlı täşkaridä-
Ikki qızı täşkaridä-
Nimädändir ümid kütib,
Därdläринi içgä yutib,
- 15 Egilgän nihäldäy,
Behäldäy.
Deräzädän moräläb-moräläb
Qoyışär.
Diägnäz äniq: därz ketgän yüräk,
- 20 Demäk, ämänätgä yüräk!
Nahätki, täpilmäsä näcät ?
Nahätki, yıgläb kalgäy Häyät ?!
Äcib bir hâl roy berdi şundä.
Äcib ikbäl roy berdi şundä,
- 25 Biräv soräb keldi uni eşikdän,
Tilidä: nimä böpti ? Hoşş ?!

HAYATA DÖNÜŞ

(T. Hamid hatırasına)

...O ağır yatardı,
 Pek de ağır,
 İnleye inleye,
 Dil çatlata çatlata,
 Dudaklarının kanı kaçıp,
 Güçlkle alırdı nefes.
 Gözlerinde tutulan Ayın aksi,
 Yüzlerinde- sararan yaprak aksi.
 Yanında kederli karısı
 Başında inleyen karısı
 Yalnız oğlu dışarıda-
 İki kızı dışarıda -
 Nedense ümid edip
 Dertlerini içe yutup,
 Eğilen fidan gibi,
 Halsiz gibi,
 Pencereden baka baka.
 Koyarlar
 Teşhis belli: çatladı yürek,
 Demek, emanette yürek!
 Acaba, bulunur mu kurtuluş ?
 Allah bilir ki, ağlayıp kalacak hayat ?!
 Garip bir hal: meydana geldi şunda,
 Garip ikbal: meydana geldi şunda,
 Birisi sorup geldi onu kapıdan,
 Dilinde: ne oldu ? Hoşş?!

- Rāngi qıp-qızıl, ānārdāy.
 Tüzälädi!!..
- Ikki kişi, songrāk beş kişi
- 30 Sorāqlāb keldi uni,
 Birdānigā on, yigirmā, yüz kişi
 Sorāqlāb keldi uni.
 Hāmmāsining tilidä:
 Nimä böpti ? Hoşş ?!
- 35 Rāngi qıp-qızıl, ānārdāy,
 Tüzälädi!!.
 Keyin bittä dosti
 Sekin türtti uni:
 - Hāy, āfāndi, āçsāng-çi, közingni,
- 40 Sāgıñib keldik özingin, sözingin.
 Yiğit hām şunaça bolādimi ?
 Rāngini qıp-qızıl, ānārdāy...
 U nimä bolgānini bilmāydi:
 Birdān çakmāq çaknāgāndāy,
- 45 Açdı közini.
 Atrāfidä onlāb, yüzlāb
 Nigāhlār -
 Cāvdirāb-cāvdirāb,
 Bāmisāli yulduzdāy,
- 50 Parpirāb-parpirāb
 Baqardi ungā.
 U... bir cilmāydi-yü
 Āstā qozgaldi ornidān.

Rengi kıpkızıl, nar gibi
 Düzelecek!!!..
 İki kişi daha sonra beş kişi
 Sorup geldi onu,
 Birdenbire on, yirmi, yüz kişi
 Sorup geldi onu.
 Hepsinin dilinde:
 Ne oldu ? Hoşş?!
 Rengi kıpkızıl, nar gibi
 Düzelecek
 Sonra bir tane dostu
 Yavaşça dürttü onu:
 - Hey, efendi, açsana gözünü.
 Özleyip geldik özünü, sözünü.
 Delikanlı da böyle olur mu ?
 Rengin kıpkızıl nar gibi
 O ne olduğunu bilmiyordu:
 Birden simsek çakar gibi,
 Açtı gözünü.
 Etrafında onlarca, yüzlerce
 Bakışlar-
 Işıldayıp ışıldayıp.,
 Sanki yıldız gibi,
 Parıldayıp parıldayıp
 Bakardı ona.
 O... bir gülümseyecek yani-
 Yavaş deprendi yerinden

- Şaşıb pəydəslədi:
 55 Kökrəkdə, yürəkdə dərd yok!
 Və bir-bir əstəydim
 Quçib kərişdi,
 Amənləşdi
 Bərisi bilən.
- 60 Keyin:- həy, hətincən,-dedi:-
 Bittə kök çay bolsin,
 Dostlərim kepti,
 Bir atəmləşəy...
 Təşkaridə, şundəkinə
- 65 Egilgən nihəldəy,
 Behəldəy,
 Derəzadən mə'lul-mə'lul
 Termülib turgən
 Bir yigit, ikki kız
- 70 Birdən titrəb-titrəb
 Yıgləy ketdi quvənçdən...

31- AYDIN HAYALLAR

- 1 Bu bəkiy dünyəni,
 gəh bedəv ətdə,
 gəh uçur qanətdə,
 gəh tört gildirəkdə,
- 5 Gəhə pəyi piyədə
 kezdin beərmən.
 Körgənlərim-yollər,
 məviy köllər,

Saşarak elledi
 Göğüste, yürekte dert yok!
 Ve bir bir gönülden
 Kucaklayıp görüştü
 Sağlık diledi
 Hepsiyle
 Sonra:- hey, karıcığım,- dedi:-
 Bir tane mavi çay olsun,
 Dostlarım gelmiş,
 Bir dertleşeyim...
 Dışarıda, şunun gibi
 Eğilen fidan gibi
 Halsiz gibi
 Pencereden melul melul
 Bakıp duran
 Bir yigit iki kız
 Birden titreye titreye
 Ağlayıp gitti kıvançtan...

AYDINLIK HAYALLER

Bu baki dünyayı
 gah hızlı attı,
 gah uçucu kanatta,
 gah dört tekerde
 Bazen yayan
 gezdim ukdesiz.
 Gördüklerim yollar,
 mavi göller,

- hədsiz çöllər...
- 10 Kəzim nurgə toldi-
 qalmədi ərmən!
 Yollərdə həmrəhim-
 yoləvçilər,
 Köllərdə həmrəhim-
- 15 çaqқан əvçilər,
 Çöllərdə həmrəhim-
 māl həydəvçilər,
 Gəhidə yoldəşim-
 dil əvləvçilər...
- 20 Yollərdə...қаплənlər
 duç keldi ba'zən
 əylədim bardəş,
 Çöllərdə ilənlər
 öç boldi ba'zən-
- 25 ezdim misli təş...
 Yollərninğ cərlikliəri həm
 yolim tosmədi,
 Köllərninğ opқан-қа'ri həm
 yolim tosmədi,
- 30 Çöllərninğ tikən-zəhri həm
 yolim tosmədi.
 Ümrimdəyin bezəvəl
 derdim yollərnə,
 Bahtimdəyin ziləl
- 35 derdim köllərnə,

hadsiz çöllere...
 Gözüm nurla doldu-
 kalmadı ukde!
 Yollarda yoldaşım-
 yolcular,
 Göllerde yoldaşım-
 tez canlı avcılar,
 Çöllerde yoldaşım-
 sığır sürücüleri,
 Bazen de yoldaşım-
 gönül avlayıcılar...
 Yollarda... kaplanlar
 karşı geldi ba'zen
 eyledim sabır,
 Çöllerde yılanlar
 karşı geldi bazen-
 ezdim misli taş...
 Yolların çukurlukları da
 yolumu kapamadı,
 Göllerin boşluk-derinliği de
 yolumu kapamadı.
 Çöllerin diken-zehri de
 yolumu kapamadı
 Ömrüm gibi fâni
 derdim yolları,
 Bahtım gibi temiz
 derdim gölleri,

- Münävvär bir hayâl
 derdim çöllärni,
 Bu bakiy dünyâni
 gâhâ uçkur âtdä,
 40 gâhâ piyädä,
 Gâhâ tört gıldiräkdä
 kezgünimçä.
 Dostingdäy köringän,
 Dost bolışgä uringän,
 45 Közidä hür emäs
 ädävät yangän
 Kimsäning sirlärini sezgünimçä
 Ädävätli kimsä yollärdä-
 qaplân bolärkän,
 50 Ädävätli kimsä köllärdä-
 tofân bolärkän,
 Ädävätli kimsä çöllärdä
 ilân bolärkän
 Kämigä tærtgüdäy
 55 cärlik häm-oşä!
 Qa'rigä yütgüdäy
 opqân häm-oşä!
 Bağringä bätgüdäy
 tikân häm oşä!
 60 Lek...kadämingdän çaqnäsä çaqın,
 Kiprigingdä pärläsä yälqın,
 Yürägingdä mävlänsä tolqın-
 Qaplân nimä degän söz ?!

Münevver bir hayal

derdim çölleri

Bu bâkî dünyayı

bazen uçucu atta

bazen piyade,

Bazen dört tekerlekte

gezdim.

Destun gibi görünen

Dost olmaya gayret eden,

Gözünde nur değil

kin yanan

Kimsenin sırlarını sezdiğim gibi

Kinli kimse yollarda-

kaplan olurmuş,

Kinli kimse göllerde-

tufan olurmuş,

Kinli kimse çöllerde

yılan olurmuş

Karıya çekici gibi

derinlik de- işte o!

Derinliğe yutar gibi

boşluk da- işte o!

Bağrına batan gibi

diken de- işte o!

Lakin... adımından kıvılcımlansa kıvılcım

Kirpiğinde parlarsa alev,

Yüreğinde dalgalansa dalga-

Kaplan ne söyledi?!

- Tofân nimä degän söz ?!
- 65 İlân nimä degän söz ?!
- Cärlıklär häm-heç,
- Opqânlär häm-heç,
- Tikânlär häm heç!-
- Kâmigä tärtä älmäs,
- 70 Qa'rigä yutä älmäs,
- Bagringgä bätä älmäs!
- Yollär, hey yollär-
- ümrimdäy bezävâlsiz,
- Köllär, hey köllär-
- 75 bahtimdäy päk-zilâlsiz,
- Çöllär, hey çöllär-
- aydin hayâlsiz!...

32- MIRI KULAL VƏ ŞAGIRD HAQIDA BALLADA

- 1 Tingläng, dostlär, el naqlidä
- Şundäy äcib hängämä bär.
- El zehnidä, el aqlidä
- Yäşäb, yäşäb, saçär ufär.
- 5 Qadim zämân Buhârädä,
- Yaşär ekän hünärmänd çäl.
- Kâmil ekän mähärätdä
- Ati uning Miri Kuläl.
- Tupraq älsä, gävhar bolib,
- 10 Äylänärkän ältिंगä taş.

Tufan ne söyledi?!

Yılan ne söyledi?!

Çukurluklar da- hiç,

Derinlikler de- hiç,

Dikenler de- hiç!-

Kamıga tartamaz,

Derinliğine yutamaz,

Bağrına batamaz!

Yollar, hey yollar-

ömrüm gibi bâkî,

Göller, hey göller -

bahtım gibi pak temiz.

Çöller, hey çöller-

aydınlık hayalsiz!

MİRİ KULAL VE ÇIRAK HAKKINDA BALAT

Dinleyin, dostlar, halk naklinde

Söyle garip gürültü var.

El zihninde, el aklında

Yaşayıp, açılıp, saçar ufar.

Eski zaman Buhara'da,

Yaşar imiş hünerli çal

Kamil imiş maharette

Adı onun Miri Kulal.

Toprak alsa cevher olup,

Çevrilirken altına taş

Hızmatidän pärläb-külib,
Yänär ekän kökdä quyâş.

Mäşriqdän tä Magribgäçä
Tän älärkän yetti iklim.

15 Miri Kuläl şägirdlärgä
Berär ekän şundäy tä'lim:

" Hünärmänd heç ğarib bolmäs,
Sän'ätigä ölim yoqdir.
Özi ölsä, işi ölmäs,

20 Şuning üçün köngli toqdir... "

Ungä bir kün şägird tüşmiş,
Adl kämät bir öspirin
Örgänmäkka qarâr etmiş,
Külällikning bütün sirin

25 Üstazining här bir sözi
Okilmägän kitab ekän.
Hünär zävqı, mühəbbäti,
Yaş yüräkkä aftab ekän.

Öspiringä bir kün ustä
30 Söz kätibdi : " Yädingdä tut.
Mänä otin, ästä-ästä,
Qaläb turgin oçakka ot ".

Qayakqadir ketmiş üstaz,
Şägird üzmäs oçakdän qol.

35 Hayälidä : " Lây pişgän sáz,

Hizmetinden parlaya güle
 Yanar imiş gökte güneş.
 Gün doğandan batana dek
 Ten alırmış yedi iklim.
 Miri Kulal çıraklara
 Verir imiş söyle ta'lim:

" Hünerli hiç garip olmaz,
 Sanatına ölüm yoktur
 Kendi ölse, işi ölmez,
 Bunun için gönlü toktur... "

Ona bir gün çırak düşmüş
 Adalet boy bos bir genç
 Öğrenmeye karar vermiş
 Külâllik'in bütün sırrın.

Üstadının her bir sözü
 Okunmayan kitap imiş
 Hüner zevki muhabbeti,
 Genç yüreğe güneş imiş.

Gence bir gün usta
 Söz söylemiş: " Aklında tut
 İşte öğren, yavaş yavaş,
 Atıp dur ocağa ateş ".

Nereyeyse gitmiş üstad.
 Çırak çekmez ocaktan el.
 Hayalinde: " Tortu pişti iyi

Tökis bolsin közä bütkül ".

Alâv yânär, lekin äcâb,
Otin tügäb qalmiş birdän.
Caizmikän tursä qaräb

40 Nâcât bärmi birär yerdän ?

Üst-bâşini yeçib bir-bir
Otgä şarttä qaläbdi u
Alâv esä yänib gür-gür,
Tärätibdi şu'lä-yâğdu.

45 Üstâz qaytib kelsä-şâgird
Qıp-yälängaç turgän emiş
Bâşdä bir äz räncib undän,
" Vây, beädäb oğlân ", demiş.

Song ängläbdi: alâv sönsä,
50 Bütün işi bolär bärbäd,
Kimgä keräk sinik közä,
Hâsil bolmäş undän muräd.

Pirikâmil Miri Küläl
Şâgirdidän bopti mämnun.
55 Duâ qilib, tiläb iqbäl
Kiygizipti särüpä, ton...

Älqıssa şu: dildän makân
Tutsin desäng hünär mähkäm.
Qalägäysän otgä här ân,

Var olsun güğüm büsbütün ".

Alev yanar, lakin garip,
Odun bitip kalmış birden.
Caizmiymiş dursa bakıp
Çare var mı herhangi bir yerden ?

Üst başını soyup bir bir
Ateşe tereddüt etmeden atmış o.
Alev ise yanıp gür gür,
Oluşturmuş şule ışık.

Ustad dönüp gelince çırak
Çırılçıplak durur imiş
Başta bir az inciye ondan,
" Vay, edepsiz oğlan ", demiş.

Sonra anlamış alev sönerse,
Bütün işi olacak berbat.
Kime gerek kırık güğüm,
Hasıl olmaz ondan murat.

Pirikamil Mir-i Kulal
Çırağından oldu memnun.
Dua edip, dileyip ikbal.
Giydirmiş baştan aşağı don...

Kısaca şu: gönülden mekân
Tütsün desen hüner sağlam.
Atacaksın ateşe her an

60 Kiyimingmäs, cäningin häm...

* * * * *

Nimä keräk äsli ädämzädgä,
Nimäni izläydi beäräm, betin
Bir ümr cänini qoyär äzäbgä,
Bir ümr şädlikkä yazär qanätin.

65 Bunçä cänsäräk u, bunçä dilsozän,
Añır istägäni ne erür uning.
Dävlätmi, sävlätmi, bağmi- cävidän,
Yä äzraq mehrmi- dil rävsänliging ?...

Baqib nigahlärgä änglädim şayan,

70 Häyätday müräkkäb ekän ädämzäd.
Uning izlägäni özigä äyan,
Istägi äyändir özigä faqat.

Gärçi köz yüräkning şäffaf közgüsi,
Gärçi ü niyätini etädi aşkar:

75 Ne istär, ne izlär- äytmäsä özi,
Ädämzäd degänni änglämäk düşvâr!

33- USTA ŞIRIN MANALAGI

1 Ottizlärdä edi çämämdä yaşim,
Kuşbegi çärlädi säräygä meni:
" Muräd ogli Şirin, gâr keräk başing,
Tinglägil, uşbudir ämir färmäni:
5 Anhäzrät keçirmäs şakkäklik kılsäng,
Zerä şakkäklikning äkibäti-dâr!

İşte sana altın mermer ile taş,
 " Hane-i sefidi " kuracaksın zinhar!..."

Başımda oynar oynamaz kamçı ve kılıç,
 Nigahım önünde dolaşır dolaşmaz dâr
 İstemesem de, kalıp çaresiz
 Binayı dikleştirmeye ettim ihtiyar

Gözlerim nurunu döktüm gece gündüz,
 Kirpiklerim ile oyduym nakışlar
 İşlerdim, yüreğim ezerdi dâima,
 Kinaye karışık soğuk alkışlar

Gerçi yüreğim sızlasa- da
 Namus deşnamiden ağır çökse de Yer
 Bağrımdan gerçi kan dağılsa da,
 Kerpice kerpiç bağlardım, döker idim ter.

Bana gerekmezdi şah iltifatı,
 Yok, ben hırslı değildim işte o altına
 Altına hırslı olsa sanatkar kişi
 O yalnız layıktır hükm-i Allah'a

Bana ayan idi bir sır ve lakin,
 Gamım gibi göğsümde tutardım gizli,
 Mümkün olsa idi Alimhan mülkünü,
 Heykeltraş kılıcı ile ederdim yeksan.

Zira, sanatkarın kuralıdır tiğ,
 Gerçi şah bağrın etmedim hunşar.
 Şu küçücük tiğ ile dikleştirdim kutlu

Ƙasrkim, şah dili boldi bekarar.

Färmäni äliy şad oqıldı řundä:

" Heç mänzil körmäsin bundäy binäni! "

35 Songrä häzir boldi cälläd vä kündä,
Bäřimdä řaräydi yurtim äsmäni,

Bärmägim yänçildi tariķ dänidäy,

Ƙänlärim säçrädi Mähi Hässagä.

Me'märgä mükäfat şu boldi, netäy,

40 İltifat şu boldi şorlik ustägä.

Beřtä bärmägimdän äcrädim, ämmä

Beş ming yilgä gärav men Ƙurgän binä,

Men uning naqışgä Ƙalbimni çekdim,

U bäkiydir mägar turgünçä dünyä!

34- ƘASASƘAR DÜNYA BU...

1 Tariķ varaqläsäm gähi-gähidä,
Dünyäning işläri hep kıziķ ekän.
Bundäķ oyläb körsäm bärçä sävdädän,
Adämzäd Ƙismäti köp näzik ekän.

5 Emişkim, " ämiri. şahid " häbgähin,
Tündä Ƙoriqlärkän çeri mästanä.
Nä säräy ä'yäni, nä häs müläzim.
İçkäri kirälmäs hätläb ästanä.

1
Ähmäd İbn İsmäil äs Sämäniy öldirilgändän song
(12 yänvär' 914 yıl řundäy lakab bilän yürütilgän.

Kasr ki, şah gönlü oldu bikarar.

Yüce ferman şen okundu şurda:

" Hiç menzil görmesin bunun gibi binayı! "

Sonra hazır oldu cellad ve künde

Başımda karardı yurdumun asmanı

Parmağım ezildi darı tanesi gibi

Kanlarım sıçradı Mah-ı Hassaya.

Mimara mükafat bu oldu, ne yapayım,

İltifat şu oldu zavallı ustaya.

Beş tane parmağımdan ayrıldım ama

Beş bin yıla garanti benim kurduğum bina.

Ben onun nakış(ı)na kalbimi çektim,

O bakidir meğer durdukça dünya!

ÖC ALICI DUNYA BU...

Tarih varaklasam bazı bazı da,

Dünyanın işleri hayli ilginç imiş.

Böyle düşünüp görsem bütün ticaretten.

Insanoğlu kısmeti hayli nazik imiş.

Emiş ki, " emir-i şehid "i habgahın,

Geceleyin korurken sarhoş arslan.

Ne saray a'yanı, ne has mülazım.

İçeri giremez atlayıp eşik(ten).

1

Ahmed İbn İsmail es Samanî öldürüldükten sonra
(12 subat 914 yıl söyle lakap ile yürütülmüş.)

- Şundän yäşär edi ämir hâtircäm
- 10 Tünlärni ötkäzär käftü säfädä.
Kim häm tähdid etär, u şahi äläm
Kılıçlı, kalkanlı sāmāniyzädä.
- Ahır qorıqçisi şerdir-bähäybät,
Kal'ani häm päylär şerbäççä- läşkär
- 15 " Demäk bedähldir mülki sältänät,
Demäk işrät täyin tä rozi Mähşär! "
- Hoş, keyin ne boldi, deyä sorärsiz,
Bälki şah sürgändir köp yıllär dävran
Bedahl yaşägän deyä yürärsiz,
- 20 Bedahl kalgändir u köşki-äyvän ?
- Här kulfgä täpılgäy älbättä kälit,
Här yapıq eşikni açädi şämäl.
Qarängik, bir aqşam "ämiri şahid "
Nahuş mäktub älib, bolmiş diltäng, lä:
- 25 Betakat yol älmış häbgähi tamän,
Kulägigä yaqmäs heç kimning säsi.
Şerni keltirmäkni unutmiş tamäm,
Hayälidä tacu täht väsväsäsi!
- Şähni elitgändä uyqu bir zämän,
- 30 Uygä ästä kirmiş häs müläzim-çul.
Heç kim bävär etmäs, pädeşäning älhäl,
Bäşigä kasaskär kılıç sälmış ul.
- Älkıssa, cân bermış ämir häbgähdä,

Burda yaşar idi emir gönlünce,
 Geceleri geçirir keyf ü sefada.
 Ki hem tehdit eder, o " şah-ı alem"
 Kılıçlı, kalkanlı samaniolu.

Ki koruması aslandır- heybetli,
 Kaleyi de bekler aslan yavrusu asker
 "Yani bidehldir saltanat mülkü,
 Yani işret belli ta ruz-ı mahşer!"...

Peki, sonra ne oldu, diye sorarsanız,
 Belki şah sürmüştür çok yıllar devran.
 Bidehl yaşadı diye yorarsınız,
 Bidehl kalmıştır o köşk o eyvan ?

Her kilide bulunacak elbette anahtar
 Her örtük kapıyı açacak rüzgar.
 Karanlık, bir akşam " emir-i şehid "
 Nahos mektup alıp, olmuş. dilteng, tal:

Takatsiz yol almış habgahına doğru.
 Kulağına hoş gelmez hiç kimsenin sesi
 Şiiri getirmeyi unutmuş tamam,
 Hayalinde tac ü taht vesvesesi!

Şahı götürdüğünde uyku bir zaman,
 Eve yavaş girmiş has mülazım kul.
 Hiç kimse tasdik etmez, padişahın şimdi,
 Başına öc alıcı kılıç salmış o.

Kısacası, can vermiş emir habgahta.

Tändin cüdä bolmış təc kiygän källä.

35 Täht-kü qalgän emäs bütkül beegä,
Lekin bu sävdäni neçük bähäldäy ?

Ey, mening änäcän şährim-Buhârâ,
Baş egib turibmän bugün kaşingdä.
Tariq sözläyätir: körding dud ärä,

40 Ne-ne bälälärni babâ yaşingdä.

Biri urdi-sürdi, biri yändirdi,
Biri közläringgä nil, çekdi, yäräb!
Biri äsdi, biri esä soydirdi,
Ämmä sen turmäding bemäcäl qaräb.

45 Här qanlı yazuqqa täpalding çärä,
Qasaskär dünyâ bu- hikmätgä mäkän.
Intikäm yolini tosalmäs sirä,
Nä qal'ä, nä kılıç, nä şer, nä kalkän!

* * *

Äsmän tolğanäyätir,

50 Bulut kârvänläri-
Zämin ärmänläri,
Qayäqkadir baş alib
Ästä yol äläyätir.

Bu küzgi täşqınlär.

55 Bir ähäng keläyätir...

Mevä kârsilläşi,
Kösäk çarsillaşi,
Zümräd mävcü cilädän

Tenden ayrılmış tac giyen kelle.
 Taht ki kalmış değil tamamen bize,
 Lakin bu ticareti nasıl değerlendireyim

Ey, benim anneciğim şehrim Buhara,
 Baş eğip durmuşum bugün yanında
 Tarih söylüyor: gördün dud ara,
 Ne ne belâları dede yaşında.

Biri vurdu sürdü, biri yandırdı,
 Biri gözlerine nil çekti, ya Rab!
 Biri astı, biri ise soydurdu,
 Ama sen durmadın mecalsiz bakıp.

Her kanlı yazıya bulabildin çare,
 Öç alıcı dünya bu- hikmete mekan.
 Intikam yolunu kapamaz asla,
 Ne kale, ne kılıç, ne şiir, ne kalkan!..

* * *

Asman dolanıyor,
 Bulut kervanları-
 Zemin ukdeleri
 Ne tarafa baş alıp
 Yavaş yol alıyor

Bu güze ait taşkınlar.

Bir ahenk geliyor...
 Meyve çatırdaması,
 Kutu çıtırdaması,
 Zümrüt dalga ve ciladan

Közlär nurgä toläyätir.

60 Bu küzgi taşkınlär...

35- HXLAVAT

- 1 Betinim izlädi uni hälävät,
Artidän säyädäy uzâk ergäşdi.
Yävârdi, yälindi, boldi betâqat,
Kipriklärigä häb bolib çirmäşdi.
- 5 Äsir etälmädi tillâ peç câmdä,
Limmâ-lim toldirib şarâb tutsä-dä,
U titkîç berärdi nä tâng, nä şâmdä,
Baht nâmlî tulpârni minmäk qasidä.
- Bir küni mindi u
- 10 Altin tulpârni,
Çarâng, çâqın çâqnâr tüyâkläridän.
Hälävättän berib, gâlib qaysärning,
Tiz' çökdi nâilâc äyâklärigä...

36- CÄYRANIM BAR EDI...

(Halk yolidä)

1

- 1 Cäyrânim bâr edi,
Häyrânim bâr edi.
Netäy, uni soydilär,
Meni ğamgä qoydilär.
- 5 Mehring hävälärdämi,
Ruhing sâmalärdämi ?
Seni qaydän izläyin.

Gözetimime deliyor

Bu güzel nit taşkınlar...

HUZUR

Durmadañ arar onu huzur,
Ardından gölge gibi uzak izledi.
Yalvardı yakardı kaldı takatsiz.
Nirpiklerine uyku olup yapıstı:

Esir edemedi altın pec kadehte.
Ağızına kadar doldurup şarap tutsa da,
O kulp verirdi ne tan, ne akşamda,
Baht adlı asil ata binmek kaside.

Bir gün bindi o
Altın asil ata,
Bakın, kıvılcım kıvılcımlanır tırnaklarından.
Huzur ten verip, galip inatçının.
Diz çöktü çaresiz ayaklarına...

CEYLANIM VAR IDI...

(Halk yolunda)

Ceylanım var idi,
Hayranım var idi.
Ne yapayım onu soydular,
Beni gama koydular.
Sevgin havalarda mı,
Ruhun semalarda mı ?
Seni nereden arayayım,

Mäyli, izläb bozläyin.

Cäyränim, ävâz ber,

10 Häyränim, ävâz ber...

11

Ƙassáb, piçâgını sınsin,

Ƙârâ Ƙayrágıng sınsin.

Bağring tâşmi şunçälär?

Közing açmi şunçälär?

15 Ƙaçân Ƙândân toyärsän?

Şirin cändän toyärsän?

Cäyrân sährâ güli-yä,

Räyhâni, sümbüli-yä!

Gülgä tıg sançärmilär,

20 Sümbülni yänçärmilär?

Oçâkça ot yâqmägin,

Tütündän tutaqmägin,

Niyätिंगgä yetmässän,

Cäyränni yeb ketmässän!

111

25 Cäyränim, hüşyâr bol,

Häyränim, hüşyâr bol,

Men âlâvgä suv urây,

Ƙazânin hâmi ägdärây,

Közläringni açâ kâl,

30 Songrä ästâ Ƙaçâ Ƙâl,

Seni heç kim körmäsin,

Izläringdän yürmäsin.

Peki, arayıp ağlayayım.

Ceylanım, ses ver,

Hayranım, ses ver...

11

Kasap bıçağını kırsın.

Siyah bilek taşı kırsın.

Bağrın taş mı bu kadar?

Gözün aç mı bu kadar?

Ne zaman kandan doyarsın,

Şirin candan doyarsın ?

Ceylan sahra gülü ya,

Reyhani, sümbülü-ya!

Güle kılıç sapları mı,

Sümbülü ezerler mi ?

Ocağa ateş yakma,

Tütünden kızışma,

Niyetine ulaşmazsan,

Ceylanı yiyip gitmezsen!

111

Ceylanım, uyanık ol,

Hayranım, uyanık ol;

Ben aleve su vurayım,

Kazanın da aktarayım

Gözlerini acı kal.

Sonra yavaş kaçıp kal,

Seni hiç kimse görmesin;

Izlerinden yürümesin.

- Berkingin yábánlǎrgä.
 Körinmä yámánlǎrgä.
 35 Sährälǎrgä ketä ǵál.
 Çäräs közing sönmäsin.
 Miccänggä gärd ǵonmäsin.
 Sen sähräning gülisän.
 Râyhâni, sünbülisän.
 40 Seni izläb tǎpärmän,
 Yânâgingdän öpärmän.
 Meni dostim desäng, bas,
 Bağrımgä bâş koysäng, bas.
 Cäyränim bär edi,
 45 Häyränim bär edi...

37- KEKSÄ TUT DARAHTI

- 1 Zäräfsän boyidä ösädi bir tüp,
 Bükri tut därahti-huddi ǵari çäl,
 Şäpäläk bärğläri bütkül särgayib,
 Bâşini ǵursämiş mä'yus bir hayâl.
 5 Tolǵınlär päyini yuvsä-dä, här däm,
 Yellär siläsä-dä, zä'fär yüzlärin.
 Gärçänd bärğlärigä ǵonsä-dä, şäbnäm,
 U hâmuş, yirâǵğa tikär közlärin.
 Şämällär şiviri könglin yâzmägäy,
 10 Ǵaldirğâçlär küyi-şunçäki bir säs.
 Ǵuyâş näfäsini bälki sezmägäy,
 Yâmğır sürâni häm ungä bir äbäs.

Kapalı kai yabanlara.
 Görünme fenalara.
 Sahralara gidip kal,
 Parlayan gözün sönmesin,
 Kirpiğine toz konmasın.
 Sen sahranın gülüsün,
 Reyhanı, sümbülüsün,
 Seni arayıp bulurum,
 Yanağından öperim.
 Bana dostum desen, yeter.
 Bağıma baş koysan, yeter.
 Ceylanım var idi,
 Hayranım var idi...

YAŞLI DUT AĞACI

Zerefsan boyunda yetişir bir nesil,
 Kambur dut ağacı- tıpkı yaşlı kadın, erkek,
 El ayası yaprakları tamamen sararıp,
 Başını sarmış meyus bir hayal.

Dalgalar ayağını yıkarsa da, her an,
 Yeller okşarsa da, zafer yüzlerin.
 Gerçi yapraklarına konarsa da şebnem,
 O suskun, uzağa diker gözlerin.

Rüzgarlar fısıltısı gönlün açmayacak,
 Kırlangıçlar ezgisi- bunun gibi bir ses.
 Güneş nefesini belki sezmeyecek,
 Yağmur gürültüsü de ona bir abes.

U daryägä bakiy, bükib turär qad.
 Horsinär yad etib, kecgän bahtini-
 15 U ümrini oylär, oyläydi faqat-
 Qoldän berib koygän naqdini...

* * * *

Vä acäb, bu häyät kanaqa özi ?
 Gäh şadän, gäh sozän faqat oyläymän.
 Bu gazäl, bu bäyät kanaqa özi,
 20 Gäh mäftun, gäh nälän, faqat oyläymän.

Asmānu zāminning dārdlāri bisyār,
 Tābib bolgim kelār gāhidā mening.
 Ğanimning hālini körgändä näçār,
 Hābib bolgim kelār gāhidā mening...

25 Vä acäb bu häyät kanaqa özi ?
 Oylämäymän deye yänä oyläymän.
 Bu qadrü bu qimmät kanaqa özi,
 Oylāvimgä yetmäy, yänä oyläymän.

Eşikdä, moltirär kimgädir änä,
 30 Mehr bolgim kelār oşängä mening.
 Hıyānät näyzäsi sançilsä cāngä,
 Qahr bolgim kelār oşängä mening.

Neçük acäb deymän,
 oylämä, Häyät,

35 Tırnāğınğ ästidän qıdırmäsmän kır.
 Sen ahr nēcātsän-hānāi hırşid,

O deryaya bakıp, bülüp durur bay,
 Te ceker pad edip, geçmiş mutluluğuna-
 O ömrünü düşünür, düşünür fakat-
 Elden verip koyan nakdini...

* * *

Vah garip bu hayatın özü nasıl ki?
 Gah mutlu, gah üzgün fakat düşünürüm
 Bu gazel, bu beyat özü nasıl ki?
 Gah tutkun, gah inleyen, fakat düşünürüm.

Gök ve yerlerin dertleri büyük,
 Tabib olası gelir bazen de benim.
 Hasımın halini gördüğümde çaresiz,
 Dost olası gelir bazen de benim...

Vah garip, bu hayatın kendisi nasıl ki?
 Düşünmeyeceğim deyip tekrar düşünürüm.
 Bu kadr ü bu kıymet nasıl kendisi ?
 Düşünceme ulaşmaz tekrar düşünürüm.

Kapıda, şikâyetçi bakar birine anne,
 Sevgi olası gelir ona benim.
 Hıyanet mızrağı saplansa cana,
 Kahr olası gelir o anda benim.

Nasıl garip derim,
 düşünme Hayat,
 Tırnağın altından aramam kir
 Sen ki kurtuluşsun - güneşin evi,

Seni oylämäsdän bolurmi, ahır !
 Şuning-çün oyläymän seni tääbäd
 Bağrimdä gäh sevinç, gähidä gamlär.
 40 Men-kü, ädämlärni oyläymän behäd,
 Meni oylärmikän ädämlär...

38- BERUNIY DEMIŞLAR

1 Beruniy demişlär:-
 Insân taqdiri
 Oħşäydi tääbäd uning özigä.
 Aqlim tänibmänki, izläymän tä'bir
 5 Uluğ bábämizning uşbu sözigä.
 Bälki qısqa erür, bälki uzundur,
 Artimdä tolqındäy tutäşgän yolim.
 Turfä mä'nälärgä duç keldi könglim:
 Beäräm yürärkän tekinhor mudâm,
 10 Tıqılınç bázärni közlärkän ogri.
 Dänâni nâdân deb, äytälmäy kälâm.
 Tutakib yänärkän häsädning bağri,
 Örgimçäk misâli ölcäsin päyläb,
 Türlänib turärkän mänfäaäpäräst.
 15 Birâvlär tamâğın yürärkän mäyläb,
 Ämälgä, kürsigä öç mänsäbpäräst.
 Ämmâ bir haqıqat bär ekän şanlı,
 Ämmâ bir haqıqat ekän mühtäşäm.
 Mänsäbü ämäldän yirâq vä hâli,
 20 Bahtiyâr yäşärkän kämtärin ädäm.
 Kämtärin ikbâlim, örgiläy sendän,

Seni düşünmeden olur mu ki!
 Bunun için düşüneneğim seni sonsuza dek.
 Bağrında bazen sevinç, bazen de gamlar.
 Ben ki insanları düşünürüm hadsiz,
 Beni düşünür müymüş insanlar...

BIRUNI DEMİŞLER

Biruni demişler:-
 İnsan kaderi
 Benzer sonsuza dek onun kendine.
 Aklım tanımışım ki ararım ta'bir.
 Ulu dedemizin işbu sözüne.
 Belki kısadır, belki uzundur,
 Arkamda dalga gibi bitiştii yolum.
 Garip bakışlara bakıp kalmış bir bir
 Huzursuz yürürken bedavacı daima.
 Dolu pazarı gözlerken hırsız
 Bilgiyi câhil diye, söyleyemez kelâm.
 Kızışıp yanarken hasetin bağı
 Örümcek misali ganimetin bekleyip,
 Çeşitlep dururken menfaatperest.
 Birileri boğazını yürürken yağlayıp,
 Göreve, kürsüye aç makam tutkunu
 Ama bir hakikat var imiş şanlı,
 Ama bir hakikat imiş muhteşem.
 Makam ve işten uzak ve boş,
 Bahtiyar yaşarken mütavazi insan.
 Mütevazi ikbalim, biçilecek senden,

Taqdirim, gül sepäy başgän yolinggä,
Men sening özingmän, özimsän çindän
Süyänib yaşaymän kadâq қolinggä !

39- MING YILLAR HAYALI...

1 Dil dârdin açmäsä-insân bolmägäy,
Dil gârdin saçmäsä-insân külmägäy.
Ägär dârdim äytsäm, ey cânim, bäläm,
Heç kingä bâkiymäs bu köhnä äläm.

5 Adäm bir kün ötär tuprâqni kuçib
Vä lekin hayâli ketmägäy köçib:
Ming yıllär ötsä-dä, cân Özbek tilim-
Huşhân bülbülimdir, uçär düldülim...

40- OTLIĞ NIDA

(Hürmät bilän Nâzir Râcâbâvgä)

1 - Erk degäni ne, bâbâ ?
- Erkmi ?.. Bu-otliğ nidâ!
- Uning mänzili қaydâ ?
- Yürägingning қа'ridâ!

5 - Undän äcrälsäng, netär ?
- Seni särsänlik kütär !
- Hâқиқat.nimä, bâbâ ?
- Hâқиқat... Bu häm-nidâ !
- Uning mänzili қaydâ ?

10 - Özing izlägän cäydâ !
- Uni täpmäsäng, netär ?

Kismetim. gül sepeyim basan yoluna.
Ben senin özünüm, özüksün gerçekten
Süyenip yaşayacağım nasır eline!

BİN YILLAR HAYALI

Gönül derdini açmazsa- insan olmayacak,
Gönül tozun saçmasa- insan gülmeyecek.
Eğer derdim söylersem, ey canım, çocuğum,
Hiç kimseye baki kalmaz bu köhne âlem.
İnsan bir gün geçer toprağı kucaklayıp
Ve lakin hayali gitmeyecek göçüp:
Bin yıllar gecse de, can Özbek dilim-
Hoşhan bülbülümdür, uçar düldülüm...

ATEŞLİ NİDÂ

(Hürmet ile Nezir Recebov'a)

- Hürriyet dedikleri ne, baba?
- Hürriyet mi ?.. Bu- ateşli nidâ?
- Onun menzili nerde?
- Yüreginin derinliğinde
- Ondan ayrılсан, ne yapar?
- Seni avarelik bekler!
- Hakikat ne, baba?
- Hakikat... Bu da- nidâ!
- Onun menzili nerde?
- Özün arayan yerde
- Onu bulmasan, ne olur ?

- Seni ärmän, ğam yutär !
 - Ğurur nimä, bábácän ?
 - Bu endi... báläm, tuğyán !
 15 - Uning mänzili kaydä ?
 - Özligingdä, közingdä !
 - Uni yokátsäng, netär ?
 - Ümring kullikdä ötär !...

41- MAHMUD TARABIYNING SINGLISIGA

- 1 Būgün tariḥ ¹qatläridän dānging izläymän,
 Cüväyniyning ḥatläridän nāming izläymän,
 Ğärçi isming äyän emäs... şāning sözläymän,
 Buhārāning ānā kızi - äziz singilcän.
- 5 Güläyimmi, Güläsäلمي, Gülbärçinmiding,
 Münävvärimi, Māhiröymi, Māhpärçämiding,
 Kim bolsäng hām bir kändāşim-çin läçin eding,
 Buhārāning ānā kızi - äziz singilcän.
- Men äydän-dä, yulduzdän-dä izn soräymän
- 10 Appāk-āyning ḥayällärim nurgä öräymän,
 Ming yıllärning eşigidän sengä qaräymän.
 Buhārāning ānā kızi - äziz singilcän
- Nāgāhāning tıg tekkändä Māhmūd ākāngä,
 Yüräginggä pāk tuygudän yāqıb ālāngä,
- 15 Küllikkä ot qoymāk bolib täşländing cānggä-
 Buhārāning ānā kızi - äziz singilcän !

1

Cüväyniy - Māhmūd Tārābiygä zāmāndāş tariḥçi.

- Seni ukde, gam yutar !
- Gurur ne, babacığım ?
- Bu şimdi... çocuğum doğuran!
- Onun menzili nerde ?
- Özlüğünde, gözünde !
- Onu yoketsen ne olur ?
- Ömrün kullukta geçer !..

MAHMUD TARABI 'NIN KIZ KARDEŞİNE

Bugün tarih katlarından ünün ararım
 Cüveynî'nin yazılarından nâmın ararım
 Gerçi ismin belli değil... şânın söylerin
 Buhârâ'nın anne kızı, aziz kardeşim.

Gülâyım mı, Gülel mi, Gülberçin miydin,
 Münevver mi, Mâhiröy mü, Mâhperrem miydin,
 Kim isen de bir kandaşım doğru dosdoğru idin
 Buhârâ'nın anne kızı, aziz kardeşim.

Ben aydan da yıldızdan da izin sorarım
 Bembeyaz ayın hayallerim nura kaplarım,
 Bin yılların kapısından sana bakarım
 Buhârâ'nın anne kızı, aziz kardeşim

Ansızın kılıç değince Mahmut ağabeyine
 Yüregine temiz duygudan yakıp alev
 Küllüğe ateş koyup attın savaşa
 Buhârâ'nın anne kızı, aziz kardeşim

Sen qalbingä " erk " sözini bitdin qan bilän,
 Azädlükni teng körälding tâtli nân bilän,
 Näfäs älding tozgin eling - Türkistân bilän,
 20 Buhârâning ânâ qızı - äziz singilcân.

Tâ hânüzkim ävlädläring erk deb küräşär,
 Bölüngänni böri yer deb tutaqıb yaşär,
 Bir kün bu yurt yähliit bolär deyä işänär
 Buhârâning ânâ qızı - äziz singilcân.

42- ÖZBEK OĞLANLARIGA

1 Özbek yigitläriining äksäriyâti ärmiyä-
 dä...quriliş bätäl'änläridä hızmät qıl-
 mâqdälär. (A. Yâkubbävning SSSR halk
 däputätläriining 1 s'ezdidägi nutqıdän)

5 Älpâmiş ävlâdi derdilär Sizni,
 Taragây imdâdi derdilär Sizni.
 Târâbiy murâdi derdilär Sizni-
 Özbek oğlanläri, ükâcânlärim!

10 Temürmälik tuğı hilpirägän ân,
 Cäläliddin yâvgä sälgändä qırân.
 Siz ulär köksigä bolgänsiz qalkân,
 Mening şerkelbätli, ükâcânlärim!

Dârälär-börilär kelip-ketdilär,
 Cöcilär, böcilär ölip ketdilär,
 15 Şärmändä, şärmisâr bolib ketdilär,
 Sizning zärbängizdän, ükâcânlärim!

Sen kalbine " erk " sözünü yazdın kanla
 Özgürlüğü denk görebildin tatlı ekmekle
 Nefes aldın tozgın memleketin, Türkistan ile
 Buhârâ'nın anne kızı aziz kardeşim

Hâlâ şimdi evlatların erk diye savaşır
 Bölüneni kurt yer diye ateş püskürüp yaşar
 Bir gün bu yurt bir bütün olur diye inanır
 Buhârâ'nın anne kızı, aziz kardeşim

ÖZBEK OĞLANLARINA

Özbek gençlerinin ekseriyeti
 orduda...kuruluş taburlarında
 hizmet etmekte. (A. Yakub-
 bov'un SSSR halk deputetleri-
 nin 1. kongredeki nutkundan.

Alpamış nesli derdiler sizi,
 Taragay imdadı derdiler sizi.
 Tarabi muradı derdiler sizi
 Özbek oğlanları, can kardeşlerim !

Temürmelik tuğu dalgalandığı an,
 Celaleddin düşmana salanda kırân.
 Siz onlar göğsüne oldunuz kalkın.
 Benim cesaretli, can kardeşlerim !

Daralar - kurtlar gelip gittiler,
 Cöciler, böciler ölüp gittiler,
 Utanmaz,rezil olup gittiler,
 Sizin darbenizden, can kardeşlerim !

Sizi dayanağım diye severdi Babur.
 Avaro yürüseniz de... oldunuz sâbir.
 Mukbil öbürü gibi cesur, kahraman-
 Arslan heybetli, can kardeşlerim !

Yurdu gece kaplayınca- ışık oldunuz,
 Halk çaresiz kalınca- Şirâk oldunuz,
 Düşmanı yakan şimşek oldunuz
 Sadâkat evladı, can kardeşlerim !

Bugün umutsuz bakar niçin gözünüz,
 Niçin sönük yanar Ay, yıldızınız,
 Allah'ın işine bakın ki tatlı değil yenen tuzunuz...
 Ey, siz gözü nem, can kardeşlerim !

Biliriz vatana yavkurlar gerek,
 Şahin bakışlı kahramanlar gerek,
 Bazen ise... minnetsiz şâtırlar gerek-
 Ey, emeğe arkadaş, can kardeşlerim !

Makineli tabanca ne gerek kazma duranda,
 Bel küreğini alın safta yürüyende,
 Çamur geçin kamendir bağ ev kuranda,
 Harbî hizmet bu da, can kardeşlerim !

Sizin için Ivan var- sürececek tankı,
 Mika ile Mardühey öğrenir cengi.
 Siz ise piştiniz yutup duman, cengi
 Bu günler bir bayram can kardeşlerim !

Yanmayın sizin de peyanınız var,

Çinikay desängiz, imkâningiz bär,
 Yulduzli täsmängiz-yügäningiz bär-
 Gıst kıyınğ, yer tiling, ükâcânlärim!

45 Anängiz tuqqandır sizni işläng, deb,
 Sibirdä däraht kes, BAM dä kışläng, deb
 Lekin näningizni hâlâl tişläng deb-
 Fe'lingiz keng kıling, ükâcânlärim!

Sizni til bilmäydi, desälär, çidäng,
 50 Hattâ dil bilmäydi, desälär, çidäng
 Näşud deb, nimcân deb külsälär, çidäng
 Besäväd, bemädâr, ükâcânlärim!

Şu hâlgä tüşibsiz-özimiz äybdâr,
 Yavgân aşimizü tuzimiz äybdâr
 55 Sizni süyâlmägän közimiz äybdâr,
 Şinelli märdikâr, ükâcânlärim!

Bemârmi, rängpârmi- fârzândimizsiz,
 Fidâyi äskärsiz- dilbândimizsiz,
 El-yurtgä sâg kıyting-ârzândämizsiz,
 60 Özbek oğlânläri, ükâcânlärim!

* * * *

Işkâm âstidägi qalın sâyädä
 Nedândir äräzläb ikki müsiçä,
 Räsä çoqılaşdı... turib pânädä
 Alışüb bâisin oylädim äncä:
 65 Ehtimâl erkägi açközlik kılib,
 Tâpgân dän-dünini yutib kıoygândir,

Dayanayım deseniz, imkanınız var.

Yıldızlı tasmanız- geminiz var,-

Kerpiç koyun, toprak dilin, can kardeşlerim!

Anneniz doğurmuştur sizi çalışın, diye,

Sibirya'da ağaç kes, BAM'da kışlayın, diye

Lakin ekmeğinizi helal dişleyin, diye-

İşinizi geniş tutun, can kardeşlerim!

Sizi dil bilmez deseler dayanın,

Hatta gönül bilmez, deseler dayanın.

Beceriksiz diye, güçsüz diye gülseler, dayanın.

Bilgisiz, kuvvetsiz, can kardeşlerim!

Şu hale düşmüştünüz özümüz suçlu,

Yavan aşımız ve tuzumuz suçlu.

Sizi sevemeyen gözümüz suçlu,

Kaputlu ırgat, can kardeşlerim!

Hasta mı, rengper mi- evladımızsınız,

Fedâyi askersiniz- gönül bağlayanımızsınız,

İl- yurda sağ dönün- sevgilimizsiniz,

Özbek oğlanları, can kardeşlerim!

* * *

Asma altındaki koyu gölgede

Nedendir gücenip iki kumru,

Oldukça gagalaştı... durup saklı yerde

Çatışma bâisin düşündüm çok:

İhtimal erkeği açgözlülük yapıp,

Bulduğu taneyi yutup koymuştur,

- Häytávur, mädäsi buni pänd bilib,
 Tä'zirin bermákni dilgä quygändir
 Bálki hüv näridä çiráyli, tãnhã
- 70 Yürgän musicägä " er " kısgän közin
 Mädäsi, pätläring yülgüm, beväfa, "-
 Deyä intikãmgä ätgändir özin...
 Här qaläy häyat bu, oylãmãng qançã,
 Uşbu mãcãrãning tãşbehi qıyın.
- 75 Bulär-kü, quş zãti... ölä-ölgünçã
 Bir-birigã sãdıq, beğarãz, bekin...
 Yãrãbkim, bu köhnã ájun bağridã,
 Arãzlãr, ğarãzlãr köpki... besãbãb
 Ulãrning äsrãri köngil qa'ringdã
- 80 Becãvãb yãtgãydir benãm, benãsãb...

43- SAKKIZLIKLAR

- 1 Acizlikning tili-qılıçdir,
 Uning dãstãsigã " kãn ", deb yãzilgãn
 Dãnãlikning tili- qalãmdir,
 Uning tãnãsigã " şãn ",deb yãzilgãn
- 5 Qılıç tutgãn kırq yıl yãşãşi mümkün
 Qalbingni, qadringni tilib, yãrãlãb
 Qalãm tutgãn esã yãşãr ming yıllãr,
 Qalbingni, qadringni quyãşgã ulãb
- * * * *
- Bügün tãhrirçilãr köpãygãn behãd,
 10 Ulãr özlãriçã dãnãyi zãmãn
 El desãk, til desãk izlãşãr illãt,

Güzel, dişi kümes hayvanları bunu aldatma bilip,
 Azar vermeyi kafasına koymuşlar,
 Belki işte uzakta güzel, تنها
 Yürüyen kumruya " er " kısıdı gözün.
 Dişisi, teleklerin yolayım , nefâsız "-
 Diye intikama atmıştır gözün...
 Ne de olsa, hayat bu, düşünmeyin bu kadar,
 İşte bu maceranın teşbihi zor.
 Bunlar ki, kuş kişi...ölünceye kadar
 Bir birine sadık, garezsiz, kinsiz...
 Yârab ki bu eski dünya bağrında,
 Dargınlıklar, garezler çok ki... sebepsiz.
 Onların esrarı gönül derinliğinde
 Cevapsız yatacak namsız, soysuz...

SEKİZLİLER

Şairliğin dili- kılıçtır,
 Onun kulpuna " kan " diye yazıldı.
 Bilginin dili kalemdir,
 Onun gövdesine " san " diye yazıldı.
 Kılıç tutanın kırk yıl yaşaması mümkün,
 Kalbini, kadrini dilip, yaralayıp
 Kalem tutan ise yaşar binlerce yıl,
 Kalbini, kadrini güneşe ekleyip

* * *

Bugün denetleyiciler çoğaldı hadsiz,
 Onlar kendilerince zamanın hâkimi.
 İl desek, dil desek arar hastalık, kusur,

Egär millät desäk - köksimiz nişan,
 Ey, sinçkav tährirçi, ne bitdim, mäyli
 Tälkin kıl, kötärgüm bärçä minnätni
 Tähkir elmäsäng bas, äsib boynimgä
 " Millätçi " deyilgän täbki lä'nätni.

* * *

Häyät dä behatä yaşämäk kıyın,
 Fakat Alläh emiş kusurdän häli.
 Tögri yol bolsä-dä adäşmək täyin,
 20 Häm sül emgän ahır adämzäd hayli...
 Bä'zän dävlätlär häm kılğäydir hatä,
 Köz yumib keçirmäk mümkün gähidä.
 Ämmä kelgindigä yurtin täpşirgän
 Halkni äkläb bolmäs ikki dünyädä

* * *

25 Kəpäläkning - cäcci mäläkning
 Ümri kiska erür - yaşär bir saat.
 Kämäläkning - mävcü fäläkning
 Kiska ümri häyrät, hisdän ibärät...
 Yävuzlikning - täcävüzlikning
 30 Ümri häm kiskadir, beşäk ölädi...
 Biräk, cän üzärkän, mäsläkmäs, hättä
 Dünyäyi - dünyä ot koymäk bolädi.

* * *

Yänmä-yän yaşäydi häväs vä häsäd,
 Yänmä-yän yaşäydi kadrü kabähät.
 35 Biri hikmät esä, biri musibät,
 Biri häyät esä, biri - häläkät.

Eğer millet desek- göğsümüz nişan.
 Ey, titiz denetleyici, ne yazdım, peki,
 Yorum yap, kaldır bütün minneti.
 Horlamazsan yeter, asıp boynuma
 " Milletçi " denilen gerdanlığı laneti.

* * *

Hayatta hatasız yaşamak zor,
 Yalnız Allah imiş hatasız
 Doğru yol olsa da şaşırarak ma'lum
 Ham süt emmiş ya insanoğlu hayli....
 Bazen devletler de yapacak hata,
 Göz yumup geçirmek mümkün bazı da.
 Ama yabancıya yurdunu satan
 Halkı aklayamaz iki dünyada.

* * *

Kelebeğin- küçücük meleğin
 Ömrü kısadır- yaşar bir saat.
 Gökkuşağının - göğün dalgasının
 Kısa ömrü hayret, histen ibaret...
 Kötülüğün, tecavüzün
 Ömrü de kısadır, şüphesiz ölecek...
 Fakat, can verirken, şüphesiz, hatta
 Dünyayı da ateşe verecek.

* * *

Yan yana yaşardı heves ve haset,
 Yan yana yaşardı kadr ve kabahat.
 Biri hikmet ise, biri musibet,
 Biri hayat ise, biri helâket.

Häväsning közidä közidä mängü tábässüm,

Häsäd nigâhidä - kuzgunänä ähd.

Kadring gülläb tursä - yäşäysän mä'süm.

40 Kabähät boy çözsä - hârsän tääbäd.

* * *

Sâyda Äy kalkıb-kalkıb äkâdi,

Äygä sây balkıb- balkıb bākâdi.

Ey mening çaknâk közim, tângni öp,

U hâzir âlämgä şäms yâkâdi.

45 Sây-sülöv, Äy-nâzänin... bu gamzâlik,

Bedârsän, köksinggä gül tākâdi.

Ahmâdiy, gâfil bolmä, yok esä

Bu häyât başgä yângäk çäkâdi

* * *

" Uruş-uruş " oynär bälälär,

50 " Akâplärdä " bıkınib âlib.

Tâmâşäbin çällär, hâlälär,

Küzätışär hayâlgä tâlib.

Zümrâşälär kaydän häm bilsin,

Keksälärning ärmân-âhini.

55 Bu şum oyin kemtik kalblärning,

Sitib yubârgändi çäkini.

* * *

Häyâtgä uzâkdän täşlämä nâzär,

Uning tâmini häm päst deb oylämä

Bügün koling uzun... sen uni zinhâr,

60 Öz kaddü bästinggä karâb boylämä

Häyât - bämisâli Minârı Kälân,

Hevesin gözünde ebedî tebessüm,
 Haset bakışında- kuzgun gibi ahd.
 Kadrin yükselip durursa- yaşarsın masum.
 Kabahat boy uzatırsa- horsun sonsuza dek.

* * *

Akarsuda ay sallana sallana akar
 Aya akarsu parlaya parlaya bakar,
 Ey benim parlak gözüm, tanı öp,
 O şimdi dünyaya güneş yakacak.
 Akarsu- güzel, Ay - nazlı... bu gamzeli,
 Uyanıksın, göğsüne gül takar.
 Ahmedî, gâfil olma, yoksa
 Bu hayat başa ceviz çakar.

* * *

" Savaşçılık " oynar çocuklar,
 " Akâplarda" gizleyip alıp.
 Seyirci yaşlı erkekler, teyzeler,
 Seyrederler hayale dalıp,
 Topluluklar nereden de bilsin,
 Yaşlıların ukde- ahını,
 Bu hilekâr oyun kemptik kalplerin.
 Ezip gönderdiğinde çakını.

* * *

Hayata uzaktan atma nazar,
 Onun damını da alçak diye düşünme.
 Bugün elin uzun ... sen onu aslâ,
 Kendi boy ve bosuna bakıp boylama.
 Hayat Minâr-ı Kelân gibidir,

Kän vä şän kârişık här bir tâşidä
 Sen ungä yakınrâk kelib karäsäng,
 Şaksiz, tüşib ketgäy döpping başingdän...

* * *

- 65 Men häväs kılämän şundäyin bâgni:
 Häväsi näş'äli nâmâli bolsä
 Men häväs kılämän şundäyin tâgni:
 Çäşmäläri şäffâf - nagmäli bolsä
 Mengä häväs erür... tägin bir Vätän:
 Nigähläär şäd bâksä, yaşlätilmäsä.
 Mengä häväs erür... tagın bir Vätän:
- 70 Undä dok häm, ok häm işlätilmäsä...

* * *

- Kefälät berämän bir häkıkatgä,
 Yol yürüb, mol yürüb änglägänim bu
 Häyät deb ätälgän äzim hilkat dä,
 El körüb, dil soräb, tinglägänim bu
- 75 Dävragä bir fäsık koşilsä ägär,
 Dästurhân kâlgäydir açıkligiçä
 Altın kälit sâlib büräsängiz häm,
 Kalb kasringiz turgäy yapıkligiçä...

* * *

- Ufkka karäymän: bogrikkan, göyâ-
- 80 Mäşrâbning bogzidä tıkılgän cändäy...
 Ufkka karaymän: älvân-räng, göyâ-
 Ayniy yelkäsüdän säçrâgän kändäy.
 Ufkka karaymän: kântäläş kuyâş-
 Göyâ Ulugbekning kesilgän başi.

Kan ve şan karışık her bir taşında,
 Sen ona yakından bakarsan,
 Şüphesiz düşüp gidecek borkün başından...

* * *

Ben heves ederim şöyle bahçeye:
 Havası neşeli ezgili ise
 Ben heves ederim şöyle dağı:
 Çeşmeleri şeffaf nağmeli ise
 Bana hevestir şöyle bir gülşen:
 Bakışlar neşeli bakarsa, ıslatılmazsa
 Bana hevestir... yine bir vatan:
 Onda tehdit de, ok da kullanılmazsa...

* * *

Kefâlet veririm bir gerçeğe
 Yol yürüyüp, bol yürüyüp anladığım bu.
 Hayat deyip adlandırılan büyük hilkatde,
 Halk görüp, gönül sorup dinlediğim bu
 Topluluğa bir ahlaksız katılsa eğer,
 Sofra kalacaktır açık olarak.
 Altın anahtar salıp çevirseniz de,
 Kalp kasrınız duracak örtülü olarak...

* * *

Ufka bakıyorum bağı kan sanki-
 Yaratılışın boğazında sıkışmış can gibi...
 Ufka bakıyorum: türlü renk, sanki-
 Aynı omuzundan sıçramış kan gibi.
 Ufka bakıyorum: bağıkan sanki-
 Sanki Uluğ Bey'in kesilmiş başı.

85 Ufkka karäymän: sim-sim nur, göyâ-
Bâburning "Yurtım! " deb tökkän köz yâşi...

* * *

Gärçi şamällärgä köksini açib,
Tursä- dä, nâpisänd Minârı Kälân
Ämmâ ästânädä hayâli kâçib,
90 Otırgän ânädäy tüyüldi bu ân
Men uning dârdini etdim târcimä:
" Bulutlâr çekinib, yârişâr fälâk
Sâylâr köz açmâkdä, sermävc-cim-cimä,
Kayt, yänâ bagrimgä ey, bälâm-läyläk!... "

* * *

95 Uzâkdän karäsäng- Çäşmäi Äyyüb,
Külâh kiyib âlgän dârvişgä ohşâr.
Yâkındän karäsäng- Çäşmäi Äyyüb,
Kabrin izläb yürgän Dânişgä ohşâr...
Yüksäkdän karäsäng- Çârminâr, göyâ
100 Zämingä sänçilgän tört tillä kâzık!
Yâkındän karäsäng-u fälâk gamin,-
Çekib otırgän tört tabibi hâzık...

* * *

Bâzâr, galä-gâvur. Âdäm tâlâtum.
Bakırık, çakırık,- "kaydäsän, hây-huy ".
105 Kuyâş demânädä. Esmâkdä sämüm...
Birâv eçki sâtâr, birâv esä koy...
Sâtuvçi oylâydi: kımmät pulläsäm...
Haridâr: pâstrâk tüş, deye cânhâlâk.
Ämmâ ikkisidän çötäl ündirgän,

Ufka bakıyorum: tel tel nur, sanki-
Bâbur'un " Yurdum! " diye döktüğü göz yaşı...

* * *

Gerçi rüzgârlara göğsünü acıp,
Dursa da, beğenmeden Minâr-ı Kalân.
Ama eşikte hayali kaçıp,
Otur ane gibi parçalandı bu an.
Ben onun derdini ettim tercüme:
" Bulutlar çekilip, aydınlanır gök.
Caylar göz açmakta dalgalı-oymalı,
Dön, tekrar bağıma ey, yavrum - leylek... "

* * *

Uzaktan bakarsan- Çeşme-i Eyüb,
Külâh giyinmiş dervişe benzer.
Yakından bakarsan- Çeşme-i Eyüb,
Kabrın arayan Daniş'e benzer...
Yüksekten bakarsan Çarminar, sanki
Toprağa saplanan dört altın kazık !
Yakından bakarsan- o felek gamın,-
Çekip oturan dört tabib-i hâzık...

* * *

Pazar, gürültü patırtı. İnsan telatum.
Bağıрма, çağırma,- " nerdesin, hay-huy ".
Güneş altında. Esmekte sam yelim
Birisi keçi satar, birisi ise koyun...
Satıcı düşünür: pahalı satsam.
Müşteri: aşağı düş, diye canhelâk
Ama ikisinden çötel bitiren,

110 Bāzingār dāllālgā ne deysān, fālāk ?

* * *

Tün. Tānhāmān. Derāzām yāpık.

Urılādi āynāgā yāmgır.

Cüncikāmān, oylārim sınık,

Kāşki kelsāng, ilisā bagır.

115 Men vā hayāl... Derāzām āçık,

Yāmgır ārā kadām sāslāri...

Bu-sen gülüm. Incimā, hāzir

Peşvāz çıkār ālāv hislārim...

* * *

Akıl ādāmlārgā kılāylik hāvās,

120 Kāmtārlik, āddiylik bisātlāridir.

Ulār gārçi üstāz... āmmā hār nāfās,

Özni şāgird bilmāk ādātlāridir,

Yālgānmi, yā çinmi, Büyük Pyātr

La'l közli üzügin etārkān e'zāz,

125 Undā bitilgānmiş bir şe'riy sātr:

" Şāgirdmān, hāmişā ahtārgüm üstāz ".

* * *

Çirāgım çārçātding meni bu ākşām,

Nurlāring selidā otirdim dilgāş.

Göyāki hānāmni tārک etgān ilhām,

130 Göyāki tuygulār āykaş vā uykaş.

Ey, şirin āzābim, gözāl āzārim,

Ümrimning pāyvāndi bolgān şe'riyāt.

Seni deb yānmāsām vā yāndirmāsām,

Çirākning yāngāni benāf, berāhāt.

Pazarıcı dellala ne dersin felek ?

Gece- Yalnızım. Pencерem örtük-
 Vurdu pencereye yağmur
 Uşuyorum, düşüncelerim kırık,
 Keşke gelsen, ısınsa bağır.
 Ben ve hayal... Pencерem açık,
 Yağmur arasında ayak sesleri...
 Bu- sen gülüm. Incime, şimdi
 Karşılar alev hislerim...

* * *

Akıllı insanlara ediyorum heves
 Mütevazilik, sâdelik servetleridir.
 Onlar gerçi üstad... ama her nefes,
 Kendini cırak bilmek âdetleridir,
 Yalan mı, ya gerçek mi, Büyük Pyatr
 Lal gözlü yüzüğünü ederken aziz
 Onda yazılmışmış bir şiiri satır:
 " Çırağım, dâimâ ararım üstâd ".

* * *

Lambam, yordun beni bu akşam,
 Nurların selinde oturdum dilgeş.
 Sanki evimi terk etti ilham.
 Sanki duygular karmakarışık.
 Ey, şirin azabım, güzel azarım,
 Ömrümün bağı olan şeriat.
 Seni diye yanmasam ve yandırmam,
 Lambanın ışığı faydasız, rahatsız.

44- TÖRTLİKLƏR

1 Həyat hər kimsəni eləb turədi,
Gəhə çəng-gubərgə beləb turədi
Pək esəng, bir silkin, gərdlər koçgəydir,
Nəpəksən, yüz silkin, dərdlər kuçgəydir...

* * *

5 Asməngə tüpürsəng, yüzəngə tüşər,
Aləvgə tüpürsəng, yənər cizillər.
Dostəngə tüpürsəng bilməsdən əgər,
Bəringdən kən əkər bir kün tizilləb...

* * *

Nəzənin bəhərdən sorədim atəy:

10 - Gözəlligəng başi nəmədə, məktəy!
- Kər əstidən məysə bolib bəkişimdə,
Yer əstidən çəsmə bolib əkişimdə...

* * *

Yürəgim, nələrgə ahır zərdirsən,
Nəçün əftədəsən, nəçün hərdirsən.

15 Ənəv sığıngəning zunnər ekənmü,
Bəlki şü bəisdən bəmədərdirsən.

* * *

Hələl deb yürəngəning çıkdi-kü nəhəng,
Kənləri sılkıgən bir ənərdirsən.
E'tikəd etəgin kərdingmi yırtık,

20 Bəşing əyləngəndən bəkərdərdirsən.

* * *

Yetim kəldim deyə yıglər əkibət,
Məhgə intizər bir bəmərdirsən.

DÖRTLÜKLER

Hayat herkesi eleyip durur,

Bazen toz toprağa beleyip durur.

Temiz isen, bir silkin, tozlar düşecektir,

Temiz değilsen, yüz silkin, dertler kucaklayacaktır...

* * *

Gökyüzüne tükürsen, yüzüne düşer,

Aleve tükürsen, yanar cızıllar,

Dostuna tükürsen bilmeden eğer,

Bağrına kan akar bir gün ...

* * *

Nazlı bahardan sordum bile bile:

- Güzelliğin başı nede, öveyim!

- Kar altından ot olup bakışımda,

Yer altından çeşme olup akışımda...

* * *

Yüregim, nelere ki zarsın,

Niçin düşkünsün, niçin horsun.

Enayi sığındığın asla ekenmü,

Belki şu sebepten güçsüzsün.

* * *

Helal diye yürüdüğün çıktı-ki balına,

Kanları süzülen bir narsın.

İtikad eteğini gördün mü yırtık,

Başın döndüğünden kararsızsın.

* * *

Yetim kaldım diye ağlar sonunda,

Sevgiye hasret bir hastasın.

Ölmägän cäninggä şükür kıl, küymä,
Dävräning küylägin, bahtgä yärdirsän...

45- BELLÄŞÜV

- 1 Belläşärdi ikki öspirin,
Bir äylänib, siltäb bir-birin.
Almäk bolsä biri belbäkdän,
Çälär edi biri äyäkdän.
- 5 Küräş şundäy kızgın, zor edi,
Pälvänlärägä kıy-çuv kor edi:
" Ur, çıllık sâl, endi çäppä bäs,
Onggä kaytär, hä, yäşä, şävvăz... "
Mähkämräk sık, bükkün belini... "
- 10 İkki ortäk öspirin esä,
Şu zäyldä gäl bermäy räsä.
Alişärdi yikilib - turib,
Därmänläri bitgänçä kurib.
Täräyärđi tabärä mäydän,
- 15 Kıy-çuv döväm etärđi hämän.
" Ur, çıllık sâl, kökräginini ez... "
" Sen boş kelmä, yäşävär horâz... "
Şu päyt birdän ikki öspirin,
Yäkasidän tutib bir-birin,
- 20 Muşt sâlişä ketdilär çünän,
Äcrätmäkka yok edi imkân.
Bittäsining yârilsä başı,
Ikkinçisin dârz ketdi kâşi.
Källä koysä biri kârnigä...
- 25 Tepki tüşđi birin kârnigä...

Ölmeyen canına şükret, yanma,
Devranın terennüm et, bahta yarsın...

GÜREŞME

Güreşirdi iki genç,
Bir dolaşıp tartaklayıp bir birini
Aimak niyetindeyse biri kuşaktan,
Çalar idi biri ayaktan.
Güreş böyle kızgın, güzel idi,
Pehlivanlara yaygara kor idi:
" Vur, çillik sal, şimdi sola bas,
Sağa döndür, evet, yaşa, yiğit..."
" Sağlamca sık, bük belini..."
İki yoldaş genç ise
Söyle sıra vermez pek.
Kapışıkları yıkılıp durup,
Dermanları bitince kurup.
Daralırdı yavaş yavaş meydan.
Yaygara devam ederdi hâlâ.
" Vur. çillik sal, göğsünü ez..."
" Sen gevşeme, yaşa varol horoz..."
O zaman birden iki genç,
Yakasından tutup biribirinin,
Yumruklaşmaya başladılar böyle,
Ayırmaya yok idi imkân.
Birisinin yarılırsa başı,
İkincisinin çatladı kaşu,
Kelle koyunca biri buruna,
Tekme indi birinin karnına...

- Râstin äytsäm, men häm oşäl däm,
 Bir çekkädä turgänçä mülzäm.
 Küzätärdim bu hألni nأçar...
 Nأçarlıgim gAr etsäm aşkAr...
 30 Belläşmäkka ikkälä tAräf,
 Tüşsä ägAr: bolmäy betAräf,
 Giz-gizläsä gAr tAmaşAbin,
 BärbAd etsä tAkAt, bardaşın,
 Hättä dostlAr täyAnib muştgä,
 35 AylänArkän it vä müşükkä...

46- PASBAN

(Şührät dämlägä)

- 1 Aynıng yArugıgä bAkAlmägAnlAr,
 ÇırAk yAkdim deb şAm yAkAlmägAnlAr.
 LAcınmAn, deb kanAt kAkAlmägAnlAr,
 Sizgä tAş AtdilAr gAv-gaddAr bolib.
 5 KAdiriy kadri deb yutdingiz AhlAr,
 ÇolpAn deb yAngAndä çolpAn nigAhlar,
 BAsıngizdä gucgAn oynAb u zAglAr-
 NAmıngiz sAtdilAr çAyAn, mAr bolib,
 BAlAngiz gül bolib yAtsä beşikdä,
 10 UlAr Av pAylAgAn ogri müşükdäy,
 " Sen eski bid'AtsAn " deyä eşikdAn,
 Kuyundäy esdilAr sAvuk kAr bolib.
 KAskä teşigidAn bAkKandä dünyA,
 Erk uçun cAnıngiz etdingiz fidA,

Doğrusunu söylersem ben de o an,
 Bir şakakta durunca mülzem
 Gözetlerdim bu hali çaresiz...
 Çaresizliğimi eğer etsem belli:
 Güreşmekte her iki taraf,
 Düşerse eğer: olmadan tarafsız
 Kışkırtırsa eğer seyirci,
 Berbat ederse takat, sabrını,
 Hatta dostlar dayanıp yumruğa,
 Dönermiş it ve kediye...

BEKÇİ

(Şöhret hocaya)

Ayın ışığına bakamayanlar,
 Lamba yaktım diye mum yakamayanlar.
 Şahinim, deyip kanat çırpamayanlar,
 Size taş attılar gâv gaddâr olup.
 Kâdiri kadri diye yuttunuz ahlâk,
 Çolpan diye yandığında çolpan bakışlar,
 Başınızda karınca gibi kaynaşıp o kargalar
 Namınız sattılar yılan çıyan olup,
 Yavrunuz gül olup yatsa beşikte,
 Onlar av bekleyen hırsız kedi gibi,
 " Sen eski yeniliksın " diye kapıdan.
 Kasırga gibi estiler soğuk kar olup.
 Keske deliğinden bakınca dünyâ,
 Erk için canınız ettiniz fedâ.

- 15 Şinel kiyib, gâlib kaytsängiz hättä
 Yolingiz tosdilär tikän-hâr bolib.
 - Kaydä Usmân Nâsir, kaydâdir Fiträt ?
 Beiz yokâlgäymi pâk kâlâm-fikrät ?
 Deyä bâng ursängiz, câhillär titrâb-
- 20 Beün çäykaldilär sirtmäk-dâr bolib.
 Hâkikat közigä tik bâkkan-gâlib.
 Mehrü mürüvvätdän ot yâkkan-gâlib.
 Gâlib muällimsin-biz esä tâlib.
 Bemâslâklär yâşâr çâr-nâçâr bolib.
- 25 Diyânät-çärâgıdır, u sârâb emäs,
 Âdâlät-âltındır, âslâ zânglâmäs..
 Diyânät, adâlät pâsbânsız, bäs,
 Yâvuzlär yâtibdi koşmâzâr bolib...

47- ŞAHTUT

- 1 Bâgımızni bezüb, ösârdi şâhtut,
 Birâm sülûv edi-huddi keliçäk.
 Yâzdä şâhlârigä inârdi "yâkut" ,
 Yetilsä, bâl bolib tãmârdi "çäk-çäk",
- 5 Ah, uning kâşidä... bilsängiz ägâr,
 Cännät mevälâri yeçâlmâsdi ip.
 Bir tâtib körsängiz, içgändây sâgar,
 Yürârdi kâningiz coşib, köpirib.
 Bizlär ävâylârdik uni yât közdän,
- 10 Huddi bälâmizgä mehr koygändây,
 Ämmâ kurib kâldi u öz-özidän,
 Sezdik özimizni otdâ koygändây.

Kaput giyip, galip dönseniz hattâ
Yolunuzu kapadılar diken hâr olup.

- Nerde Osman Nasır, nerededir fitrat ?
Izsiz yokolacak mı temiz söz- fitrat ?
Diye zil vursanız, cahiller titreyip-
Sessiz çalkaladılar düğüm- dar olup.

Hakikat gözüne dik bakan- gâlib .
Sevgi ve mürüvvetden atası yakan- gâlib.
Gâlib muallimsin- biz ise tâlib.
İşsizler yaşar perişan olup.

Diyanet-ışıktır, o serap değil,
Adalet- altındır, asla paslanmaz..
Diyanet, adalet bekçisisiniz, bes,
Kötüler yatmış çiftmezar olup...

ŞAHTUT

Başımızı süsleyip, büyürdü şahtut
Çok güzel idi tıpkı gelincik
Yazın dallarına inerdi " yâkut "
Serpilse, bal olup damlardı " cak-çak "
Ah, onun yanında... bilseniz eğer,
Cennet meyveleri çıkarmazdı ip.
Bir tadıp görseniz, içmiş gibi içki,
Yürürdü kanınız coşup, köpürüp.
Bizler sakınırdık onu yad gözden,
Ama kuruyup kaldı o kendiliğinden,
Sezdik kendimizi ateşte koymuş gibi

- Kengäşib, kulätdik ahır çâr-nâçâr
Hättäki kopärdik mort ildizläрни.
- 15 Ne hâl, deb kündägä köz sâlsâm täkrâr,
Ilgadim tekinhor kurt-kongızläрни...
Gärçi külgilidir şe'rning bu yâğı,
Netäyki, özgä yol bermäsdi täskin.
Men bittä kongızning başu äyâğın,
20 Asmändän keltirib, küzätdim miskin.
U bir äz urnädi... önglänmäk bolib,
Keyin tinçib kâldi cäni çikkandäy.
Bu hâlni kördim-u, hayäldä kalkıb,
Bir fikr pärtlädi, çakmâk çakkandäy:
- 25 Közlärdä gülläsin häyät-şähtutlär,
Äsräylik ildiz u yäpräklärini
Mäbädä uçräsä tekinhor kurtlär,
Töntärib koyäylik äyâklärini...

48- NUKSANLAR

- 1 Häyät-kü, hatädän emäsdir hâli,
İzläsüng, här nedän täpügäy kusur.
Ämmä bir nuksân bär-ümr zävâli,
Eng kättä nuksân bu-garäzğöy unsur.
- 5 Bu turfä ädämlär tişlärin çäynäb,
Räşkdän, ädävätdän piçäk säzläydi.
Uni sänçmâk bolib, ärtindän päyläb.
Kimsäsiz, boş-bäyäv cäyni izläydi
Mäşrâbning kânigä kolin bätirgän,
10 Kätillär - äslidä mänä şulärdir.
Uluğbek közini şämdek kätirgän.

Danışıp, devirdik nihâyet gönülsüz
 Hatta kopardık zayıf kökleri.
 Ne hal, diye gövdeye göz atsam tekrar,
 Ilgadım asalak kurtçuklar - böcekleri...
 Gerçi gülünçtür şiirin bu tarafı,
 Ne yapalım ki, başka yol vermezdi teselli.
 Ben bir tane böceğin baş ve ayagın,
 Gökten getirip, bekledim miskin.
 O bir az kıpırdadı düzelmek isteyip.
 Sonra huzur bulup kaldı canı çıkmış gibi.
 Bu kâfi gördüm - o, hayalde kalkıp,
 El fihir patladı, çakmak çakmış gibi:
 Gözlerinde çiçekleensin hayat - şahutlar
 Esirgeyelim kök ve yepraklarını
 Eğer uğrarsa asalak böcekler.
 Dönderip koyalım ayaklarını...

NOKSANLAR

Hayat ki, hatadan arınmış değildir,
 Ararsan, her şeyden bulanur kusur.
 Ama bir noksan var ömür zevâli.
 En büyük noksan bu kötü niyetli unsur
 Bu garip insanlar dişlerin çigneyip,
 Kıskançlıktan, kinden bıçak ayarlardı.
 Onu batırıp, ardından bekleyip.
 Kimsesiz, boş - düşmanlı yeri arardı.
 Meşreb'in kanına elini batırmış,
 Katiller- aslında işte bunlardır.
 Uluğ Bey görünüşü mum gibi katılatan.

- Cähillär - äslidä mänä şulärdir.
 Mänä şulär äsli yaş Alişerni
 Hiylä-näyräng bilän sürgün etgänlär.
- 15 Mänä şulär äsli şair Bâburni,
 Vätändän äyirib, särsän etgänlär.
 Ägär koyib bersäng, idrâk-imânni,
 Bulär lâygä kârib tagin tüzläydi.
 Bulärgä yol bersäng, yutib vicdânni,
- 20 Lenindäy zâtdän häm nuksân izläydi...
 Bulärgä duç kelsäng, kâçgäy hayâling,
 Nigâhing tosgändäy bolâdi gârdlär,
 Bulär birläşgändä küygäy ikbâling,
 Bulär ötkinçimäs, äyänçli dârdlär,
- 25 Tâ başär ävlâdi kutulmäs ekän,
 Garäzgüläy ätälmiş yâvuz bid'âtdän.
 Nuksânlär gülläydi bämislî tikän,
 Toygulär ädäşär här kün häyâtdän.
 Här künî Mäşräblär ölädi tâkrâr,
- 30 Bälä Alişerlär särsändir här däm,
 Bâburlär kâlgäydir nâtävân, nâçâr,
 Fäyzulla Hocälär kiprigidä nâm.
 Häyât, sığınämiz sengä tääbäd.
 Kuçâgıng hämişä musäffâ bolsin.
- 35 Halkım, ânä yurtim, bolgin sâlâmât,
 Garäzgüläy közini tuprâk toldirsin.

49- BARADIR

(Mähtumkuli satrläri)

- 1 Häyätıng gâhâ huş, gâhidä nâhuş,

Cahiller - aslında işte bunlardır.
 İşte bunlar aslında genç Alişir'i
 Hile - düzen ile sürgün edenler.
 İşte bunlar aslında şair Babur'u,
 Vatandan ayırıp, avare edenler.
 Eğer koyuversen, idrak - imanı,
 Bunlar çamurlayıp yine tuzlar.
 Bunlara yol versen, yenip vicdanı,
 Lenin gibi insandan da eksik arar...
 Bunlara karşı gelsen, kaçacak hayalin,
 Bakışta kapamış gibi olacak tozlar.
 Bunlar birleşince yanacak iktidar.
 Bunlar geçici değil, kalıcı dertler,
 Ta insanoğlu kurtulmaz imiş,
 Kinci adlandırılmış kötü yeniden.
 Noksanlar açılacak diken gibi,
 Duygular şaşırırlar bir gün hayattan.
 Her gün Mesnebler ölecek tekrar.
 Genç Alişirler avaredir her an,
 Baburlar kalacak perişan çaresiz
 Feyzulla Hocalar kirpiğinde nem.
 Hayat, sığınırız sana sonsuza dek.
 Kucagın daima saflıkla olsun.
 Halkım, ana yurdum, ol selamet.
 Kinci gözünü toprak doldursun.

VARAKTIR

(Mahtumkulu satırları)

Hayatın bazen hoş, bazen de nâhoş.

Gäh sönib, gäh yänib ötib bärädır.
 Künlär Amänätđır-bämisâli tüş
 Täng ätib bätgändäy ketib bärädır.

5 Birâvgä bu dünyâ-ümri cävidân,
 Hätä häru has häm äziz, cânacân
 Köngil bâğı uning begärd, beğazân-
 U sizgä güldästä tutib bärädır.

Birâvgä bu cähân mäl bazarıdır,
 10 İmân häm, vicdân häm pul bazarıdır.
 İstäsä elü yurt ƙul bazarıdır-
 Bundäylär insâfni sätib bärädır.

Ne-ne yolbaşçımân degänni kördik,
 Halk mülkini tekin yegänni kördik,
 15 Tämâğı tört ƙulâç nähängni kördik-
 Ulär öz közin häm yutib bärädır.

Naçardı, öz kavmin sätmäydi gädä...
 Bir báyvuççä siri bolgäç hüväydä,

" Bizlär köpçilikmiz... yok mendä günäh" -
 20 Deyä räzälätgä bätib bärädır.

Fısk-fäsäd haylining dünyası zäbun,
 Yüzläri ƙarädır, içläri tütün,
 Hälällik kâşidä yıgläydilär hun-
 Bundäylär särgäyib, tütäb bärädır.

25 E'tikäd insängä kanätđır mudâm,
 Nähät yetim kälmiş bu äziz kälâm.

Bazen sönüp-bazen yanıp geçip gidecektir.
Günler emanettir - düş misali,
Tan atıp batmış gibi sürüp gidecektir.

Birine bu dünyâ - ebedî ömür,
Hattâ hor ve has da aziz, en sevimli
Gönül bağı onun tozsuz, hazansız-
O size buket tutup gidecektir

Birine bu cihân mal pazarıdır,
İman da, vicdan da para pazarıdır.
İste se il ve yurt kul pazarıdır-
Böyleleri insafa satıp gidecektir.

Ne-ne liderim diyeni gördük,
Halk mülkünü bedava yiyeni gördük,
Bogazı dört kulaç balınayı gördük-
Onlar kendi gözün de yutup gidecektir.

Çaresizdir, kendi karmını satmaz dilenci...
Bir zengin çocuğu sırtı olunca belli,
" Bizler çoğunluğuz... yok bende günah "-
Diye rezâlete batıp gidecektir.

Dalavere haylinin dünyası âciz,
Yüzleri karadır, içleri tütün,
Helallik yanında ağarlardı kan-
Böyleleri sararıp, tütüp gidecektir.

İtikad insana kınattır müdâm,
Allah'ın işine bak yetim balmış bu aziz kelâm.

Täyänçim özingsän, elim, bätämäm-
Buni färzändlär äytib bärädür.

Köksingä äsmändür, halkım gururing,
30 Qaddingni bäländ tut, täşsin köz nuring,
Mängü särbäländsän, yängrät sürüring-
Seni körälmägän qätib bärädür.

Şe'rdä Mähtumquli, Siz häm bir särbän,
Tä'zim - ehtirämdir- ne bitdim bu än.
35 "Kimilər bu dünyädä äyläb köp ärmän,
Kimilər handän ätib, ötüb bärädür "

50- RUMIYGÄ SIĞINGIL...

(Cämäl Kämälgä)

1 Nigähingni tosmâq bolsä tozânlär
Izläringni kömmâk bolsä hazânlär,
Hayälingni tozmâq bolsä mezânlär-
Rumiygä sığınub, uzätgil qoling:

5 "Közni yumgil, közgä äylänsin diling".
Nämärdlär qolidä qälsä gâr küning,
Târ yänqlig üzilsä ävâzing-üning,
Cismü cäning yänib, örtänsä qäning-

Rumiygä sığingil-yärisgäy yoling:

10 "Közni yumgil, közgä äylänsin diling".

1
Mähtumquli satrläri.

Dayandığım sensin, halkım, tamamen-
Bunu gerçek evlatlar söyleyip gidecektir.

Göğsüme asmandır, halkım gururun,
Boyunu yüksek tut, taşsın göz nurun,
Ebedî serbülentsin, çınlat sevinç evin -
Sani göremeyen katıp gidecektir.

Şiirde Mahtumkulu, Siz de bir kervan lideri.
Ta'zim - İhtirâmdır - ne yetiştin bu an.
" Kimler bu dünyâda eyleyip çok ukde,
Kimler gülücük atıp, geçip gidecektir" ¹.

RUMI'YE SIGIN

(Cemâlî Kemâl'e)

Bakışını engellemek isterse tozlar
İzlerini gömmek isterse sonbahar yaprakları,
Hayalini engellemek isterse mizaalar-
Rumi'ye sığınıp, uzat elini:
" Gözü yum, göze dönsün gönlün ".

Nâmerdler elinde kalsa eğer günün,
Târ gibi kopsa âvâzın - sesin,
Cism ü cânın yanıp, tutuşsa kanın-
Rumî'ye sığın- aydınlanacak yolun:
" Gözü yum, göze dönsün gönlün ".

1
Mahtumkulu satırları.

Aläm-bâbälärdän meräs gülşän, bâğ,

Uni kipriqinglä öpâyâtgän çâğ,

Çuzgunlär in çöysä, köksing etib dâğ,

Rumiygä kol uzät-yäritgäy yoling:

15 "Közni yumgil, közgä äylänsin diling".

Häyät-ummändägi ältin bir kemä,

Sen äsän yollärni äslä yol demä,

Ungä iläşgäydir kim pak beta'ma,

Rumiy etägin öp-külgäy ıqbäling,

20 " Közni yumgil, közgä äylänsin " ¹

51-TARABIY TEPALIGIDÄGI TUĞYANLAR

1 Mänä şu açarib yätgän şor tepä,

Tikänlär kökärib yätgän kor tepä,

Ruhlär mänzilin tärk etgän ör tepä-

Mähmud Täräbiyning yelkäläridir.

5 Ey, nigähi giryän täşnä yolavçi

Bäiki bir şirin his könglinggä ävçi,

Körgäning suv emäs... bu tağır tämçi-

Täräbiy köz yaşın kölkäläridir.

Könglim, tinglägäning ertäkmäs, fälmäs,

10 Çurib çuläb yätgän teräkmäs, tälmäs.

Yä päncäsi yäyik säksävul emäs-

1

" Közin yumgil, közgä äylänsin diling... "

(C. Rumiy satrläri)

Alem dedelerden miras gülşen, bağ,
 Onu kirpiginle öpüyordu çağ,
 Kuzgunlar in koysa, göğsün edip dağ,
 Rumî'ye el uzat - aydınlancak yolun:
 " Gözü yum - göze dönsün gönlün " .

Hayat ummandaki altın bir gemi
 Sen kolay yolları asla yol deme,
 Ona iliştirmiş kim pak - beta'ma,
 Rumî eteğin öp - gülecek ikbalin,
 " Gözü yum, göze dönsün gönlün " ¹

TARABİ TEPELİĞİNDEKİ DOĞURANLAR

İşte şu ağarıp yatan tuzlu tepe,
 Dikenler göğserip yatan kor tepe,
 Ruhlar menziline terk eden yokuş tepe-
 Mahmud Târâbî'nin omuzlarıdır.

Ey, bakışı ağlayan susuz yolcu
 Belki bir şirin his gönlüne avcı,
 Gördüğün su değil ... bu temiz damla-
 Tarabî göz yaşın gölgeleridir.

Gönlüm, dinlediğin masal değil, fal değil,
 Kuruyup, düşüp yatan kavak değil, söğüt değil.
 Yağdıllı yayık sakaravul değil-

!

" Gözünü yum, göze dönsün gönlün "

(C.Rumî satırları)

Bulär Täräbiyning biläkläridir.

Sim-sim säs kelädi: rängim soldirmä.

Bir märtä ölgändim tägin öldirmä,

15 Ganimlär könglin şad etib, küldirmä!-

Bu vidä Täräbiy tiläkläridir.

Bilgilkim, küşändäm düşmān emäs, yok.

Meni kulätgāndi nāmārd üzgān ok.

Hāinni, nāmārdni mudām ānglä, uk-

20 Bu nidä Täräbiy tolgākläridir.

Avlādim, men ahır sening özingmān,

Hākimni täptämä, kāşing-közingmān.

Mārdingmān, dārdingmān, bāsgān izingmān!...

Bu sādä Täräbiy säbākläridir.

52- RISALAT APXNING NIDALARI

(Mārsiyä)

2

!

Xfgānistāndä hälik bolgān Zulfā Tāyev

vä bārçä şāhid ukālārim hātirāsīgä

bağışläymān.

Bālām, sengä "ak yol" äytib küzätgāndim,

5 Izlāringdān unlār sepib üzätgāndim,

Ay bārginü āmān kayt deb söz äytgāndim,

Kaydä kāldi āhim mening, zārim mening ?

Asmānlārdä bir kuş uçsä köz tikārdim,

Sendān habār berārmī deb entikārdim,

10 Ägār hating kelmāy kālsä, yāş tökārdim,

Bunlar Tarabî'nin bilekleridir.
 Tel tel ses gelecek: rengim soldurma
 Bir defa ölmüştüm, yine öldürme,
 Hasımlar gönlünü şâd edip, güldürme!-
 Bu vedâ Târâbî dilekleridir.

Bil ki, kâtilim düşman değil, yok.
 Beni devirmişti nâmerd kopan ok.
 Hâini, nâmerdi dâima anla, ok -
 Bu nidâ Târâbî sancılarıdır.

Evlâdım, ben ki senin özünüm,
 Tırağıma arama, başın güzünüm,
 Mertinim, derdinim, bastığın izinim !...
 Bu sedâ Târâbî dersteridir.

RİŞÂLET ABLANIN HAYKIRIŞLARI

(Mersiye)

Afganistan'da helâk olan zâfer
 Eyyâm ve bütün şehit kurtuluşçularım
 hatırasına bağışlıyorum.

Yavrum, sana " ak yol " deyip uğurlamıştım,
 İzlerinden unlar serpivermiştim,
 Ay git ve sağ dön diye söz söylemiştim,
 Nerde kaldı ahım benim, zârım benim ?

Göklere ile kuş uçsa göz dikerdim,
 Senden haber verir mi diye iç çekerdim
 Eğer mektubun gelmez ise, yaş dökerdim,

- Özing eding nârim mening, târim mening.
- Beqasâmdän tikkän edim döppi, çâpân,
Belbâğinggä nakş etgândim tirikämân,
Üy töridä ulär seni kütär, hāmân,
- 15 Yetim kâldi ârim mening, bârim mening.
- Sâfdâşlâring gürrâs-gürrâs qaytär bugün,
Anälâri hursândligin äytär bugün,
Men ne deyin... qabring kuçib, közimdâ hun,
Xdâ boldi küyib-küyib bagrim mening.
- 20 Bâlâcânim, niyâtlâring bisyâr edi,
Şâir bolmâk yürâgingdâ şîâr edi,
Bedârdlârni sevmâsliging âşkâr edi,
Hâzân bolgân nâvbâhârim, nâhrim mening.
- Sen cân berding dostlik deyâ ul âfgândä,
- 25 Öz yurti-çün ölmâdi deb men figândä,
Tilim bârmâs, fidâ bolding tinç zâmândä,
Uçib bârib, öçib qaytgân mehrim mening.
- Seni cânggä yollâgânlâr cävâb bersin,
Sendâylârni öldirgânlâr cävâb bersin,
- 30 Anälârni soldirgânlâr cävâb bersin,
Bekânârdir dârdim mening, qâhrim mening...
- Tâ tirikmân, bâlâm, seni deb yângây mân,
Ölgâninggä ikki dünyâ işânmây mân.
- Ertâ-indin kelârsân deb kün sänây mân,
- 35 Tâş-metingä âylängândir sâbrim mening.

Kendin idin ateşim benim, sazım benim.

Bekasemden dikmiş idim şapka, çâpân.

Belbağına nakş etmişim tirikeman,

Evin baş köşesinde onlar seni bekler, hâlâ,

Yetim kaldı arım benim, vârim benim.

Akraanların akın akın döner bugün,

Anneleri memnunluğun söyler bugün,

Ben nedeyim... kabrin kucaklayıp, gözümde kan,

Bitti yana yana bağırim benim.

Yavrucuğum. niyetlerin çok idi.

Şair olmak yüreğinde vlogandı.

Dertsizleri sevmediğin belli idi.

Hazan olan ilkbaharım, gündüzüm benim.

Sen can verdin dostluk diye o Afgan'da,

Öz yurdu için ölmedi diye ben figânda,

Pilim varmaz, fedâ oldun genç çağında.

Uçuverip. sönüp döndü sevgim benim.

Seni savaşa yollayanlar cevap versin,

Senin gibileri öldürenler cevap versin,

Anneleri solduranlar cevap versin,

Bîkenardır derdim benim, kahrım benim...

Tâ diriylim, yavrum, seni diye yanacağım,

Öldüğün bu dünyada inanmayacağım,

Yarın öbür gün gelirsin diye gün sayacağım

Taş balyaza dönmüştür sabrım benim.

* * *

Giyahlär - yäm-yäşil kipriging,
 Közingni açäkäl, ey zämin.
 Mehringni säçä käl, ey zämin.
 Nimädän iymänär yüräging ?!
 40 Kipriging gamzälär etmäkdä,
 Say ungä şärbätin tutmäkdä.
 Kuyaş hür selini sepmäkdä.
 Şäbbädä örgilib öpmäkdä...
 Ne säbäb sormäysän säbäbin,
 45 Közingni açä käl, ey zämin.
 Giyahlär-äşiging yänmäkdä,
 Yäm-yäşil қоşıging yänmäkdä...

53- FRUNZE VƏ FAYZULLA HOCAYEV

1 Qadim Buhârädä bärdir bir häykäl,
 Göyâ öz ağängdäy-siymâsi körkäm.
 Men uning yänidän ötärkän hər gäl
 Körgändäy bolämän özgä zätni häm.

5 Mänä, u Frunze-büyük sarkärdä,
 " Inkılâb elçisi-äziz, cänäcän "
 Ul bugün neçündür äppäk sähärän,
 Kimnidir izlärdi... bākıb tört tāmān.

Bir äz ciddi edi, bir äz äsäbiy,
 10 Bā'zidä moylävin қоyärди buräb.
 " Negä bunçä uzäk ketdiykän ?" deyä,
 Çöntäk säätigä қоyärди қарäb...

* * *

Taze otlar yemyeşil kirpigin,
 Gözünü açakal ey zemin.
 Sevgini saçakal, ey zemin.
 Neden sıkılır yüreğin ?!
 Kirpigin gamzeler etmekte,
 Akarsu ana şerbetin tutmakta,
 Güneş hür selini sepmekte.
 Esinti habersizce öpmekte...
 Neden sormazsın sebebini,
 Gözünü açakal, ey zemin.
 Taze otlar aşığın yanmakta,
 Yemyeşil saçkın yanmakta....

FRUNZE VE FEYZULLA HOCAYEV

Eski Buhara'da vardır bir heykel,
 Sanki kendi ağam gibi, siması güzel.
 Ben o ana yanından geçerken her sefer
 Görmüş gibi olurum, başka kişiyi de
 İşte, o Frunze- büyük başkomutan
 " İnkılap elçisi - aziz, en sevimli "
 O bugün niçin daha beyaz seherden,
 Kimi arardı... bakıp dört yana.
 Bir az ciddi idi, bir az asabî,
 Bazen de bıyığını koyardı burup
 Niçin bu kadar uzak gittiniz ? "diye,
 Çep saatine koyardı bakıp...

" Äcäb, Buhärä-kü, uning öz yurti,
 Ädäşdimi yäki... yoğ-ye, mümkünmäs.
 15 Bu elning,- der edi,-här bittä gısti,
 Cänimgä tutäşdir, ümringä päyväst..."

Särkärinä hälätin ängläb bir çetdä,
 Ästä küzätärdi "Täki särräfan".

" Mägäki Attär "gä tutäş bağçädä,
 20 Toplänä başlädi turfä alämän.

Bir vaqt...

Hıräm etik, çärm kürtkä kiygän,
 Hüşbiçim bir yigit keldi yäläng baş.
 Vä lekin çehräsi bir äz sinikқан.
 25 Vä bir äz tälükқан. Ämmä tetik, yaş!...

Göyä heç nimäni körmägändäy şäd,
 -Hämsähärlär!- dedi,-bärmisiz ämän!
 Sizläрни säginib keldim nihäyät...
 Song qadäm täşlädi Frunze tamän.

30 - Hoş,-dedi särkärinä,- äytsäm Şarkänä,
 Ketmäslär mehmänni yalgız qaldirib ?
 - Äzizim, ming bärä üzr soräymän,
 Ägär koygän bolsäm bir äz taldirib.

Sizgä örgätmäkқа sıgmäydi häddim,
 35 Biläsiz, bu häyät hämän dälğali.
 Münäfik, näkäslär ilä alişdim,
 Dävrimiz şulärdän bolsin deb häli.

Garip, Buhara ki, onun öz yurdu,
 Şaşırdı mı ya da... yok ya, mümkün değil,
 Bu memleketin - der idi,- her bir kerpici,
 Canıma bağlıdır, ömrüme bağlı... "

Başkomutan vaziyetini anlayıp bir kenarda,
 Yavaş yavaş gözetlerdi " Tâki sarraflar "
 " Megâki Attâr "a bağlı bahçede,
 Toplanmaya başladı garip bir kalabalık.

Bir vakit...

HırAm çizme, deri kürkte giymiş,
 Hoş görünümlü bir yigit geldi tek başına.
 Ve fakir çehresi biraz kirgin,
 Ve biraz yorgun. Ama çevik, genç !...

Sanki hiç bir şey görmemiş gibi neşeli,
 - Hemşeriler!- dedi- iyi misiniz!
 Sizi de özleyip geldim nihâyet...
 Sora adını aldı Trunç- yantı.

- Peki - dedi başkomutan - desem Şarkâne
 Gitmezler misafiri yalnız bırakıp ?
 Azizim, bin kere özür dilerim,
 Eğer koydu isem bir az yorup.

Size öğretmeye sığmaz haddim
 Bilirsiniz, bu kâğıt bâimâ delgâli.
 Münafık, alçaklar ile savaştım,
 Devrimiz bunlardan olsun diye boş.

Küräşdim vä yengdim... şuning-çün bir az,
Keçikdim, üzr endi ! Täşlängiz qolni.

40 Şährud boyläridä äyläb säräfráz,
Täábäd kezürmiz bir etib yolni.

Buhârá sizgä hám, mengä hám diyâr,
Aldimizdä turär kutlug iş, recä,
Keldim kâşingizdä boläy deb hämkâr!...

45 Güyâ şundâq derdi Fäyzulla Hocä...

Buhâradä turär uluğvâr häykäl,
Şu qadär mühtäşäm, şu qadär körkäm.
Uning katâridä körgim kelädi,
Özimizning Fäyzullani hám.

* * *

50 Ay-ârzu,
Yulduzlär-ñayäl.
Quyâş-ârzuni ilitib,
Ñayälni lavullätib,
Ulärni göyâ läşkârdäy säflätib,

55 Ñayrli säfärgä küzätäyätgän;
Här birini quçib,
Mehrini başläridän säçib,
" Yoling behatär bolsin! " deyä
Ümidbahş söz äytäyätgän

60 Munis Anä!
Arzumiz yaşnáb-yäşnáb tursin,
Ñayälimiz çaqnáb-çaqnáb tursin...
Anämizning sözläri

Savaştım ve yendim... şunun- için bir az,
 Geciktim, özür şimdi ! Bırakın eli.
 Şahrud boylarında dolaşıp başım yukarda
 Sonsuza dek gezeriz birleştirip yolu.

Buhârâ size de, bana-da diyâr,
 Önümüzde durur kutlu is, plan,
 Geldim yanınıza olayım diye iş arkadaşı!..
 Sanki böyle derdi Feyzullah Hoca...

Buhârâ'da durur muhteşem heykel,
 Bu kadar muhteşem, bu kadar güzel.
 Onun dizisinde göresim gelir,
 Kendimizin Feyzulla'yı da.

* * *

Ay- arzu,
 Yıldızlar - hayal.
 Güneş - arzuya ılıtıp,
 Hayatı alevlendirip,
 Onları sanki asker gibi dizip,
 Hayırlı sefere uğurluyor;
 Her birini kucaklayıp,
 Sevgisini başlarından saçıp,
 " Yolun açık olsun! " diye
 Umüt veren söz söylüyor
 Şefkatli Anne !
 Arzumuz çiçeklenip-çiçeklenip dursun,
 Hayalimiz kıvılcımlanıp kıvılcımlanıp dursun...
 Annemizin sözleri

Bogzidä tıkılib,
 65 Közlärini ğubâr
 Tosmäsin, dostlär!...

* * *

Ähmäd-äs Sämâniy Cäyhun boyidä,
 Yürgändä sipâhni äyläb särgärdän.
 Rodäkiy Änä-yurt väsfi-ķoyidä,
 70 Şundäy şe'r äytgänki...
 Şähänşäh şu Än,
 Hättäki kiymäsdän bir pây etigin,
 Buhârägä karäb ciläv tärtgänmiş.
 "Ķanı, hey läşkärim, zinhâr Ät ķoying,
 75 Mening Ärtimdän!" deb nä'rä tärtgänmiş.
 Äğärçi şähzädä ğarätğär, ğaddâr,
 Säğinçu sürürgä säbit säv edi.
 Vä lekin cänğlärdän härigän, häksâr.
 Sipâhgä bu dä'vât zor siyläv edi...
 80 Men büğün bagrimğä Älävlär yâķib,
 Sizğä hitâb etğüm, ähli şuarâ.
 Biz tåkây yürämiz maktâvlär tokıb,
 Appâķ kâğâzlärni äyläb yüzkarâ.
 Bizdän-kü, Rodäkiy çıkmäydi, ämmâ,
 85 Yurtğä ğam boyläsä yürmäylik ķäraht.
 Ulusni ğänğitğän bâ'zi şahnämä

 1

säv - cüdä ķıluvçı, äcrätüvçı.

Boğazında tıkilıp,
Gözlerinizi toz
Kapamasın, dostlar !...

* * *

Ahmedü's- samanî Ceyhun boyunda,
Yürüdüğünde ordusu dolaşıp serserim
Rudeki anayurt köyünün övgüsünde,
Söyle siir söylemiş ki...
Sahlar şahı şu an,
Hattâ ki giymeden bir ayak çizmesin
Buhâra'ya bakıp, dizgin çekmişmiş.
" Haydi, hey askerim ! " aman at koyun,
Benim ardımdan!" diye nârâ çekmişmiş.
Gerçi şehzade yağmacı, gaddâr,
Özlemi sevince sâbit sav idi.
Ve fakir savaşlardan yorulmuş, bâli perişan
Ortağa bu davet güzel hediye idi..
Ben bugün bağırma alevler yakıp,
Sizle hitâp edeyim, ehl-i şu'arâ.
Biz ne zamana kadar yürüyeceğiz övgüler dokuyup,
Bembeyaz kâğıtları çevirip yüzkara
Bizden ki, Rudeki çıkmazdı, ama,
Yurda gam boylasa, uyuşuk, hissiz
Ulusu şaşırılan bazı şehnamâ

1

sâv - ayrı kılıcı, ayırıcı.

Zätlärni tiyâlsäk... şuning özi baht!...

54- MUALLAĞ KIMSÄ

- 1 Köryäpsänmi ?
 - Köryäpmän.
 - Nimäni ?
 - Siz köryäpgän närsäni !
- 5 - Men seni köryäpmän-kü !
 - Men esä Sizni...
 - Hoş, änävi nimä ?
 - Çiräk !
 - Şäm-kü, u !
- 10 - Toğri, şäm !
 - Täşkarigä qarä !
 - Qarädim !
 - Nimäni köryäpsän ?
 - Güllärni.
- 15 - Tikänzär-kü, u cäy !
 - Toğri tikänzär !
 - Änävi şälpängquläk nimä ?
 - Quyän bäläsi.
 - It-kü u ?!
- 20 - Toğri, it ?
 - Itni tutä Aläsänmi ?
 - Tutä Alämän !
 - Qäpmäk bolsä-çi ?
 - Men häm qäpämän.
- 25 - Undä yoqâlgin,

Kişileri alıkoyabilsek ... şunun kendi mutluluk!...

MUALLAK KİMSE

- Görüyor musun ?
- Görüyorum
- Neyi ?
- Sizin gördüğünüz şeyi !
- Ben seni görüyorum ki !
- Ben ise sizi...
- Peki, şu ne ?
- Lamba !
- Mum ki o !
- Doğru, mum !
- Dışarıya bak !
- Baktım !
- Neyi görüyorsun ?
- Gülleri
- Dikenlik ki, o yer !
- Doğru, diken bahçesi !
- Şu sarkık kulak ne ?
- Tavşan yavrusu
- It ki o ?
- Doğru, it !
- İti tutabilir misin ?
- Tutabilirim !
- Kapatmaya niyetlense ?
- Ben de kaparım.
- Onda yokel.

- Hayr, sağ qāling.
- Güm bol-ye, betāyin,
- Rāhmāt, hocāyin.

55- TARCIMAI HAL

Yüräk, sensän mening sâzim...

(Usmân Nâsir)

- 1 Dostim, yüräk sendän râzimän,
Râzi bolgänimdäy ânâmdän.
Uygâksänki, el Avâzimän.
Hâqqimni Alyâpmän Älämdän.
- 5 Birâv nâhaq çözgändä qolin,
Behüdägä yâqam tutmâdim.
Alğırlärning nâpâk, kâc yolin,
Fâş etmâqni heç unutmâdim.
- " İtaât qıl, seniki âmâl! "-
- 10 Desâ birâv tik bâkdım ungä.
İdrâkimni etsälär qâmâl,
Cismü cânım etdim älängä.
Dostim, yüräk, sâlamât bolgin,
Urib tursäng, mudâm bedârmän.
- 15 Özligimsän-pâkizâ mülkim,
Sen bârsänki, men Sârbâdârmän!
- * * *
- Birâvgä zâbitmän, birâvgä sâbit,
Birâvgä äbâdmän, birâvgä äbid.
Birâv zâvâl desâ, birâv kâmâl der.
- 20 Birâv nâpâk desâ, birâv hâlâl der.

- İyi, esen kalın
- Kaybol e, belirsiz
- Teşekkürler, patron.

TERCÜME-İ HAL

Yürek, sensin benim sazım...

(Osman Nâsir)

Dostum, yürek senden râzıyım,
 Râzı olduğum gibi annemden.
 Uyanıksın ki, halk sesiyim !
 Hakkımı alıyorum âlemden.
 Birisi hakkın uzattığında elini,
 Başına yâkum tutmadım.
 Algırların pis, eğri yolun.
 İfşâ etmeyi hiç unutmadım.
 " İtaat et, seni ki emel ! "-
 Deyince birisi dik baktım ona.
 İdrakımı kuşatırlarsa
 Cism ü cânım ettim alev
 Dostum, yürek selamet ol,
 Vurup durursan sürekli uyanığım
 Özüksün - temiz mülküm,
 Sen varsın ki, ben Serbedârım

* * *

Birine zâbitim, birine sâbit.
 Birine ebedim, birine âbid.
 Birisi zevâl dese, birisi kemâl der.
 Birisi nâpâk dese, birisi helâl der.

- Birəvgä gärd esäm, birəvgä därdmän,
 Birəvgä färyadmän, birəvgä färdmän.
 Hülläs, här källädä fälmän- sävālmän.
 Sehrim bär ekänki, otluğ hayālmän...
- 25 Hayālgä äşnālık istäsäng ägär,
 Säytän bolsäng hämki, bolmä fitnägär...

56- ÇARĤ AYLANAR

- 1 Hayālgä bänd Mehri māmā,
 ÇarĤ ögirib, ip yigirär:
 Göyā şahid ketgän oğli,
 Ul tāmāngä zil yügürär.
- 5 Entikādi: keldingmi, deb,
 Sāmāl bolib yeldingmi, deb.
 Äylänädi, örgilädi,
 Bäläm, yoldä taldingmi, deb.
 Äskär bälä, çaysär bälä,
- 10 Diydarıngni körsätsäng-çi ?
 Ahır ruhmäs, bir gül eding.
 Ätringni bir tärätsäng-çi ?
 Toyib-toyib hidläsin ul,
 Çänsin täşnä dimākläri.
- 15 Ümridä bir külsin, yänsin
 Ters bāylägän yänākläri...
 Çıcır-ğıcır çarĤ äylänär,
 Äylänär-ü, köp çıynälär,
 Māmā därdin ängläb turib,

Birisine toz isem, birisine derdim,
 Birisine feryâdım, birisine ferdim.
 Kısaca, her başta falım - سوالım.
 Sihrim varmış ki, ateşli hayalim...
 Hayale aşinalık istersen eğer,
 Seytan olsan da, olma fitneger...

ÇARK DÖNER

Hayale bağ Mehri baba anne
 Çark çevirip, ip eğirir:
 Sanki şehit gitmiş eyle,
 O tarafa çok ağır koşar
 İçini çekti: geldin mi diye,
 Rüzgâr olup estin mi diye.
 Döner, çevrilir,
 Yavrum, yolda yoruldu mu, diye.
 Asker genç, dikbaşlı genç,
 Yüzünü göstersen ya?
 Ki ruh değil, bir gül idin,
 Kokunu bir dağıtsan ya?
 Doya doya koklasın o,
 Kansın susuz dimağları.
 Ömründe bir gülsün, yansın
 Reaği solan yanakları...
 Gücür gücür çark döner,
 Döner o, çok zorlanır,
 Baba anne derdini anlıyor,

20 Çärh-dävränni ğam kıymälär.

57- MEN YOLDAMAN

(Ne'mät Äminävgä)

- 1 Adämlär, sizlärdän qarzlärिम bisyär,
Ulärni bildirmäy, pinhän Älgänmän.
Faqat yulğıç deyä oylämäng, zinhär,
Yäşlikdän şu därdgä duçar bolgänmän.
- 5 Keling, äşkär äytäy, äşkär zämän bu!
Qarzlärिम neligin koyıngız bilib.
Alämğä bergüsiz gänci nihän bu
Yäşädim bir ümr ungä intilib.
Qay kün közingizdä taşğändä kaygu.
- 10 Sizni örtägändä ıztıráb-äläm.
Bilsäm-dä, äğärçi şu ğamlär äğü-
Ästä oğırlädim... song ketdim ildäm.
Yollär uzun ekän ümr izidäy,
Duç kelsäm, bäkdingiz müläyim, mä'sum.
- 15 Buni oğırlädim... song ketdim ildäm.
Qalbingä iläşdi tillä täbässüm.
Häyat-seláb ekän, äytsäm här qaläy,
Quvänçlär, ärmänlär turär yänmä-yän.
Ulär Äldidän häm lakayd ötälmäy,
- 20 Ästä ilib ketdim... etmäsdän şayan.
Men hämän yoldämän, yokdir arämim,
Külsängiz-ilämän, yıǵläsängiz häm
Yänsängiz ilämän, yoǵdir qararım,
Ilämän, bağringiz tiǵläsängiz häm.

Çark devranı gam biçer.

BEN YOLDAYIM

(Ni'met Aminâv'a)

İnsanlar, sizlere borçlarım çok.
 Onları bildirmeden, gizli almışım.
 Fakat yolucu diye düşünmeyin, asla,
 Gençlikten şu derde duçar olmuşum.
 Gelin, belli söyleyeyim, belli zaman bu !
 Borçlarım neliğin koyunuz bilip.
 Hileme vergisiz gizli hazine bu
 Yaşadım bir ömür ona özenip.
 Ne gün gözünüzden taşarsa kağıt
 Sizi kapladığında ızdırıp, elem.
 Bilsem de, gerçi bu gamlar ağu-
 Yavaş(ça) çaldım... sonra gittim hızlı.
 Yollar uzun imiş ömür izi gibi.
 Karşı gelsem, baktınız yumuşak, kocam.
 Bunu çaldım... gittim sezdirmeden.
 Kalbine ilişti altın tebessüm.
 Hayat- sel suyu imiş, nasıl söylsem,
 Kivancılar, özlemler durur yanyana.
 Onlar önünden de kayıtsız geçemez,
 Yavaşça ilıştırıp gittim... etmeden dikkat
 Ben daima yoldayım, yoktur dinlenmem.
 Gölseniz tutarım, ağlasanız da
 Yansanız tutarım, yoktur kararım,
 Tutarım, ağrınızı tiğleseniz de

- 25 Hulläs, men şunağa "oğrimän " näyâb,
 Turfä tuyğulärni yulib kaçğuvçı.
 Ulärni cân qadär äsräb-äväyläb,
 Tinitib-tinitib kânib içğuvçı.
 Adämlär, sizlärdän qarzlärim bisyâr,
 30 Ulärni bildirmäy, älgänmän pinhân.
 Kim ümrüm bağıldän bittä gül ilsä,
 Qarzimni üzibmän, men bahtli insân!

58- ŞAHARDA ZERIKKANDA

(Dostim Sämändärgä)

- 1 İkkimiz Cilvâning suvin içğänmiz,
 Ba'zidä läylätib uni keçğänmiz.
 Tuprağü taşını birgä kuçğänmiz,
 Arzuni sämän ât kılıb uçğänmiz-
 5 Şu zäminni başğä kötärämiz deb.
 Yel essä, yoligä köksimiz tutdik,
 Sel yağsâ, âh çekib özni unutdik,
 Giyâhlär solmäsin deyä köz tutdik,
 Gâhidä kuvândik, gâhâ gam yutdik-
 10 Şu zâmin şorini äritämiz deb.
 Şähärgä tutäşdi ämmâ yolimiz,
 Hâyât mävlärini tuydi könglimiz,
 Birävgä tikänmiz, birävgä gülmiz,
 Birävgä çämänmiz, birävgä çölmiz-
 15 Hâr qalây, bâr bolsin, elning gâp-sözi!

Kısacası ben böyle " hırsızım " kıymetli,
 Garip duyguları yolup kaçıcı.
 Onları can kadar esirgeyip sakınıp,
 Dindirip dindirip kanıp içici.
 İnsanlar, sizlerden borçlarım çok
 Onları bildirmeden almışım gizli.
 Kim ömrüm bağından bir tane gül ilüştirse,
 Borcumu kesmişim, ben mutlu insan !

ŞEHİRDE SIKILINCA

(Dostum Semender'e)

İkimiz Cilvan'ın suyun(u) içtik,
 Bazen de layletip onu geçtik,
 Toprak ve taşını birlikte kucakladık,
 Arzuyu semen at yapıp uçtuk-
 Şu zemini başa kaldırırız diye.

Yel esse, yeluna göğsümüz tuttuk,
 Sel yağsa, ah çekip özü unuttuk,
 Nebatlar solmasın diye göz tuttuk,
 Bazen de kıvandık, bazen gam yuttuk-
 Su toprak tuzunu eritiriz diye.

Şehire bağlandı ama yolumuz,
 Hayat dalgalarını sezdi gönlümüz,
 Birine dikaniz, birine gülüz,
 Birine çimeniz, birine cölüz-
 Ne de olsa, var olsun, halkın laf- sözü !

Şükür, tegrämizdä dostu yâr bisyâr,
 Şairmiz, gül tutgân gülbahâr bisyâr,
 Birâk ârtimizdä şundäy sävâl bâr:

" Senlär sährâyisân, şähärdä ne bâr ?" -

20 Eh, bunçä äyänçli riyâning közi!

Bağıldän heç kaçân Hatäm çıkmäydi.
 Säfärdä sirdäşu hämdäm çıkmäydi,
 Hjağ sözni äyt desäng, häkäm çıkmäydi,
 U dünyâ, bu dünyâ ädäm çıkmäydi-

25 Eh, bunçä qarâdir häsädning yüzi!

Kel dostim, ketäylik oşä Cilvängä,
 Şavkınlär, mişmişlär tegdi bu cängä.
 Mehrimiz säçäylik atä mäkängä,
 Yängi kân yügürsin vücüdğä-cängä,

30 Kel, dostim, ketäylik gülgün Cilvängä!

Bundä imân bütün, yalgân tokışmäs,
 Biräv-biräv üçün miltıķ okımäs.
 Bundä säddälik bâr, heç kim kuv emäs,
 Akibät, âriyät här dilgä päyväst.

35 Kel, dostim, ketäylik oşä bostängä!

Çırlärning katigä şe'rlär yazämiz,
 Orâkça, ketmängä şe'rlär yazämiz.
 Yäylävlär betigä şe'rlär yazämiz.
 Asäli, sütigä şe'rlär yazämiz,

40 Cän dostim, ketäylik oşä çämängä!

Şükür, çevremizde dost ve sevgili çok,

Şairiz, gül tutan gülbahar çok.

Fakat ardımızda şöyle soru var:

" Sizler çöle aitsiniz, şehirde ne var ?" -

Eh, bunca karadır riyânın gözü !

Cimriden hiç bir zaman Hâtem çıkmaz,

Seferde sırdaş ve arkadaş çıkmaz,

Doğru sözün söyle desen, hakem çıkmaz,

O dünyâ, bu dünyâ insan çıkmaz-

Eh, bu kadar karadır hasetin yüzü !

Gel, dostum gidelim şu Cilvan'a.

Gürültüler, rüyâjetler doğdı bu câna

Sevgimiz(i) saçalım baba mekâna.

Taze kan koşsun vücuda cana

Gel, dostum, gidelim gülgün Cilvan'a !

Burda iman bütün, yalan dokunmaz,

Biri biri için tülük okumaz

Burda sâdelik var, hiç kimse kurnaz değil,

Sonuç, namus her gönle bağlı.

Gel, dostum, gidelim şu bahçeye

Kırların katına şiirler yazarız,

Orağa, çapaya şiirler yazarız.

Yaylalar yüzüne şiirler yazarız,

Asalı, sütüne şiirler yazarız,

Can dostum, gidelim şu çimene !

Bizlärni Ayniyning ruhi qolläydi,
 Dänişning yulduzi, Mähi qolläydi.
 İbrähim Möminning yadı qolläydi,
 Bärçä yähşi-yämän zäti qolläydi,
 45 Fidäyi bolläylik oşä gülşängä!

* * *

" - Men näyābmän,-dedi bir yältiräk taş,-
 Küdüzi gāvhärmän, tündä şämçiräk,
 Mengä tälpinädi bärçä keksä-yaş,
 Gäh üzük közimän, gäh esä munçaq.
 50 Sen esä çötirsän, bekörk, becila!

Afsün, qavmimiz bir... Şundän etgüm är.
 Cüdä näri bārsäng... bolmä deb uväl,
 Betinggä läy sürtib, etgäylär devär" .
 Cilmäyib qoyär ğışt:- Şükür, ikrārsän,
 55 İläyätä kadrim bār, yäräymän köpräk.
 Qavmdän söz açmä, sening cisming säng,

Mening ädäm esä zähmätkäş tupraq...
 Älkissä: äddiy ğışt turärdi sipä,
 " Yältiräk " köymäsdi maktänçäklikni.
 60 U quruq maktävgä bolib mähliyä,
 Unutgändi... eşäkmunçaqligini...

59- İLDIZLAR

I Bütün ittifaq Lenin kamsamali mukafati
 läüreäti, uruğsunäs Şadmānsān Māvlānāvgä

Ul kün közingdägi quvānçni körib,

Bizleri Aynî'nin ruhu kollar,
 Bilginin yıldızı, Ayı kollar,
 İbrâhim Mömin'in hatırası kollar,
 Bütün iyi kötü kişiyi kollar,
 Fedâyi olalım şu gül bahçesine!

* * *

" - Ben kıymetliyim,- dedi bir parlak taş,-
 Gündüzün cevherim, gece mum lamba,
 Bana yöneldi bütün yaşlı genç,
 Gah yüzük gözüyüm, gah ise boncuk
 Sen ise çukursun, çirkin, cilâsız !
 Ne yazık, kavmimiz bir... Bundan ettim ar.
 Çok uzak varsan... olma diye vebâl,
 Yüzüne çamur sürüp, edecekler duvar
 Gülümseyip koyar kerpiç:- Şükür, ikrarsın,
 Hayatta kadrim var, yararım çokça
 Kavimden söz açma, senin cismin taş,
 Dünya sana ise zabnet çeken toprak...
 Er yasa: Âli kerpiç bucurdu asker.
 " İşildak " koymazdı övünektiği.
 O kuru övgüye olup tutkun,
 Unutmuştu... eşekboncukluğunu...

KÖKLER

Bütün ittifak, Lenin komsomolu
 ödülü kazanmış savışı Şâdmâneân
 Mevlânâ'ya

O gün gözündeki kıvancı görüp,

- Läl kâldim iştiyâk, sehr küçigä.
 5 Sözläring tinglädim vä hayâl sürib,
 Tân berdim mühâbbät, mehr küçigä.

Dedingki:

- Astâydil intilsä âdâm,
 Gäpläşsä bolârkân ildizlär bilän...
 10 Bârlıǵıng bând etsä, hättâ mäysä häm
 Könglini yâzâdi sâf hislär bilän.

Ne - äcib hikmät bu!

- Ne äcib tuǵyân,
 Tilsiz tilsimlärning tilin örgänmäk.
 15 Ildizlär-tändägi behälâvât kân,
 Ildizlär-töş urib âkkuvçi irmäk...

Dostim, örgänibsän şulärning tilin,
 Ba'zân sen sözläysän, ba'zidâ ulär.
 Hülläski, bilibsän fe'lu a'mâlin.

- 20 Yıǵlätsäng yıǵläydi, küldirsäng-külär!

Sen-kü, kol sâlgänsän ildiz köngligä,
 Qalbing ildizläri-mehringni säçib.
 Lekin kuşâd äytäy hakning yoligä,
 Kuşâd tinglägäysän közläring açib.

- 25 Bälki körgändirsän,
 Sen häm öz könglin-
 Yolini tâpmägän gör- me'râvlärni.
 Men otdä yänämän körsäm öz tilin-

Dilsiz kaldım istek, sihir gücüne.
Sözlerini dinledim ve hayal edip,
Ten verdim muhabbet, sevgi gücüne

Dedin ki:

Gönülden çabalarsa insan,
Konuşursa olurken kökler ile...
Varlığın bağlasa, hattâ otlar da
Gönlünü yazar saf hisler ile.

Ne garip hikmet bu !

Ne garip duygu.

Dilsiz tılsımların dilin öğrenmek
Kökler - tendeki tatsız kan,
Kökler - dökş vacup akıcı ırmak...

Dostum, öğrenmişsin bunların dilin,
Bazen sen söylersin. bazen de onlar.
Kısacası, bilmişsin fiil ve amelin.
Ağlatsan ağlar. güldürsen güler !

Sen ki, el salansın kök gönlüne,
Kalbin kök sevgisini saçıp.
Lâkin düzenli söyler Hakkın yoluna,
Düzenli dinlemişsin gözlerin açıp.

Belki görmüşsündür,

Sen de öz gönlün-

Yolunu bulmayan acemi-meravleri.

Ben ateşte yanacağım görürsem öz dilin-

Ildizin, unutmagan benavallarni!...

60- ÇEGARA BACHANASIDA

- 1 Bachana hadimi camadanimni
 Uzak titkilarkan bir-bir sinçiklab.
 Birdan ot alganday tanu canini,
 Tugik romalçani aldi çangallab.
- 5 Song açdi... qaradi, kisib yelkasin
 Taaccub degancha muz kaldi azrak.
 Nihayat dedi u yutib nefasin:-
 - Neçün kerak boldi senga bu tuprak ?
 Garçi tayyar edi aytar cavabim,
- 10 Cim turib, koziga tikildim takrar.
 U bolsä kütardi taşib hunabi:-
 Birak anglamadi konglimni bacdar.
 Dedimki: bu tuprak,
 Bilmäsang bilgil:
- 15 Bittä hämkışlagım häki päkidir.
 U sening yurtıng deb yumgan kiprigin,
 U gamnak yurtimning küyik ahidir...
 Kömilib yatibdi bundäylär katär
 Tupragu taşingni bugün " güllätib ".
- 20 Ularning yoliga hämän ümidvar,
 Analär yürışär dil hüvillätib.
 Sen ahır bilmäysän Mehri mamani.
 Färzändi häcridä bolgandır bäsir.
 U- ägär örtänsä Yerü sämäning
- 25 Diydäläri tolib, yaş tökär ahır...

Kökünü unutmuş nevasızları !..

SINIR GÜMRÜK MERKEZİNDE

Gümrük merkezi memuru camedanımı
 Uzun didiklerken bir bir dikkatle.
 Birden ateş almış gibi ten ü canını,
 Düğümlü mendili aldı avuçlayıp.
 Sonra açtı ... baktı, kısıp omuzun
 Hayret deyinceye kadar buz kattı biraz daha.
 Nihâyet dedi o tutup nefesin:-
 - Niçin gerekti sana bu toprak ?
 Gerçi hazır idi söyleyecek cevâbım,
 Sessiz durup, gözüne dikildim tekrar,
 O ise beklerdi taşıp takati-
 Fakat anlamadı gönlümü gümrükçü
 Dedim ki: bu toprak,
 Bilmiyorsan bil:
 Bir tane köylüm(ün) temiz toprağıdır.
 O senin yurdun diye yumdu kirpiğın,
 O gamlı yurdumun yanık âhıdır ...
 Gömülüp yatmış böyleler sıra sıra
 Toprak ve taşını bugün " çiçekletip "
 Onların yoluna hâlâ ümitli
 Analar yürürler gönül tutuşup.
 Sen ki bilmezsin Mehri babaanneyi
 Çocuğu ayrılığında olmuştur kör.
 O- eğer yakılsa Yer ve Semâ'nın
 Gözleri dolup, yaş döker ahir...

Yäşäb-yäşäyalmäs, ölib-ölälmäs,
 Tilidä hämişä "vây, bäläm, bäläm! ",
 Uning dårdlärigä mälhäm qoyalmäs,
 Çäppä äylänsä-dä, bu köhnä äläm.

- 30 Ey, bäcdâr, qoymägin, uşbu tupraqni
 Men eltib bergäymän oşäl mämägä.
 Gärçi ärttirgäymän tägin firâqni,
 Kämpir duç kelgändäy bolär Hümägä.
 Färzändi tirilib kelgändäy göyâ,
 35 Bolsä-dä, yürägi ğamdän sadpärä.
 Yutäkib läb bässin şu munis änä,
 Keyin hidläb-hidläb, cân üzsä zärä...

* * *

- Qışning rutubätli künläri käbi,
 Aysız-mälähätsiz tünläri käbi,
 40 Yärädâr ähuning ünläri käbi-
 Yüräk äfgän etgäy,
 Qayğugä bätgäy-
 Näğähân tühmätgä uçräsä ädäm.
 Ädäşgän turnahân nälä çekkändäy,
 45 Kurıgän däryälär köz yaş tökkändäy,
 Girdäbgä duç kelsä kemä çökkändäy-
 Yüräk müngib kalgäy,
 Zä'färân bolgäy-
 Äğär hıyänätgä uçräsä ädäm.
 50 Şor yergä otkazing-kökärär tutgäy,
 Üstigä häk tärting-pärlär yäkutdäy,

Yaşayıp yaşayamaz, ölüp ölemez,
 Dilinde dâimâ " vay yavrum, yavrum ! ",
 Onun dertlerine melhem koyulamaz,
 Ters dönse de, bu köhne âlem.
 Ey, gümrükçü, korkma, bu toprağı
 Ben götürüp vereceğim o babaanneye,
 Gerçi arttıracacağım yine firâkı,
 Kocakarı karşı gelmiş gibi olur Hümâ'ya,
 Evladı dirilip gelmiş gibi sanki
 Olsa da, yüreği gamdan yüz parça
 Yutkunup dudak bassın şu munis anne,
 Sonra koklayıp koklayıp, can koparsa keşke...

* * *

Kışın rutubetli günleri gibi,
 Aysız melâhatsiz geceler gibi,
 Yaralı ahunun sesleri gibi-
 Yürek efgân edecek,
 Kaygıya batacak-
 Ansızın töhmete uğrasa insan.
 Şaşırmış turna evi âh çekmiş gibi,
 Kurumuş deryâlar gözyaşı dökmüş gibi,
 Girdâba karşı gelse gemi çökmüş gibi
 Yürek hüzünlenip kalacak,
 Zafar olacak-
 Eger hıyanete uğrasa insan.
 Tuzlu toprağa geçirin - gögerir dut gibi,
 Üstüne toprak çekin - parlar yakut gibi,

Kişänläng, çoqqını közlär bürgütdäy-
 Şu mittiginä cän,
 Şu mitti cähän-
 55 Rəzälät, qabähät bolmäsä ägär...

61- MƏNSƏBDƏRGƏ

1 " Gicinglägän "ərəbäng bär, dövringni sür,
 Teşik köksing-magăräng bär, dövringni sür.
 Örgimçäkdäy in qoygänsän torlär yäyib,
 Käbineting-häräbäng bär, dövringni sür.
 5 Həsədgöysän, yürəgingdə bılkıllägän-
 Zähär-zaqqum zərdäbäng bär, dövringni sür.
 Qaygä bərsäng, arkaləb yür kürsiçängni,
 Zil-zəmbildäy tagăräng bär, dövringni sür.
 Bir kün sening sürilgüvçi pəyt hām kelär,
 10 Lek... həzirçə ərəbäng bär, dövringni sür!

62- BEAR ÇUMÇUKLAR

(Həzil)

1 Şähərdä həvlim bär, serdäraht, salkın,
 Yaz pəyti tängädäy aftab tüşmäydi.
 Nəkdän rəng tərälsə, giləsdän yalqın,
 Bəlärilär tängdən bəzm başləydi.
 5 Şükür, bəri yähşi bəri mükərrəm,
 Faqat...bir nərsədən cənimiz həlak.
 Üzüm həl təşləsə, dildə artər gəm:-
 Bir qoldə kongırax, bir qoldə kältək.

Zincirleyin, zirveyi gözler kartal gibi-
 Şu miniminnacık can,
 Şu minicik dünyâ-
 Rezâlet, kabahat olmasa eğer...

YETKİLİYE

" İlerleyen" araban var, devrini sür,
 Delik göğsün-mağaran var, devrini sür.
 Örümcek gibi in koyansın ağlar yayıp,
 İş yerin - haraben var, devrini sür
 Hasetçisin, yüreğinde tombullaşan-
 Zehir zıkkım serumun var, devrini sür
 Sen çalgıcı değilsin... lakin dinleriz,
 Çaliver, negaren var, devrini sür.
 Nereye varsan, sırtlıyor küçükoturacağını,
 Zil zembil gibi tegaren var, devrini sür.
 Bir gün senin sürüleceğin zaman da gelir,
 Lakin... şimdilik araban var, devrini sür !

ARSIZ SERÇELER

(Şaka)

Şehirde avlum var, ağaçlı, serin,
 Yazın tan vaktine kadar güneş düşmez.
 Aruttan renk yayılsa, kirazdan alev,
 Balarılarını tandan ziyâfet(e) başlar
 Şükür, hepsi güzel, hepsi mükerrem,
 Yalnız... bir şeyden canımız sıkkın.
 Üzüm ben düşürse, gönülde artar gam:-
 Bir elde zil, bir elde sopa.

Häydäsäk, tâş âtsäk ketmäydi näri,
 10 Uzümgä yâprilib, tâkrâr çokılâr.
 Vây, munçä sümsükdir, vây, bunçä beâr,
 Mälläräng, yebtoymäs bu aç çumçuklâr...

63- AMANAT EŞİK HAQIDÄ LATIFÄ

1 Äfändi kenglikni huş körär ekän,
 Târ câygä duç kelsä, yolni bürärkän.
 " Kenggä keng dünyâ bu, târgä târ " deyä,
 Ötgängä-қaytgängä äytib yürärkän.
 5 Sözigä mâs ekän yüriş - turişi,
 Özigä hâs ekän târtib-turmuşi.
 Umri ötär ekän dälä-däştlärdä,
 Kenglikdä keçärkän " dävrän süriş " .
 Bâr ekän uning bir puldâr қоşnisi,
 10 Näfsi opkändäyin uzâқ " äşnäsi " .
 Yâmân körgänidän äytärkän uni:
 " Eski kälišimning yirtıқ pâşnäsi " .
 Bir küni şu pâşnä ulusni topläb,
 Özi bir çekkädä turib häy-huyläb.
 15 Därvâzäsin buzib, қuribdi eşik,
 Song mämnun cilmäyib, büräbdi moyläb:
 - Häy, äfändi,- depti,- keling yaқınrâқ.
 Bizning işimizni bähäläng bundâқ.
 Қaläy, därvâzämiz ma'kulmi sizgä ?
 20 Buni örnätgünçä kol boldi қadâқ.
 Amänät eşikni çämäläb körib,-
 - " Zor ",- depti äfändi bir äz oy sürib,-

Sopalasak, taş atsak gitmez ileri,
 Üzüme kapanıp, tekrar gagalar
 Vay, bunca sümsüktür, vay, bunca arsız,
 Kumral renkli, açgözlü bu aç serçeler...

EMANET KAPI HAKKINDA ŞAKA

Efendi genişliği hoş görürken,
 Dar yere karşı gelse, yolu değiştirirken.
 " Geniş geniş dünyâ bu, dara dar " diye,
 Geçene dönene söyleyip yürürken
 Sözüne uygun iken hal ve gidişi,
 Ömrü geçer iken ova-çöllerde
 Genişlikte geçerken " devran sürüşü "
 Var iken onun bir paralı komşusu,
 Nefsi çukur gibi uzak " dostu ".
 Kötü gördüğünden söylerken onu:
 " Eski gelişimin yırtık tabanı "
 Bir gün şu taban ulusu toplayıp,
 Kendi bir kenarda durup haylaya huylaya
 Büyük kapısını bozup, kurmuş kapı,
 Sonra memnun yerinden kımıldamayıp, bükmüş bıyığını:
 - Hey, efendi, demiş ,-gelin yakına,
 Bizim işimizi değerlendirin böyle
 Nasıl, büyük kapımız makul mu size ?
 Bunu yerleştirdince el oldu kadâk.
 Emanet kapıyı tahmin edip görüp-
 - " Güzel ",- demiş efendi bir az düşünp,-

Lekin kâyilmäsmän!..

- Hoş, neçün ?-deyä

25 Bâisin soräbdi iskirt gâz turib.

- Bâisi: şu eşik bolsä dârvâzä,

(Kâyil, fe'lingizgä mäsläbsiz räsä).

Endi faqırlikni qilib ihtiyâr,

Tärätäy debsiz-dä, elgä ävâzä.

30 Şämälni qaytärib bolgäymi, äyting ?

Bärni yok ettirib bolgäymi, äyting ?

Bisätning közigä bâylägiç bağläb,

Häşämni täydirib bolgäymi, äyting ?

Äybingiz yâpmägäy uşbu kâringiz,

35 Barçägä äyân-kü, sır-äsrâringiz.

Fil bolib, şer bolib yâşâdingiz, bas,

Sürlikni yâşirmäs bu qarâringiz.

Istäng, läyläb täşläng bu eşikni häm,

Qaldirmäng birärtä tär teşikni häm,

40 Näfs-dârvâzängiz bärer bir açık,

Lâzimdir yâmläysiz has-şaşäkni häm...

Älkıssa: puldârlär izlägäy nikâb,

Toğrilik tuğigä berä älmäy tâb.

Zor kelsä, ot koyib mâlu mülkigä,

45 Akibät bir küni bolgäydir harâb...

64- BU ÄLÄMNING ALIYLIGI

1 Bu älämning äliyligi änä-yurtim çarâğıdän,

Bu zäminning zebäligi rävsän közlär karâğıdän.

Lakin hayran kalmadım!..

- Hoş, niçin ?- diye

Sebebini sormuş pis kaz durup.

- Sebebi: Şu kapı olsa kale,

(Aferin, karakterinize uyarlamışsınız oldukça).

Şimdi fakirliği yapıp ihtiyar,

Taratayım diyorsunuz da halka ün.

Rüzgârı döndürecek mi söyleyin ?

Varı yok ettirecek mi, söyleyin ?

Iyiliğin gözüne bağ bağlayıp,

Aileyi kaydıracak mı, söyleyin ?

Kusurunuzu kapamayacak işte bu işiniz,

Bütüne açık ki sır esrarınız,

Fil olup, arslan olup yaşadınız, yeter,

Yüzsüzlüğü gizlemez bu kararınız

Isteyin çamurlayıp atın bu kapıyı da,

Bırakmayın herhangi birinde dar deliği de,

Nefs - kaleniz nasıl olsa açık,

Lâzımdır: çevirirsiniz has haşekiniz de...

Kısaca; paralılar arayacak örtü,

Doğruluk tuğuna veremez fırsat

Güzel gelse, ateş koyup mal ve mülküne,

Sonuç bir gün olacaktır harâb...

BU ÂLEMİN YÜCELİĞİ

Bu âlemin yüceliği anayurdum ışığından

Bu toprağın güzelliği parlak gözler karağından.

- Neçük bahtkim, mudâm mengä hämräh erür päkizä ruğ
 Neçük bahtkim, öpib yürgüm turfä güllär dudâğıdän
- 5 Häyät gözäl, bu bostänniñ rävan-rävan yolläri köp
 Netäy ba'zän bu bostänniñ çıkıb kalgüm sokmağıdän
- Mänzilim-kü äydin, gähe, ötar bolsäm bu mävezän,
 Cän kıynälär: tikänläri yokmi, degän sorâğıdän.
- Ümr misli däryä erür, ärzulärdän kuvvät algän
- 10 Mävcli-mävcli tolqınläri taşib turgäy kırgâğıdän.
- Dâş berärmän bu däryäniñ däviligä, ämmä, dostlär
 Men korkamän birävlärniñ pinhän koygän qarmâğıdän.
- Zämän uçkur, zämin nätinç, bir hädik bär: yerü-äsmän
 Tolgänmäsmi ädämzädniñ oyläb täpgän yärâğıdän...
- 15 Här müşkülgä çarä bärdir; ämmä ängläng Ähmädiyni:
 Heç kimsäni äyirmäsini änä-yurtniñ tuprâğıdän.

65- RAYHAN ETIB KEL

- 1 Gözälim, dilimni yändirib, häyrän etib kel,
 Äräzlär gülhanin söndirib, säyrän etib kel.
- Sen väfä bağınıñ bebähä tazä gülisän,
 Gümänlär, ginälär qasrini väyrän etib kel.
- 5 Ümrniñ här dämin äziz bil, ümr bakiymäs.
 Ümrniñ päst- bäländ yolläriñ rävan etib kel.
- Visäliñ väslidä ne äläm, nälälär çekdim,

Nasıl baht ki, dâimâ bana yoldaştır temiz ruh,
 Nasıl baht ki, öpüp yürüyeyim garip güller dudağından
 Hayat güzel, bu bahçenin revân revân yolları çok,
 Ne yapayım bazen bu bahçenin çıkıp kalayım patikasından
 Menzilim ki, aydınlık, bazen geçer isem bu semtten,
 Can yakan: dikenleri yok mu, diyen sorusundan.
 Ömür deryâ gibidir, arzulardan kuvvet alan
 Mevcli mevcli dalgaları taşıyıp duran sahilinden.
 Daş veririm bu deryânın tayfununa, ama dostlar,
 Ben korkarım birilerinin sakladığı oltasından
 Zaman geçici, toprak huzursuz, bir korku var, yer ve gök
 Dolanmaz mı insanoğlunun düşünerek bulduğu yararından...
 Her müşküle çâre vardır; ama anlayın Ahmedî'yi:
 Hiç kimseyi ayırmasın anayurdun toprağından.

REYHAN EDİP GEL

Güzelim, gönlümü yakıp, hayran edip gel,
 Darılıp ateşin söndürüp, seyran edip gel
 Sen vefâ bağıının bahasız taze gülüsün,
 Şüpheler, sitemler kasrını vîran edip gel.
 Ömrün her demini aziz bil, ömür kalıcı değil,
 Ömrün alçak - yüksek yollarını revân edip gel.
 Visâlin vaslında ne elem, inlemeler çektim,

Özingni, sözingni dilimgä därmän etib kel.

Ahmädiy qalbining quyâşi faqat özingsän,

10 Sen sevgi ätalgän guncäni räyhän etib kel.

66- ÇAYKALUR

1 Huş säbälär esgänidä äbri näysän çäyqalur,
Turnälärning "qur-quri" dän nurli äsmän çäyqalur

At sälib mäydän ärä älsä uläkni märd bolib,
Märd yigitlär märdligidän kättä mäydän çäyqalur.

5 Bu ümrning ildizidir-e'tikäd hämdä işänç,
Uşbu ildiz öz-özidän solsä, vicdän çäyqalur.

Sen meni täng köçälärgä başlämä, dostim esäng,
Dosti kâbil bağri kenglik qılmäsä, cân çäyqalur.

Çäyqalur kânim mening, häm päkizä şänim mening,
10 Til bilä dil özgä bolsä, hattâ ärmän çayqalur.

Men ümidgä säcdä etgüm, tä häyät täpsin rivâc,
Tinçimäs ersä mägär, ul bähri ummân çayqalur.

Ahmädiymän, änacânım-şu Zämin bolsın, ämân,
Gär fäläkni qamräsä dud dövri-dävran çäyqalur.

67- ŞAFTALI GULLAGANDA

(Koşık)

1 Bağlärä täşär händä,
Ävcgä çıkär çirmändä.
Nur yänädi här yändä,

Kendini, sözünü gönlüme dermân edip gel.

Ahmedî kalbinin güneşi sadece sensin,
Sen sevgi diye bilinen goncayı reyhân edip gel.

ÇALKALANIR

Hoş sabâlar estiğinde ebr-i nisân çalkalanır.
Turnaların " kur kuru "ndan nurlu asman çalkalanır.

At bırakıp meydan ara alsa ulağı mert olup,
Mert yigitler mertliğinden büyük meydan çalkalanır.

Bu ömürün yıldızıdır - itikad hem de inanç
İşte bu yıldız kendiliğinden solsa, vicdân çalkalanır

Sen beni dar caddelere yollama, dostum isen,
Makbul dost bağı genişletmese, can çalkalanır

Çalkalanır kanım benim, hem temiz şânım benim,
Dil ile gönül başka ise, hatta ukde çalkalanır.

Ben ümide secde ettim, tâ hayat bulsun rivâc,
Huzur bulmaz ise meğer, o büyük deniz çalkalanır.

Ahmediyim, anneciğim, şu toprak olsun, esenlik,
Eğer feleği kapsasa duman devri devran çalkalanır.

SEFTALİ ÇİÇEKLENDİĞİNDE

(Şarkı)

Bahçelerde taşar hande

Doruğa çıkar çirmende.

Nur yanacak her yanda,

Şəftəli gülləgəndə.

5 Kızlar çəkədi ösmə,
Kipriklər tizmə-tizmə,
Nigəhlər süzmə-süzmə,
Şəftəli gülləgəndə.

Nəpərməngə əylənər,
10 Aləm közgə cəylənər,
Rənglərgə dil bəylənər-
Şəftəli gülləgəndə.

Men həm ketməymən pəri,
Gül bəğingdən, ey pəri,

15 Kiyələb qoy biz səri-
Şəftəli gülləgəndə.

Kəşki şəftəli bolsəm,
Yürəginggə yol salsəm-
Rəziydim keyin solsəm-

20 Şəftəli gülləgəndə.
Həy qızginə, rəzi bol,
Aşık kalb həmrəzi bol,
Sülöv sərvinəzi bol,
Şəftəli gülləgəndə.

68- BİR KÖRGƏNDƏ SUYDIRDING

(termələr)

1 Bəg köçə-yü, bəg köçə,
Yüzləring şirməy külçə.
Şirməying körmək bolib,
Kütərmən əy tolgünçə.

Şeftali çiçeklendiğinde
 Kızlar çekecek sürme
 Kirpikler dizme dizme
 Bakışlar süzme süzme
 Şeftali çiçeklendiğinde.
 Nâpermâna eylenir
 Alem gözde yerleşir
 Renklere gönül bağlanır.
 Şeftali çiçeklendiğinde.
 Ben de gitmeyeceğim uzak,
 Gül bahçesinden, ey peri
 Biçip bırak bize doğru
 Şeftali çiçeklendiğinde.
 Keşke şeftali olsam,
 Yüregine yol salsam-
 Râzıydım sonra solsam-
 Şeftali çiçeklendiğinde
 Hey, küçük kız, razı ol,
  şık kalp sırdaşı ol,
 Güzel servinazı ol,
 Şeftali çiçeklendiğinde.

BİR GÖRÜŞTE SEVDİRDİN

(dermeler)

Bahçe cadde, bahçe cadde,
 Yüzlerin muhteşem külçe
 Güzelliğin görmek isteyip,
 Beklerim ay doluncaya dek.

- 5 Bepärväsän sen undä,
 Intizärmän men bundä.
 Heç bolmäsä çıka qal,
 Saçingdäy qarâ tündä.
- Cämalingni bir köräy,
 10 Ahvaling ne deb soräy.
 İltifät kılsäng, sülöv,
 Qarşingdä bir däm turäy.
- Aytär sözimdän qorqmä,
 Yänik közimdän qorqmä.
- 15 Men cäning sorämäsmän,
 Hulläs, özimdän qorqmä.
 Bir körgändä süydirding,
 Cismü cänim küydirding.
 Ähmädiyning qalbigä,
- 20 İşk kälâmin oydirding.
- Özing dârdim dävâsi,
 Bolgin könglim nävâsi.
 Sevsä-yü, sevilmäsä,
 Yoqdir häyât ma'nâsi.

69- SANET

- 1 Zerâ, ötsäng ümr kuşmäy ürgä
 Sen bilän çiriydi hüsning häm gördä

(Şekspir)

Pervasızsın sen orda,
 Hasretim ben burda,
 Hiç olmazsa çıka kal,
 Saçın gibi kara gecede.

Cemâlini bir göreyim,
 Ahvalin ne diye sorayım,
 İltifât etsen, güzel
 Karşında bir an durayım.

Söylediğim sözden korkma,
 Yanık gözümde korkma.
 Ben canın sormuyorum,
 Kısaca, benden korkma.

Bir görüşte sevdirdin.
 Cism ü canım yandırdın
 Ahmedî'nin kalbine
 Aşk sözünü oyduydun.

Özün derdim devâsı,
 Ol gönlüm nevâsı,
 Sevse ve sevilme,
 Yoktur hayat ma'nası.

SONE

Zira geçersen ömür koşmadan ömre
 Senle çürüyecek güzelliğin de görde

(Şekspir)

- Cüdä çırâylisiz, cüdâyäm zebâ,
 Huddi sûtgä çäyib algändäy âksiz.
 5 Sizgä köz tikkänlär bolär mähliyâ,
 Siz goyâ âlämdä yegänä-tâksız.
- Sizgä söz äytmâklik cüdâyäm mähâl,
 Robäro kelmâk häm tağın-dä, düşvâr.
 Siz ağır, sänäysiz özingiz Hilâl,
 10 Göyâ mänzilingiz qol yetmäs kânâr.
- Narhingizni bunçä aşirmäng bäländ,
 Hüsnim bär ekän; deb qalbgä sâlmäng muz.
 Bir garib könglini etmäsängiz bänd,
 Bir küni baht sizdän ögürgäydir yüz.
 15 Hüsn degäningiz-sähärgi şäbnäm,
 Quyâş çıqsä undän kâlmäs zärrä näm...

* * *

- Keçä âkşâm tüşlärimgä
 Kirgän eding gül bolib.
 Uzäy desäm tikänläring
 20 Sänçildi bärmâğımğä.
 Öngimdä-kü, mähâl edi
 Visâlinggä yetişmâk,
 Yârâb, hättâ tüşimdä häm
 Küydirding firâkıngdä...

70- AŞIKANX

(Buhârâçä ahänglärdä)

- 1 Ul äygä qaräng, kök yüzidä häyrändir,

Pek güzelsin, pek de süslü,
 Tıpkı süte çalkalayıp almış gibi aksınız,
 Size göz dikenler büyülenir,
 Siz sanki dünyâda benzersizsiniz.

Size söz söylemek pek de inanılmaz:
 Robero gelmek hem yine de, zor
 Siz ki, sayıyorsunuz özünüz Hilâl,
 Sanki menziliniz el ulaşmaz kenâr.
 Fiyatınız bu kadar aşırmanın yüksek,
 Güzelliğim var imiş, diye kalbe bırakmayın buz.
 Bir garip gönlünü etmeseniz bend,
 Bir gün baht sizden çevirecek yüz.

Güzellik dediginiz- seherdeki şebnem,
 Güneş çıksa ondan zerre kalmaz nem...

* * *

Dün akşam düşlerime
 Girmiş idin gül olup.
 Koparayım deyince dikenlerin
 Saplandı parmağıma
 Sağımdaki, yerler idi.
 Visâline yetişmek,
 Yârab, hatta düşümde de
 Yandırdın firâkında...

ŞİKÂNE

(Buharaca âhengler)

O aya bakın, gök yüzünde hayrandır,

Häyränligidän hayälläri hər yandır.
 Ey, kâşläri yây, yüzläri äy, sänämim,
 Väslingni deyä biyrän tilim säyrändir.

5 Hər aşık üçün gül bolädi bir dänä,
 Bu gülşän ärä sen erürsän dürdänä.
 Dürdänä gülim, bir dänäsän, bir dänä,
 Bir dänä häling köyidä dil väyränä.

Ey, gül bädänim, qoy endi firâqingni,
 10 Men şäd köräyin çäşmän karâqingni.
 Zâr-zâr nigâhim yândirsä yänäqingni,
 Bâz tinglämäyin şübhän sorâqingni.

Aşık âhini bilsäng, sozän bolädi,
 Bilmây dilini tilsäng, tozän bolädi,
 15 Gär lütfu käräm etsäng-ehsän bolädi,
 Väslinggä yetişmäqlük-äsän bolädi.

Kel, endi gülim, quçgin bädı sabâni,
 Bädı sabälär öpgän bağı säfâni.
 Şair diligä quçgin naş'u nâmâni-
 20 Tâ sâzı nävâ etsin işqu vâfâni.

71- MULAKAT

1 -Köz yaşingni tiysäng-çi âsmän,
 Köz yaşingiz tökmäng, yulduzlär.
 Nähât ahır yığlämək âsän ?
 Tinmäyäpsiz keçä, kündüzlär.

Hayranlığından hayalleri her yandır.
 Ey, kaşları yay, yüzleri ay, sevgilim,
 Sana kavuşmak diye biyran dilim seyrândır.

Her âşık için gül olur bir tane,
 Bu gül bahçesi içinde sensin inci fanesi.
 Kıymetli çiçeğim, bir tanesin, bir tane,
 Bir tane benim köyünde gönül virâne.

Ey, gül bedenim, bırak şimdi ayrılığının acısını,
 Ben şâd göreyim çeşmen karağını.
 Zâr zâr bakışım yaksa yanağını,
 Gene dinlemeyin şüpheli sorusunu

Âşık ahını bilsen, sozan olur,
 Bilmeden gönlünü dilsen, tozlar olur.
 Eger lütf ve kerem etsen - ihsân olur,
 Vaslına ulaşmak - kolay olur.

Gel, şimdi, gülüm, kucakla bād-ı sabâyı,
 Bād-ı sabâlar öpen bâğ-ı sefâyı.
 Şair diline koy neşe ve nemâyı-
 Tâ saz-ı nevâ etsin aşk ve vefâyı.

MULAKAT

Göz yaşını alikoysan ya gökyüzü,
 Göz yaşınızı dökmeyin, yıldızlar.
 Garip ki ağlamak kolay?
 Dinmiyorsunuz gece, gündüz.

5 -Mehringizni ärtib uçmaqda,-
 Bizgä karäb polat äkkuşlar.
 Şuning üçün erib tüşmaqda,
 Diydämizdä muz kätgän yaşlar!..

72- BIR DAYDI LAYÇA HAQIDA BALLADA

1 Bir küçükçä bolär edi nimcänginä,
 Köçä-köydä däydib-däydib yürär edi.
 Duç kelsängiz ba'zän hürüb, ba'zän esä,
 Dumçäsini likillätib turär edi.

5 U betäyin layçä edi, şälpängkuläk,
 His-tuygudän begänä bir mitti hayvân.
 Lek, bänägäh bir raħmdil kimsä uni,
 Ergäştirib älib ketdi üyi tāmān.

Cünlärini siläb-siypäb tärädi u,
 10 Nān-suv berdi, ävkat berdi, hulläs kälām.
 Küçükçäning cāni kirib yäyrädi-kü,
 Äytäversäk tä'riflari bolmäs tāmām.

Arkasidän gäh yetäkläb yürär edi,
 Kaygä barsä, uni maqtäb oşäl ädām.

15 " Bu tengi yok, köp aqlli layçä ",-derdi
 Betäkrärdir äkilläşi, hürişü hām.

Ädäşmäsdän dārħäl täpär hävlimizni,
 Hıyānätüni bilmäydi heç, köp väfädär.
 Keçälari qorıqläydi mälimizni,

20 Äcäb hüşyär, yänä täläy hıslätü bär...

- Sevginizi yükleyip uçmakta,-
 Bize bakıp çelik akkuşlar
 Bunun için eriyip düşmekte
 Gözümüzde buz gibi katılaştan yaşlar !...

BİR DERBEDER KÖPEK HAKKINDA BALAT

Bir küçükçe olur idi zayıfcacık
 Cadde sokak sallana sallana yürür idi.
 Karşı gelseniz bazen ürüyüp, bazen ise,
 Küçük kuyruğunu sallayıp durur idi.

O kararsız köpek idi, sarkık kulaklı
 His duygudan yoksun bir küçük hayvan
 Lakin, ansızın bir şefkatli kimse onu,
 İzletip alıp gitti evi taraf

Yünlerini okşaya okşaya taradı o,
 Ekmek su verdi, yemek verdi, sözün kısası
 Küçücüğün canı girip eğlendi ki,
 Söyleyiversek tarifleri olmaz tamam

Arkasından gah itekleyip yürür idi.
 Nereye gitse, onu övüp işte o adam.
 " Bu dengi yok, çok akıllı köpek ",- derdi
 Benzersizdir havlayışı, ürüşü de.

Şaşırmadan derhal bulur avlumuzu,
 Hıyaneti bilmez hiç, çok vefâlı
 Geceleri korur malımızı,
 Garip dost, daha çok fazileti var...

Här kaläy u küçük edi, ya'ni hayvân,
 Köçä-köydä däydib yürgän sâbık irkit.
 Oşäl ädäm bir kün körsä sähär märdän,
 Layçäsilä oynäşärdi bir kâra it.

- 25 İkkinçi kün päydä boldi başka köppäk,
 Terisigä yâpişgändi üstihânı.
 Üçinçi kün hâzir boldi özgä bir sâk,
 Küçükçäning kirib kâldi yänä câni.

Kaylärgädir ergäştirib ketärdilär.

- 30 Layçäginä bolär edi gâhi gümdän.
 Gâh kuvläşib üy äldidän ötärdilär,
 Gâh küçükçä kaytär edi läbläri kân.

Ästä-ästä irilläşni başlädi u.

Egäsigä gâh aşkârä, gâhâ zimdän.

- 35 Bir kün uning etägidän tişlädi-kü,
 Ertäsigä kâpmäk boldi äyägüdän.

Küçügining kılmişidän kâlib häyrân,

Ul rahmdil yâka uşlär: vä äcäbä ?

Sädâkatli degänläri nähät yâlgân ?

- 40 Väfädär deb ätäşgäni bälki hatâ !

Keçä edi: şu küçükçä uni körsä,

Süykänärdi, cänni fidâ kılğüdäydi.

Ulgaydim deb oylär çağı, endi esä

İtlär kâbi tiş körsätib ırilläydi.

- 45 Ul kişining başi kâtdi oyläb-oylâb,

Ne de olsa o küçük idi, yani hayvan
 Cadde sokak sallanıp yürüyen eski kirli.
 O adam bir gün görse seher merdan,
 Köpeğiyle oynasardı bir kara it.

İkinci gün peydâ oldu başka köpek,
 Derisine yapışmıştı üst tarafı
 Üçüncü gün hazır oldu başka bir sak.
 Küçücüğün girip kaldı yine canı.

Nerelere aratıp giderlerdi
 Köpekcik olur idi bazen kayıp.
 Bazen kovalasıp ev önünden geçerlerdi
 Bazen küçücük döner idi dudakları kan

Yavaş yavaş büyümeye başladı o
 Sahibine bazen açık bazen gizlice
 Bir gün onun eteğinden dişledi ki,
 Ertesi gün ısırды ayağından

Küçüğünün yaptığından olup şaşkın
 O merhametli yaka tutar: vah acaba
 Sadakatli dedikleri acaba yalan ?
 Vefalı diye adlandırmak belki hata !

Gece idi: bu küçücük onu görse,
 Tırmanırdı, canı feda kılğudaydı.
 Büyüdüm deyip düşünür galiba, şimdi ise
 İtler gibi diş gösterip hırıldardı.

O kişinin başı şişip düşününe düşününe

Bekâr ekân barçâ çekkân zâhmâtlâri.
 Zâye ekân bir dâydini silâb-siypâb
 Bâkkanlâri, mâşakkatü mehnâtlâri.

Ak târâmâ, âk yuvmâgin, dâydilârgâ
 50 Kõsilgânlar dâydilikçâ kâlâr ekân.
 Dâydi itlâr kollâb tursâ, yollâb tursâ,
 Bir kûn âlbât âyâgingdân âlar ekân.

Sabâk bolsin deyâ ahır kuvâ sâldi,
 Kûçûkçâni oşâl âdâm hâvlisidân.
 55 Kâytâr deyâ oylâgândi, ämmâ ne hâl,
 U ergâşdi dâydi itlâr ârkasidân.

Kûçûkçâning câni endi ârâsâtdâ:
 Ävvâlgidek mehr kõrgân kõrâsi yok.
 Lek, hâr zâmân âlâm, ökinç, âdâvâtlâ
 60 Bir ırillâb koyâr... bâşka çârâsi yok...

73- HAYAL KONGIRAQLARI

(türküm)

1 Ahângi bälândmi, pâstmi, bilmâdim,
 Tinglâb bâhâ bering, dost-örtâklârim.
 Hâr qalây behüdâ, behis çalmâdim,-
 Şe'rlârim-hâyâlim kongirâklârin...

1

5 Hây, birâdâr,
 Koying, tâş âtmäng.
 Hürkitmäng pälâpân kuşlârni.

Boşa imiş bütün çektiği zahmetleri
Zayi imiş bir derbederi oksaya oksaya
Baktıkları meşakket ve mihnetleri

Ak tarama, ak yıkama, derbederlere
Koşulanlar derbederce kalır imiş.
Derbeder itler kolluyorsa, yolluyorsa
Bir gün elbet ayakından alır imiş

Ders olsun diye ahir kovaladı
Küçücüğü o adam avlusundan
Döner diye düşünmüştü, ama ne hal
O gitti derbeder itler arkasından.

Küçücüğün canı şimdi arasatta.
Eskisi gibi sevgi gördüğü göreceği yok
Lakin, her zaman elem, pişmanlık, kinle
Bir hırslayıp koyar... başka çaresi yok...

HAYAL ZİLLERİ

(türküm)

Ahengi yüksek mi, alçak mı, bilmedim,
Dinleyip değer biçin, dost ortaklarım
Ne de olsa boşuna, hissiz çalmadım,-
Şiirlerim- hayalim zillerin...

1

Hey, kardeşim,
Bırakın, taş atmayın
Ürkütmeyin pelepan kuşları.

Ulär mevängizni täläb ketişmäydi,

Ya birävgä hufyanä sätişmäydi.

10 Yäki büs-bütün yeb,

Şip-şiydäm etişmäydi

Bağingizni!

Ulär şunçäki küyläşni

Örgänişyäpti

15 Öz tilläridä söyläşni

Örgänişyäpti.

Qoşıqqa, qoşıqçığa taş ätmäydilər...

2

Yäzdä

Häväning ävzäyi buzildi.

20 Yüzlärimgä urildi sävuq bir tämçi.

Faqat bir qatraginä tämçi!

Ikki...on...yüz tämçi emäs,

Atigi bir dänäginä däydi tämçi !..

Cüncikib ketdim,

25 Qaltirädim-

Göyä çakmak urgän därahtdäy...

Mengä mänä şu birginä,

Bemävrid yakkän hatä tämçi-

Tüyülädi

30 Cähil häkämning

Çıqargän şäfkatsiz hükmidäy.

3

Umr deymiz,

Qadr-qımmät deymiz.

Onlar meyvenizi talep etmezler
 Veya birisine gizli satmazlar...
 Veya büsbütün yiyip,
 Cırılçıplak etmezler
 Bahçenizi !
 Onlar eğlenmek için şarkı söylemeyi
 Öğreniyorlar,
 Kendi dillerinde söyleşi
 Öğreniyorlar,
 Türküye, türkücüye taş atmazlar...

2

Yazın
 Havanın keyfi bozuldu.
 Yüzlerime vuruldu soğuk bir damla
 Yalnız bir katrecik damla !
 İki... on.... yüz damla değil,
 Topu topu bir tanecik değdi damla
 Uşüyüp gittim,
 Titredim-
 Sanki şimşek vurmuş ağaç gibi...
 Bana işte şu biricik.
 Vakitsiz yağan yanlış damla-
 Ezilip parçalandı
 Câhil hakemin
 Çıkardığı şefkatsiz hükmü gibi.

3

Ömür deriz,
 Kadir kıymet deriz.

Sağlığınıza asrıylik, deymiz!

35 Hülläs,

Bu gäplärni (birävlär toqıgän)

" Uçär tärelkälär " dän tüşgän

Vä yâki " qâr âdâm " lâr emäs,

Özimiz täkrâr-täkrâr äytämiz.

40 Kızıq,

Köp bär äytämizu,

Keyin nimägädir,

Beihtiyâr

Sözimizdän qaytämiz...

45 İşqilib, ürimiz,

Qadr-qımmätimiz.

Inqıllâb turgän sağlığınız

Egäv-mäclislärgä bağlänib

Qalmäsä bolgäni!..

4

50 U sizning betingizgä çäpmäydi,

Yügmäydi ârğangizdän tâş alib.

Ming säät gäpiring,

Urişing,

Külib turäverädi bez bolib.

55 Uni sirâyäm

Yâmân âdâm deb oylämäysiz.

Keyinrâq...

Sizni birävlär

Säväläşgä tüşädi,

Sağlığınıza koruma, deriz !

Kısacası

Bu lafları (birileri dokuyan)

" Üçer tabaklar " dan düşen

Veyaki " kar insan "lar değil,

Biz tekrar tekrar söyleriz.

İlginc,

Çok var söylediğimiz ve

Sonra niye,

İhtiyarsız

Sözümüzden döneriz...

Çalışıp, ömrümüz,

Kadir kıymetimiz.

Sızlayıp duran sağlığımız,

Ege- meclislere bağlanıp

Kalmasa olmak için !...

4

O sizin yüzünüze koşmazdı,

Koşmazdı arkanızdan taş alıp

Bin saat konuşun,

Vuruşun,

Gülüp duruverir arsızlaşıp

Onu sireyem.

Kötü insan diye düşünmezsiniz.

Sonra ...

Sizi birileri

Kamçılamaya başlar,

- 60 Kārä dāğ süykämäkçi bolädilär
 Yüzingizgä.
 Üstingizdän top hām ätädilär!
 Bir vaqt qaräbsizki,
 Kökräkni çängälläb küläysiz.
- 65 U änä şundä hām
 Külib turäverädi bez bolib.
 Uni siräyäm
 Yamän ädäm deb oylämäysiz.
 U faqat:
- 70 Çamçi dästäsiggä ohşäydi, häläs...

5

- Bas qiling birädär,
 Yetärli aqır,
 Uning kimligini men hām bilämän.
 Uni köp tezlämäng,
- 75 Märdäy hezlämäng,
 Mening ümrim keräk özingä.
 U... miltıqning
 Okı emäs aqır,
 Hädeb cäyläb ätäversängiz.
- 80 Azurdä köksimgä...
 Şundäq hām bu yüräkkä
 Çaräzggöy " dostlärim " ning
 Mälämät okläri
 Pänä-pänädän tegib turibdi...

Kara dağ ovucu olurlar
 Yüzünüze
 Üstünüzden top da attılar !
 Bir vakit bakarsınız ki,
 Göğsünü tutup düşüyorsunuz
 O işte şurda da
 Gülüp duruverecek arsızlaşıp
 Onu sireyem
 Kötü adam diye düşünmezsiniz
 O ama:
 Kamçı sapına benzerdi, sadece (vesselam)

5

Bırakın, kardeşim,
 Yeterli ya,
 Onun kimliğini ben de bilirim
 Onu çok hızlandırmayın
 Yılan gibi fırlamayın,
 Benim ömrüm gerek kendime
 O ... tüfeğin
 Oku değil ki,
 Hedef yerleştirip atıverseniz
 Incinmiş göğsüme ...
 Şöyle de bu yüreğe
 Kötü niyetli " dostlarım "ın
 Ayıplama okları
 Saklı yerlerden değil durmuştu...

6

- 85 Cānginām!
 Sen ba'zān çakmāk qandgä
 Ohşäb ketäsän-
 Erişing cüdä kıyın!
 Seni " şirin " çây kıliş üçün
- 90 Ba'zān ötmäs piçäk bolib
 Ezgıläşim keräk!
 Incimä yänä,
 Oşä çâyını özim içämän...

7

- Hây, bälä!
- 95 Keçä seni şād körgän edim,
 Bākışläring sāmimiy edi...
 Būgün peştähtä äldidä
 Çöntägi cüdä köp
 Hälät kiyib turibsän.
- 100 Neçündir közläring
 Özingnikigä ohşämäydi-
 Nigāhläring begänä!
 Tağın änävi baqqälning
 Täräzi şäynini
- 105 Ogrinçä bäsädigän
 Çöp koligä äylänib kälmä...
 U cüdäyäm " dānişmänd " yigit,
 Bāz üstigä häcätmänd yigit.

6

Cancıgım !
 Sen bazen çakmak kande
 Benzeyip gidersin-
 Ulaşman pek zor !
 Seni " tatlı " çay yapmak için
 Bazen kesmez bıçak olup
 Ezileşim gerek !
 Incime yine !
 İşte o çayı kendim içerim...

7

Hey, yavrum !
 Dün seni mutlu görmüş idim,
 Bakışların samimi idi...
 Bugün tezgâh önünde
 Cebi pek çok
 Entari giymişsin
 Niçin gözlerin
 Kendininkine benzemez-
 Bakışların yabancı !
 Yine işte o bakkalın
 Terazi kolunu
 Çevirince bastığı zaman .
 Sol eline dönüp kalma...
 O pek " bilgili " genç.
 Yine üstüne muhtac genç,

- Dävrälärning tori,
 110 Ziyäfätning zori-
 Älbättä uniki!
 Täamlärning kuyuğı häm
 Süyuğı häm
 Ungädür peşkäs
- 115 Ungä söz nävbäti tegsä,
 (Nävbät bermäy köring-çi!..)
 Säyräydi bämisäli totidäy.
 Şundâķ ralgä kirädiki,
 Tağın kim bolib deng:
- 120 Klässiklär bolib!
 Ƙaläştirib täşläydi-
 Oğıgänmi, eşitgänmi,
 İşķilib, yäd älgän
 Tsitätälärni!
- 125 Cimginä tingläysiz.
 Mämnun häm boläsiz.
 Ahır büyüklär bağıdän
 Házirginä " bährä " älgänsiz.
 U yänä cävürşdä etädi döväm,
- 130 Pärçälär, misällär... hulläsi käläm-
 U cüdäyäm " dänışmänd " yigit,
 Báz üstigä häcätmänd yigit.
 Uning faķat
 Äytädigän öz sözi yok.
- 135 Hoş, nimä bopti ?

Devrelerin baş köşesi,
 Ziyâfetin güzeli-
 Elbette onunki !
 Yemeklerin koyusu da,
 Sulusu da
 Onadır peşkeş
 Ona söz sırası gelse,
 (Sıra vermez görün-ki!...)
 Ötecek papağan gibi
 Ötecek kendini unutmuş gibi
 Böyle role girecek ki
 Yine kim olup denk:
 Klasikler olup !
 Üst üste yığıp atardı-
 Okumuş mu, işitmiş mi-
 Çalışıp ezberlemiş
 Alıntılarını
 Sessizce dinleyeceksiniz.
 Memnun da olacaksınız
 Ki büyükler bahçesinden
 Şimdilik hoşlandınız
 O yine gevezeliğe edecek devam,
 Parçalar, misaller ... sözün kısası-
 O çok " bilgili " yiğit,
 Yine üstüne lüzumlu yiğit,
 Onun yalnız
 Söylediği kendi sözü yok
 Hoş, ne oldu ?

Asl nüshâ bolmäsä-bolmäs!

Kâpiyâ bolib yürgänlär

Kämmi häyâtdä ?!

9

Sengä äytädigän

140 Kısqa sözim bär:

Ägär uni etmäsäm aşkâr

Izlärimgä kâpkân qoyib yürgän qolläring

Haidän täyädi şekilli.

Yürägingni räşkü äläm tığı

145 Tilib qoyädi şekilli.

Sen yaḥşisi: ay nurigä

Ḥayâlingni çäy,

Kökrägingni açib yürgin

Siläsin şäbbädä.

150 Hâr zämân mäysälär, güllärgä ingän

Şäbnämni közläringnä sürib koy,

Bolmäysän ğambädä...

Çünki ulär räşkü tä'mäni bilişmäydi,-

Birävlär ikbâlidän küyib,

155 Öz qalblärini özläri tilişmäydi...

Unutmä, Ḥayâlingdä ornässin bâkiy,

Şundäy söz demişlär Ahmäd Yügnäkiy:

" Târ ersä, keng ersä bitildi rozing,

Asıl nüsha olmasa olmaz !
 Kafiye olup koşanlar
 Az mı hayatta ?!

9

Sana söyleyecek
 Kısa sözüm var:
 Eğer onu etmesem âşikâr
 İzlerime kapan koyan ellerin
 Ben gibi şekilli.
 Yüregini kıskançlık ve elem tîgi
 Dilip koyacak şekilli
 Sen iyisi: ay nuruna
 Hayalini çalkala,
 Göğsünü açıp yürü
 Okşayasın sebbade.
 Her zaman küçücük otlar, güllere inan
 Şebnemi gözlerine sürüp bırak,
 Olma gambade.
 Çünkü onlar kıskançlık ve te'meyi bilmez,-
 Birileri ikbâlinden yanıp,
 Kendi kalplerini kendileri dinlemez...
 Unutma, hayalinde yerleşsin bâkî,
 Şöyle söz söylemiş Ahmet Yükneki:
 " Dar ise, geniş ise yazıldı rızkın,

Ҳарислик қилувму мuni edgüräk ¹ .

10

- 160 Tilimizdä täyyär,
 Käfiyäbäp sözlär cüdä köp.
 Ulär-dehkän üygän
 Pahtä täyläridäy top-top.
 Ulär Yädgär nänvây tandırıdän üzilgän
- 165 Buhâraçä gicdä nändäy hop-hop...
 Buning üçün
 Lugat varaqlâmâk şart emäs.
 Buning üçün
 Miyäni yäraqlätmâk şart emäs.
- 170 Äytäylik:
 Alämgä bäläm, hävägä dävâ,
 Qoşıqqa aşıq...
 Sözlärin özarâ käfiyâ bolısin
 Hättâ-
- 175 Birinçi sinfnıng täläbäsi häm
 Äytär beḡatâ!
 Bu sözlär säzändä ölmäs Räsulning
 Näläkâr, vâläkâr säzidäy cänbahşdir.
 Häzrätî Şeräli Cöräning

¹ Peşänängdä tär yäki keng bolsä häm rizqıng yäzilgän. Ҳарислик (зикнәлик) қилиб, бuni yaḡsiläb bolädimi ?...

Hasislik eder mi bunu daha iyi ¹ ".

10

Dilimizde hazır,
 Kâfiyeli sözler pek çok
 Onlar- çiftçinin yığıdığı
 Pamuk taylorı gibi top top
 Onlar Yadgar nanvay tandırından kopan
 Buharacak körükte ekmek gibi hop hop...
 Bunun için
 Lügat varaklamak şart değil.
 Bunun için
 Beyini zorlamak şart değil
 Söyleyecek:
 İleme yavrum, havaya devâ,
 Şiire âşık...
 Sözlerin kendi arasında kafiye oluşu
 Hatta-
 Birinci sınıfın talebesi de
 Söyler hatasız !
 Bu sözler sazende Ölmez Resul'un
 İnleyen, âh çeken sazı gibi cânbahşdır !..
 Hazreti Şireli Cöre'nin

¹ Alnına dar veya geniş olsa da rızkın yazılmış.
 Hasislik edip, bunu daha iyi edebilecek misin?...

180 İşvâkâr, huş avâzidây câhânbağdır!..

İllâ, tilimizdâ,

Köngil mülkimizdâ

Bir-birini toldirâdigân,

Hayâlimizni yâşnâtib, küldirâdigân

185 Bundây sözlâr cüdâ köp.

Ulâr top-top!

Ämmâ soldirâdigân hâmbâr.

Bu sözni hâr küni tingläymiz tâkrâr:

Bu söz- " uruş "

190 Uning tok kâfiyâsi- " turmuş "!

Birâk, mengâ kâlsâ.

Bu sözlârni bir-birigâ

Kâfiyâ kılmâsdim sirâ.

Çünki uruş bolgân câyda

195 Turmuş-yetim kâlgân

âfgân bälâsidây,

Fâlistinlik beuâvâning äççik nälâsidây,

Közlâridân äkkan bekânâr jâlâsidây-

tirkırâb-sirkırâb kâlgâydir.

200 Älhâzar! Älhâzar!

74- VÄZMINLIK

1 Oquvcilik yıllârimiz edi...

Bir küni hisâb dârsidâ,

Yâşginâ müâllim

Bilibmi-bilmâymi, hatâ kılgändâ

5 Bir âz duduqlâniib oygâ tâlgändâ

Illâ, dilimizde,
 Gönül mülkümüzde
 Bir birini dolduracak olan,
 Hayalimizi yeşertip, güldürecek
 Böyle sözler pek çok.
 Onlar top top !
 Ama solduracak olan da var.
 Bu sözü dinleriz tekrâr:
 Bu söz- " savaş "
 Onun tok kafiyesi- " hayat " !
 Bırak, bana kalsa,
 Bu sözleri birbirine
 Kafiye yapmazdım asla
 Çünkü savaş olan yerde
 Yaşam yetim kalan
 Afgan çocuğu gibi,
 Filistinli binvânlı acı inleyisi gibi,
 Gözlerinden akan ... jâlesi gibi
 Dağılıp zenklayıp kalacaktır
 Allah korusun! Allah korusun!

AGIR BAŞLILIK

Öğrencilik yıllarımız idi...
 Bir gün matematik dersinde,
 Gençcecik öğretmen
 Bilerek mi bilmeyerek mi, hata yaptığında-
 Bir az kekeleyip düşünceye daldığında

- Çuğurləşib ketdik biz-bələkəylər.
 Uni səvəllərgə tutdik biz-bələkəylər.
 Əvvəliyə cəhli qozidi uning!
 Cingələk saçları tozidi uning!
- 10 Keyin közlərini qadab sinfgä:
 " Vəzmin bolləring!
 Men ätäyləb şundəy yazgəndim... " deb əklədi özin
 Songrä " Vəzminlik-
 Adəbning başi "-deyə tügətdi sözin.
- 15 Biz adəbli boləmiz, deb vəzmin tərtib kəldik.
 Studentlik yıllərimiz edi... "
 Bir küni tarix dərside
 Keksəyğən, tepəkəl bir professor:
 " Həkimiz ötmışdə səvədsiz ötgən... "
- 20 Deyə äytgənidə uyəlməy-netməy,
 Biz tört-beş, çəpəni yigitlər dəmimiz yutməy:
 " Yəlgən! " dedik.
 Az fürsət ötməy:
 " Vəzmin bolləring!-deb tircəydi tepəkəl,-
- 25 Senləрни sinəgəli,
 Ätäyin äytdim bu gəpni ", deb " əklədi "özin.
 Songrä " dənışməndlik siri-
 Vəzminlikdə! " deyə tügətdi sözin.
- 30 Biz dənışmənd boləmiz, deb vəzmin tərtib kəldik...
 Bizni kuçəğıgə çərləgəç həyət...
 Bir küni deng
 Cirsilləb turgən başlıgımız,

Cıvıldaşıp gittik biz - küçük çocuklar
 Onu suallere tuttuk biz küçük çocuklar.
 Evvelâ cehli nüksetti onun,
 Kıvırcık saçları dağıldı onun !
 Sonra gözlerini dikip sınıfa:
 " Vakur olun !
 Ben bilerek böyle yazmıştım... " deyip akladı kendini
 Sonra " ağırbaşlılık -
 Adabın başı "- diye bitirdi sözünü.
 Biz adablı olacağız, deyip vakurlaşlık
 Öğrencilik yollarımız idi...
 Bir gün tarih dersinde .
 Yaşlıca, başı kel bir profesör:
 " Halkımız geçmişte câhil idi... "
 Diye söylediğinde çekinmeden-netmeden,
 Biz dört beş. çepeni yigittler nefesimizi yutmayıp:
 " Yalan ! " dedik.
 Az fırsat geçmeden:
 " Vakur olun !- deyip sıradaki başı kel,-
 Sizleri sınamak için,
 Bilerek söyledim bu sözü ", deyip " akladı " kendini
 Sonra " bilgili olmanın sırrı-
 Ağırbaşlılıkta! " diye bitirdi sözünü.
 Biz bilgili olacağız, diye vakurlaşlık.
 Bizi kucagına çağırduğunda hayat
 Bir gün deng
 Çıtırdayıp duran yöneticimiz.

- Tägigä suv yügürgän başlıgımız,
- 35 Qani başigä urgän başlıgımız
 Çärläb kälde meni " häs hänäsi "gä.
 - Hoş ?-dedi u äyänçli haldä
 (Öz tilidämäs, özgä bir tildä)
 -Sen, bälä, ne säbäb bunçä urnäysän,
- 40 Yäzäsän, çizäsän, bağring tirnäysän!
 Kayängä bākmäyin sening imzāying,
 Avāzāng, avāzing...
 Nīmä, dāhā bolmāqçimisän ?
 Yä örnimni egällämāqçimisän ?
- 45 " Tühmät! " dedim
 Undän täp tärtmäy.
 " uyät! " dedim sirä tärtinmäy.
 Bilsāngiz:
 Men ümrim kitābin yāzāyāpmän,
- 50 Bahtim āftābini çizāyāpmän!..
 Qorqmāng, gam çökmäsın közingizgä,
 Kürsingiz buyursın özingizgä!!..
 - Şunaqamı ?
 - Şunaqa!..
- 55 Az fürsät ötmäy:
 - Vāzmin boling!-dedi başlik bezrāyib.-
 Sizni sināgāli,
 Xtāyin äytgāndim bu gāpni deb " aklādi " özin.
 Keyin: " ösmāklikning yoli-
- 60 Vāzminlikdä! "deyā tügätde sözin.
 Men " ösäyin " deb ästā-ästā vāzmin tärtib kälдим...

Altına su veren yöneticimiz,
 Kana başına vurmuş yöneticimiz
 Çağırды beni " özel evi "ne
 - Hoş ?- dedi o acıklı halde
 (Kendi dilinde değil başka bir dilde)
 - Sen, çocuk, niye bu kadar urnersin,
 Yazıyorsun, çiziyorsun, bağrın yoluyorsun !
 Nereye baksak senin imzan,
 Şöhretin, sesin...
 Ne, deli olmak niyetinde misin ?
 Ya yerimi gaspetmek niyetinde misin ?
 " ... " dedi
 Ondan korkmadan
 " ayıp! " dedim aslâ çekinmeden.
 Dilseniz:
 Ben ömrümün kitabını yazıyorum,
 Bahadır güneşini çiziyorum !...
 " ... " dedi
 Kürsünüz buyursun kendinize !...
 - Öyle mi ?
 - Öyle !..
 Az fırsat geçmeden:
 - Vakur olun !- dedi başkan...
 Sizi sınamak için
 Filanek söylemişim bu sözü deyip " ahlaki " konuldu
 Sonra: " yükselmenin yolu-
 Ağırbaşlılıkta! " diye bitirdi sözün
 Ben " gükseleyim " deyip yavaş yavaş vakurlaşım...

- Bäläm,
 Yürägimning qanıdän kökərgän,
 Vicdānimdäy, imānimdäy pāk-pākizä,
 65 Bahāriy, buhāriy läläm!
 Uşbudir sengä qalb häväläm:
 Bizni-kü, örgätdilär väzminlikkä,
 Väzmin tärtib kăldik bāmīsāli zāmindäy:
 Oylārimiz hām väzmin,
 70 Küylārimiz hām väzmin,
 Kadāmimiz, hər dāmimiz väzmin!
 Väzmin-väzmin yaşäyāpmiz dāngli zāmāndä!
 Lekin sen:
 Yalgān hatāgä duç kelgāningdä-
 75 Adābli bolāmān deb väzmin tärtmä!
 Tariḡinggä tāş atmākçi bolgānlāridä-
 Dānişmānd bolāmān dāb väzmin tärtmä!
 Nāḡāklikkä duç kelgāningdä-
 Ösāmān, deb väzmin tärtmä, bizdäy!..
 80 Māyli, seni yengil desinlär...
 Väzminlik fakat tāglārgāginä yārāşādi!

75- SAHILDAXI RANGLAR

(türküm)

1

- 1 Tolqın, nāinsāfsän,
 Gāh işing körib,
 Eslāymān yulğıçlār-toğanāklārni.
 Ayt, neçün gāvহারin içdän suğurib,

Çocuğum,
 Yüregimin kanından yeşeren,
 Vicdânım gibi, imânım gibi pâk- temiz,
 Bahara âit, Buhârâ'ya âit lalem !
 İşte budur sana kalp havalem:
 Bize ki öğretiler ağırbaşlılığı,
 Vakurlaştık bemisâli zemin gibi:
 Düşüncelerimiz de ağır,
 Ezgilerimiz de ağır,
 Adımımız, her nefesimiz ağır!
 Ağır ağır yaşıyoruz görüldüğü zamanda !
 Lakin sen:
 Yalan yanlış karşı geldiğinde-
  Abli olacağım diye ağır olma !
 Tarihine taş atmak niyetinde olanları da-
  lim olacağım diye ağır olma !
 Haksızlığa maruz kaldığında
 Vahşetle değil ağır olma. Bizim gibi !
 Razıyım, seni hafif desinler...
 Ağırbaşlılık yalnız dağlara yakıştır !

SAHİLDEKİ RENKLER

(Türküm)

1

Dalga, insafsızsın,
 Gah işin görüp,
 Anarım yolucular - engellemeleri.
 Söyle, niçin cevherin içten söküp,

5 Itqıtıb taşläysän çiganâklärni ?..

2

Sähärdä dengizni qılsäng tāmāşä,

Közingdä tāşädi cimcimä ränglär.

Kemälär süzgändä tolqınlär aşä.

Bärliğıng çulğaydi sähir ahänglär.

10 A, yüräk, dälğälän, tärät yälqıning,

Ahır yiräqdirsäñ räşkü tä'mädän.

Mağv etmäq bolsä häyät tolqını.

Bepisänd süzişni örgän kemädän!

3

Adämlär yätişär " Altın qumlik " dä,

15 Aftab kızdirädi bädänlärini.

Bir yigit, bittä kız hü, yälänglikdä

Yäläşär bir-birin dähänlärini...

Acäb sähil, acäb sävdä!

Eşsiz häyä, tilsiz häyä

20 Gär şulärgä qalsä dünyä-

Işku väfä bolğäy adä!..

4

Ingränädi dengiz betäqat,

Sähilini suv yemirgändä.

Seskänäsän, dengiz dähşäti

25 Qalbgä dәрddäy sızib kirgändä!..

5

Miyıgıdä külar hämrähim,

Yäkäm uşläb, gär äytsäm: " tävbä ".

" Körmäy desäng, közläringni yum,

Atıp dışlıyorsun midyeleri

II

Seherde denizi seyretsen,
Gözünde taşacak dalgalar renkler.
Gemiler yüzdüğünde dalgalar aşarak
Varlığın bürüyecek büyüleyici ahenkler.
A. yürek. dalgalan, yay alevin,
Ki uzaktırsın kıskançlık ve te'meden.
Mahv etmek ise hayat dalgası
Bipisend yüzüşü öğren gemiden ?

III

İnsanlar "kurtlar" "altın kumalak" vs.
Güneş kızdıracak bedenlerini
Bir erkek, bir tane kız hu, boşlukta
Yalaşır bir birinin ağızlarını...
Garip sahil, garip ticaret!
Akılsız hayâ, dilsiz hayâ
Hâçer bunların latın lügatı
Aşk ve vefâ sona erecek!..

4

İnler deniz güçsüz,
Sahilini su yıprattığında.
İrkilirsin, deniz dehşeti
Kalbe dert gibi sızıp girdiğinde !..

5

Kıs kıs güler yoldaşım
Yakam avuçlayıp, eğer söylersem: " tövbe "
" Görmeyeyim dersen, gözlerini yum,

Ahır, deydi, -bu yer- Yevrâpâ!

30 He, örgildim...

Deymân qozğalib,

Küzätädi meni zinälär.

Vä ärtimdän kälädi külib,

Lärsillägän beär siynälär...

6

35 Värnä mäşhur sening bilän,

" Altin sâhil ", " Altin sâhil ",

Sölimliging, sehring bilän,

Yäşnär köngil, yäşnär köngil.

Ne rängläрни kördim sendä,

40 Täşnä bolib, äşnä bolib,

Gähä yüzim bürdim sendän,

Giryân bolib, häyrân bolib.

Netäy, şärmü häyâ mening,

Cänim yâqsä, qänim yâqsä,

45 Adâb degän men-Şarqlining

Imânimü şänim yâqsä.

Räncimägil mehmâningdän,

" Altin sâhil, Altin sâhil ".

Gözälliging vä sevgingdän

50 Yäşnäydi dil, yäşnäydi dil.

Ahır kökdä kämäläk häm,

Turfä rängläר sâhir erür.

Ki, dedi,- bu yer - Avrupa!

Evet, bilmedim...

Diyorum ayaklanıp,

Uğurlardı beni merdivenler

Ve ardımdan kalacak gülüp,

İarsilleyen arsız sifueler...

6

Verne meşhur senin ile,

" Altın sâhil, altın sâhil "

Güzelliğin sihrin ile,

Açılır gönül, açılır gönül.

Ne renkleri gördüm sende,

Tesne olup, âşnâ olup,

Bazen gözüm çevirdim senden,

Giryân olup, şaşkın olup.

Ne yapayım utanç ve hayâ benim.

Önem yoksa, kınım yoksa.

Âdâb diyen ben- Şarklımın

İmanım ve şânım yaksa

İncinme misafirinden,

" Altın sâhil, altın sâhil "

Güzelliğin ve sevginden

Açılır gönül, açılır gönül.

Ki gökte gök kuşağı da,

Garip bir renktea lûpûleyiledir.

Sen yerdägi-kämäläksän,
 " Altın sähil ", ey bahri nur!
 55 Värnä-Buhâra.

* * *

Dünyädä nimä köp,
 Mazaristân köp,
 Zâtän, här märhümning qabri bär beşäk.
 Lekin behudägä sävrilgän Vaqtning
 60 Mazarî qaydädür, cävâb ber, yüräk,
 Men bärîb yälvärîb, tökäy yaşimni...

* * *

Yol boyidä därahtlär...
 Keng yazilgän kanâti.
 Ulärning häm biz käbi,
 65 Yolgä bağlik häyâti.
 Saf çekkän äskärlärdäy,
 Yoldän ötsäk küzätär,
 Biz tälpingän mänzilgä,
 Göyâ sälâm uzätär.
 70 Yol boyidä därahtlär...
 Gär bilsängiz tört fäsl.
 Ay bärîb, amân kayt deb
 Ak yol tilär müttäsîl...

76- ZUFAR MANALAGI

1 Biz egizäklär edik. Äkäm Zäfar
 peşänäsîdän ok yeb, cân üzä

Sen yerdeki - gök kuşağısın,
 " Altın sâhil ", ey nur denizi!
 Verne - Buhârâ.

* * *

Dünyâda ne çok,
 Mezarlık çok,
 Zâten, her merhumun kabri var şüphesiz.
 Lakin boşuna savrulan vaktin
 Mezarı nerededir, cevap ver, yürek,
 Bağışla diye yalvarıp, dökerim yaşımı...

* * *

Yol boyunda ağaçlar...
 Geniş yayılan kanadı:
 Onların da biz gibi,
 Yola bağlı hayatı.
 Saf çeken askerler gibi,
 Yoldan geçsek gözetler,
 Biz yöneline menzile,
 Sanki selâm verir
 Yol boyunda ağaçlar...
 Eger bilseniz dört fasıl.
 Ay varıp, sağ dön diye
 Ak yol diler sürekli...

ZUFER MONOLOGU

Biz ikizler idik. Ağabeyim Zafer
 alından ok yiyip, can vererek

yatgänidä çängälidä şahi romälçä
 bär edi. Men uning öligini alib
 5 qaytgänimdän beri yaşägim kelmäydi:
 ölgim keläverädi. Añır bizning
 yürägimiz bittä-kü..

(Bänälmilälçi cängçi Zufär
 Täşevning älämli sözläridän.)

- 10 Äkacänim, cänim äkäm, közingni aç,
 Yürägingä toldirmäy gam, közingni aç.
 Bu häyätning özi sitäm, közingni aç,
 Ägär ölsäng, ne keçädi hälim mening ?
- On toqquzğa kirmäy güldäy solgäymusän,
 15 Şämäl yulgän bärgdäy hazän bolgäymusän,
 Bu mänzildä ya säng kalgäymusän,
 Ägär ölsäng, ne keçädi hälim mening ?
- Külib-külib çıkkän edik üyimizdän,
 Anäcänim örgilgändi boyimizdän,
 20 Atäm esä söz açgändä toyimizdän
 Ägär ölsäng, ne keçädi hälim mening ?
- Taqdirimiz nahät ermäk boldi bu kün,
 Kingä şali, kingä kürmäk boldi bu kün,
 Üzilgän kul, ayak termäk boldi bu kün,
 25 Ägär ölsäng ne keçädi hälim mening ?
- Äläm ekän yigit yaşda azär körsäng,
 Dostu yaring diydäsida ah-zär körsäng.

yattığında elinde mendil var idi.
 Ben onun ölüsünü alıp döndüğüm-
 den beri yaşamak istemiyorum :
 ölmek istiyorum. Ki bizim yüreği-
 miz bir tane-ya! (Uluslararası
 savaşçı Zufer Taşev'in elemli söz-
 lerinden).

Ağabeyciğim, canım ağabeyim, gözünü aç,
 Yüreğime doldurma gam, gözünü aç,
 Bu hayatın özü sitem, gözünü aç,
 Eğer ölürsen, ne olacak hâlim benim ?

On dokuza girmeden gül gibi solacak mısın,
 Rüzgâr yolan yaprak gibi hazan olacak mısın,
 Bu menzilde ya taş olup kalacak mısın,
 Eğer ölürsen, ne olacak hâlim benim ?

Güle güle çıkmış idik evimizden,
 Anacığım övünürdü boyumuzdan,
 Babam ise söz açtığında toyumuzdan,
 Eğer ölürsen ne olacak hâlim benim ?

Kaderimiz yazık eğlence oldu bu gün,
 Kime pirinç, kime kürmek oldu bu gün,
 Koparılan el, ayak dermek oldu bugün,
 Eğer ölürsen ne olacak hâlim benim ?

Elem imiş genç yaşta azar görse,
 Dost ve yârin gözünde ah- zâr görse

Här qadämdä gülzâr emäs, mâzâr körsäng,
 Ägâr ölsäng ne keçädi hâlim mening ?

- 30 Bu häyâtdä qangä täşnä zülüklâr köp,
 Bundäylärdän ruhi mähzün tiriklâr köp,
 Sendäy, mendäy bähiti karâ, küyüklâr köp,
 Ägâr ölsäng ne keçädi hâlim mening ?

- Kökrägingdä äsrägäning ul româlçä,
 35 Yetim bolib yıǵläyätir kân bolgünçä,
 Nähât sevging solgäy misli pâk gülgünçä,
 Ägâr ölsäng ne keçädi hâlim mening ?

- Gärçi Cämiy, Nävâiygä beşik bu yurt,
 Vâ däriǵkim, bugün ilmâ-teşik bu yurt,
 40 Dost-düşmänni bilmäy kâlgän kemptik bu yurt,
 Ägâr ölsäng ne keçädi hâlim mening ?

- Biz bâşqınçı emäsdik-kü, kolläri kân,
 Neçün keldik, kim deb keldik aǵır bu yân ?
 Biz hakmizmi, yâki ulâr ? Hâkâm-zämân!
 45 Ägâr ölsäng ne keçädi hâlim mening ?

Yürägimiz bittä edi, endi netgüm,
 Cäsädingni elimizgä kandäy eltgüm ?
 Ägâr ölsäng, bu älämdän uygâk ötgüm,
 Közingni aç, äkâcânim, äkâcânim!..

* * *

- 50 Mütällikkä örgängän adämni
 Bir mädädkâr bolärmî deb,

Her adımda gülzâr değil, mezar görseñ
Eğer ölürsen ne olacak halim benim?

Bu hayatta kana susamış sülükler çok,
Böylelerinden ruhu mahzun canlılar çok,
Senin gibi, benim gibi bahtı kara, yanıklar çok,
Eğer ölürsen ne olacak hâlim benim ?

Göğsünde sakladığın o mendil,
Yetim kalmış ağlıyor kan oluncaya kadar
Yazık sevgin solacak sanki temiz gül gonca
Eğer ölürsen, ne olacak hâlim benim ?

Gerçi Câmî, Nevâî'ye boşuk bu yurt
Vah yazık ki, bugün delik deşik bu yurt
Dost düşmanı bilmez kaldı kıtlık bu yurt
Eğer ölürsen ne olacak hâlim benim ?

Biz baskıncı değildik ki, elledi kan,
Niçin geldik, kim diye geldik ki bu yan ?
Biz mi doğru, veyâ onlar ? Hakem zaman !
Eğer ölürsen ne olacak hâlim benim ?

Yüreğimiz bir tek idi, şimdi ne yapacağım,
Cesedini memleketimize nasıl götüreceğim?
Eğer ölürsen, bu âlemden uyanık geçeceğim,
Gözünü aç, ağabeyciğim, ağabeyciğim!...

* * *

İtaatkârlık öğrenen adamı
Bir yardımcı olur mu diye,

- Hämdüstü hämkâr bolârmi deb,
 Köp urnädilär
 " Qaddingni gâz tut,
 55 Etmäyin süküt.
 Heç bolmägändä
 Arkamizdän ergâş "deyâ
 Hättâ dil tirnädilär...
 U esâ yây kâbi yâtäverdi...
 60 Keyin uning ong qoltıgıgâ
 Temirdän,
 Çap qoltıgıgâ yağâcdän
 Tirkâviç koyib,
 Ingiçkâ boynigâ ârkân sâlib,
 65 Arkagâ qarâb târttilär,
 Bükür beli toğrilänârmi deb.
 Toğrilâşgâ toğriländiyü...
 Ämmâ,
 Sâfgâ qoşılış âldidän
 70 Hücäyinigâ ohsâs
 Bir qarindârgâ közi tüşib
 Tağın yây kâbi
 Eğilib kâldi ul şorlik...
 Qoying,
 75 Köp ürnämäng,
 Bağır tirnämäng,
 Ikki dünyâ el bolmäs ahır
 Mütellikkâ örgängän âdâm...

Ortak ve iş arkadaşı olur mu diye,
Çok urnediler
" Kaddini kaz tut,
Etmeyin sükut,
Hiç olmadığında
Arkamızdan ulaş " diye
Hatta gönül tirmaladılar...
O ise yay gibi yatıverdi...
Sonra onun ön koltuğuna
Demirden,
Sol koltuğuna ağaçtan.
Römork koyup,
İnce boynuna urgan salıp,
Arkaya bakıp çektiler,
Kambur beli doğrulur mu diye.
Doğrulmaya doğruldu evet...
Ana,
Sıraya önünden
Ağasına benzer
Bir karınlıya gözü takılıp
Yine yay gibi
Egilib kaldı o zavallı...
Bırakın,
Çok urnemeyin,
Bağır tirmalamayın,
İki dünyâ halk olmaz ki
İtaatkarlık öğrenen insan...

77- CÄLALIDDIN MÄNGÜBERDI

- 1 Men tüşimdä kördim Cäläliddinni:
 Yätärmış benäcät göyâ bir bändi.
 Yutärmış köz yaşdäy därdni, älämni,
 Natävân, kişänbänd türkning färzändi,
- 5 U tāmān... ävläkdän pısib kelärmış,
 Kılıçını sermâb yāvuz bir tödä.
 - Atä, hüşyar boling, kaçing,-der emiş,
 Yürägi yulingän oğlân-şähzädä.
- Keyin päydä bolmiş singil- Häsultân,
 10 Çingizhângä äsir- çäräsiz kelin.
 - Äkacân,-der emiş,- yätmä gâfil sän,
 Täşrifinggä zârdır Türkistân -eling.
- Songrä ävâz bermış yerdänmi, kökdän,
 Kaysâr Türkân hâtin:- turä kâl, häyqır!
- 15 Neväräm, ändäzä älmä Atängdän,
 Kaçakça yät ulus açmäydi bağır!
- Tagın hitâb yängrär: irgıt kişänni,
 Men Temür Mälikmân, keldim kömäkkä,
 Yurtni yağıy başgän, başlä koşinni,
- 20 Cönäylik cän elni haläs etmäkkä.
- Baz täğlär gümbürläb tärätmiş sädä;
 - Neçün kingä sälding yäräğingni sän ?!
 Mütelikni hattä keçirmäs hudä,
 Ahır Cäläliddin Mängüberdisän!..

CELALETTİN MENGÜBERDİ

Ben düşümde gördüm Celâlettin'i:
 Yatarmış çaresiz sanki bir esir.
 Yutarmış göz yaşı gibi derdi, elemi,
 Kuvvetsiz, zincirli türkün evlâdı,
 O taraf ... Eflak'tan pusup gelirmiş,
 Kılıcını saçmayıp kötü bir grup.
 - Baba, ayık olun, kaçın,- der imiş,
 Yüreği yolunan oğlan şehzâde.

Sonra peydâ olmuş baci - Hânsullân,
 Cengiz Hân'a esir - çaresiz gelin.
 - Ağabeyciğim,- der imiş,- yatma gâfil sen,
 Teşrifine muhtaçtır Türkistân - halkın.

Sonra avâz vermiş yerden mi, gökten,
 Kayser Türkân Hâtun:- dur, haykır !
 Torunum, endâze alma babandan,
 Kaçağa yabancı ulus açmaz bağır !

Yine hitâb çınlar: irgıt zinciri
 Ben Demir Meliğim, geldim yardıma,
 Yurdu düşman basmış, topla orduyu,
 Gidelim can halkı kurtarmaya.

Gene dağlar gümbürleyip yaymış sedâ;
 - Niçin kına bıraktın silâhını sen ?!
 İtaatkârlığı hattâ geçirmez hüdâ,
 Ki Celâlettin Mengübardisin !..

25 Ufqdäy kântäläs közlärin açib,
 Mä'yus bākär emiş şahi särgärdän.
 - Cigärlärim,- dermiş,- yürmäsdim kaçib,
 Ähil bolsä edi ähli Türkistän.

Biräving mülk deding, biräving mänsäb,
 30 Biring u yän tärtding, biräving bu yän,
 Kälmädi nä insäf, nä şa'n, nä mäzhäb,
 Gälüb Çingizhänlär sürişär dävran.

Qoying çärlämängiz meni küräşgä,
 Bir äz aräm äläy yığay küçimni,
 35 Tä ähil emässiz, suğura älmäm,
 Köksimgä säncilgän yäv kılıçini...

78- TACIK DOSTIMGA

1 Men " Haqrah " bar kadim şähärning,
 " Haqkim " ! deb yürgüvçi därdmädidürmän.
 İkki lisänli yurt-uluğ nährning,
 Bir incü tergüvçi färzändidürmän.

5 " Haqrah " ¹ kutluğ kemä, köp länğär täşläb,
 Özingni, bizni häm etmä cän häläk
 Zämin täläşgänlär yürgäy läb tişläb,
 Yolin yokätgänni keçirmäs fäläk.
 " Kadim sugdiylärmiz, ädäşmäng " deyä
 10 Turipti bir yändä Ğafur äl Ğuläm.

¹ Kadim Buhärädä... " Haqrah " - haqıqat yoli de-
 gän güzär bolgän.

Ufuk gibi kanteleş gözlerin açıp,
 Me'yus bakar imiş sersem şah
 - Cigerlerim,- dermiş,- yürümezdim kaçıp,
 Ehl olsa idi ehl-i Türkistân.

Bir mülk dedin, bir makam,
 Birini o tarafa çektin, birini bu yan,
 Kalmadı ne insâf, ne şân, ne mezhep,
 Gâlib Cengizhânlar sürürler devrân.

Bırakın, çağırmayın beni savaşa,
 Bir az huzur alayım, toplayayım gücümü,
 Tâ ehl değiliz, çekip çıkaramam,
 Göğsüme saplanan düşman kılıcını...

TACIK DOSTUMA

Ben " Hâkrah " ı var eski şehirin,
 " Halkım " deyip yürüyen dertlisidirim.
 İki lisânlı yurt - ulu nehirin.
 Bir inci derici çocuğudurum.
 " Hâkrah " ¹ kutlu gemi, çok lenger atıp,
 Kendini, de bizi de yok etme.
 Zemin yağmalayanlar yürüyecek dudak dişleyip,
 Yolun yokedeni geçirmez felek

" Eski Soğdîlerimiz, şaşırmanın " diye
 Durmuş bir yanda Gafur el Gulam

¹
 Eski Buhârâ'da... " Hâkrah " - hakikat yolu diye
 güzer olmuş.

" Biz Turān dārahti, unı ävāylāng,
Yoksä qurigäysiz " der Mirzä bābām ¹

79- ŞARIF NURHANNI ESLĀB...

- 1 Şärif atä, Sizni bügün säğınib keldim,
Qabringizgä qoymäkdämän mehrdän güllär,
Nāmingizni dilgä cāyāb, sığınib keldim,
Meni şādān qarşilādi siz ötgän yollär.
- 5 Umr gārçi bevāfādir-bāmisli bāhār,
Bilintirmäy ötib ketär gülläb-güllämäy,
Lekin Sizni eslägändä şübhälär bekār,
Sizning umr baqāringiz äslä solmägäy.
Äriqlärning boyläridä yaşnāb turibdi,
- 10 Nāfāsingiz kökärtirgän nihällär hānüz.
Şoh şābbādä gül boyini tārāb yüriпти,
Şe'rläringiz yüräklärgä yāqqandäy yulduz.
" Bāğ: Nurhān " bağridägi qantäk örikning
Şahläridä cimirläydi zärd Aluçalär.
- 15 Özingizgä mānänd bolgän keksä teräkni,
Mākān etib, yäyrāb-yäyrāb küylär quşçalär.
Maqtāmākka hācāt yoқdir, mägärkim ufқ,
Yüzlärigä nüsha alsä ānār rāngidän.
Közlärini işqab-işqab, ne tāngkim şāfāk
- 20 Kiprik açsā, uşbu bāğning sāz-cārāngidän.
Ucrägändäy gāhā köngil mülkin ağyarı,
Ungä nāhaқ ātgāndek beyüz " zāt " çälär,

1

Mirzä Tursunzādä közdä tutulmāqdä.

" Biz Turan ağacı, onu koruyun,
Yoksa kuruyacaksınız ", der Mirzâ dedem "

ŞERİF NURHÂN'I ANIP...

Serif baba, Sizi bugün özleyip geldim,
Kabrinize koymaktayım sevgiden güller,
Namınızı gönle yerleştirep, sığınıp geldim,
Beni neşeli karşıladı sizin geçtiğiniz yollar.
Ömür gerçi vefasızdır - bahar misali,
Bildirmez geçip gider açılarak- açılmayarak,
Lakin sizi özlediği zaman şüpheler boş,
Sizin ömür baharınız asla solmayacak.
Arkların boylarında yeşerip durmuş,
Nefesiniz göğertirmiş nihaller şimdi.
Şuh esinti gül boyunu tarayıp yürümüş
Şiirleriniz yüreklere yakmış gibi yıldız
" Bağ-ı Nurhân " bağrındaki kan gibi kaysının
Dallarında dalgalanırdı zerd vişneler.
Kendinize uygun olan yaşlı kavağı,
Mekân edip, eğlene eğlene şarkı söyler kuşçuklar.
Methetmeye hâcet yoktur, meğer ki ufuk,
Yüzlerine nüshâ alsa nar renginden.
Gözlerini işkab işkab, ne tan ki, şafak
Kirpik açsa, bu bağı saz-- sesinden.
Uğramış gibi bazen gönül mülkünün yabancısı,
Ona haksız taş atıncaya kadar yüz­süz " zat " cıklar

1

Mirza Dursunzâde gözde tutulmakta.

Naqşin-naqşin mevalärning çoqıláb bağrin,
Bağingizni aräläydi ogri zağçalär...

- 25 Ämmä mängü behazändir bu nurli çämän,
Häväsî häm, näväsî häm qalbingizdäy saf,
Sizning bağ bu, Sizning bostän, Sizning pak gülşän
Siz közlärin açgän çäsmä äbädiy şaffaf.

80- EHTIYAT HAQIDA ŞE'R

- 1 Akşam şamällärdän tingläb hikâyä,
Şährim äsmänigä baksäm bir mähäl.
Ot alib ketgändäy samä sähnini,
Sänäqsiz müşäklär yändilär yäl-yäl.
- 5 Äcib zävkü şävk bu-behatär oyun,
Bäsmä-bäs yağılär qutlav yüräkdän.
Adämlär işänçi, ikräri täyin-
Yangın çikkan emäs häli müşäkdän.
- Mengä bu äyändir, lekin şu äsnä
- 10 Neçündür eslädim hälimpaz çälmi.
Ki äddiy hünär mänd, garib, benävä,
Ming yıl burun ötgän bir beikbälmi.
- Äziz bilgänidek här kim külbäsin,
Çalgä dünyä ekän bir kiçik dökän.
- 15 Zorgä täpär ekän nän-nasibäsin,
Süläymän tahtidän äfzäl şu mäkän.
- Bir akşam hälimpaz oçak külini,
Sälmiş tämidägi oydim-çuqurgä.

Nakşın nakşın meyvelerin gâgalayıp bağrın,
 Bahçenizi aralardı hırsız küçük kargalar...
 Ama ebedî bihazândır bu nurlu çimen,
 Havası da, nevâsı da kalbiniz gibi saf.
 Sizin bahçe bu, Sizin bostan, Sizin pâk gülşen.
 Siz gözlerin açan çeşme ebedî şeffâf.

IHTİYAT HAKKINDA ŞİİR

Akşam rüzgârlarından dinleyip hikâye,
 Şehrim göğüne bakarsam bir zaman.
 Ateş alıp gitmiş gibi semâ sehnini,
 Sayısız fişekler yorulurca yol yol.

Garip zevk ü şevk bu korkusuz oyun,
 Basma bas düşmanlar kutlayıp yürekten.
 İnsanlar inancı ikrarı belli-
 Yangın çıkmaz daha fişekten.

Bana bu açıktır lakin şu esna
 Niçin özledim yumuşak huylu ihtiyarı
 Ki sade hünerli, garip, sessiz,
 Bin yıl sonra geçti bir ikbâlsizi.

Kıymetli bildiği gibi herkes kulubesin,
 Yaşlı adama dünyâ imiş bir küçük dükkân.
 Güzel bulur imiş ekmek- nasibesin,
 Süleyman tahtından üstün şu mekân.

Bir akşam helimpez ocak külünü,
 Salmış damındaki oydum- çukura.

- Yarabkim, undä çoğ bärliğı bütkül,
 20 Kelmäbdi beçärä çäl suurigä.
- Şamäl tāmāşäbin emäsdür şäksiz,
 Çoğni eltib urmiş kāmışli tāmğä.
 Alāv alāv ahır, sönärmi beiz,
 Lävilläb ot ketmiş tutäs hämmämğä.
- 25 Yänmiş mädräsälär, timplär, räväklär,
 Mäşhur mäscidi Mäh kül bolmiş bütün.
 Rästälär, bazarlär, hulläs, gülbağlär
 Üstidä çärh urmiş kâpkâra tütün...
- Ey, qadim Mäsrikkä dävazäi şän,
 30 Yetti iklimğä häm säykal Buharä.
 Bir lakayd hälimpöz çimdüm çoğıdän
 Bolgänsän çizğanäk vä mätämsärä.
- Alis ötmişing-lä yüzmä-yüz turib.
 Xsrlär dördini tinglärkänmän läl.
 35 Gähidä häkingdä hävuç kül körib,
 Sengä istiğbaldän soräymän ikbäl.
- Ehtiyät bolmäsäk zämingä här kün,
 Etmäsäk lakayddän uni himâyä.
 Bu rängin alämning yänmäği üçün,
 40 Ba'zän ehtiyätsiz bir çoğ kifâyä.
- 81- TUŞAVLAMA ATNI, ÇÄVANDAZ !
- 1 Tuşavlämä ätni, çävändäz.

Yârâb ki, onda ateş varlığı büsbütün,
Gelmemiş çâresiz yaşlı adam şuuruna

Rüzgâr seyirci değildir şüphesiz,
Ateşi eletip vurmuş kamışlı dama
Alev alev ki, söner mi izziz,
Gürleyip ateş gitmiş bağı hamama.

Yanmış medreseler, timler, kemerler,
Meşhur mescid-i Mâh kül olmuş bütün
Çarşılar, pazarlar, kısaca, gülbağlar
Üstünde çarh vurmuş kapkana tûfûn...

Ey, eski Doğuya neşe kapısı,
Yedi iklime de cilâ Buhârâ,
Bir kayıtsız helimpez çimdik ateşinden
Oldun cizganak ve yas evi.

Uzak geçmişin-le yüz yüze gelip.
Asırlar derdini diülerken beñ lâl
Gâhı da toprağında avuç kül görüp,
Sana istikbalden sorarım ikbâl.

Tedbirli olmazsak toprağa her gün.
Etmezsek kayıtsızdan onu himâye.
Bu renkli âlemin yanması için,
Bazen tedbirsiz bir ateş yeterli.

ÖRÜKLEME ATI, BINİCİ !

Örükleme atı, binici,

- Çarlâyâtir uni keng mäydän.
 Öz erkigä koyäber bir äz,
 Yäyräşigä yäratgin imkän.
- 5 Asmānlärgä turipti säpçib,
 Közläridä älävlängän şäst.
 Tamirläri turipti köpçib,
 Häyällämäy yügänni boşät.
- Kişnäsini u, mağrur kişnäsini,
 10 Şämällärgä köksini tutib
 Tüyäğidän çakin çaknasini,
 Yälläridän yalkın säçrätib.
 Argumâqni küräş äldidän
 Sävutmäslär ahır kânini.
- 15 Söndirgändän körä şiddätini,
 Üzmäk äfzäl tändän cänini...

82- ŞOR HAKIDA ŞE'R

- 1 Buhârâ zäminigä qadäm koygän
 F. Hocasayevning türkiyalik ciyâni
 Temürhoca bir hävuç tupraq alib,
 ävvälä közlärigä sürtdi, keyin öpdi.
- 5 Bir äzdän song u mendän:
 - Müällim, tupraq degäni şirin bolışı
 keräk-kü! Negä bu şor ? deb sorädi.

Alis Türkiyädän kelgän mehmänim,
 Sävaling yâqdi-kü bu äziz cänim,

Çağırıyor onu geniş meydan
Kendi erkine bırak bir az,
Eğlenmesine yarat imkân.

Göklere durmuş atılıp,
Gözlerinde alevlenen şest.
Damarları durmuş kabarıp,
Hayallemeden gemi boşat.

Kişnesin o, mağrur kişnesin,
Rüzgârlara göğsünü tutup.
Tırnağından çakın kıvılcımlansın,
Yelelerinden alev sıçratıp.

Ergumakı savaş önünden
Soğutmazlar ki kanını.
Söndürdükten sonra şiddeti,
Koparmak iyi tenden canını...

TUZLU HAKKINDA ŞİİR

Buhâra toprağına ayak basan
F.Hocayev'in Türkiyeli yeğeni
Demir Hoca bir avuç toprak alıp,
Evvelâ gözlerine sürttü, sonra
öptü. Bir az sonra o benden:

- Muallim, toprak dediğin tatlı olmalı !

Niye bu tuzlu ?

- diye sordu.

Uzak Türkiye'den gelen misafirim,
Suâlin yaktı bu aziz cânım,

- 10 Yalgân sözlämäkka yoqdir imkânim,
 Dostginâm, bizlär şor yälâb yürïbmiz
 Köklärgä säçrâgân düldül edik biz,
 Bir hüşhân, gazâlhân bülbül edik biz,
 Bügün tuzgä tolgân qarâklärimiz,
 15 Râsti gâp: bizlär kör bolib yürïbmiz.

In'âmu-ihtiyâr özdän çekingân,
 İmânu e'tikâd sözdän çekingân,
 Anâ-zâmin dârdi közdän çekingân,
 Râsti gâp: bizlär gor bolib yürïbmiz.

- 20 Bu tuprâk sengä hâmbegânâ emäs,
 Âziz âtä yurtıng- Türkistândir, bas.
 Qolni-qolgä bersäk, şordän nâm kâlmäs,
 Şu bahtgä ümidvâr bolib yürïbmiz...

* * *

- Men bügün özimgä-özim söylädim,
 25 Visâling vâslini yârib küylädim.
 Nâmingni qalbimgä bitib oylädim:-
 Sen faqat men üçün yârâtilgânsân.
 Men faqat sen üçün yârâtilgân mân.
 Gözâlim, buni sen bilmâyâtirsân,
 30 Bilsâng hâmbegânâ ilmâyâtirsân,
 İşk râsmigä âmâl kılmâyâtirsân,
 Men aqır sen üçün yârâtilgân mân,
 Sen aqır men üçün yârâtilgânsân.
 Yâringmân, suvgä ât, mâyli, otgä ur,

Yalan söylemeye yoktur imkânım,
Dostcuğum, bizler tuzlu yalayıp yürümüşüz.

Göklere sıçrayan düldül idik biz,
Bir güzel okuyan, gazelhân bülbül idik biz,
Bugün tuza doldu karaklarımız.
Sözün doğrusu: bizler kör olup yürümüşüz.

İyilik ve irade özden çekinen,
İmân ve i'tikad sözden çekinen,
Ana- toprak derdi gözden çekinen.
Sözün doğrusu: bizler tecrübesiz olup yürümüşüz.

Bu toprak sana da yabancı değil,
Aziz ata yurdun - Türkistân'dır, yeter.
El-ele versek, tuzdan nâm kalmaz.
Şu mutluluğa ümit bağlayıp yürümüşüz.

* * *

Ben bugün kendi kendime söyledim,
Visâlin vaslına yanıp yıkıldım.
Nâmını kalbime yazıp düşündüm:-
Sen sadece ben için yaratılmışsın.
Ben sadece sen için yaratılmışım.
Güzelim, bunu sen bilmiyorsun,
Eilsen de dikkate almıyorsun...
Aşk resmine emel kılmıyorsun,
Ben ki sen için yaratılmışım,
Sen ki ben için yaratılmışsın.
Yârinim, suya at, razıyım, ateşe vur,

35 Sâçing zânciridân, mâyligä, dâr qur,
 Başimni tutärmän Mâşrâbdäy mağrur,
 Sen faqat men üçün yârâtilgänsän,
 Men ahır sen üçün yârâtilgänmän...

83- YERDÄ YATGAN KÖZ

1 Yerdä yätär edi bir pârçä kâğaz,
 Bâqsäm suvrät ekän, dostlär vâäcâb.
 Mävhum täsvis emäs, ikki cädu köz-
 Ikki cädu nârgis turär cävdiräb...

5 Vucud pârçälängän, kesilgän sâç häm,
 Nâ ruhsâr bär undä, nâ qayrilmä kâş.
 Kimning suvräti bu-qismäti mübhäm,
 Uni bürdäläbdi qaysi bağri taş ?
 Suvrät ârқasigä täşläymän nigäh

10 Vâ birdän tügündäy yeçilär sävâl
 Yazılmış " bevâfâ " degän yâniq " ah ".
 Yâniq şu " Ah " etär cismimni behâl...
 Ey nâtâniş yigit !
 Täsännâ sengä !

15 Bâbläpsän riyâkâr, bevâfâ közni.
 Söngän yulduz qaçân ot bermiş tängä,
 Äldänibsän, endi huşyâr tut özni.
 Häyhât, bolâlmäbdi sengä hâtirä,
 Men häm irğitämän, uni yirâkqa.

20 Dil üzrâ moltiräb turgändän körä,
 Ma'kuldir kârişib yâtsä tuprâkqa.

Saçın zincirinden, razıyım, dâr kur,
Başımı tutarım meşreb gibi mağrur,
Sen sadece ben için yaratılmışsın,
Ben sadece sen için yaratılmışım...

YERDE YATAN GÖZ

Yerde yatar idi bir parça kâğıt,
Baksam suret imiş, dostlar vah aceb,
Mevhum tasvir değil, iki câdu göz-
İki câdu nergis turur ışıldayıp...
Vücut parçalanmış, kesilmiş saç da.
Ne yüz var onda, ne bükülme kaş.
Kimin sureti bu- kısmeti mübhem,
Onu parçalamış hangi bağı taş ?
Suret arkasına atarım nigâh
Ve birden düğüm gibi çıkar suâl
Yazılmış " vefâsız " diye yanık " ah "
Yanık şu " ah " eder cismimi halsiz...
Ey tanımadığım genç !
Teselli sana !
Aldatmışsın iki yüzlü, vefâsız gözü.
Sönen yıldız ne zaman ateş vermiş tene,
Aldanmışsın, şimdi ayık tut özü.
Heyhat, olmamış sana hatıra,
Ben de fırlatırım, onu uzağa,
Gönül üzre şikayetçi bakıp Juedekten sonra,
Ma'kuldur karışıp yatsa toprağa.

84- GUMANLAR

- 1 Acab, işanmäymän özim hättä,
 Kolim häm barmäydi kaläm sürmäkkä.
 Bälki haқиқatdir, uydirmädir ya,
 Här қaläy ärziydi oyläb körmäkkä.
- 5 Ägärçi zälimdir, şahni häm beşäk,
 Äyäl tuққанligi sir emäs-kü sir.
 Ne tängdir, undä häm bär esä yüräk,
 U häm bolsä yüräk ämrigä äsir.
- " Anäm-pänähimdir! " deyä härällä,
 10 Äytgänmiş neçä bär ämir Alimbän.
 " Bizlär yulduzlärmiz, ya'ni Sitärä,
 Mähbuvi anämiz-Äydir begümän! "...
- Gärçi äyäl zäti päyidä uning
 Hazän yäpräğidek hepisänd edi.
- 15 Ne-ne päriväşlär ermägi uning,
 Lek, u häm anägä bir färzänd edi.
- Mehri kozğab ketdi ämirning bir kün,
 Alämdän köz yumgäç Mähbuvi anä.
 " Қuringiz!- dedi u,- anäm ruhi-çün
- 20 Bir қасr, alämdä bolsin yegänä! "...
- Қасr-ku tikländi, rängdär. serhäşäm.
 Yetti iklimning häm ciläsi päyväst.
 Ämmä bu aşyändä in қoyib sitäm,
 Ne-ne ғunçälärning soligäni räst.

ŞÜPHELER

Garip, inanmıyorum kendim de hatta,
Elim de varmaz kalem sürmeye.
Belki hakikattir, uydurmadır veyâ,
Ne de olsa önemli düşünüp görmeye.

Gerçi zâlimdir, dalı da şüphesiz,
Kadın doğurganlığı sır değilse de sır.
Ne tandır, onda da var ise yürek,
O da olsa yürek emrine esir.

" Annem - ağınadır !" diye açığa,
Söylemişmiş nice var emir Âlihan.
" Bizler yıldızlarız, ya'ni Sitâre,
Mahbuvi annemiz - Aydır şüphesiz ! "...

Gerçi kadın kişi ayagında onun
Hazan yaprağı gibi bipesend idi.
Ne-ni periveşler eğlencesi onun.
Lakin, o da anneye bir evlat idi.

Sevgisi nüksedip gitti emirin bir gün,
Âlemden göz yummaz Mahbuvi anne.
" Kurunuz !-dedi o,- annem ruhu-için
Bir kasr, âlemde olsun yegâne !" ...

Kasr ki tamir edildi, renkli, haşmetli.
Yedi iklimin de cilâsı peyvest.
Ama bu yuvada in koyup sitem,
Ne ne goncaların solacağı doğru.

25 Mening hayalimni bänd etgän özgä,
 Turfä sävällär bär, turfä gümanlär.
 Ezgülik nâmilä kökkä boy çözgän,
 Qasrlär içidä yokmi yâmanlär ?

Yokmi, hâlâlmän deb, qasâmlär içib,

30 Anälär köksini tilib yârgänlär.
 Bälâyi nâfs üçün vicdândän keçib,
 İnsânlık şa'nini lâygä kârgänlär!..

Kaşki häyällärim bolsäydi sârâb,
 Kolim kaltiräydi kalâm sürmâkkä.

35 Gümanlär... hâlimni äyläydi härâb,
 Här qalây, ärziydi oylâb körmâkkä.

85- TAPILMAS

1 Özingdän özgä bir hämdäm tâpilmäs,
 Bu rângi zârdimä mâlhäm tâpilmäs.

Sâllânib-sâllânib silkinsä säçing,
 Tâ'rifin bitmâkkä qalâm tâpilmäs.

5 Mingtä gül içidän sârälâgänmän,
 Seningdäy Sänâvbâr-kökläm tâpilmäs.

Häcringdä hicrânu nâlälär çekkän,
 İntizâr könglimdäy âlâm tâpilmäs.

Ahmâdiy, ägârçi, yâring cäfâkâr,

10 Cäfâsin yuvgâli şâbnâm tâpilmäs.

Benim hâyalimi bağlayan başka,
 Garip sualler var, garip şüpheler
 İyilik namıyla göğe boy uzatan,
 Kasrlar içinde yok mu kötüler ?

Yok mu helâlim deyip, yeminler içip,
 Anneler göğsünü dilip yaranlar.
 Nefs belâsı için vicdândan geçip,
 İnsanlık şanını çamura bulayanlar!..

Keşke hayallerim olsaydı serâp,
 Elim kaldırır kalem sürmeye.
 Şüpheler... kâlimi eyledi kâim!
 Ne de olsa, arzuydu düşünüp görmeye.

BULUNMAZ

Kendinden başka bir arkadaş bulunmaz,
 Bu solgun rengime melhem bulunmaz.

Sallana sallana silkinse saçın,
 Ta'rifin yazmaya kalem bulunmaz.

Bin tane gül içinden seçmişim,
 Senin gibi Senevber - bahar bulunmaz.

Ayrılığında acı ve nâleler çekmiş,
 Hasret gönlüm gibi âlem bulunmaz.

Ahmedî, gerçi, yârin cefâlı,
 Cefâsın yıkamaya şebnem bulunmaz.

86- VARDANZE

- 1 Bir gülistân edi Vârdânze,
 Acib bostân edi Vârdânze,
 Cännätmäkân edi Vârdânze,
 Tilänçilär yetib kelgünçä.
- 5 Tegräsidadän säylär âkardi,
 Mävcläridän Aylär bâkardi,
 Kuşläri şad kanât kaşardi.
 Tilänçilär yetib kelgünçä.
- 10 Külbälärdän yağılardı nur,
 Yüräklärgä baş etib huzur,
 Hättä şämäl esärdi hür-hür,
 Tilänçilär yetib kelgünçä...
- Tilänçilär köp huşyar ekän,
 Körsä: bärçä bahtiyär ekän.
- 15 Ne istäsä, bundä bär ekän,
 Râhät ekän ölä-ölgünçä.
- Bundä bir-bir kälä başlaşdi,
 Ne bersälär alä başlaşdi,
 Ästä-ästä yulä başlaşdi,
- 20 Torväläri tâki tolgünçä.
- Burun suşdi tahtgä bittäsi,
 Song ergäşdi ungä ontäsi,
 Hâkim boldi nä'sud, lâttäsi,

VERDANZE

Bir gülistan idi Verdanze,
 Garip bostan idi Verdanze,
 Cennetmekân idi Verdanze,
 Dilenciler ulaşip gelinceye dek.

Her tarafından akarsular akardı,
 Dalgalarından Aylar bakardı,
 Kuşları neşeli kanat çırpardı,
 Dilenciler ulaşip gelinceye dek.

Kulübelerden yağardı su,
 Yüreklere bağışlayıp huzur,
 Hatta rüzgâr eserdi hür hür,
 Dilenciler ulaşip gelinceye dek...

Dilenciler çok uyanık imiş,
 Görürse: hep bahtiyâr imiş,
 Ne istersen, burda var imiş,
 Rahat imiş öle ölünceye dek.

Burda bir bir kalmaya başladılar,
 Ne verseler almaya başladılar,
 Yavaş yavaş yolmaya başladılar,
 Torbaları tâ ki Joluncaya dek.

Önce soktu tahta bir tanesi,
 Sonra izledi onu on tanesi,
 Hâkim oldu beceriksiz, paçavrası,

Ayş etdilär tä boğılğünçä.

25 Keyin ur-sur qılä ketdilär,
Duç kelğänni nälän etdilär,
Räzälätgä tāmām bātdilär,
Şılib elni gädä qılğünçä.

Ay, erk bermäng tilänçilärgä,
30 Ya'ni äyyār fälänçilärgä,
Äylänärlär tälänçilärgä-
İmānläri ädä bolğünçä.

Bungä güväh-giryān Vārdänze,
Şähri sozän-Väyrän Vārdänze,
35 Dili dāgli, häyrän Vārdänze...
Unutmäylik buni ölgünçä.

87- SEN YÄŞÄ, KUTGANIM-ÖZBEKİSTANIM...

* * *

1 Şamu sähär oylib körsäm,
Säbälärgä söyläb körsäm,
Gähä mäcnun amā bolib,
Hāq kāşidä dädil tursäm:
5 Dünyä dünyä bolmağı-çün,
Dünyädäy qalb zārur ekän.
Bu häyätgä häkimningmäs,
Häkim sözi mänzur ekän.

* * *

Yātdik, yātäverdik beruh, bedärmän,
10 Kim bizni uygātsä tönib qarädik.

Ayş ettiler, tâ boguluncaya dek.

Sonra kavga edip gittiler,
Karşı geleni inleyen ettiler,
Rezâlete tamamen battılar,
Soyup halkı dilenci edinceye dek.

Ay, erk vermeyin dilencilere,
Ya'ni yabancı filancalara,
Dönerler talancılara-
Imanları bitinceye dek.

Buna şahit - giryân Verdânze,
Yanan şehir - vîrân Verdânze,
Gönlü yaralı, şaşkın Verdânze...
Unutmayacağız bunu ölünceye dek.

SEN YAŞA BEKLEDİĞİM- ÖZBEKİSTAN...

Gecce ve seher düşünüp görsem,
Rüzgârlara söyleyip görsem,
Bazen mecnun olup,
Hak yanında çevik dursam:
Dünyâ dünyâ olması için,
Dünyâ gibi kalp lazımmış.
Bu hayata hâkimin değil,
Hekim sözü gerekliymiş.

* * *

Yattık, yatıverdik ruhsuz, dermansız,
Kim bizi uyandırsa donup baktık.

Qatdik, qataverdik beün, bezäbän,
Zähärni şakkär deb yutdik, särgaydik.

- Titräk tänämizni oygän ägrikkä,
Kim şifâ beräcäk, mälhäm başgäy kim ?

15 - Nəcət kütmä endi kättä äğangdän,
Bemär häm, tabib häm özing, Özbeğim!..

* * *

Men-kü cän bermäsmän äsänlik bilän,

Başgä qulätsäng häm Besütün tağın.

Takäy çäh qazäsän äsiylik bilän,

20 Ölçäb başgäydirmän, ahir, äyägim.

Oylämä, men yalgız emäsmän, täki,

Gururim-elim bär, ungä cän päyväst.

Şu bahtdän ayirsäng, quläşim mümkün

Biläsän-kü, bu iş qolingdän kelmäs.

* * *

25 Tavuklär kağ-kağláb çıqdi bu keçä,

Itlär vävüllädi sähərgä qadär.

Zilzilä bolär deb yummadik miccä,

Yüräkkä iläşib qorqınçu qadär.

Tängdä qoşnim äytdi bär gäpni roy-räst.

30 Özim häm kütgändim şuni muqqarrär,

Qarängki, tün boyi ızgıb mäst-äläst,

Köçämizdä kezgän ekän ıgvägär...

* * *

Här Adäm ümrining päyâni yetsä,

Eng aziz kişisin tilgä älärkän.

Kattık, katıverdük sessiz, sedâsız,
 Zehiri şeker diye yuttuk, sarardık.
 - Titrek gövdemizi oyan ağrıya,
 Kim şifâ verecek, melhem basacak kim ?
 - Çare bekleme şimdi büyük ağandan,
 Hasta da, tabib de özün, Özbeğim !..

* * *

Ben ki can vermem kolaylıkla,
 Başa devirsen de Bisütun dağın.
 Ne zamana kadar çukur kazacaksın asilikle,
 Ölçüp basacağım, ahir, ayağım.
 Düşünme, ben yalnız değilim, tâ ki,
 Gururum halkım var, ona can peyvest.
 Şu bahttan ayırsan, düşüşüm mümkün
 Bilesin ki, bu iş elinden gelmez.

* * *

Tarıklı kak kaklayıp çıktı bu gece,
 İller havladı sehere kadar
 Zelzele olur diye yummadık kirpik,
 Yüreğe ilişip korkusu kader.
 Tanda komşum söyledi var sözü dosdoğru
 Kendim de gözlemiştim bunu şüphesiz,
 Bakın ki, gece boyu dolaşıp mest elest,
 Caddemizde gezmişmiş bozguncu ...

* * *

Her insan ömrünün sonu yetse,
 En aziz kişinin dile alırmış

- 35 Birávning yologä intık köz tutsä,
 Uning kiprikläri açık qälärkän...
 Men häm bu tuygudän emäsmän yiräq,
 Köz yumsäm, degäymän: " Cän änäcän! " deb.
 Başimdä äbädiy yäqqan şamçiräk-
- 40 Sen yaşä, kütgänim- Özbekistän deb.

* * *

- Ne-ne iqlimläрни kördim, küzätdim.
 Däryälär, dengizlär kälđi ärtimdä.
 Gähidä quvändigim, gähä tutakdim,
 Aşnälär ärttirib qaytdim yurtimgä...
- 45 Ey qalhim, şadmän bol, bugün köpäygän,
 Täniş-bilişläring häddän ziyädä.
 Lekin, ming izlägin, tãpä älmäysän,-
 Elingdän sädıqräk dostni dünyädä!

88- YOKATILGAN BALALIK

- 1 - Endi başlangıçdä okır ekänsän,
 Neçündür közingdä kördim näläni.
 Xyt, qaysi nädändän kältäk yeding sän,
 Kim yıqlätđi sendäy şirin bäläni ?
- 5 Atängmi, änängmi, dostläringmi yä,
 Neçün otiribsän yaşing äkizib ?
 Körsätgin, kim aqır oşä behayä,
 Uning qulâşını qoyäyin çözib.
 Baläkäy entikdi, qoydi qorsinib.
- 10 Song nigäh kadädi mäktäb tamängä.
 - Täğacän,- dedi, u,- räis büzdarih,

Birinin yoluna intik göz tutsa,
 Onun kirpikleri açık kalırmış ...
 Ben de bu duygudan değilim uzak,
 Göz yumarsam, diyeceğim: " Can anneciğim !" diye.
 Başımda ebedî yanan mum ışığı-
 Sen yaşa, beklediğim - Özbekistan diye.

* * *

Ne ne iklimleri gördüm, gözetledim
 Deryâlar, denizler kaldı ardımda
 Bazen kıvandım, bazen kızıştım,
 Tanıdıklar arttırıp döndüm yurduma
 Ey kalbim, mutlu ol, bugün çoğalan,
 Tanıdık bildiklerin hadden ziyâde
 Lakin, bin ara, bulamayacaksın,-
 Halkından sâdik dostu dünyâda !

YOKEDİLEN ÇOCUKLUK

- Şimdi başlangıçta okur iken sen,
 Niçin gözünde gördüm inlemeyi
 Söyle, hangi cahilden sopa yedin sen,
 Kim ağlattı senin gibi çocuğu?
 Baban mı, annen mi, dostların mı ya,
 Niçin oturmuşsun yaşın akıtıp?
 Göster, kim ki şu hayasız,
 Onun kulağını koyayım uzatıp.
 Çocukecağız içini çekti, koydu puflayıp.
 Sonra göz dikti okul tarafına.
 Dayıcağım,- dedi, o,- başkan bozdurup,

Çigit ekib ketdi stadiängä...

- Cüdä yamân bopti...

Şundäyin deyə

15 Atrâfgä karäymän: sölim pahtazar.

Çarbâğ, çarbâğçälär bilmäs nihâyä,

Bir qadäm boş çây yok, hulläs, çämânzar...

Vä şundä änglädim başdän hüş uçib,

Cäcci bäläkäyning nahuş hâlini.

20 U yığlârdi rängdâr kâptâğın kuçib,

Yokâtib qoygâni- bälâligini...

89- ENATUT

1 Umrni suv kâbi âkizgây häyât,

Hâtirälär esä bolmägây unut.

Bälâlik yıllärim esläsäm bät-bät,

Yâdimgä tüşädi aşnâ bälhı tut.

5 Biz uni " enä tut " deyə ätârdik,

Bu sözdün yok edi özgä bir timsâl.

Tâng ätdi degünçä yapirilârdik,

Göyâ çirqıllägän çumçuqlâr misâl...

Şundäy keçär edi här bir künimiz,

10 Ul dâraht bâkardi bizni beminnät.

Bâhâr ne'mätidän yäyrâb tänimiz,

" Enä tut " şa'nigä äytârdik rahmät...

Häyât täşvişlâri yelkämizdä, bas,

Bâşimizdä tağın hayâllâr bisyâr.

15 " Tut bâzmi " ni endi, yok, bizlâr emäs,

Bälâcânlârimiz etdi ihtiyâr.

Pamuk tohumu ekip gitti stadyuma

- Pek kötü oldu...

Şöylece diyip

Etrafa bakarım: güzel pamuk tarlası.

Bağ evi, küçük bağ evleri bilmez nihâyet,

Bir adım boş yer yok, kısaca çimenlik...

Ve şurda anladım baştan bilinç uçup,

Küçücük yavrucağın nâhoş hâlini,

O ağıldı renkli topun kucaklayıp,

Yok edip koyduğu - çocukluğunu...

ENETUT

Ömrü su gibi akıtacak hayat,

Hatıralar ise olmayacak unut

Çocukluk yıllarım anarsam çabuk çabuk,

Yadıma düşecek tanıdık Belh-i Tut.

Biz onu " Ene Tut " diye adlandırdık,

Da sözden yok idi başka bir tiyat.

Tan attı deyinceye kadar kapatılırdık:

Sanki cik cikleyen serçeler misâl ...

Böyle geçer idi her bir günümüz,

O ağaç bakardı bize minnetsiz,

Bahar nimetinden eğlenip tenimiz,

" Ene Tut " şanına söyledik teşekkür...

Hayat endişeleri omuzumuzda, yeter,

Başımızda yine hayaller büyük.

" Tut bezmi "ni şimdi, yok, bizler değil,

Sergili çocuklarımız etti ihtiyâr.

- Ulärgä oşäl tut yänä mehribän,
 Yänä tökib säçär bär ehsânini.
 Yänä uning bağri äziz, cânacân.
- 20 Yänä siylärdi u yaş mehmânini...
 Endi väkeäning dävämi ağır,
 Äytmäsäm, häsrätlär kıynäydi meni.
 Desängiz, oğılçäm yändirib bağır,
 Uvväs sälib kirdi üygä bir küni.
- 25 - Dädäcân,- dedi u,- bittä moylävdär,
 Enä tutimizni ketdi ärräläb.
 Kesmäng, deb yälindik, kaçnä yälvärdik,
 U bizni häydädi, sökdi böräläb...
 Bäläm yığlär edi, betäkat, betin,
- 30 Göyä ölgän käbi öz buvicäni.
 Men uni ne deyä ävutäy, äyting,
 Ne däsäm tinçiydi uning yaş cäni.
 Ahır bu häyätä behis, hetuyğu,
 Kuväneğä kaçd kılğän kätillär kämmi ?
- 35 Bälä idrākigä säçguvçi äğu
 Cähilü nädänlär-bätillär kämmi ?
 Şulär bär- täbiät hämişä haräb,
 Şulärning дәstidän artgäy hazänlär,
 Şulär bär, yüräklär çekädi äzäb,
- 40 Gözällik közidä vidä-äfgänlär.
 Yutäkib, entikib; ey, bäläm, dedim,
 Karigändä ahır "enä tut "läring.
 Şuning-çün kesişgän... yaş tökmä, dedim,
 Endi başkasini enä tutläring...

Onlara işte o tut yine sevgili,
 Yine döküp saçar bütün ihsanını.
 Yine onun bağı aziz, en sevimli,
 Yine okşardı o genç misafirini...
 Şimdi olayın devâmı ağır,
 Söylemesem, hasretler işkence ederdi bana
 Derseniz, oğulcuğum yandırıp bağır,
 Hıçkırarak ağlayıp girdi eve bir günü.
 - Dedeciğim,- dedi o,- bir tane bıyıklı,
 Ene tutumuzu gitti testereleyip.
 Kesmeyin, diye yalvardık. kaç kez yalvardık.
 O hizi sürdü, soktu kevalayıp.
 Yavrum ağlar idi, takatsiz, devamlı,
 Sanki ölmüş gibi kendi babaanneciği.
 Ben onu ne diye avutayım, söyleyin,
 Ne dersem huzur bulacak onun genç canı-
 Ya bu hayatta hissiz, duygusuz,
 Kıyanca kast eden katiller an mı ?
 Çocuk idrâkına saçıcı ağı
 Câhil ve nâdânlar - bâtiller az mı ?
 Sunlar var - tabiat dâimâ harab,
 Şunların elinden artacak hazanlar,
 Şunlar var, yürekler çekecek azap,
 Güzellik gözünde vedâ - efgânlar.
 Yutkunup, iç çekip; ey, yavrum, dedim,
 Yaşlanmıştı ya " ene tut "ların.
 Bunun için kestiler ... yaş dökme, dedim,
 Şimdi başkasını ene tutların...

45 - yoq, dedi,- yoq ahır, enä tut "imiz
 Başqaçä edi-dä, huddi enämdäy!..
 Bu gäpdän entikdim, täbiätimiz
 Közimgä körindi äziz bälämdäy...

90- YAŞLAMA

1 Ey, gözäl, mijgänläringni yaşlämä,
 Özni ğam sähillärigä täşlämä.
 Şübhälär girdäbigä özni urib,
 Subhu şam behüdägä baş uşlämä.
 5 Bu köngil sorsäng ägär işqing-lä mäst,
 Sen uni äfgän çekib, köp ğaşlämä.
 İstäsäng, köksim yäräy, näzzärä qıl,
 İünü pakimni körüb, däd başlämä.
 Ahmädiy ölgünçä sädiqdir sengä,
 10 Qorkämän, ähding buzib, läb tişlämä.

91- NAZIK

1 Kär yaqqan köçälärning häväsi nâzik,
 Säbäsäyr keçälärning näväsi nâzik.
 Säräsär ak kiyinsin, tin älsin zämin,
 Zämindäy müşfik elning sädäsi nâzik.
 Ävlädi başär öpsin häki-pâkidän,
 5 Özbegim sahävâti-tilläsi nâzik.
 Säädät sähilidän köz sälsäm, ne tâng,
 Ämüning incä mävcî-ciläsi nâzik:

- Yok, dedi,- yok ki, ene tut " umuz
 Başka idi-de, tıpkı enem gibi!..
 Bu sözden boğulur gibi oldum, tabiatımız
 Gözüme göründü aziz yavrum gibi...

YAŞLAMA

Ey, güzel, kirpiklerini yaşlama,
 Kendini gam sahillerine atma.

Şüpheler girdâbına kendini vurup,
 Sabah ve akşam boşuna baş avuçlama.

Bu gönül sorursan eğer aşkınla sarhoş,
 Sen onu alı çekip, çok endişelendirme.

Istersen, göğsüm yarayım, seyret,
 Temiz kanımı görüp, feryâda başlama.

Ahmedî ölünceye dek sâdiktır sana,
 Korkarım, ahdin bozup, dudak dişleme.

NAZİK

Kar yağan caddelerin havası nâzik
 Esinti gezen gecelerin nevâsı nâzik.

Baştan başa ak giyinsin, nefes alsın toprak,
 Toprak gibi müşfik halkın sedâsı nâzik.

Insanoğlu öpsün temiz toprağından,
 Özbeğim cömertliği- tıllası nâzik.

Saadet sahilinden baksam, ne tan,
 Emünün ince dalgası - cilâsı nâzik:

- Bir çarä izlä, elim, mehringgä zâr ul,
 Yok ersä, zebâlikning vidâsi nâzik
- 10 Ahuni diydirâtmä, säyyâdi sängdil,
 Sährädä ok üzilsä, huv-ḥuvsî nâzik.
 Gâr äytsäm: mâlu mülk deb, sävdâyi bölgän,
 Beibâ kimsälärning dünâsi nâzik.
 Ey dosti mükkärrämim, hâlâldir nâning,
- 15 Yärimtä bolsä hämki, ma'nâsi nâzik.
 Ähmâdiy ḳalb çärâğı-hämişä rävşän,
 Şämsni şäm degänning dä'vâsi nâzik.

* * *

- Men äziz âtämni ḳoydim tuprâḳḳa,
 Ḳayḡu bulutidän közimdä nämlär.
- 20 Ḳalbm äsir boldi aççıḳ firâḳḳa,
 Ḳandây keçärkin deb âtäsiz dämlär.
- Yelkâmdän âhistä tutâdi kimdir,
 Kimdir: " yıḡlämäng " deb berär täsälli.
 - Bir küni kelibmiz, ketärmiz aḡır,
- 25 Hâyâtning kânuni şudir äzâliy.

- Gärçi bir ḡorsiniş vucuddä päydä,
 Gärçi ruhim ärâ tâşâr ıztırâb.
 Ḳayâlim ufḳidän otli bir nidâ,
 Ḳalbmigä ḳuyilib kelâdi şu tâb.
- 30 Sengä şükrânämiz, sengâdir tāmâm,
 Aḡır sen begänä emässän mutlâk.
 Älvidâ, tuprâḳḳa äylängän âtäm,

Bir çare ara, halkım, sevgine muhtaç o,
 Yok ise, güzelliğin vedâsı nâzik:
 Hıyuvu titretme, taşkalpli avcı,
 Sahrâda ok kopsa, huv huvı nâzik.
 Eger söylersem: mal ve mülk diye, sevdâyı bölen,
 Beiba kimselerin dünyâsı nâzik
 Ey aziz dostum, helâldir ekmeğin,
 Yarım olsa da, manası nâzik.
 Ahmedî kalp lambası dâimâ açık,
 Güneşe mum diyenin devası nâzik.

* * *

Ben aziz babamı koydum toprağa,
 Kaygı bulutundan gözümde nemler.
 Kalbim esir oldu acı ayrılığa,
 Nasıl geçer diye babasız anlar.

Omzumdan yavaşça tutar birisi,
 Birisi: " ağlamayın " diye verir teselli.
 - Bir gün gelmişiz, gideriz ki,
 Hayatın kanunu budur ezeli.

Gerçi bir iç çekiş vücutta peydâ,
 Gerçi ruhum içinde taşar ızdırıp.
 Hayalim ufkundan ateşli bir nidâ,
 Kalbime kuyulup gelecek bu an.

Sana şükranımız, sanadır tamamen,
 Ki sen kayıtsız değilsin mutlak
 Elvedâ, toprağa dönüşen babam,

Assälâm, atämgä äylängän tupraq!..

92- ADDIY HAKIKAT

- 1 Birävlär peş qilib yürsä mänsäbin,
 Birävlärgä kalkğan uning " täyänçi ".
 Ägär qoyib bersäng, bundäylär täyin,
 Tirikläy terisin şilär kuvänçni.
- 5 Ulärgä duç kelsäm, ägriydi könglim,
 HayaLim hazänrez bärgdäy ezilär.
 Şulärning дәstidän kәcdir haq yoli,
 Şulärning дәstidän dünyä buzilär.
- Yäränlär, bir gәpni sorämäng täkrär,
 10 Izlämäng, Fiträtning kätili kim deb ?
 Bul zät häm täyänçli, mänsäbdär дәstlär
 Dәstidän cән üzgән köksidän ok yeb...

93- ALTIN KALIT

- 1 Kayragäçdän yäki zäräng därahtdän,
 Märmär taşdän yäki ming yillik tutdän,
 Yä temirdän bolsin, yäki polatdän-
 Altin kalit här eşikni açärmış.
- 5 Zülfinläri, zäncirläri bolsä häm,
 Saqçiläri zäncirlärdän bolsä häm,
 Zäncirlärin hancärläri bolsä häm,
 Altin kalit här eşikni açärmış.
- Heç bir kimsä tosalmäskän yolini,

Merhaba, babama dönüşen toprak !..

ADI HAKIKAT

Birileri arkaya düşüp yürüse makamın,
 Birilerine kalkan onun " dayanağı ".
 Eğer koyuversen, böyleler belli,
 Diri diri derisin soyar kıvancı.

Onlara karşı gelsem, ağırdı gönlüm,
 Hayalim sonbahar yaprağı gibi ezilir.
 Şunların elinden eğridir hak yolu,
 Şunların elinden dünyâ bozulur.

Dostlar, bir sözü sormayın tekrâr,
 Aramayın, yaratılışın kâtili kim diye ?
 Bu kişi de dayanıklı, makamlı alçaklar
 Elinden cân koparan göğsünden ok yiyip...

ALTIN ANAHTAR

Karaağaçtan veya akçağaçtan,
 Mermer taştan veyâ bin yıllık tuttan,
 Ya demirden olsun, veyâ çelikten-
 Altın kilit her kapıyı açarmış.

Kilitleri, zincirleri olsa da,
 Bekçileri zencilerden olsa da,
 Zencilerin hançerleri olsa da,
 Altın kilit her kapıyı açarmış.

Hiç bir kimse kapayamazmış yolunu,

10 Tossä ägär, küydirärkän qolini,
Şädän etib sähibining könglini,
Altin kälit här eşikni açärmış.

Altin kälit! Men hiylängni buzärmän,
Buzärmänü bändläringni üzärmän,

15 Kirdikäring bu älämgä yazärmän,
Özing häryän ursäng hämki, kaçälmässän.

Bu äjundä gärçi eşik här hıldir,
Gäh temirdän, gäh polatdän-zänglidir,
Zülfinläri gäh sädäli, münglidir,

20 Açarsänü ämmä mehring säçälmässän.

Gär ältinsän, qılmiş-oying egridir,
Yältirägän başing, boyning egridir,
Sengä endi aşkär äytmaq yeridir:
Mening qalbim eşigini açälmässän.

94- RANGLAR

1 Deydilär:

bu häyat säyyär bir kemä,

Bäläcän, bu gäpni äfsänä demä,

Kemägä tüşibsän, bolgäysän ägäh:

5 Bu kemä boränlär, tofänlär ärä,

Gähä rävan süzär, gähidä balqıb.

Sen esä Alümgä köz açib karä,

Rängläär yüräginggä kirsinläär balqıb.

Rängläär-kü, quyäşning zärrin riştäsi,

Kaparsa eğer, yandırır mış elini,
Mutlu edip sâhibinin gönlünü,
Altın kilit her kapıyı açarmış.

Altın kilit ! Ben hileni bozarım
Bozarım ve bağlarını koparıyorum,
Kirdikârın bu âleme yazarım,
Kendin her yan vursan da yine, kaçamazsın.

Bu ajunda gerçi kapı her çeşittir,
Gah demirden, gah çelikten - paslıdır.
Kilitleri gah sedâlı, münğlidir.
Açarsın ve ama sevgin saçamazsın.

Eğer altınsan, yaptığın - düşüncen eğridir,
Parlayan başın, boynun eğridir,
Sana şimdi açık söylemek yeridir:-
Benim kalbim kapısını açamazsın.

RENKLER

Dediler:
bu hayat seyyâr bir gemi,
insanoğlu seyre çıkmış bir seyyâh,
Yavrucuğum, bu sözü efsâne sanma,
Gemiye düşmüşsün, olacaksın âgâh:
Bu gemi boranlar, tufanlar ara,
Bazen su gibi yüzer, bazen de kalkıp.
Sen ise âleme göz açıp bak,
Renkler yüreğine girsinler parlayıp.
Renkler ki, güneşin altın ipi,

- 10 Kemä yelkänidä mävcülangän yälqın.
 Yerü kök- cilvägär ränglär kəştəsi,
 Rəngindir hättäki dengizdä tolqın.
 Sen häm bittä rəngsän, bittäginä rəng,
 Bilmädim, äkmisän, kızilmi, kərə.
- 15 Bälki çälinärsän közlärgä ärəng,
 Bälki tävlänärsän rävşän yä hirä.
 Här qaläy, rənging bär, äziz bälacän,
 Rənglär kəməlägi cäninggä päyväst.
 Mäyliğä pärlägin, mäyli, hirä yän,
- 20 Faqat rəngsiz deyä ätälmasəng bas...

95- BABURNING OGLI HUMAYUNGÄ SONÇGI VƏSIYƏTI:

- 1 Qısmät degänläri fälakät emäs,
 Özgä yurtdä olmaq hälakät emäs...
 Gärçi taqdirimdän kənlär yıqlädim,
 Vätändän äyrilib köksim tiglädim.
- 5 Xmmä yaşımädim beməslək, beişk,
 Därdimni äritdi anä-küy, qoşıq.
 Qılıçim bemävrid çıkmädi qındän,
 Dost bolsä çärlädim uzak-yaqındän.
 Millät äyirmäkni külfät deb bildim,
- 10 Vicdani päklärni ülfät deb bildim.
 Kalämim-sirdaşim hämdämim boldi,
 Şe'r bitdim, cänimning məlhəmi boldi.
 Bäləm, Hind mülkigä endi sen başsän,
 Beməslək yaşəsəng, sönik quyəşsän.
- 15 Bu elni ävəylä, ärsä ganimdän,

Gemi yelkeninde dalgalanan alev
 Yer ve gök cilveli renkler nakışı,
 Renklidir hatta ki denizde dalga.
 Sen de bir tane renksin, bir tanecik renk,
 Bilmedim, ak mısın, kızıl mı kara.
 Belki çalınırsın gözlere güçlkle,
 Belki çelikleşirsin parlak veya donuk
 Ne 'de olsa, rengin var aziz yavrucuğum,
 Renkler gökkuşağı canına bağlı,
 Raziyim parla, razıyım, sönük yan,
 Yalnız renksiz diye adlandırılmazsan yeter.

BABUR'UN OGLU HUMAYUN'A SON VASIYETİ

Kısmet dedikleri felâket değil,
 Başka yurttta olmak helâket değil...
 Gerçi kaderimden kanlar ağladım,
 Vatandan ayrılıp göğsüm tıgladım.
 Ama yaşamadım makamsız, aşksız,
 Durdımı eritti anne ezgi - şarkı.
 Kılıcım hedefsiz çıkmadı kindan,
 Dost ise çağırdım uzak- yakından
 Millet ayırmayı külfet diye bildim,
 Vicdanı temizleri ülfet diye bildim.
 Kalemim sırdaşım arkadaşım oldu,
 Şiir yazdım, cânımın melhemi oldu.
 Yavrum, Hint mülküne şimdi sen başsın,
 Makamsız yaşarsan, sönük güneşsin.
 Bu halkı koru, ise kanımdan,

Ğamini üstün koy külfät-ğamingdän,
 Dävräni keng alsäng- dävräning yaşär,
 Barçäni teng bilsäng- kärväning yaşär.
 Şulärni unutsäng- fäläkät erür,
 20 Özgä yurtdä olmaq- häläkät erür...

96- KIRMIZI ALIÇA

(Halk yolidä)

1 Qışlağımız çetidä
 Bärdir pästäk hävliçä.
 Hävliçä äträfidä
 Ösär gülü aliçä.
 Aliçäzär äräläb,
 5 Yäyräydi bir kızginä.
 Kızginäning yüzläri,
 Neçündir kırmizginä.
 Kırmizginä kızginä,
 Sendä insäf bärmi-yey ?
 10 Kıyäläb koy äzginä,
 Yürägim intizär-yey!
 Intizäring özingmän,
 Beqaräring özingmän,
 Aliçädän soräb kör.
 15 Dil humäring özingmän.
 Özingmän oylägäning,
 Güllärgä söylägäning,

Gamını üstün koy, külfet gamından,
 Devreni geniş alsan - devrânın yaşar,
 Hepsini eşit bilsen - kervânın yaşar.
 Bunları unutursan felâkettir,
 Başka yurttta olmak helâkettir...

KIRMIZI VIŞNE

(Halk yolunda)

Kışlağımız kenarında
 Vardır alçak avlucuk.
 Avlucuk etrafında
 Büyür gül ve vişne.

Vişne bahçesini dolaşır,
 Eglenirdi bir küçük kız.
 Küçük kızın yüzleri,
 Niçindir kırmızıcik.

Kırmızıcik küçük kız,
 Sende insaf var mı - ey ?
 Biçip koy azıcık,
 Yüregim hasret - ey !

Hasretin özünüm,
 Kararsızın özünüm,
 Vişneden sorup gör.
 Gönül sarhoşun özünüm

Özünüm düşünenin,
 Güllere söyleyenin,

Atäng bilsä bilsin-yey,

Özingmän küylägäning

20 Küyläb ketmäsmän men häm

Aliçäzär bāğingdän.

Istäsäng şamāl bolib,

Siläymän yänāğingdän.

Yänāğingning hāligä,

25 Cānim nisār etärmän.

Könglimni ānglāmäsäng,

Dünyädän tāk ötärmän.

Qışlāğımız çetidä,

Bārdir pāstāk hāvliçä.

30 Hāvliçäni yāndirib

Ösār kırmiz āliçä...

* * *

Eşitdim:

Köklämdä Ak libās kiygän,

Änkāv bir kimsäni urgänmiş çakmāk.

35 Tām teşib, tekin yeb yürgän ogrini

Urgänmiş yukāri küçlānişli tāk.

Özägä suv tārāb yürgändä suvçi,

Qarāng, bāyaqışni āftāb urgänmiş.

Yoldän keçäy desä, keksä yolāvçi,

40 Uni bir mäsīnā urib-sürgänmiş.

Urmāğning türi köp ekän. Älkıssa.

Baban bilirse bilsin - ey,
Özünüm şarkı söyleyenin

Şarkı söyleyip gitmem ben de
Vişne bahçesiden
İstersen rüzgâr olup,
Okşarım yanağından.

Yanağının hâline,
Canım nisâr ederim.
Gönlümü anlamazsan,
Dünyadan tek geçerim.

Kışlağımız kenarında
Vardır alçak avlucuk
Avlucuğu yakarak
Büyür kırmızı vişne...

* * *

İşittim:
İlkbaharda ak elbise giyen,
Enkâv bir kimseyi vurmuşmuş şimşek
Dam delip, parasız yiyip yürüyen hırsızı
Öğrenmiş yukarı güçlenişli tek

Pamuk fidanına su verip yürüdüğünde sucu,
Bakın, bayakışlı güneş vurmuşmuş
Yoldan geçeyim dese, yaşlı yolcu,
Onu bir araba vurup sürmüşmüş.

Vurmanın türü çok imiş, kısaca,

Buni mendän körä yahşi biläsiz.

Aytäylik: bälängiz sürbetlik kılsa,

Albättä şäpäläk tårtib käläsiz.

45 Mälhäm koyalmädim atäm dardigä,

Endi tüşlärimdä uni körämän.

Sahdä kılmädim deb izin gärdigä,

Ba'zän öz-özimni urib yürämän.

Urıb-yıqıtışlär bolär muvaqqat:

50 Mäbädä çöksängiz, yänä turäsiz.

Eng yaqın dostingiz etsä hıyanät,

Undä başingizni qaygä uräsiz ?

Bilämiz:

Algırning kolläri kısqä,

55 Bir küni öz sirin özi açädi.

Ba'zılär hänägäh üngä duç kelsä,

Tayçäkdäy ketigä urib kaçädi.

Bulär-kü mäyli-yä, tırnab bağringiz

Könikib ketäsiz kân yutsängiz häm,

60 Lek... figän köçmäsmi haq-huqukingiz

Pästgä urib tursä bittä müttähäm...

Endi gäp kuyıgın aytäy tek turib,

Mudäm hayälingiz bänd etib yürgäy.

Kimki öz tiligä yürsä tüpürib,

65 Uni Näväiyning ärvähi urgäy...

Bunu benden daha iyi bilirsiniz.
 Söyleyelim: Çocuğunuz yüzüzlük yapsa,
 Elbette tokat atarsınız.

Melhem koyamadım babam derdine,
 Şimdi düşlerimde onu görürüm
 Secde etmedim diye izin tozuna,
 Bazen kendi kendimi vurup yürürüm.

Vurup yıkanlar olur geçici:
 Şayet çökerseniz, yine durursunuz.
 En yakın dostunuz etse hıyanet.
 Onda başınızı kavgıya vurursunuz ?

Biliriz:
 Algırın elleri kısa,
 Bir gün kendi sırrını kendi açacak.
 Bazıları benâgâh sese karşı gelse,
 Teyek gibi peşine vurup kaçacak.

Bunlar ki peki ya, yolup bağrınız
 Alışıp gidersiniz kan yutsanız da,
 Lakin... figân geçmez mi hak hukukunuz
 Alçağa vursa bir tane suçlu...

Şimdi söz kuyugun söyleyeyim tek durup.
 Dâimâ hayaliniz bağlayıp yürüyecek
 Kim ki kendi diline yürüse tükürüp,
 Onu Nevâî'nin ervâhı vuracak...

97- VARZAB SATRLARI

1 Tağlārdān şāvullāb tüşşä şälälä,
Tegrāngdä lāvullāb yānsä çoğ-lälä,
Hayrātdān közingdä pārlāsä cälä,
Dostginām,

5 Nelārni oylāysān bu dām ?

Deydilār: yüräkkä här giyāh āşnā,
Giyāhni kıtıklāb sızgāndä çāşmä.
Hāvuçlāb suv içsāng vā kālsāng tāşnā,
Dostginām,

10 Nelārni oylāsāng bu dām ?

Bundä tāng tāvlānib ātişin körsāng,
Kuyāşning iymānib bātişin körsāng,
Akşām āy selidä saflānib yürsāng,
Dostginām,

15 Nelārni oylāysān bu dām ?

Vārzāb māvclāridān sēbālār uçsā,
*
Mirzā āvclāridān nāvālār uçsā,
*
Tağlārni Cōrābek āvāzi kuçsā,
Dostginām, nelārni oylāysān bu dām ?

20 - Ağuşing ārāstā körāy hāmīşā.

Dostlārgā dilbāstā körāy hāmīşā,
İkbālgā pāyvāst körāy hāmīşā,

*

Mirzā Tursunzādā vā Cōrābek közdä tutulmākdä.

VERZAB SATIRLARI

Dağlardan gürüldeyerek düşse şelâle,
 Etrafında lâvullayıp yansa kor lale,
 Hayretten gözünde parlasa jâle,
 Dostcuğum,
 Neleri düşünürsün bu an ?

Dediler: yürege her nebât dost,
 Nebâtı gıdıklayıp sızanda çeşme
 Avuçlayıp su içsen ve kalsan teşne,
 Dostcuğum,
 Neleri düşünürsün bu an ?

Burda tan çelikleşip atışın görsen,
 Güneşin çekinip batışın görsen,
 Akşam ay selinde saflanıp yürüsen,
 Dostcuğum,
 Neleri düşünüsün bu an ?

Verzab dalgalarından esintiler uçsa,
 Mirzâ* evclerinden nevâlar uçsa,
 Dağları Cörebek* âvâzı kucaklasa,
 Dostcuğum, neleri düşünürsün bu an ?

- Kucağın arsında göreyim daima,
 Dostlara gönülden bağlı göreyim daima,
 Talihe ulaşmış göreyim daima.

*

Mirza Dursunzâde ve Cörebek gözde tutulmakta.

Təcirim,

Niyätim uşbudir bu däm...

* * *

- 25 Belingdä tolganib Zäräfsän yätär,
Kipriging ästidä närgising átäş.
Köz yumsäng, näzdimdä göyâ kün bätär,
Külsäng, tábässüming tänglärgä tutäş...

* * *

Ikki tərəf turibmiz yâr, ikki tərəf.

- 30 Bilmäm, neçün sen ul tərəf, men bul tərəf.

Dil köprigin tosgäli bir agyâr yoqdir,
Keläbergin mening tərəf, mening tərəf.

Bu älämdä işkini hâr etgänlär köp,
Turmä zinhâr ulär tərəf, ulär tərəf.

- 35 Mühhäbbät bir Hümâ kuşkim, uçib ketgäy,
Ägär bolsäk: sen betərəf, men betərəf.

Cänim tışdän, polatdänmäs, kıynämäy kel.
Yäri cänim, dil sen tərəf, dil sen tərəf.

98- UMR BOLSIN

- 1 Täbiät zäp çirây açmiş, qaräng, dostlär,
Bu äliy bir ne'mät erür, yäyräng, dostlär.
Yüräklär şoh, tillär biyrän, säyräng, dostlär,
Bu nävrozı äläm bugün mäsrur bolsin!
- 5 Sämädä çärh urär zävkdän kabütärlär.

Tâcigim,

Niyetim işte budur bu an...

* * *

Belinde dolanıp Zerefsân yatar,

Kirpigin altında nergisin ateş.

Göz yumarsan, nezdimde sanki gün batar,

Gülse, tebessümün tanlara eşit...

* * *

İki taraf durmuşuz yâr, iki taraf,

Bilmem, niçin sen o taraf, ben bu taraf

Gönül köprün kapamak için bir yabancı yoktur.

Geliver benim taraf, benim taraf.

Bu âlemde aşkını hor edenler çok,

Durma asla onlar taraf, onlar taraf.

Muhabbet bir Hümâ kuş ki, uçup gider,

Eğer olursak: sen bittaraf, ben bittaraf.

Canım taştan çelikten değil, eziyet etme gel

Canım sevgilim, gönül sen taraf, gönül sen taraf.

ÖMÜR OLSUN

Tabiat mükemmel yüz açmış, bakın, dostlar,

Bu yüce bir ni'mettir, eğlenin, dostlar,

Yürekler şuh, diller biyran, sakıyın, dostlar.

Bu nevruz-ı âlem bugün memnun olsun !

Senâda çark vurur zevkten güvercinler,

Mägär yamgır yägär ersä käft tutärlär.
 Bu-tiriklik tãmçisi, deb hoş etärlär-
 Ki nävrozı äläm bugün sürur bolsin!

10 Kuyaş goyâ sening kalbing, yänär şäffâf,
 Bu dünyâni kiyintirmäk tiläging saf.
 Dehkân ägam, kelgin, seni kılây tävâf,
 Bu nävrozı älämgä hãm mänzur bolsin!

15 Dästurhäning kök taâmdän báz limmä-lim,
 Sümäläk cân rähätdir, kuvvät-hälim,
 Özingdäyin rızking uluğ, äziz elim,
 Bu nävrozı äläm sengä hüzür bolsin!

Gäfil eding, oygängäning kutluğ endi,
 " Egil " desä, " yok " degäning kutluğ endi.
 Anä halkım, " Hıağ! " degäning kutluğ endi,
 20 Nävroz sengä qadrü kımmät, gurur bolsin!

Közlärgä cä bolmiş yänä turfä ränglär.
 Kürtäklärning kiprigidä küy cäränglär,
 Uygänär Yer, dilgä sâlib şoh ähänglär-
 Ki nävrozı äläm bugün ma'mur bolsin!

25 Netäy kördim ösmä qoygän qâşlârdä nâz,
 Kâpäläkmi, kâmäläkmi-yâşlârdä nâz
 Keliñäklär, häliñäkdä äyläng pârvez-
 Bu nävrozı äläm tağın sernur bolsin!

Bağâr äsli bağâr emäs-mühäbbätidir.
 30 Mühäbbätgä yetişmäklik köp zähmätdir.

Eğer yağmur yağar ise aya tutarlar.
 Bu canlılık damlası, diye hoş ederler-
 Ki nevrüz-ı âlem bugün sürur olsun !

Güneş sanki senin kalbin, yanar şeffaf,
 Bu dünyâyı giyindirmek dileğin saf.
 Çiftçi ağam, gel, seni kılâyım tavaf,
 Bu nevrüz-ı âleme de menzur olsun !

Sofran mavi yemekten gene dopdolu,
 Sümelek can rahatıdır, kuvvet hâlim,
 Kendin gibi rızkın yüce, aziz halkım,
 Bu nevrüz-ı âlem sana huzur olsun !

Gâfil idin, uyanışın kutlu şimdi,
 " Eğil " derse, " yok " deyişin kutlu şimdi.
 Ana halkım, " Hak! " deyişin kutlu şimdi.
 Nevruz sana kadr ve kıymet, gurur olsun?

Gözlere yer etmiş yine tuhaf renkler,
 Tomurcukların kirpiğinde ezgi cereenler.
 Uyanır toprak, gönle salıp şuh ahenkler,
 Ki nevrüz-ı âlam bugün mamur olsun!

Nasıl gördüm sürme koymuş kaşlarda naz,
 Kelebek mi, yay mı - yaşlarda naz,
 Gelincikler, helincikler edin pervaz.
 Bu nevrüz-ı âlem yine nurit olsun!

Bahar aslında bahar değil - muhabbettir.
 Muhabbete yetişmek çok zahmettir.

Bahār Sizgä kutluğ, degän Täşpolatdir,
Bu Nävrozı äläm yänik ümr bolsin!

99-" TAKI ZÄRGÄRÄN "

(Buhäräning zärdoz qızlärigä)

- 1 Gülnärmisän, Dildärmisän, bilmädim,
Nämingni soräşgä äylänmädi til.
Duç kelgäç, yäningdän bir däm cilmädim,
Sän'ätting sehridän yaşnädi köngil.
- 5 - Nimä bu ?
İpmi, - yä quyâş qatimi ?
- Nimä bu ?
Käştämi, yä dil gävhäri!
Mülki bebähädäy hattät hatimi ?
- 10 Saçilgän saçingmi, ey dil särväri.
Közlär toqnäşgändä... nüzäkät ilä.
Sizgä esdälik, deb cilmäyding şadän.
Uni kiyerkänmän, qongändäy boldi,
Göyäki başingä " Täki Zärgärän ".
- 15 Men uni tä äbäd sevib äsräymän,
Zärgär Buhärämning zär käştäçisi.
Tärtiğing kiygändä kökkä qaräymän.
Ağır bu ciltvägär yulduz pärçäsi!

100- ÄSEMGÜL APÄNING ÄLLÄSİ

- 1 Gäzlidä zilzilä döväm etäyätgändä
Äsämgül İsmäbetävä äiläsidä
färzänd dünyägä keldi. Uni ezgü niyät

Bahar size kutlu diyen Taşpolattır,
Bu nevrüz-ı âlem yanan ömür olsun !

" TAKİ KUYUMCULAR "

(Buhârâ'nın zerdöz kızlarına)

Gülnar mısın, Dildar mısın, bilmedim,
Nâmını sormaya dönmedi dil.
Karşı gelir gelmez, yanından bir an kaydım,
Sanatın sihriden açıldı gönül.

- Ne bu ?

İp mi, yâ güneş katı mı ?

- Ne bu ?

Nakış mı, yâ gönül cevheri !
Bahâsız mülk gibi hattât hatı mı ?
Saçılan saçın mı, ey gönül başkanı.
Gözler çarpıştığı zaman... nezâket ile.
Size hatıra, diye kimıldamazdın sevinçli.
Onu giyerken ben, konmuş gibi oldu.
Sanki başıma " Taki Zergeran "
Ben onu sonsuza kadar sevip esirgeyeceğim,
Kuyumcu Buhârâ'nın altın nakışçısı.
Armağanın giyince göğe bakarım.
Ki bu cilveli yıldız parçası !

ESEMGÜL ABLANIN NİNNİSİ

Gezli'de zelzele devâm ediyorken
Esemgül Ismembetova ailesinde bir
çocuk dünyaya geldi. Onu iyi niyet

bilän Amängül deb ätäşdi.

5 Kóz açding täng çâğıdä,
Gäzlining kuçâğıdä.
Mehrning ärdâğıdä.
Ällä, bäläm, ällä.

Yerni tutgändä tolğaq,
10 Meni häm tutdi tolğaq.
Tolganib yâkdim çärâğ-
Ällä, bäläm, ällä!

Oşäl çärâğım- özing,
Közü qarâğım özing,
15 Bahârim-bâğım özing,
Ällä, bäläm, ällä!

Qızım, qorqmâgin zinhâr
Seni bolgin deb hüşyâr,
Zâmin, tebrütüdi ilk bâr-
20 Ällä, bäläm, ällä!

Sengä äytâr sözim şul:
Yergä mängü aşnä bol-
Ezgülikkä täşnä bol-
Ällä, bäläm, ällä!

25 Amängülim, ällä!

101- SERSEN BABA VA SAKSAVUL

t Saksavulni bilärmisän. bäläm, qani äyt?

ile **Âmângül** diye adlandırdılar.

Göz açtın tan çağında,
Gezli'nin kucagında
Sevginin erdâğında.
Ninni, yavrum, ninni.

Toprağı tuttuğunda doğum sancıları,
Beni de tuttu doğum sancıları,
Dolanıp yaktım lamba-
Ninni, yavrum, ninni !

İşte o lambam özün,
Göz ve karâğım özün,
Baharım bağım özün,
Ninni, yavrum ninni !

Kızım, korkma asla,
Seni olasıya diye uyanık,
Toprak salladı ilk önce-
Ninni, yavrum, ninni !

Sana söyleyeceğim sözüm şu;
Toprağa ebedî dost ol-
İyiliğe susuz ol-
Ninni, yavrum, ninni !
Âmângülüm, ninni !

SERSEN DEDE VE SAKSAVUL

Saksavulu bilir misin, yavrum, haydi söyle ?

Rakabätdä teng kelädi ungä qay däraht!
 Yäydäq çölning şämälīgä köksini tutgän,
 Kaysi nihäl egilmägän, bolmägän käraht.

5 Qayragäçni mäktäb bälki tilgä älärsän,
 Yäki çinär tä'rifini şe'rgä sälärsän.
 Gärçi zäräng därahtidäy ulär bükuvvät,
 Haqıqatni äytsäm, ämmä, oygä tälärsän,

Heç birävi ip eşälmäs uning äldidä,
 10 Uning çäyir ildizläri ümr izidäy!
 U tuprakkä tüssä boldi, u- säksävul-lä,
 Öz ümrini päydär etär- çölning özidäy...

Himäyägä zär emäs u, özidir päsbän.

Nä pərvəriş läzim ungä, nä ärtik siyläv.

15 Ungä mängü nur çäşmäsi- sährädäy äsmän,
 Äsmän qadär çeksiz sährä- häyätbaş mä'vä...

Bäläm, men häm säksävulmän, däşt mänzil gähim.

Ağır kündä tukkan çäyin tärk etmäs färzänd,

Zämin çäppä äylänsä-dä Gäzlini deymän,

20 Mening terän tämirlärim şu yergä päyvänd...

102- XNAR GULI

(sänet)

1 Alämdä här kimning köngligä mäyil,

Yaşımı yämänmi gülyä bolädi.

Ungä bəqqanıdä çehrəsi gül-gül,

Açilib, hayäli nurgä tolädi.

Rekâbette dar gelecek ona hangi ağaç !
 Cıplak çölün rüzgârına göğsünü tutan,
 Hangi fidan eğilmedi, olmadı uyuşuk

Kayregaçı övüp belki dile alırsın,
 Veyâ çınar tarifini şiire salırsın.
 Gerçi akcağaç gibi onlar kuvvetli.
 Gerçeği söylersem, ama, düşünceye dalırsın,

Hiç birisi ip eşemez onun önünde,
 Onun dayanıklı kökleri ömür izi gibi !
 O toprağa inse oldu, o - saksavul da,
 Kendi ömrünü devamlı eder çölün özü gibi...

Korumaya zâr değil o, kendidir bekçi.
 Ne bakım lâzım ona, ne artık hediye.
 Ona ebedî nur çeşmesi, sahrâ gibi gökyüzü,
 Gökyüzü kadar sonsuz sahrâ - hayat bağışlayan yer...

Yavrum, ben de saksavulum, çöl konağım,
 Ağır günde öz yerin terk etmez çocuk,
 Toprak ters dönse de Gezli'yi derim,
 Benim derin damarlarım şu yere bağlı.

NAR ÇİÇEĞİ

(Sone)

Âlemde herkesin gönlüne mâyil,
 Güzel mi, kötü mü gül olacak.
 Ona baktığında çehresi gül gül,
 Açılıp, hayali nura dolacak.

- 5 Men-kü gülpärästmän, güllär cân-dilim.
 Gül kâplâsin deymän zäminni faqat.
 Aşıqlär, ma'suqlär köksidä sölim
 Râyhânu cämbillär yânsin tääbäd.
- Ägärçi ifârsiz, lek ânâr gülin,
- 10 Körgändä yaşnäymän, ot kâplär tänim.
 Men ânâr güligä mengzäymän sening-
 Açıkdây şäkärläb, gunçä dähäning.
 Sen ânâr güligä oşsäysän, gülim,
 Yetilsäng, báz sengä intilär qolim.
- * * *
- 15 - Kel, sänäm, quräylik
 Şirin bir sühbät.
 Ortägä qoygänçä alâv yüräkni
 Sen isin, isinäy
 Men häm bir fursät,
- 20 Yüräkning täftigä tabläb tiläkni.
 Başımızdä güvâh faqat bir äsmän,
 Tegrämizdä säkçi şäbbädä- mälhäm.
 Cänginäm, tärtinmä, külmäkdä bizdän,
 Köylägi nâpärmän gülbädän kökläm!
- 25 Açilib-saçilib saçläring yäygin.
 Kipriklärim öpsin ähu közingni...
 - Hây, gözäl, ul yiğit tilini tiygin,
 Hissiyät bagridä urmä özingni.
 Hissiyät sehrlî girdäbdîr täyin!
- 30 Lâl esäng, u şäksiz mähv etär başni.

Ben ki gülperestim, güller cân gönlüm.
 Gül kaplasın derim zemini yalnız.
 †sıklar, ma'suklar göğsünde güzel
 Reyhan ve cembiller yansın sonsuza kadar.

Gerçi ifârsınız, lakin nar çiçeğin,
 Görünce güzelleşirim, ateş tenim.
 Ben nar çiçeğine benziyorum senin-
 Kırmızımsı şekerleyip, gonca dehenin.

Sen nar çiçeğine benziyorsun, gültüm,
 Serpilirsen gene sana çabalar elim.

* * *

- Gel, sevgili kuralım
 Şirin bir sohbet.
 Ortaya koyunca alev yüreği:
 Sen ısın, ısınayım
 Ben de bir fırsat,
 Yüreğin hararetine kızdırıp dileği.
 Başımızda şahit sadece bir gökyüzü,
 Çevremizde bekçi şebbâde - melhem.
 Cancığım, çekinme, gülmekte bizden,
 Gömleği nâpermân gülbeden ilkbahar !
 Açılıp saçılıp saçların yay.
 Kirpiklerim öpsün âhu gözünü...
 - Hey, güzel, o yigit diline gem vur.
 Hissiyât sihirli girdaptır belli !
 Lâl isen, o şüphesiz mahveder başı,

Ahır ehtiyät bol, qoymägin tağın,
Hatäning közidän aqızib yaşni...

103- ARMAN

(Bällädä)

- 1 Mo'cäzginä hänäädä bir zät,
Cän täläşib yätärdi ağır.
Sönär edi közidä häyät,
Lek uçärdi läbläri pır-pır.
- 5 U tämşändi, song açib közin,
Bir däm bākdi kättä oğligä:
- Bäläcänim, tinglägil sözim,
Läzim edi aş bermäk elgä.
Nevärämning qolini häläl
- 10 Qıläy degän arzum bär edi.
Nähät endi külmägäy ikbäl,
Nähät dünyä mengä tär endi ?!
Yä ayākka turärmänmi. Äyt,
Tüzälmäkka bärmikän imkän ?
- 15 - Toy başidä turäsiz, älbät,
Tüzäläsiz ahır, atäcän!
- Hä, dävärke, yakınräk kelgin,
Sengä äytär sözim bär, qızim.
İşsevärsän, çevärsän, lekin
- 20 Vakt ötkäzmäy okışing läzim.
Özim seni kättä şähärgä
Eltäy degän arzum bär edi.
Nähätki yol alsäm mähşärgä.

Ki ihtiyatlı ol, bırakma yine,
Hatanın gözünden akıtıp yaşı...

UKDE

(Balat)

Mocezgine hânedede bir kişi,
Can dalaşıp yatardı ağır.
Söner idi gözünde hayat,
Lakin uçardı dudakları pır pır.
O temşendi, sonra açıp gözün,
Bir an baktı büyük oğluna:
- Yavrucuğum, dinle sözüm,
Lâzım idi aş vermek halka.
Torunumun elini helâl
Kılayım diyen arzum var idi.
Yazık şimdi gülmeyecek ikbâl,
Yazık dünyâ bana dar şimdi ?!
Ya ayağa kalkar mıyım, söyle.
Düzelmeğe var mıymış imkân ?
- Düğün başında durursunuz, elbet,
Düzeliyorsunuz ya, babacığım !
- Evet, gerçekten daha yakın gel,
Sana söyleyecek sözüm var, kızım.
İşseversin, usta terzisin, lakin
Vakit geçmeden okuman lâzım.
Kendim seni büyük şehire
Götüreyim diye arzum var idi.
Allah'ın işine bak ki yol alırsam mahşere,

- Nähät dünyâ mengä tär endi ?
- 25 Yâ ayâkka turärmänmi, äyt,
Tüzälmäkke bärmikän imkân ?
- Yol başläysiz şähärgä, älbät,
Tüzäläsiz ahır, atacán!
- Sen, änäsin, kâyimägin köp,
- 30 Bu dünyâning täşvişi bitmäs.
Tämärqa-yu, mälu hألni deb,
Rängü roying sāmān etmä, bas.
Tämäşägä, seni uzäkke,
Eltäy degän ärzum bär edi.
- 35 Nähät mening cänim tuzäkdä-
Nähät dünyâ mengä tär endi ?
Yâ ayâkka turärmänmi, äyt,
Bu därdimning bärmi döväsü ?
- Tämäşägä eltäsiz älbät,
- 40 Tüzäläsiz ahır, atäsi!
- Rähmät, Sizgä!..
Hävlini lekin
Qaytä tikläy devdim şu yäzdä.
Küngirädär bolmäsä hämki,
- 45 Kuräy devdim kättä dävväzä.
" Yänä bittä ärzum bā-ā-är... "
Çألning birdän kesildi dämi.
Dillär yändi, kipriklär hunşär
Figän kuçdi Yerü sāmāni.
- 50 Nimä edi ul şirin ärzu,
Nimä edi ul nursiz mähtāb ?

Yazık dünyâ bana dar şimdi ?
 Ya ayağa kalkacak mıyım, söyle,
 Düzelmeğe var mıymış imkân ?
 - Gidersiniz şehire, elbet,
 Düzeleceksiniz ya, babacığım !
 - Sen annesi, kaygılanma çok,
 Bu dünyânın endişesi bitmez,
 Bahçeciğe yani, mal ve hâli diye,
 Renk ve yüzün saman etme, yeter.
 Temâşaya, seni uzağa,
 Götüreyim diye arzum var idi.
 Yazık benim canım tuzakta-
 Yazık dünyâ bana dar şimdi ?
 Ya ayağa kalkar mıyım, söyle,
 Bu derdimin var mı devâsı ?
 - Temâşaya götürürsünüz elbet,
 Düzeleceksiniz ya ahir, babası !
 - Teşekkür ederim, Size !...
 Avluyu lakin
 Tekrar kurayım dedim şu yazın.
 Dişli olmasa da,
 Kurayım dedim büyük kapı
 " Yine bir tane arzum vâ-â-âr..."
 İhtiyârın birden kesildi sesi.
 Gönüller yandı, kirpikler *hınşar*
 Figân kucakladı Yer ve göğü,
 Ne idi o tatlı arzu,
 Ne idi o nursuz mehtâb ?

Nimä edi ul mävhüm tuyğu-
 Yüräklärgä bätgän iztiráb ?
 Yulduzlärgä başimni urib,
 60 Oyläy-oyläy änglägänim şu:
 Ümr özi songsiz bir ärmän,
 Ümr özi tügänmäs ärsu...

104- XYNİY

1 Sölim Sämärkandning mäshür bāgıdā
 Yürgändä säyr etib...Äyniy-uluğ zāt.
 Ropärä kelibdi ungä bir tödä
 Alimu şairu hättäki hattät.
 5 Biri " Dahundä " ni, biri " Qullär "ni,
 Birävi " Südhor "ni ketibdi maqtäb.
 " Hülläs käläm,- debdi bir sozämäli:-
 Här bir äsäringiz kattäkän mäktäb.
 Hayali tärkalib, huşläb-huşlämäy.
 10 Baş silkib turärkän ul piri Kämil,
 Tağın u sözämäl ketin oylämäy.
 Sävälgä tutibdi üstäzni dädil:
 - Körgän künläriniz qayğuli, ğamnāq,
 Yazğänsiz, qayilmiz täläntinizgä!
 15 Köryäpsiz, bahtlimiz... Hoş, endi Sizdek
 Kaläm sürmäk näsib etgäymi bizgä ?
 Ul şäddäd yigitning quv közlärigä
 Bir zum tikilibdi Xyniy sinäveçän.
 Tübässüm yügürib song yüzlärigä,
 20 Cävab äyläbdi u beläf beyäsän.

Ne idi o mevhum duygu-
 Yüreklerle batan ıztırâb ?
 Yıldızlara başımı vurup,
 Düşünüp düşünüp anladığım şu:
 Ömür özü sonsuz bir ukde,
 Ömür özü tükenmez arzu...

AYNÎ

Güzel Semerkand'ın meşhur bağında
 Yürürken seyr edip... Aynî -'ulu zât.
 Karşı gelmiş ona bir yığın
 Âlim ve şair ve hatta ki hattât
 Biri " Dâhunde "yi, biri " Kullar "ı,
 Birisi " Südhor "ı gitmiş övüp.
 " Sözün kıyası,- demiş bir söz ustası-'
 Her bir eseriniz muazzam mektep "
 Hayali dağılıp, ister istemez,
 Baş sallayıp dururmuş o olgun pîr,
 Yine o söz ustası gidip düşünmeden,
 Suâle tutmuş üstâdı korkusuz:
 - Gördü günleriniz kaygılı, gamlı,
 Yazdınız hayranız yeteneğinize!
 Görüyorsunuz, mutluyuz... Hoş, şimdi Sizin gibi
 Kalem sürmek nasip edecek mi bize ?
 O zalim gencin kurnaz gözlerine
 Bir lahza dikilmiş Aynî deneme sever
 Tebessüm edip sonra yüzlerine,
 Cevap vermiş o sözsüz, biyesen.

- Mümkün,-deпти üstaz,-faқat қалb қаning
 Hār sözgä қоşalsäng zärrämä-zärrä.
 Keyin бүтүн bolsä imāning, şāning,
 Keyin yemāging şart yetmiş beş дәrrä!..
- 25 Bilmädim, ne hālgä tüşmiş ul şorlik-
 Suhan mehvāridä yilt etgän sārāb.
 Birāk ānglägāndir: icād-yüräkkä
 Kalāmni bātirib çekmāk iztirāb!
 Üstaz, sārvarisiz hāmān söz mülkin,
- 30 Ne bahtki, tuğılmiş Sizgä " raқıblār ".
 Tuğen, Pirimқul, Adil Yākublār,
 Vā lekin " Ayniyi sāniymān " deyä
 Yüripti mingırlāb bā'zi sözbāzlār.
 Ming дәrrä sävāläng, ulärdän ämmä
- 40 Ah çekib, bağrini tirnār kagāzlār...
 Nāmingiz köp uluğ, ey büyük hāzrāt,
 U nurdäy mukaddäs- nāndek bāāyni.
 Hār bir Kalāmingiz tarıh-zārūrāt,
 Bākiy Şarқsız, ya'ni Sadriddin Ayniy!
- * * *
- 45 (Nuriddin Şükürāvgä)
 Hıyābān, bāğlārni çārh urib,
 Çong çinār tāgidä tin ālmās,
 Bir ācib şābbādä üfürib,
 Kiprikdä kalқıdi katrā hām.
- 50 Tāngāsin yokātgän bālādäy,
 Izlädim nenidir ālānglāb.
 Bağārni sāğingän lālādäy,

- Mümkün,- demiş std,- fakat kalp kanın
Her sze koşabilsen zerre zerre.
Sonra bütün ise imnın, şanın,
Sonra yemen gerek yetmiş beş derre!
Bilmiyorum ne hale düşmüş o zavallı -
Söz mihverinde parıldadı serp.
Fakat anladı: yaratıcılık yüreğe
Kalemi batırıp çekmek ızdırab !
std, başkanısınız...hl söz mülkünün,
Ne baht ki, doğmuş Size " rakipler "
Tugen, Pirimkul, Ğdil Yakuplar.
Ve fakat " ikinci Ayn'yim " diye.
Yrmş mingırlayıp bazı lafbazlar.
Bin derre kamçılaysın, onlardan ama
Ah çekip, bağrını tırmalar kğıtlar...
Nminiz çok ulu, ey büyük hazret,
O nur gibi mukaddes - ekmek gibi söyle.
Her bir kelminiz tarih - zaruret,
Baki şarkısınız, ya'ni Sadrettin Ayn !

* * *

(Nurettin şkrov'a)

Bulvar, bağları çark vurup,
Büyük çınar altında tin alırsam,
Bir garip esinti frp,
Kirpikte sallandı katre de.
Dengesini kaybeden çocuk gibi,
Aradım neyidir bakınıp,
Baharı zleyen lale gibi,

- Şüdringning yuzigä bäsdim läb.
 Şu zämân başimni siylädi,
 55 Anädäy nurâniy bir kimsä.
 " Huş kördik, bäläm ", deb söylädi,
 Bağrimni örtädi bir nimä.
 Men uning päyidä turdim läl,
 Suv bolib käftining täftigä.
 60 Röyâmi, särâbmi, - bu ikbâl ?
 Tüşdimmi yâ sevgi zäptigä.
 Kimsän, ey cânâcân- huşzâbân,
 Pâyâni bârmikân mehringni ?
 Munçâ hâm müşfiksân- mehribân,
 65 Dil kamrâb bilârmî sehringni ?!
 Sen eding nurâniy ul kimsä-
 Qalbimning riştâsi- Sämârқand.
 Anâmsân- Cänimsân, deb äytsâm,
 Işângil, bu oğling bermäs pänd.
 70 Nâmingni eşitib qâsinggä
 Sağınib, quşdäyin yeldim män
 Başimni tuprâğu tâşinggä,
 Säcdägä qoygäli keldim män
 Ulugbek ruğigä qasämim,
 75 Yulduzlâr tingläsin sözimni,
 Sämârқand kälâmin eşitsâm,
 Sorâqqa âlämän özimni:
 - Tüzingni men äklâyâldimmi ?
 Râst sözlä, râst sözlä, cânâcân!
 80 Bir қatim nur bolä äldimmi-

Şebnemin yüzüne bastım dudak,
 Bu vakit başımı okşadı,
 Anne gibi nurânî bir kimse
 " Hoş gördük, yavrum ", diye söyledi,
 Bağrımı yaktı bir şey.
 Ben onun ayağında durdum lâl,
 Su olup ayasının hararetine.
 Rüya mı, serap mı,- bu ikbâl ?
 Düştüm mü yâ sevgi zaptına.
 Kimsin, ey en sevimli - hoş dilli,
 Sonu var mıymış sevginin ?
 Bunca da müşfiksin - sevgili,
 Gönül kapsayabilir mi sihrini ??
 Sen idin nurânî o kimse-
 Kalbimin riştesi- Semerkand
 Annemsin- cânımsın, diye söylesem,
 İnan, bu oğlun aldatmaz.
 Nedeni işitip yanına
 Özleyip, kuş gibi estim ben
 Başımı toprak ve taşına,
 Secdeye koymak için geldim ben
 Ulug Bey ruhuna yeminim,
 Yıldızlar dinlesin sözümü.
 Semerkand sözünü işitsem,
 Serguya çekerim kendimi:
 - Tuzunu ben aklayıp aldım mı ?
 Doğru söyle, doğru söyle, en sevimli !
 Bir katım nur olabildim mi-

- Közinggä! Räst sözlä, mehribân ?
 - Ҷани, siz söylängiz, üstäzlär,
 Bir dårdkäş boldikmi zämängä ?
 Bälki biz- hämân ғor, säyäzlär,
 85 Behudä yürgänmiz zämindä ?..
 Adämkü älängä äzäliy
 Mehmändäy bir kelib ketädi.
 Vә lekin änäning çin sözi,
 Umringgä äbädiy yetädi.
- 90 Sämärkand, änäcän, kälämim,
 Päkizä җalbinggä köçirgil.
 Şa'ninggä äğär gärd yuқtirsäm.
 Mäyliğä, nämimni öçirgil.
- * * *
- Fäzil bābā fäzil edi äkil, dānişmānd,
 95 Közläridä çaqnār edi ming yıllär oti.
 Oğıl-қızı nevārälär cānigä näyvānd,
 Dilgä atāş yāқār edi sözi, sühbāti.
 Tuğılmāғu yāşāmāқlik emäs äslä sir,
 Häyätni häm tärk etmāқlik äddiy haқıқat.
- 100 Fäzil bābā yāşin yāşāb köz yumdi aқır,
 Ҷalb җasrimiz dārz ketdi-kü, gam tāşi җat-қat
 Udum ekän, hürmätini keltirib bācā,
 Anä tuprāk kuçāғigä tāpsirdik sozān.
 Bir äsrni körmāk gārçi bahti bebahā.
- 105 Kelmäs bolib ketgän çalgä yāş tökdik nālān.
 Keyin җaytdik izimizgä besäs, bedärmān,
 Yād etmāk-çün hātiräsini mühtärām çalning.

Gözüne ! Doğru söyle, sevgili ?
 - Haydi, siz söyleyin, üstâdlar,
 Bir dert çeken olduk mu zamana ?
 Belki biz hâlâ tecrübesiz, güçsüzler,
 Boşuna yürüdük zeminde ?..
 İnsan ki âleme ezeli
 Misafir gibi bir gelip gidecek.
 Ve lakin annenin doğru sözü,
 Ömrüne ebedî yetecek.
 Semerkand, anneciğim, kelâmım,
 Temiz kalbine aktar.
 Şanına eğer toz kondurursam,
 Razıyım, nâmımı yok et.

* * *

Fâzıl dede Fâzıl idi akıllı, bilgili,
 Gözlerinde kıvılcımlanır idi bin yılın ateşi
 Oğul, kız ve torunlar cânına bağ,
 Gönle ateş yakar idi sözü, sohbeti.
 Doğmak ve yaşamak değil aslâ sır.
 Hayatı da terk etmek âdi hakikat.
 Fâzıl dede yaşın yaşayıp göz yumdu ki,
 Kalp kasrımız çatladı ki, gam taşı kat kat
 ||det imiş, hürmetini getirip kıymet,
 Ana toprak kucığına teslim ettik ...
 Bir asrı görmek gerçi bahasız mutluluk
 Gelmemek üzere giden ihtiyâra göz daktük nâilân.
 Sonra döndük geldiğimiz yöne sessiz, dermansız,
 Yâd etmek için hatırasın muhterem ihtiyârın

- Kimdir şundä äldimizgä yâzdi dâsturhân
 Vä keltirdi bir tâvâk âş, song kuydi çayni:
- 110 - Aling, mehmân,- dedi keyin,- küyinmäng bekâr,
 Fâzıl bâbâ toyi bûgün, tâbârrük âş bu!
 - Yürägimning üzildi-kü, ming bittä târi,
 Ey, sen nâdân, keltirgäning âş emäs, tâş bu!
 Tamâğımdän qandây ötsin, qandây yutây män,
- 115 Toy deyâpsän, âdâm ketsä, toyimi uning ?
 Men bilämän bittä sirni, uşbu dünyädän,
 Közi yumuq ketgän emäs heç bir âdämning,
 Keksägä häm, kiçikkä häm şirindir häyât,
 Hâr sävdâning öz nâmi bâr, âtämâsi bâr.
- 120 Ne desäng de, hämmâsigä râzimän, faqat,
 Âdâm ölsä, " toyi " deyä âtämä zinhâr!

Halqimning bûgüngi " Hâtämtây " ı,
 şâfirkânlik " Âsâl bâbâ "- Dehkân Fâyzi-
 evgä bağıslâyım.

* * *

- 125 - Vä acâb, bu çalgä ne bolgän özi,
 Âsâl kâni bârmi, cönätär tinmäy.
 Gâh Çernâbil deydi, gâh BAM, gâh Mâskäv
 Muhbirlär häm uni maktär erinmäy.
- Kalgändir tört künlük ümri häynä-hây,
- 130 Bunday yürmäydimi rözgârin säzläb.
 Başka birâvi der:
 - Bälâ-kü, bâbây,

Birisi şurda önümüze yaydı sofrayı
 Ve getirdi bir tabak aş, sonra koydu çay
 - Alın, misâfir,- dedi sonra,- yanmayın boşa
 Fâzıl dede toyu bugün, aziz aş bu !
 - Yüregimin koptu ki, bin bir tane teli,
 Ey, sen nâdân, getirdiğin aş değil, taş bu !
 Damağımdan kan gibi göçsün, kan gibi yutarım,
 Toy diyorsun, insan giterse, toyu mu onun ?
 Ben bilirim bir tek sırrı, işte bu dünyâdan,
 Gözü kapalı gitmiş değil hiç bir insanın,
 Büyüğe de, küçüğe de şirindir hayat,
 Her ticaretin kendi adı var, terimi var.
 Ne desen de, hepsine razıyım, fakat,
 İnsan ölürse, " toyu " diye adlandırma sakın !

Halkımın bugünkü " Hâtemtây "ı,....

" Asâl dede "- çiftçi Feyziyev'e
 ithaf ediyorum.

* * *

- Vah garip. bu yaşlıya ne olmuş kendi.
 Asâl madeni var mı, gönderir durmadan
 Gâh Çernobil derdi, gâh BAM, gâh Moskova
 Muhabirler de onu över erinmeden.

Kalmıştır dört günlük ömrü ihtimal.

Böyle yürümüyor muydu rüzgârını ayarlayıp

Başka birisi der:

- Belâ ki, dedeciğim,

Kättäräk nişanni yüribdi közläb...

Här başning bär, aħır, öziçä naqli,
135 Bu kəşfiyät emäs, äyan haqıqat.
Ämmä bir närsägä yetädi aklım,
Haqkim mükäfat deb qılmäydi mehnät.

Nädänlär bilmäs-ki,
Haqıqıy Özbek,
140 Bir özi yemäydi täpgän nänini.
Äsäl nimä boptı, dost-qařdāşlıq deb,
Qırq birdä... tikkändi hättä cänini...

105- MEN, OGLIM VƏ XCNƏBIY SƏYYAHLƏR

- 1 Şährimiz märkəzidä
Kättä mehmanhänä bär.
Uning nāmi " Värähşä ",
Çar-ätrafi çämänzär.
- 5 Sähärdän akşamgäçä
Quyas bundä mezbändir.
Dostdır, yä muhəlifdir.
Kim bolsä häm mehmändir.
Biri kərə közäynäk-
- 10 Taqqaniçä yürädi.
Biri kältä şim kiyib,
Sakıç çäynäb turädi.
Burni puçuq bittäsi
Duç kelgängä " bānjur " deb.
- 15 Boyi pəçaq bittäsi

- " Buhâra-âkey-zor ", deb.
 Hâh kelişgân, hâh hünük,
 Hâh bir tödâ hâh tâkdir.
 Pâkmi vâ yâki nâpâk,
 20 Ulâr bizgâ konâkdir.
 Gârçi âcnâbiy dostlâr
 Kimligi köpgâ âyan.
 Lek sinçkâv oğlim bir kün
 Meni kâldirdi häyrân.
- 25 Atâ-oğıl kezârdik,
 Biz hâm bâğni ârâlâb.
 Saf hävâdâ süzârdik,
 Gülşändâ gül sârâlâb. .
 Şundâ oğlim behâsdân,
- 30 Kollârimdân uşlâdi.
 Songrä täâccüb bilân
 Sävâlini başlâdi;
 - Karâng, dâdâ, ulârni,
 Ne sâbâb-yâtişipti.
- 35 Negâ rânglâri öçgân ?
 Tergâ hâm bâtişipti.
 Bundây bâqsâm beş-ontâ
 Äcnâbiy erkâk, âyâl
 Aftâbgâ tâblâb özni,
- 40 Çözilişgân bemâlâl...
 Bâlâ degân câninggâ
 Pâyvând, cânâcân erür.
 Râst sözni uqtirâlsâng.

Daha büyük nişanı yürümüş gözleyip...

Her başın var, ki, kendince nakli,
 Bu keşfiyat değil, belli hakikat.
 Ama bir şeye yeter aklım,
 Halkım mükâfat diye kılmaz mihnet.

Cahiller bilmez ki,
 Hakiki Özbek,
 Bir kendi yemez bulduğu ekmeğini.
 Xsäl ne oldu, dost kardeşlik diye,
 Kırk birde ... dikmişti hattâ canını...

BEN, OGLUM VE ECNEBÎ SEYYAHLAR

Şehrimiz merkezinde
 Büyük otel var
 Onun adı " Verehşe "
 Dört tarafı çimentolü
 Selenlerden alçıma bedel
 Güneş burda mihmandardır
 Dosttur, ya muhâliftir.
 Ne de olsa misafirdir
 Bir kara gözlük-
 Takar takmaz yürüdü.
 Biri kısa pantolon giyip,
 Sakız çiğneyip dururdu.
 Burnu yapışık birisi
 Karşı gelene "bonjur " der
 Boyu ezik birisi

" Buhârâ- okey - güzel ", deyip
 İster gelişmiş ister çirkin
 İster bir yığın ister tektir.
 Temiz mi yoksa pis,
 Onlar bize konuktur.
 Gerçi ecnebi dostlar
 Kimliği çoğu için açık
 ...dikkatli oğlum bir gün
 Beni bıraktı hayrân.
 Baba oğul gezerdik,
 Biz de bahçeyi dolasıp.
 Temiz havada yüzerdik,
 Gülşende gül seçip.
 Şurda oğlum ansızın
 Ellerimden tuttu.
 Sonra şaşkınlıkla
 Sorusuna başladı;
 - Bakın, baba onları,
 Ne için yatmışlar.
 Niye renkleri sönmüş ?
 Tere de batmışlar ...
 Böyle baksam beş on tane
 Ecnebi erkek, kadın
 Güneşe verip kendini,
 Gerinirken mecalsiz...
 Çocuk diyen canına
 İlgî, en sevimlidir.
 Doğru sözü anlatabilsen,

- Şadligi cāhān erūr.
- 45 - Oġlim, bilsāng, ulārgā
 Bizning quyāş dāvādir.
 Fursāt tāpsā, tāftigā
 Tāblānmāk müddāādir.
 - Iye, dādā, ulārning
- 50 Yokmi, öz quyāşlāri ?..
 Endi uşbu sāvāldān
 Kātār şair bāşlāri,
 - Bārlikkā bār-ku, ämmā
 Oġlim, sözim tinglāb āl.
- 55 Bārdir bāşka müämmā
 Ma'nāsini ānglāb āl:
 Özbekistān quyāşin
 Yetti iklim bilādi.
 Atāşigā kāmākni
- 60 Köplār ārzu qılādi.
 Du şundāyin hazinā
 Cüdā sahiy, mehribān.
 Birāvgā qaydānsān, deb
 Sorāmāydi heç qaçān.
- 65 Hattā özgā yurtlārdān
 Quşlār tāşlāb inlārin.
 Bizning quyāş deb kelār.
 Yetāklāb bālālārin...
 Bilsāng, nurgā āç quşlār,
- 70 Mānāv yerdā yātġānlār.
 Öz yurtin āftābigā

Neşesi cihândır.
 - Oğlum, bilirsen onlara
 Bizim güneş devâdır.
 Fırsat bulsa, hararetine
 Isınmak maksattır.
 -..., baba, onların
 Yok mu, kendi güneşleri ?..
 Şimdi işbu suâlden
 Ağrır şâir başları,
 - Var olmaya var, ama
 Oğlum, sözümü dinleyip al
 Vardır başka muamma
 Ma'nasını anlayıp al:
 Özbekistan güneşin
 Yedi iklim bilir.
 Ateşine kanmayı
 Çoğu kişi arzular.
 Bu böyle bir hazine
 Çok gerçek, sevgili
 Birisine neredensin, diye
 Soramaz hiç bir zaman
 Hatta başka yurtlardan.
 Kuşlar bırakır inlerin.
 Bizim güneş diye gelir.
 Yedekleyip yavruların...
 Bilsen, ışığa aç kuşlar,
 ... yerde yatanlar.
 Kendi yurdunun güneşine

Isinālmāy kātganlār.
 Häyrān bolmägin, ulār
 Kelib-ketüvçi kimsä.

- 75 Zārä, bizning quyāşdān
 Yüzlārigä rāng kirsä...
 Nur cilväsini tuyāmān.
 Gül üfürgān başidān
 Ästā öpib koyāmān.

106- MEN SENI..

- 1 Men seni äsmānning
 Yettinçi qavatidān,
 Bulutlārning qatidān,
 Şämāllār şavqinidān,
 5 Yā çakmak çaqinidān
 Qıdirmāymān.
 Ahır sen-sāmāviy emāssān!

- Men seni birāvning-
 Duāgā açığı qolidān,
 10 Yālgān-yāşıq yolidān,
 Nācātsiz säcdäsidān,
 Yāki ilticäsidadān.
 Qıdirmāymān.
 Ahır sen ilāhiy emāssān!

- 15 Men seni ānācānimning,
 Qıygās säcläridäy äppāk,

Isınamaz katılaşanlar.
 Şaşırma, onlar
 Gelip gidici kimse
 Keşke, bizim güneşten
 Yüzlerine renk gelse...
 Oğlumun çehresinde
 Nur cilvesin duyarım.
 Gül üfüren başından
 Yavaş öpüp koyarım.

BEN SENİ...

Ben seni göğün
 Yedinci katından,
 Bulutların katından
 Rüzgârlar gürültüsünden
 Veya çakmak çakınından
 Aramam
 Ki sen - semâvi değilsin !
 Ben seni birisinin-
 Duaya açık elinden
 Yalan yanlış yolundan,
 Çaresiz secdesinden,
 Veya sığınmasından
 Aramam
 Ki sen ilâhî değilsin !
 Ben seni anneciğimin,
 Tamamen saçları gibi apak

- Atäm päncäsidadäy serkadäk-
 Nahtäzâr yeridän;
 Singlimning, ânâcânimning
 20 Saratândä kârâyib,
 Gozä deyä särgayib
 Aqızgân märcân teridän;
 Cännisâr dehkân ükämning,
 Zähmâtkâş dostlârimning,
 25 Çöllärning çängini yutib,
 Arâm neligini unutib,
 Mehrü mädâriini sârf etib,
 Yâšnâtgân buğdâyzâridän,
 Şâkâr bâğlâgân mevâzâridän,
 30 Közlâriining nuri,
 Nâmus âridän;
 Men seni tört künlük
 Tillâräng qozıçâkning
 Bahmâl otlâklârni
 35 Bâşigâ kötarib mä'râşidän,
 Sütli lâblârini yälâb,
 Alâmni közigâ câylâb,
 Dikirlâb yâyrâşidän;
 Gâhidâ esâ bağritâş çopâanning.
 40 Kimningdir râhâti deyä,
 Vâyılâvning mârhmâti deyä,
 Yâlt-yült etkâzib
 Piçâk kayrâşidän;
 Hüllâs:

Babam eli gibi kadaklı-
 Pamuk tarlası toprağından;
 Kız kardeşimin, anneciğimin
 Seretanda kararıp,
 Pamuk fidanı diye sararıp
 Akıttığı mercan mercan terinden;
 Cannisâr çiftçi küçük kardeşimin,
 Zahmet çeken dostlarımın,
 Cöllerin tozunu yutup,
 Rahatlığını neyini unutup,
 Sevgi ve gücünü sarf edip,
 Çiçeklendiren buğdaylığından,
 Şeker bağlayan meyveliginden,
 Gözlerinin nuru,
 Nâmus arından;
 Ben seni dört günlük
 Dillenen kuzucuğun
 Kadife otlakları
 Başına kaldırıp mü'âşinlen,
 Sütlü dudaklarını yalayıp,
 Âlemi gözlerine yerleştirep,
 Fıkırdayarak eğlenişinden;
 Bazen ise bağı taş çobanın.
 Birinin rahatı diye,
 Yaylanın merhameti diye,
 Parıl parıl ettirip
 Bıçak keskinleştirişinden;
 Kısacası;

- 45 Güllärdän, tikänlärdän,
 Säfäbağş epkinlärdän,
 Qarğaning qağılläşi-yü
 Bülbüllärning säyräşidän
 Seni qıdırämän-
- 50 Şävkätli vä şäfkatsiz häyat!
 Añır sen- zämin färzändisän!
 Seni sämäviy etgüvçi häm,
 Seni ilähiy etgüvçi häm,
 Seni käftidä tutgüvçi häm,
- 55 Faqat menmän,
 Ey, münävvär HAYAT !

107- TARCIMALAR

* * *

PETRUS BRAVKA

(Belärus şair)

- 1 Hätirdä uzak vaqt saqlımak üçün,
 Atakli sanälär tänlängän täyin.
 Qayängä bākmāgin:
 Qaydlär, rakamlär,
- 5 Ulärning säfläri ärtär kün säyin.
 Gärçi äzmünçä yol bāsmädim, biräk,
 Atakli sanälär nişänlängän päyt.
 Özni generäldäy his etmäm mutlak,
 Men oşä-oşämän.
- 10 Addiy bir säldät.
 İstāymän:

Güllerden, dikenlerden,
 Sefâbahş epkinlerden,
 Karganın galklayışı
 Bülbüllerin ötüşünden
 Seni ararım-
 Şanlı ve şefkatsiz hayat !
 Ki sen toprak çocuğusun !
 Seni semâvi edici de,
 Seni elinde tutucu da
 Sadece benim,
 Ey, münevver HAYAT !

TERCUMELER

* * *

PETRUS GROVKE

(Belarus şairi)

Hatırda uzak zaman tutmak için,
 Meşhur seneler seçilmiş belli.
 Ne tarafa baksan
 Kayıtlar, rakamlar.
 Onların safları artar günden güne
 Gerçi az yol almadım, fakat,
 Meşhur seneler kutlandığı zaman
 Kendimi paşa gibi hissetmem mutlak.
 Ben eskisi gibiyim,
 Sâde bir asker.
 İsterim:

- Şərəfli şü ünvan ilä,
 Mehnätkäş el birlä yelkämä-yelkä.
 Aldingi säflärdä
- 15 Təşläsäm kadäm,
 Bərsäm ufklärni zabt etmäkka.
 Zämindä yāvuzlik,
 Zulm və yālgān,
 Bütkül təslim bolsin ul cāng mahali.
- 20 Addiy bir sıldätgä äytgänläridäy,
 Mengä hām desinlər:
 - Afärin, bälli!..

PETRUS BRAVKA

108- AĞ QAYIN, APPAĞ QAYIN

- 1 Ağ qayın, appağ qayın...
 Ikki yüz yıl çäyqalib,
 Fursät ötgäni säyin
 Sen hām qalibsän qarib.
- 5 Appağ qayın, men seni şundäy köryäpmän ilk bār
 Quruq şāhläring pahmaq appağ sāçni eslätär.
 Särgäygän yapraqläring şitirlär vähimädä,
 Hārigän bir kəmpirdäy turibsän yol çetidä.
- Ağ qayın, appağ qayın,
- 10 Ötmişing yādgä tüşär.
 Kōrkām eding, yāş eding,
 Räsä eding şunçälär.
 Bir päriväş eding sen, sārvcāmät, ākbädän.

Şerefli şu ünvan ile,
 Mihnet çeken halk ile omuz omuza.
 Ön saflarda
 Atarsam adım,
 Gidersem ufukları zabt etmeye.
 Zeminde kötülük,
 Zulm ve yalan,
 Bütünüyle teslim olsun o cenk meydanı.
 Sâde bir askere söyledikleri gibi,
 Bana da desinler !
 - Aferin, belli !..

PETRUS BROVKE

BEYAZ KAYIN BEMBİYAZ KAYIN

Beyaz kayın, bembeyaz kayın...
 İki yüz yıl çalkalanıp,
 Fırsat geçtiği zaman
 Sen de kalmışsın yaşlanıp.
 Beyaz kayın ben seni şöyle görüyorum ilk defa
 Kuru dalların pazen bembeyaz saçı hatırlatır.
 Sararan yaprakların hışırdar panikte,
 Yorulan bir kocakarı gibi durmuşsun yol kenarında
 Beyaz kayın, bembeyaz kayın.
 Geçmişin hatıra düşer.
 Çözel idin, genç idin.
 Olgun idin bu kadar.
 Bir peri gibiydin sen, servi boylu, ak beden.

- Ulüşärding hämmägä hayätbağş şärbätindän.
 15 Yigit-kızlär yäm-yäşil pänähingdä mästänä,
 Sühbät kurär edilär şivirläb aşıkänä.
- Çärrähädä turibsän
 Qadding egib bu çäkdä.
 Äträfingdä kızläring-
 20 Qayıncälär ösmäkdä.
 Qızläring kök romälni yelkägä täşlägänçä.
 Uzäqqa tärqalışär bir-birin başlägänçä.
 Ulär gahä säfmä-säf, gahä esä säçilib,
 Sen haqıngdä yellärgä söyläşmäkdä açilib.
 25 Aq qayın, äppäk qayın...
 Qariyäpsän gam çekib.
 Şu hälingdä häm seni
 Tärk etmägäymän lekin.
 Tälpinämän sen tämän här nävbahärdä täkrär,
 30 Päläpänlärin oyläb, in qurmäk-çün bärkarär.
 Ertä köklämdä kaytgän läyläk käbi begümän..
 Ak qayın, äppäk qayın, ey sen äsriy cänəcän!

AVETIK ISXAKYAN

(Ärmän şäiri)

109- YAŞLIK HAQIDA İKKI ŞE'R

1

- 1 Eşikni çertädi beäräm şämäl,
 Astänädä turib güvränär tinmäy.

Paylaşırydın herkesle hayatbahş şerbetinden
 Delikanlılar kızlar yemyeşil himayende sarhoş gibi,
 Sohbet kurarlardı fısıldayıp âşık gibi.
 Köşebaşında durmuşsun
 Boyun eğip bu çâkde
 Etrafında kızların-
 Küçük kayınlar büyümekte
 Kızların mavi başörtüsünü omuza atınca
 Uzağa dağılır bir birin başlayınca
 Onlar bazen saf safa, bazen ise saçılıp,
 Sen toprağında yollere söyleşmekte açılıp
 Beyaz kayın, bembeyaz kayın...
 Yaşlanıyorsun gam çekip.
 Şu halinde de seni
 Terk etmeyeceğim fakat
 Yönelirim senden yana her ilkbaharda tekrâr,
 Pelepanların düşünüp, in kurmak için istikrarlı.
 Yarın ilkbaharda dönen leylek gibi şüphesiz...
 Beyaz kayın, bembeyaz kayın, ey sen asri en sevimli !

AVETİK İSAAKYAN
 (Ermeni şairi)

GENÇLİK HAKKINDA İKİ ŞİİR

1

Kapıyı vurur huzursuz rüzgâr.
 Eşikte durup civıldaş dinmez.

Men yalğız emäsmän: tingläymän zilâl:-

Mävelär, güldiräşlär säsin erinmäy.

- 5 Bulär siz-ey mening äşnä suvlärim,
 Bu sensän- tilläri çüçük bäläcän.
 Bu sensän- quyäşli, äydin nähärim,
 Bu- kalbni tärk etmäs yaşlik- cänäcän!..

2

Ey, mening bezäväl, yaşlik yıllärim

- 10 Bulutlär ärtigä ketdingiz nähät.
 Kaydä käliding, sevgi-şa'n қоşıqlärim,
 Şäbbädädäy yelib, ötdingiz nähät ?
 Men gärci anäsin qucgän balädäy,
 Bügün қайälärni quçsämdä täkrär.
 15 Köz yaşlärim bekar...
 Қаңçä ah çekmäy,
 Ötib ketgän künlär қайtmägäy zinhär.

AVANES ŞERAZ

(Ärmän şäiri)

110- TUHFÄ ETDI NÄVBÄHÄR...

- 1 Tuhfä etdi nävbahär mengä,
 Äsmändägi sönmäs yulduzni.
 Yetäkläb häm keldi yänimgä,
 Tüşlärimdä körgänim қızni.
 5 Tuhfä қıldı bahär barini:
 Erk vä şadlik, gül hämdä bülbül.
 Faқat түşdä körgän dilbärning

Ben yalnız değilim: dinlerim temiz:-
 Dalgalar, güldireşler sesin erinmeden.
 Bunlar sizsiniz - ey benim tanıdık sularım,
 Bu sensin - dilleri tatlı yavrucuğum.
 Bu sensin - güneşli, aydın gündüzüm
 Bu kalbi terk etmez gençlik - en sevimli !..

2

Ey, benim fâni, gençlik yıllarım
 Bulutlar ardına gittiniz yazık.
 Nerde kaldın, sevgi şan şarkılarım
 Esinti gibi esip, geçtiniz yazık?
 Ben gerçi annesini kucaklayan yavru gibi
 Bugün kayaları kucaklasam da tekrar
 Göz yaşlarım boş...
 Ne kadar ah çekersen çek,
 Geçip giden günler dönmeyecek asla.

AVANES ŞERAZ

(Ermeni şâiri)

HEDİYE ETTİ İLKBAHAR...

Hediye etti ilkbahar bana,
 Gökteki sönmeyen yıldızı.
 Yedekleyip de geldi yanıma,
 Düşlerimde gördüğüm kıızı.

Hediye etti bahar vâcını:
 Güç ve neşe, gül hem de bülbül
 Fakat düşde gördüğüm dilberin

Bosäsini dăriĝ tutdi ul...

YAKAV UHSAY

(Çuväş şairi)

111- EY, AĞKUŞLAR

- 1 Ey Ağkuşlar, appağ ağkuşlar,
Küyläb uçing,
Uçing bäländräk.
Mening munis änäcänimgä,
5 Sälämimni yetkäzing tezräk.
Yänä äyting: öliklər icrä.
Säldät ogling tirik kälĝän deb.
Bälki uning cäsäräk qalbi
Tinçib kälär, bäläm ämän, deb.
10 Ungä yänä säldät oglining
Cäsärätin söyläng şadumän.
Haläskäri, cigärbändining
Mürdligini bilsin änäcän...
Men yürämän köz sälib kökkä.
15 Uzaqlaşär appağ ağkuşlar.
Uçĝän säyin yüksäk-yüksäkkä,
Közlärimgä yaĝar kümüşlar...

ALIĞAĞ KÖRÇAYLI

(Azärbäycän şairi)

112- ANA YERİM

- 1 Qayän başlämäsin meni yollärim,

Busesini menetti o...

YEKAV UHSAY

(Cuvaş şairi)

EY, BEYAZ KUŞLAR

Ey beyaz kuşlar, bembeyaz kuşlar,
 Şarkı söyleyerek uçun,
 Uçun daha yüksek.
 Benim munis anneciğime,
 Selâmımı ulaştırın daha çabuk.
 Yine söyleyin: ölüler içre,
 Asker oğlun diri kalmış diye.
 Belki onun cânserrek kalbi
 Sakinleşip kalır, yavrum sağ, diye
 Ona yine asker oğlunun
 Cesâretin söyleyin sevinçli
 Kurtarıcısı, ciğerbendinin
 Mertliğini bilsin anneciğim...
 Ben yürürüm göz atıp göğe.
 Uzaklaşır bembeyaz, beyaz kuşlar
 Uçtukça yüksekten yükseğe.
 Gözlerime yağar gümüşler...

ALİAGAA KÖRÇAYLI

(Azerbeycan şairi)

ANNE TOPRAGIM

Ne yana başlamasın beni yollarım,

Sədəqat bərk urər tuqқан cəyimgə.
 Sevinib dilbəndim körgəndəy daim,
 Köksin tutib bərrər dādil pəyimgə.

- 5 Nimə sādır bolər ertəgə, bilməm,
 Heç nərsə kerəkməs mengə u qadər.
 Uazəndəy köz yəşi təkər- yəş ölsəm,
 Ölsəm keksəlikdə-siynəmni kəmər.

- Yer aldidə əslə bolməsmən qəzdar,
 10 Bahərdə şüdgərgə uruğ qadəsəm.
 Həttəki qışidə körəmən bəhər
 Undə güllər ünər qər üstidə həm.

- Özgəməs, bərrərmən birinçi özüm,
 Yav ilə yüzmə-yüz əlişmək üçün.
 15 Nidə bolib çərlər həttə oşə zum,
 Çirt üzilgən nəvdə çıxargəndə ün.

- Zərrə həkə yəvgə məzəristəndir.
 Hər qəriçi esə mengə lələzər.
 Ölsəmə tirilsəm şü gəpim rəstdir:
 20 Şü yer oğli bolib yəşərdim təkrər.

AHAD MUHTAR
 (Azərbəycən şairi)

113- BAHTIYARMAN

- 1 Bahtiyərmən-
 Bir pərçə hələl nənim bər.
 Bahtiyərmən-

Sadakat şimşek vurur öz yerime
 Sevinip dilbendim görmüş gibi dâim,
 Göğsün tutup verir korkusuz ayağıma.

Ne ortaya çıkar yarına, bilmem,
 Hiç bir şey gerekmez bana o kadar.
 Hazan gibi göz yaşın döker - genç ölürsen,
 Ölürsem yaşlılıkta - sinemi gömer.

Toprak önünde aslâ olmam alacaklı,
 Baharda tarlaya tohum diksem.
 Hatta ki kışında görürüm bahar
 Onda güller biter kar üstünde hem.

Başka değil, giderim ilk önce kendim,
 Düşman ile yüz yüze vuruşmak için,
 Nidâ olup çağırır hatta işte o an
 Çırt diye kopan filiz çıkardığında ses.

Zerre toprağı düşmana mezarlıktır,
 Her karışık ise bana lâle bahçesidir.
 Ölsem ve dirilsem şu sözüm doğrudur:
 Şu toprak oğlu olup yaşardım tekrar.

EHED MUHTAR

(Azerbeycan şâiri)

BAHTIYARIM

Bahtiyarım-

Bir parça helâl ekmeğim var.

Bahtiyârım-

- Arámsiz urgán cānim bār.
- 5 Bahtiyārmānki,
Atām oyidā,
Bālālik hātirālāri quçāğidā,
Isināmān,
Bahtiyārmānki,
- 10 Dost bilār qudrimni,
Düşmān-quddimni.
Bahtiyārmān-
Yakın kelālmās mengā
Ayrilik heç vaqt.
- 15 Umrimning tās kitābidā ābādiydir,
Öz kānım-lā mūhrlāngān baht.

VLADIMIR SALAUHIN

114- SENGX İŞANMĀN...

- 1 Sengā işānāmān hām işānmūymān!
Sen meni işāntir özinggā, ahır.
Qalın çürm kāplāngān eşik ārtidā,
Yengil qudāmlāring sāsi sonādir...
- 5 Yeçāsān qukkāping, āyāk kiyiming,
Bāşingdā yenādi mūdrāk qundillār.
Eşikdān çıkāmān, qualbā ālām, mūng,
Hāyhātdāy kōçādā sürib quyāllār.
Songgi trāmvāyning izidān şāmāl,
- 10 Kār sāçib izgıydi, muzlāb,
dindirāb.

Aramsız vuran canım var.
 Bahtiyârım ki,
 Babam düşüncesinde,
 Çocukluk hatıraları kucagında,
 Isınırım,
 Bahtiyârım ki,
 Dost bilir kadrimi
 Düşman - haddimi
 Bahtiyârım-
 Yakın gelemez bana
 Ayrılık hiç bir zaman
 Ömrümün taş kitabında ebedîdir,
 Kendi kanımla mühürlenmiş mutluluk.

VLADIMIR SALAUHIN

SANA INANIYORUM

Sana hem inanıyorum hem inanmıyorum!
 Sen beni inandır kendine, ki.
 Kalın deri kaplanan kapı ardında,
 Hafif adımların sesi sönecek...
 Çıkarırsın eldivenin, ayak giyimin,
 Başında yanacak müdrâk kandiller.
 Kapıdan çıkarım, kalpte elem, keder,
 Heyhât caddede sürüp hayaller,
 Sonuncu tramvayın izinden rûgâr,
 Kar saçıp dolaşır, buzlanıp,
 titreyip.

- Sen hâmuş açäsän nâtä däftäring,
 Nâzik bärmâkläring ilä varaqläb.
 Qlävişlär üzrâ yügürgän qollär,
 15 Ma'sum-ma'sum küyni ketär
 yengrätib.
 Esinggä tüşädi äziz tuygulär,
 Bälki cilmäyäsän meni yâd etib.
 Ahäng tuğıladı. Bâz sönär mäyin,
 20 Sen buni epläysän. Şaşmägin biräk.
 Bilämän, qolingdän kelädi täyin,
 Yâmğır tәмçisigä tillä räng bermäk.
 Lek sävuq şämällär izğıygän tündä,
 Sorämây-netmäyin şädlik-qayğuni.
 25 Ne üçün keläsän istikbâlingä,
 Yelkänggä sâlgänçä şâl româlingni.
 Sorämây mänzilni - yaqınmi-yirâq,
 Sorämây yollärning ağır-yengilin.
 Qolingdän kelär-kü üyingdän ketmäk,
 30 Ağır biläsän-kü qaytmâslik yolın.
 Yâki bedâr turib, qıynâlib tünlär,
 Deräzäng âldidä turärsän ma'sum.
 Sezärsän, fevralning yälängaç
 gıştılar-
 35 Köksigä kârlärni urgänin şu zum.
 Bälki köz öngingdä şundäyin lävhä:
 Quyâş balqayâtir ormân yolidä.
 Men seni âhistä, mağrurlik ilä
 Kötärib bärämän härgün qolimdä...

Sen sessiz açarsın nota defterin,
 Nâzik parmakların ile varaklayıp.
 Tuşlar üzerinde koşacak eller,
 Masum masum ezgiyi gider
 cınlatıp.

Hatırına düşecek aziz duygular,
 Belki kımıldamayacaksın beni hatırlayıp.
 Phenk doğacak. Tekrar sönecek yumuşak,
 Sen bunu becerirsin. Şaşma fakat.
 Bilirim, elinden gelir belli,
 Yağmur damlasına altın renk vermek.
 Lakin soğuk rüzgârlar dolaşan gecede,
 Sorup mormayın mutluluğu, kaygıyı.
 Ne için geleceksin istikbâlime,
 Omuzuna koyunca şal başörtünü.
 Sormadan menzili - yakın mı uzak,
 Sormadan yolların ağır hafifin
 Elinden gelir ise evinden gitmek
 Ki bilirsin ki dönülmezlik yolun
 Veyâ uykusuz durup, zorlanıp geceler,
 Penceren önünde durursun masum.
 Sezersin, şubatın çıplak
 kerpiçler-

Göğsüne karları vurduğu şu an.
 Belki göz önünde şöyle levha:
 Güneş parlıyor orman yolunda,
 Ben seni yavaşça, gurur ile.

Yükseltip varırım yorgun elimde ...

40

SÄYDÄLI MÄ'MUR

Täcikistän SSR Lenin qam
sämali mükafati läüreäti.

115- RUBAIY

- 1 Qarib-qartäysäm ägär, Zämin nävqırân qalgäy,
Dünyädän ötsäm ägär, şul Zämin hämân qalgäy,
Här fasli nävbahärdä baş türtgäydir säbzälär,
Säbzälärgä bürkängän Zämin-mehriään qalgäy.

116- EY BAHARIM...

- 1 Sen meni kämsitmägil, ey nigärim,
Ki hazän bolgäy ahır gül bahärim.
Ketmägil yänimdän heç, yok esä baht
Sen ilä ketgäy... kalmäs küç-mädärim.
- 5 Aşkim giryän äylämä, tä yolingdä,
Zar başıb tälıkmäsın çäşmi çärim.
Etmägil könglimni tärk, sen bolmäsäng,
Çam tığı tilgäy beşäk dil - äzarim.
Bu gärib başımdä tur, sensiz ahır
- 10 Şäm emäsın hurşidim - şa'n rözgärim.
Demä: ketgänlär äslä qaytmäydi deb,
Bahär gül açsä kelgin, ey bahärim.

SEYDALI ME'MUR

Tacikistan SSR Lenin kom-
somolü mükâfatı kazanmış.

RUBÂÎ

Karıp karıştırırsam eğer, Toprak genç kalacak
Dünyâdan geçersen eğer, şu Toprak dâim kalacak
Her ilkbahar mevsiminde baş kaldıracak yeşillikler,
Yeşilliklere örtülen Toprak - şefkatli kalacak.

EY BAHARIM...

Sen beni küçümseme, ey nigârım,
Ki hazan olacak ya gül baharım.
Gitme yanımdan hiç, yok ise mutluluk
Sen ile gidecek... kalmaz güç medârım.
Gözyaşım giryân eyleme, tâ yolunda,
Zâr bakıp yorulmasın çeşm-i çârim.
Etme gönülümü terk, sen olmasan,
Gam tîgi dilecek şüphesiz gönül - azarım.
Bu garip başımda dur, sensiz ki
Gece olmasın güneşim - şan rüzgârım.
Deme: gidenler aslâ dönmeyecek diye,
Bahar gül açarsa gel, ey baharım.

C
DİL ÖZELLİKLERİ

FONETİK

FONOLOJİ

Bugünkü Özbek Türkçesi'nde 6 vokal (sesli),
22 konsonant (sessiz) vardır.(1)

Vokaller (Ünlüler)

a : Bu vokal ince ünsüzler yanında ince telaffuz edilir:

kūlbā "kulübe" (80-13),

miccā "kirpik" (87-27),

dälä "ova" (63-7),

därvázä "büyük kapı" (63-15).

Bu durumda Türkiye Türkçesi'ndeki e'den daha açık ve geniş telaffuz edilir.

q, g, ğ kalın ünsüzleri ise a yerine ise kalın a dır, yani Türkiye Türkçesi'ndeki a gibi söylenir:

qaläy "nasıl" (63-19),

hancär "hançer" (93-7),

särğay- "sarı-" (30-8).

ä : Geniş, çok açık ve biraz yuvarlak bir ünlüdür. Çağdaş Özbek Türkçesi'ni diğer Türk lehçelerinden ayıran en önemli özelliklerden biri ä ünlüsünün bulunmasıdır. Bu ses Türkiye Türkçesi'ndeki a'dan daha genişçe ve hafif yuvarlakça (o'ya kaçır şekilde) telaffuz edilir.

änär "nar" (102),

aläv "alev" (80-23),

ämä "ama" (87-2).

1) Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991, sh.1073

e : Yarı dar, ince ünlüdür. Bu vokal Türkiye Türkçesi'ndeki e'den biraz daha dardır ve sadece ilk hecelerde bulunur. Avrupa dillerinden alınma kelimelerde diğer hecelerde de olabilir.

keliñçäk "gelin" (47-2),
tebrät-"çalkalat-" (100-19),
men "ben" (78-1),
kemä "gemi" (78-5).

Bu harf kelime başında ve vokallerden sonra ye şeklinde telaffuz edilir.

e- { ye- "ye-" (76-2) },
ep { yer "yer" (75-29) },
zoe { zäye "zayi" (72-47) }.

i : Bugünkü Özbek alfabesinde ı ile i tek bir işaretle (harfle) gösterilmektedir. Bu harfi қ, ғ, һ gibi kalın ünsüzlerden sonra ı ile telaffuz etmek gerekir.

hıyabān "bulvar" (104-46),
kalkı- "suda sallanmak, çalkalanmak" (104-49),
oğıl "oğul" (105-25).
Diğer yerlerde i olarak telaffuz etmelidir.
bizni "bizi" (78-6),
vāzminlik "vakurluk, ağırbaşlılık" (74),
tillā "altın" (91-5).

o : Bugünkü Özbek alfabesinde o ile ö tek bir harf ile gösterilmektedir. Bu harf қ, ғ, һ ünsüzlerinin yanında o olarak telaffuz edilmelidir.

hōr "ham" (82-19).

ğor "ham" (82-19),

қолни-қолгä "el ele" (82-22),

һorsin- "pufla-, iç çek-" (91-26)

қ, ğ, һ ince sessizleri yanında ö olarak telaffuz edilir:

өtgän "gecen" (63-4),

көylek "gömlük" (102-24),

көчä " cadde " (68-1).

Diğer ünsüzler yanında ise o sesini de ö sesini de ifade edebilir:

төдä "yığın" (77-6),

шорлик "zavallı" (104-25),

өsmä "sürme" (67-5),

songrä "sonra" (77-13),

сөндир-"sөндür-" (65-2).

u : Bugünkü Özbek alfabesinde u ile ü aynı harfle gösterilmektedir. Bu harf қ, ğ, һ ünsüzleri yanında u; k, g, һ ünsüzleri yanında ise ü okunmaktadır.

луғат "sözlük" (73-166).

yүgür- "koş- " (73-51),

һуш "şuur" (66-1),

һүsn "güzellik" (69-2),

қувлә- "kovalala-" (72-31),

күчүкчä "küçük" (72-1).

Diğer ünsüzler yanında ise u sesini de ü sesini de ifade edebilir.

сүлүv "güzel" (67-23),

үчүн "için" (70-5).

muz "buz" (69-12),

urnä- "kıpırda-" (74-39).

Görüldüğü gibi bugünkü Özbek (kiril) alfabesindeki 6 harfe karşılık 10 ünlü (vokal) bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle 10 ses, 6 harfle gösterilmektedir. Bu çalışmada ise harfler değil sesler esas alınmış ve 10 ses de gösterilmiştir.

Konsonantlar (Ünsüzler)

Teşekkül Noktalarına Göre Konsonantlar

Dudak konsonantları: b, p, m. Bunlar iki dudakın teması ile dudaklarda teşekkül eden konsonantlardır.

Diş-dudak konsonantları: f, v. Bunlar alt dudakın üst ön dişlere teması ile teşekkül eden konsonantlardır.

Diş konsonantları: d, t, n, s, z. Bunlar dilin ucunun veya ön tarafının üst ön dişlerin arkasına veya diş yuvalarına teması veya yaklaşması ile teşekkül eden konsonantlardır. t, d, n'de yolu kapatacak şekilde bir temas; s, z'de ortada açık bir yol kalacak şekilde bir yaklaşma meydana gelir. n'de geniz yolu açık tutulur.

Damak-diş konsonantları: c, ç, j, ş. Bunlar dilin ucunun veya ön tarafının diş yuvası veya sert damağa teması veya yaklaşması ile teşekkül eden konsonantlardır. c, ç'de yolu kapatan bir temas olup teşekkül noktası biraz önde; j, ş'de yaklaşma olup te-

şekkül noktası biraz arkadadır.

Ön damak konsonantları: g, k, l, r, y. Bunlar dilin ucunun veya orta tarafının sert yani ön damağa teması veya yaklaşması ile teşekkül eden konsonantlardır. g, k, y'de dilin orta tarafı kabarır; r'de ise dilin ucu kalkar. Özbek yazı dilinde sert l ile yumuşak l bulunmaz. Yalnızca ortalama bir l sesi mevcuttur(2). g, k'da temas, yolu kapatır; l'de dilin yanlarında yol açık kalır. y ve r'de yolu açık tutan bir yaklaşma olur.

Arka damak konsonantları: ğ, ħ, ƣ ve yazı dilinde ng'ye ayrılmış olan ñ. Bunlar dilin arka tarafının yumuşak damağa teması veya yaklaşması ile teşekkül eden konsonantlardır. ğ, ƣ, ñ'de yolu kapatan bir temas; ħ'da ise kuvvetli bir sürtünmeye sebep olan bir yaklaşma olur. ñ'de geniz yolu açık tutulur. Bu konsonantlar arka damağın boğaza yakın noktalarında teşekkül ettiği için bunlara arka damak-boğaz konsonantları da denilebilir.

Gırtlak konsonantı: ħ. Bu konsonant gırtlaktan önce hançerenin sonunda teşekkül eder. Teşekkülü sırasında ses telleri açık bulunur. Özbekçede sık kullanılan bu ses Anadolu'da çok sık rastladığımız ama İstanbul ağzında bulunmayan, hırıltılı h sesidir.

2) A.K. Borovkov, Grammatiki Üzbekskogo Yazıka, Moskva, 1959

Ötümlü Konsonant, ötümsüz konsonant

Ötümlü konsonantlar şunlardır: b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, ñ, r, v, y, z.

Ötümsüz konsonantlar ise: ç, f, h, ħ, k, k̇, p, s, ş, t.

Temas Derecesi Bakımından Konsonantlar

1. Temas derecesi tam olanlar: b, c, ç, d, g, h, k, k̇, p, t. Bunların teşekkülü sırasında temasa gelen uzuvlar yolu tamamıyla kapatılarak hava için hiç bir geçit bırakmazlar. Hava akımı önüne çıkan engele çarparak onu bir darbe ile açar ve konsonantın teşekkülüne sebep olur. Bu konsonantlarda havanın, önündeki kapanmaya çarpması ve onu açması ile bir patlama duyulur. Bu yüzden bunlara patlayıcı sesler de denir. Bu konsonantlar bir patlamayla teşekkül ettikleri için ancak bir darbe şeklinde söylenirler; sürekli bir şekilde çıkarılamazlar. Onun için bunlara süreksiz konsonantlar da denir.

2. Teşekkülünde hava için dar bir geçit bulunan konsonantlar: f, ğ, h, ħ, j, s, ş, v, z, ts. Bunların teşekkülünde hava temasa gelen uzuvlar arasındaki dar yoldan güçlkle geçer. Konsonantlar bu geçiş sırasında meydana gelen sürtünme ile teşekkül ederler.

Bunlar teşekkülleri sırasında hava için dar bir geçit olduğu için sürekli bir şekilde çıkabilirler. Bu yüzden bunlara sürekli konsonantlar adı verilir.

3. Teşekküllerinde hava için geniş bir yol bul-

lunan konsonantlar: l, m, n, ñ, r, y. Temas derecesi vokallere en yakın olan konsonantlar bunlardır. Bu vasıfları ile heceyi de taşıyabilirler. İçlerinde vokale en yakın olan y'dir. Bu yüzden Özbek Türkçesinde dört ayrı y sesi vardır. y, yU, yä, yâ. Bu konsonantlar da sürekli konsonantlardır.

Geniz konsonantı, ağız konsonantı

Özbek Türkçesinde üç nazal konsonant vardır. Bunlar: n, m, ñ'dir. Bunları teşekkülünde hava geniz yolundan çıkar. Bunların dışında kalan diğer konsonantlar, ağız konsonantları olup teşekküllerinde geniz yolu kapalı tutulur.

SES UYUMLARI

1. Vokal Uyumu
2. Vokal - Konsonant Uyumu
3. Konsonant Uyumu

1. Vokal Uyumu

Damak Uyumu (İncelik-Kalınlık Uyumu):

Türkiye Türkçesi'nde bir kelimedeki vokallerin tamamı ya kalın , ya ince olur. Köklerle eklerin birleşmesinde, dâima, önce gelen birliğin yani kökün vokalleri sonra gelen birliklerin yani eklerin vokallerini tayin eder. Özbekçe'de ise bu uyum yoktur. Uyumu bozan sebepleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Mastar ekinin sadece kalın şeklinin bulunması:

yetişmək " yetişmek " (69-22).

keçmâk " geçmek " (22-3)

Çokluk, iyelik, datif dışındaki hal ekleri, partisip ve gerundium ekleri, fiil kiplerinin ve yapım eklerinin bir çoğunun yalnızca ince şekillerinin bulunması:

yulduzlär " yıldızlar " (3-2),

yokâtgän " yok eden " (104-50),

açib " açıp " (103-5),

kuşim " kuşum " (6-2),

ârzuni " arzuyu " (58-4),

yâtdik " yattık " (87-9).

Dudak Uyumu (düzlük-yuvarlaklık uyumu):

Özbek Türkçesinde düz vokallerden sonra düz vokaller gelir:

cängci " savaşçı " (24-146),

yâşlik " gençlik " (57-4),

şârtimni " şartımı " (22-9).

hangisi " hangi " (88-3).

Fakat yuvarlak vokallerden sonra her zaman dar yuvarlak veya düz geniş vokaller gelmez. Bunun sebebi yine eklerin büyük bir bölümünün yalnızca düz-dar vokallerden meydana gelmesidir:

kolimdä " kolumda " (24-163),

ötinçim " ricam, dileğim " (6-8),

kördim " gördüm " (24-106),

küyläding " şarkı söyledin " (24-131).

2. Vokal Konsonant Uyumu:

Özbekçe'de k, g, h sesleri ile ancak ince vo-

kaller , k, ğ, ħ sesleri ile ise yalnızca kalın vokaller bir arada bulunabilirler:

- ħulläski " kısaca " (59-19),
- hălälilik " helallik " (49-23),
- käbi " gibi " (60-38),
- ħadär " kadar " (87-26),
- külgili " komik " (47-17),
- ġaräzġöy " kinci " (49-4).

3. Konsonant Uyumu (Ötümlülük - Ötümsüzlük

Uyumu):

Özbekçede bu uyum da tam olarak işlemez. Bu bazı eklerin sadece ötümlü veya sadece ötümsüz şekillerinin bulunmasından kaynaklanır. Uyumu bozan ekler şunlardır:

- di : ketdilär " gittiler " (45-20)
- +dä : kökdä " gökte " (1-2)
- +dän : ġiläsdän " kirazdan " (62-3)
- +çi : eüġçi " savaşçı " (24-146)
- +çä : bāġçä " bahçe " (53-19)

Sonu ötümsüz bir konsonla biten kelimeler ek aldığı anda sondaki ötümsüz konson ötümlü hale gelir:

- märdlik+i > märdliġi " mertliġi " (66-4).

SES HADISELERİ

Metatez (Göçüşme)

Bir gramer birliğinde yan yana gelen iki sesin bazen yer deġistirdiġi görülür. Metinde şu kelimelerde görülür :

kiprik " kirpik " (48-32),
 koşni " komşu " (87-29),
 örgätmäk " öğretmek " (20-28),
 yâmgır " yağmur " (37-12).

Kelime Başında Ses Türemesi (Protez)

Vokalle başlayan bir gramer birliğinin başına
 bazen bir konsonant getirilir :

hâvuç " avuç " (82-3),
 hâvli "avlu " (62-1),
 ânâr " nar " (44-18),
 yâğâç " ağaç " (76-62).

Kelime Başında Konsonant Düşmesi

Metinde sadece bir örnekte görülmektedir:

ilân " yılan " (18)

Konsonant İkizleşmesi

Bir gramer birliğinde bir konsonantın iki defa
 söylenmesidir. Bu hadise vokalle biten ilk hece üzeri-
 ne basmakla meydana gelmiştir. Metinde şu örneklerde
 görülür :

ikki " iki " (43-115),
 şakkâr " şeker " (24-68),
 sâddâ " sade " (57-33),
 âddiy " adi " (57-58).

Geçişme

ne üçün > neçün " niçin " (44-14)

Benzeşme

Nazal Olma Bakımından Benzeşme

meñ " ben " (43-40),

miñmâk " binmek " (35-8)

ming " bin " (24-295)

Bu kelimelerin sonlarındaki nazal n ve ng sesleri baştaki dudak konsonantı olan b'yi nazal dudak konsonantı olan m'ye çevirmiştir.

Konson Ayrışması

Bir konsonun ona benzeyen iki konsona ayrılmasıdır.

köñil > köngil " gönül " (2-18)

soñ > song " sonra " (52-29)

deñiz > dengiz " deniz " (19-4)

eñ > eng " en " (48-4)

yeñi > yengi " yeni " (57-29)

SES DEĞİŞMELERİ

e-i : İlk hecedeki bazı i'ler e'ye dönüşür:

heç " hiç " (54-8),

sehr " sihir " (54-24)

merâs " miras " (49-11),

vergül " virgöl " (12-13)

ı-i : Su örneklerde görülmüştür:

çinâr " çınar " (2-5),

ilimâk " ılışmak, ılınmak " (43-11),

kârin " karın " (45-25).

u,ü-i : Türkiye Türkçesindeki bazı u,ü'ler özbek Türkçesinde i'ye dönüşmüştür :

kökis " göğüs " (43-43),

toğri " doğru " (63-43),

sönik " sönük " (95-14)

u-i :

kuvânc " kıvanç " (57-9),

yulduz " yıldız " (52-51)

ä-ı, i :

çäyân " çıyan " (46-8),

cähân " cihan " (48-9),

kemä " gemi " (49-16).

o, ö-u, ü : Bu değişiklik kelime başında veya

ilk hecede görülür :

ümr " ömür " (24-156),

buzmák " bozmak " (43-23),

nuksân " noksan " (48),

nuktä " nokta " (12-14),

ölkä " ülke " (24-130),

şoh " şuh " (11-2).

b-p : b-p değişikliği kelime başında görülür.

Kelime başındaki b-p bakımından E.A.T. genellikle b tarafındadır. Bu b'lerin p olması ise aynı devre sonlarında olmuştur. Daha sonraki devrelerde bu iş ilerlemiş ve E.A.T.'nde b ile başlayan bazı kelimeler p'ye dönüşmüştür.(3) Baştaki bazı b'lerin p olması Özbekçe ile Türkiye Türkçesi sahalarında aynı olmamıştır. Birinde b'ye dönmüş olan bir kelime ötekinde henüz b'li şekli muhafaza etmektedir. Meselâ; Özbekçede bärmák " parmak " (113-13) p'li şekle geçmemiş, fakat Türkiye

3) Ergin Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1984

Türkçesi'nde b'yi muhafaza eden " bıçak " piçák " (21-10) biçiminde p grubuna sokulmuştur.

Öte yandan Arapça ve Farsça'dan alınmış olan, sonu "b" ile biten bazı kelimeler Özbek Türkçesine de bu şekilde girmiş, Türkiye Türkçesi'nde ise bu b'ler p'ye dönüşmüştür :

garib " garip " (80-11),

särâb " serap " (46-25).

b-v : İki şekilde incelemek gerekir: Kelime başında ve kelime içinde b-v değişimi. E.T.'de kelime başında v sesi yoktur. E.T.'de kelime başındaki bazı b'ler sonradan B.T.'nde v olmuştur. Özbekçede ise korunmuştur :

ber- "ver- " (45-11)

Kelime içindeki b-v değişikliğini şu örneklerde görmek mümkündür :

ärävâ " araba " (17-13) ,

torvâ " torba " (86-20)

b-m : Bu değişiklik kelime başında görülen bir değişikliktir. Bu değişikliğe benzeşme bölümünde de değindiğimiz gibi genellikle uzak nazal benzeşmenin sebep olduğu anlaşılmaktadır. Fakat böyle bir benzeşme olmadan da değişiklik meydana geldiği görülmektedir :

mol " bol " (43-69),

muz " buz " (59-6).

t-d : Bu değişiklik de kelime başında görülen bir değişikliktir. E.T.'deki kelime başındaki bazı t'ler T.T.'nin kökenini oluşturan E.A.T.'nde d olurken

Ö.T.'nde korunmuştur :

tik- " dik- " (4-2),

tiläk " dilek " (4-14),

tolinäy " dolunay " (13-7),

tumän " duman " (21-1),

tiş " diş " (48-5).

de- " de- " (43-55) fiili istisnadır.

c-y :

cün " yün " (72-9)

g.ğ ile ilgili değişmeler : E.T.'de k ile başlayan bazı kelimeler T.T.'nde g şeklinde görülürken Ö.T.'nde korunmuştur:

köz " göz " (1-6),

kez- " gez- " (1-9),

kök " gök " (1-9),

kel- " gel- " (2-19),

kündüz " gündüz " (71-4),

küz " güz " (2-15).

E.T.'de eklerin başında bulunan g'ler sonradan, kelime bünyesine dahil olup genellikle düşmüş olanlar hariç, Ö.T.'nde muhafaza edilmiş, T.T. ise genellikle düşmüştür : -gän > -An; +gä > +(y)A gibi.

E.T.'de iki ve ikiden çok hece sonundaki g'ler sonradan bazı Türk lehçelerde muhafaza edilmiş, Özbekçe'nin de içinde bulunduğu bazı lehçelerde ötümsüzleşerek k olmuş, T.T.'nde ise düşmüştür.

n-s

işän- " inan- " (51-33)

k-h

kani " hani " (101-1)

z-t

kâgâz " kâğıt " (52-83)

c-ç

Çingiz " Cengiz " (77-10),

suvçi " sucu " (96-37),

ikkinçi " ikinci " (45-23),

kuçâk " kucak " (74-31).

ARAPÇA VE FARŞCADAN ALINMA KELİMELER

Arapça kelimelerde bulunan uzun i "î" sesi ö.

T.'ne iy diye geçmiştir :

hiyle " hîle " (48-14),

siymâ " sîmâ " (52-2),

âsâbiy " asabî " (52-9).

Arap ve Fars dillerinden geçen ve alındığı dillerde uzun olan â, Ö.T.'nde â olur :

hüvâydâ " hüveydâ " (48-18),

ilhâm " ilhâm " (43-126),

imkân " imkân " (45-21),

intizâr " intizâr " (44-22).

Arapça olumsuzluk örnekleri olan nâ- ve bî- e- datları da Ö.T.'nde nâ- ve be- şeklinde sıkça kullanılır :

nâilâc " çaresiz " (14-21)

nâinsâf " insafsız " (75-1)

nâhaklik " haksızlık " (74-78)

bekarar " kararsız " (13-5)

bekıyâs " eşsiz " (24-200)

behâl " halsiz " (24-22)

MORFOLOJİ

EKLER**İ. Yapım Ekleri****A). İsimden İsim Yapan Ekler**

İsimden isim yapma ekleri isim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenirler. Bu ekler şunlardır :

+çi : İşlek eklerden biridir. Her türlü ismin sonuna gelerek meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapar :

suvçi " sucu " (96-37)

âvçi " avcı " (51-6)

cângçi " savaşçı " (24-146)

sâkçi " bekçi " (93-6)

+lik : İsimlerden yer, alet, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapar :

yâvuzluk " kötü yüreklilik " (43-26)

yâşlık " gençlik " (57-4)

sâddâlik " sâdelik " (58-33)

kâmtârlık " alçakgönüllülük " (43-117)

hâlâllik " namusluluk, dürüstlük " (49-23)

kenglik " genişlik " (66-8)

âsrâylik " koruyuculuk " (47-26)

+li : Aslında sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapar :

çirâyli " güzel " (69-3)

hayırlı " hayırlı " (53-53)

nâş'âli " neşeli " (43-63)

yâpıklı " kapalı " (43-75)

külgili " gülünç, komik " (47-17)

+siz : Bu ek li ekinin menfisidir. +li eki esas itibariyle bir nesnede bir şeyin bulunduğunu, +siz eki ise bir nesnede bir şeyin bulunmadığını ifade eder. Bu yüzden bu eke yokluk eki denir :

şâksiz " şüphesiz " (43-61)

kimsâsiz " kimsesiz " (49-8)

tilsiz " dilsiz " (59-14)

+dâş : Eşlik, ortaklık, mensubiyet ve bağlılık ifade eden isimler yapar :

sâfdâş " aynı safta; asker arkadaşı " (51-16)

kârindâş " akraba " (21-57)

+(i)nçi : Sayı isimleri yapmakta kullanılır :

ikkinçi " ikinci " (45-23)

üçinçi " üçüncü " (72-27)

+âv : Sayılara eklenir. Beraberlik ifâdesi taşır. On sayısına kadar kullanılır (4):

birâv " bir; birisi " (43-103)

+âlâ :

ikkâlâ " her ikisi, ikisi birden " (45-30)

+cân : Sevgi ifâdesi taşıyan kelimeler yapar :

bâlâcân " sevgili çocuk, yavrucuğum " (52-20)

ânâcân " anneciğim " (25-14)

4) Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, c.I sh. 1075, Ankara, 1991

ätâcân " babacığım " (25-19)

âpâcân " ablacığım " (23-1)

+tä :

bittä " bir tane " (45-21)

bâştâ " beş tane " (33-41)

ontâ " on tane " (15-16)

+ginä : Küçültme eki olup sevgi anlamı da ta-

şır.

âzginä " azıcık " (96-10)

bittäginä " bir tanecik " (24-173)

dost+ginä+m " sevgili dostum " (13-1)

Kırmız+ginä+m " sevgili Kırmız'ım, Kırmızcığım
(15-3)

mitti+ginä " minicik, miniminnacık " (60-53)

+çAk : Küçültme ekidir :

kelin+çäk " gelin " (47-2)

+kây

bälâ+kây " çocukcağız " (88-9)

+çä : Küçültme ekidir :

küçük+çä " küçücük " (72-1)

româl+çä " mendil " (60-4)

bâg+çä " küçük bağ, bahçe " (53-19)

+gä : İşlek olmayan bir ektir :

öz+gä " başka " (47-18)

bir+gä " birlikte, beraber " (58-3)

râk : Karşılaştırma ekidir.

köprâk " daha çok " (58-55)

pâstrâk " daha alçak " (43-115)

+hänä

bâc+hänä " gümrük merkezi " (60)

mehmânhänä " misafirhane " (105-2)

+mänd

dâniş+mänd " âlim, bilgin " (73-106)

hâcät+mänd " zaruri " (73-107)

+şunäs

urug+şunäs " akraba düşkünü " (59-2)

+zâr

tikän+zâr " dikenli yer " (59-15)

mevâzâr " meyvelik " (106-29)

âliçâzâr " vişne bahçesi " (96-4)

+hor

tekin+hor " bedavacı " (47-16)

+bin

tâmâşâbin " seyirci " (43-48)

+göy

garâz+göy " kötü niyetli, kinci " (49-4)

+dâr

râng+dâr " renkli " (13-7)

mânsâb+dâr " yetkili " (61)

yârâ+dâr " yaralı " (60-40)

+ârâ

dil+ârâ " gönül süsleyen " (13-7)

+râbâ

âhân-râbâ " miknatıs " (24-255)

+zâd

âdâm+zâd " insanoglu " (43-20)

+istân

mâzâr+istân " mezarlık " (75-57)

+nâk

älâm+nâk " elemli " (21-17)

+iy : Arapça'dan geçen mensubiyet ekidir

şe'riy " manzum " (43-122)

B). Isimden Fiil Yapma Ekleri

Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenir.

+lä : İşlek bir ektir

ärrä+lä- " testere ile kes- " (89-26)

ärdâklä- " özenle bak-, iyi bak- " (100-7)

ävây+lä- " koru-, sakın- " (47-9)

bağış+lä- " bağışla- " (52-3)

cängäl+lä- " pençele- " (60-4)

gül+lä- " çiçeklen- " (43-36)

pârt+lä- " patla- " (47-24)

küy+lä- " şarkı söyle- " (44-24)

hid+lä- " kokla- " (56-13)

iz+lä- " ara- " (43-95)

+ä-

ät+ä- " adlandır- " (15-1)

+Ar-

âk+ar- " ağar- " (51-1)

kök+er- " mavileş- " (74-63)

C). Fiilden Isim Yapma Ekleri

-ç

işân-ç " inanç " (66-5)

kuvân-ç " kıvanç " (7-14)

ötin-ç " rica, yakarış " (6-8)

sâgın-ç " özlem " (53-77)

-(I)k

yâp-ık " kapalı " (43-108)

öl-ik " ölü " (76-4)

çakır-ık " çağrı, davet " (40-101)

sın-ık " kırık " (43-40)

yirt-ık " yırtık " (44-19)

kuru-k " kuru " (58-60)

-mân

köç-mân+çi " göçebe " (18)

-gi

kül-gi " gülme, gülüş " (7-11)

-gü

tuy-gu " duygu " (43-127)

-çâk

maktân-çâk " övüngen " (58-59)

-âv

siyl(â)-âv " hediye " (53-79)

makt(â)-âv " övgü " (53-82)

-âk

piç-âk " bıçak " (49-6)

-kun

tut-kun " tutkun, düşkün " (4-7)

-(ü)n

uzu-n " uzun " (43-56)

tüg-(ü)n " düğün " (24-236)

tüt-(ü)n " duman " (49-22)

-Kıç

yul-gıç " yolucu " (57-3)

tıt-kıç " tutacak " (35-7)

-(u)ş

ur-uş " savaş, cenk " (43-46)

-kur

uç-kur " uçucu " (31-3)

-ka

kıs-ka " kısa " (43-23)

-(I)nç

kork-ınç " korku " 87-28)

täyä-nç " dayanma " (45-34)

C). Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir.

-mä- : Fonksiyonu menfi fiil yapmaktır.

ur-mä- " vurma- " (6-4)

sev-mä- " sevme- " (8-1)

yan-mä- " yanma- " (13-44)

kel-mä- " gelme- " (16-4)

-gü-

ber-gü-v " vergi " (56-7)

ter-gü-v+çi " derici " (78-4)

yür-gü-v+çi " yürüyücü " (78-2)

Çatı Ekleri

Ettirgen Fiil Çatıları :

-(1)t-

säflä-t- " diz- " (53-54)

äcrä-t- " ayır- " (45-21)

äri-t " erit- " (58-10)

çärçä-t " yor- " (43-124)

kulä-t- " devir- " (47-13)

hürk-ıt- " ürküt- " (73-7)

yängrä-t- " çınlatmak " (49-31)

-Tir-

sol-dir- " soldur- " 51-13)

tol-dir- " doldur- " (49-36)

-Ir-

bät-ir- " batır- " (49-9)

kät-ır- " kurut-, katılat- " (49-11)

-Kaz-

yet-käz- " ulaştır- " 111-5)

öt-käz- " geçir- " (102-20)

tut-kaz- " tuttur- " (13-4)

-tär-

tön-tär- " dönder- " (47-28)

-sät-

kör-sät- " göster- " (20-37)

Edilgen Fiil Çatıları

(I)1-

ätä-1- " den- " (43-70)

işlä-t-il- " kullanıl- " (43-67)

kes-il- " kesil- " (43-81)

köm-il- " gömül- " (60-18)

tiz-il- " dizil- " (44-8)

tüy-ul- " sezil- " (43-87)

Dönüşlü Fiil Çatıları

-(i)n-

çek-in- " çekil- " (43-89)

silkin-in- " silkin- " (44-3)

täyä-n- " dayan- " (45-34 9

toplän-n- " toplan- " (52-20)

sâflän-n- " dizil- " (97-13)

İsteş Fiil Çatısı

-(I)ş- : Bir ortaklaşma veya oluş bildirir.

dön-üş- " dönüş- " (52-35)

sözlä-ş- " söyleş-, konuş- " (12-3)

süz-iş- " birlikte yüzmek " (3-10)

küylä-ş " birlikte şarkı söyle- " (73-13)

FIILIMSILER

1. Partisipler

2. Gerundiumlar

3. Mastarlar

1. Partisipler (Sifätdäslär)

-gän

: kez-gän " gezen " (1-9),

ur-gän " vuran " (73-26),

täm-gän " damlayan " (24-168),

kek-säy-gän " yaşlanan " (74-18),

särgay-gän " sararan " (30-8).

- särgay-gän " sararan " (30-8),
 kiy-gän " giyen " (96-33),
 ket-gän " giden " (109-17),
 yokät-gän " yok eden " (84-20) .
- miş : öt-miş " geçmiş " (24-47)
 -mäs : kayril-mäs " bükülmez " (20-29)
 -(ä)digän : küldir-ädigän " güldürecek olan " (73-182),
 toldir-ädigän " dolduracak olan " (73-181)
 -(ä)yätgän : kel-äyätgän " gelmekte olan " (24-9),
 et-äyätgän " yapmakta olan " (100-1)
 -äsi : kör-äsi " göresi, göreceği " (72-53)

2. Gerundiumlar (Rävisdäslär)

- mäy : tin-mäy " durmadan, yorulmadan " (109-2),
 kör-mäy " görmeden " (75-28),
 öt-mäy " geçmeden " (74-23),
 bil-mäy " bilmeden " (70-14)
- gäç : kel-gäç " gelince " (99-3),
 oynä-gäç " oynayınca " (33-9),
 yum-gäç " yumunca " (84-13),
 yür-gäç " yürüyünce " (24-55)
- gändä : kiy-gändä " giydiği zaman " (99-17),
 sız-gändä " sızdığı zaman " (97-7),
 säl-gändä " saldığı zaman " (42-10),
 de-gändä " dediği zaman " (24-10),
 elit-gändä " götürdüğü zaman " (34-29).
- gäli : ", yuv-gäli " yıkamak için " (85-10),
 tos-gäli " kapamak için " (97-31).
- gicä : yapıklı-gicä " örtülü olarak " (43-78)

- açıklı-giçä " açık olarak " (43-76)
- günçä** : öl-günçä " ölünceye kadar " (86-36),
kel-günçä " gelinceye kadar " (86-4),
tur-günçä " duruncaya kadar " (33-44).
- (I)b** : sällän-ib-sällän-ib " sallana sallana " (85-3),
yet-ib " ulaşıp " (86-4),
aç-ib " açıp, açarak " (103-5),
yäsä-b " yaşayıp " (104-99),
açil-ib sâcil-ib "açılıp saçılıp"(102-25),
bäk-ib " bakıp, bakarak " (37-13).
- ä,-y** : oylä-y oylä-y " düşünme düşünme " (103-60),
öl-ä " ölerek " (86-16).
- gäni** : küt-gäni " beklerken " (24-70)
- mäsdän** : oylä-mäsdän " düşünmeden " (37-37).
- kän** : Yalnız i- fiilinin gerundium ekidir. Diğer fiillere getirilmez. i- fiilinin de i-kän'den başka gerundium eki yoktur. i- fiilinin çekimli şekilleri fiillerle birleşerek birleşik çekimleri meydana getirdiği gibi gerundium şekli de fiillerin birleşik gerundiumlarını yapar. Fiillerin şekil ve zaman eki almış şahıssız şekillerine ikân gerundiumu getirilmek suretiyle birleşik gerundiumlar yapılır. Böylece -kän gerundiumunun fonksiyonundan diğer fiiller de faydalanmış olurlar. Görülen geçmiş zaman , şart, istek ve emir şekillerinin birleşik gerundiumu yoktur.

Metinde şu örneklerde görülmektedir :

közlär-kän " gözlerken " (38-10),

yânär-kän " yanarken " (38-12),

yäşär-kän " yaşarken " (38-20).

3. Mastarlar

Fiil ismini (mastarı) ifade etmek için Ö.T.'

nde üç ek kullanılır :

-(u)v :

belläş-uv " güreş " (45),

kıl-uv " yapma, yapış " (73-159).

-(I)ş : T.T.'ndeki mA (bazen iş) ekini karşılar :

yür-iş " yürüyüş " (63-5),

kayt-iş " dönme, dönüş " (30),

sür-iş " sürme " (63-8),

kıl-iş " kılma, yapma " (73-88).

-mâk : Asıl mastar ekidir. Daha çok yazı dilinde kullanılır. İnce şekilleri bulunmaz :

yetiş-mâk " yetişmek " (69-22),

sözlä-mâk " konuşmak " (82-10),

tâp-mâk " bulmak " (10-6),

yâp-mâk " kapamak " (10-8),

âl-mâk " almak " (21-18),

keç-mâk " geçmek " (22-3).

KELİME ÇEŞİTLERİ**1. İSİM****A). İsim İşletme Ekleri**

Çokluk Eki (Köplük) : Sadece ince şekli vardır : +lär

kuş+lär+gä " kuşlara " (1-2),
 butäk+lär+dän " budaklardan " (1-3),
 yılduz+lär " yıldızlar " (3-2),
 kün+lär " günler " (6-1),
 lälä+lär " laleler " (6-12).

İyelik Ekleri (Gürüh Sähs Koşimcäläri) :**Teklik (Birlik)****Çokluk (Köplük)**

1.şh. :	+(i)m	+(i)miz
2.şh. :	+(i)ng	+(i)ngiz
3.şh. :	+(s)i	+läri

1. şh tk. i.

kuş+im " kuşum " (6-2), atä+m " babam " (91-18), ötiñç+im " ricam " (6-8), dilpärä+m " gönül parçam, sevgilim " (21-28).

Hal Eklerini Alınca :

İlgi Hali : köng(i)l+im+ning " 26-10)

Yükleme Hali : şart+im+ni (22-9)

Yaklaşma Hali : vucud+im+gä (23-42)

Bulunma Hali : kol+im+dä (24-163)

Uzaklaşma Hali : eigär+im+dän (21-26)

2.şh tk. i.

käş+ing (6-4), ädä+lär+ing (8-3), siy-nä+ng (24-212)

İlgi Hali : kol+ing+ning (24-243)

Yükleme Hali : köz+ing+ni (24-102)

Yaklaşma Hali : baş+ing+gä (24-34)

Bulunma Hali : bāg+ing+dä (24-37)

Uzaklaşma Hali : til+ing+dän (21-49)

3.şh.tk.i.

şabādä+si (2-9), kuyāş+i (13-44), kündä+
si (21-6)

Hal Eklerini Alınca :

İlgi Hali : ümr+i+ning (87-33)

Yükleme Hali : kök(i)s+i+ni (43-84)

Bulunma Hali : köz+i+dä (23-28)

Uzaklaşma Hali : til+i+dän (24-68)

İyelikten sonra araya " n " girmez.

1.şh.çk.i.

baht+imiz (9-22), zävük+ımız (25-3), sev-
gi+miz (27-24)

İlgi Hali : bābā+miz+ning (38-5)

Yükleme Hali : bāg+imiz+ni (47-1)

Yaklaşma Hali : bālā+miz+gä (47-10)

Bulunma Hali : baş+imiz+dä (102-21)

Uzaklaşma Hali : söz+imiz+dän (73-43)

2.şh.çk.i.

dāri+ingiz (23-3), nān+ingiz (42-47)

İlgi Hali : kalb+ingiz+ning (7-16)

Yükleme Hali : āvāz+ingiz+ni (23-5)

Yaklaşma Hali : bet+ingiz+gä (73-49)

Bulunma Hali : kāş+ingiz+dä (53-44)

" haksızlığa " (74-80).

Bulunma Hali (Orin-payt Kelisiği) : +dä eki ile yapılır :

därs+i+dä " dersinde " (74-17), kök+dä " gökte " (1-9), kır+dä " kırdada " (11-5)

Uzaklaşma Hali (Cıkış Kelisiği) : +dän eki ile yapılır :

sizlär+dän " sizlerden " (57-1), giläs+dän " kirazdan " (62-3), ärka+si+dän " arkasından " (72-13).

Esitlik Hali : +dek ve +däy ekleri ile yapılır : örgimçäk+däy " örümcek gibi " (61-3), däraht+däy " ağaç gibi " (73-26), kuyun+dek " hortum gibi " (6-4), bülbül+däy " bülbül gibi " (11-2), ilän+dek " yılan gibi " (18-27), simáb+dek " civa gibi " (24-12), ipäk+däy " ipek gibi " (24-136), siz+däy-in " sizin gibi " (25-42), şun+däyin " şunun gibi " (24-74).

Yön Ekleri : +KArI ve +rä ekleriyle yapılır. taş+kari+dä " dışarıda " (30-11), iç+rä " içinde " (21-1).

Instrümental Eki : +(i)lä eki ile yapılır. kinäyä-lä " kinayeyle " (15-7), ötmişing+lä " geçmişinle " (80-32).

Soru Eki : Sadece +mi şekli vardır ve kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır:

hävälärdämi ? " havalarda mı ? " (36-5),

kördingmi ? " gördün mü ? " (44-19).

köryäpsänmi ? " görüyor musun ? (54-1).

Yokluk Eki : Genellikle +siz eki ile yapılır.

Fakat az da olsa " yok " kelimesiyle de yapılmaktadır

sänâğı yok " sayısız " (4-5)

ün+siz " sessiz " (4-5).

Özel Isimlerin İmlâsı : Özel isimler büyük

harfle başlar, fakat ekleri (') ile ayrılmaz.

Buhârâning " Buhârâ'nın " (41-20),

Fârâbiygä " Fârâbi'ye " (24-157).

ISIM ÇEKİMİ

Genis Zaman :

	Teklik	Çokluk
1.şh.	+män	+miz
2.şh.	+sän	+siz
3.şh.	+dir;+erür	+dir
	täşnä+män " susuzum " (29-14)	
	lälä+sän " lalesin " (9-25)	
	pärişän+dir " perişan " (5-3)	
	kıska erür " kısa " (43-23)	
	kıskadır " kısa " (43-27)	
	tikän+miz " dikeniz " (58-13)	
	köpeçilikmiz " çoğunluğuz " (48-19)	
	äskär+siz " askersiniz " (42-58)	
	(küälär) ämänät+dir " emanettir " (48-3)	

Öğrenilen Geçmiş Zaman :

	Teklik	Çokluk
1.şh.	+ekänmän	+ekänmiz

2.şh. +ekänsän

+ekänsiz

3.şh. +ekän

+ekän(lär)

bahtiyär ekän " bahtiyarmış " (86-14)

kızık ekän " tuhafmış " (34-2)

uzun ekän " uzunmuş " (57-13)

Olumsuzu +emäs ile yapılır :

men yalgız emäsmän " yalnız değilim " (87-21)

çiräk emäs " lamba değil " (8).

Bilinen Geçmiş Zaman

Teklik

Çokluk

1.şh. +edim

+edik

2.şh. +eding

+edingiz

3.şh. +edi

+edi(lär)

nädän edi " cahildi " (20-27)

gülüstän edi " gül bahçesiydi " (86-1)

Sart Hali

Teklik

Çokluk

1.şh. +esäm

+esäk

2.şh. +esäng

+esängiz

3.şh. +esä

+esä(lär)

gärd esäm " tozsam " (21)

SIFATLAR1.Vasıflandırma Sıfatları : Nesnelere vasıflarını bildiren sıfatlardır.

şor (tepä) " tuzlu (tepe) " (51-1)

tumänli (hayal) " dumanlı (hayal) " (1-0

ünsiz (yulduzlär) " sessiz (yıldızlar) "

(4-5)

tınık (suv) " durgun (su) " (20-11)

2. Belirtme Sıfatları :

a). İşaret Sıfatları :

bu : Yakın için kullanılan işaret sıfatıdır.

bu (ânlar) " bu (anlar) " (1-15)

bu (çarhı gârdun) " (17-5)

bu (dünyâ) " bu (dünyâ) " (17-11)

Bu işaret sıfatı gün ile birleşerek bugün şeklinde içinde bulunulan günün ismini meydana getirmiştir :

bügün " bugün " (25-2).

oşâ : o ve şu anlamlarına gelen işaret sıfatıdır.

oşâ (ehtimâl) " şu (ihtimal) " (1-11)

oşâ (âlängâ) " o (alev) " (5-10)

oşâ (dilârâ) " şu (sevgili) " (13-7)

şu : Biraz uzak için kullanılan işaret sıfatıdır.

şu (çämân) " şu (çimen) " (9-24)

şu (songsiz dengiz) " şu (sonsuz deniz) " (24-7)

oşâl : O ve şol işaret sıfatlarının birleşmesinden oluşmuştur. " o " ve " şu " şeklinde T.T.'ne aktarılabilir.

oşâl (yälâv) " şu (alev) " (24-192)

oşâl (dârvâzâ) " şu (kapı) " (24-175)

oşâl (dâm) " o (an) " (45-26)

uşbu : Uş gösterme edatı ile bu zamirinin bir-

leşmesinden doğmuştur. bu'nun kuvvetlendirilmiş olarak vazife görür. T.T.'ne işbu veya bu şekilde çevrilebilir.

uşbu (dämlär) " bu (anlar') " (16-4)

uşbu (tuvräk) " bu (toprak) " (60-30)

ul : o şeklinde T.T.'ne çevrilebilir.

ul (bähri ummân) " o (büyük deniz) " (66-

16)

ul (ätäş) " o (ateş) " (24-62)

ul (kün) " o (gün) " (24-73)

şul : Fonksiyonu şu'dan farksızdır.

şul (Zämin) " şu (Dünya) " (115-2)

b). Sayı Sıfatları :

- Asıl Sayı Sıfatları : Bunlar nesnelere sayısını gösteren sıfatlardır.

bir (tāmçı) " bir (damla) " (73-20)

ikki (öspirin) " iki (genç) " (45-1)

üç (yıl) " üç (yıl) " (22-27)

tört (kulâç) " dört (kulaç) " (49-15)

beş (karsäk) " beş (..) " (7-13)

yetti (iklim) " yedi (iklim) " (80-30)

on... yüz (tamçı) " on... yüz (damla) "

(73-22)

yigirmä (kişi) " yirmi (kişi) " (30-31)

ming (säät) " bin (saat) " (73-51)

ikki ming beş yüz " ikibinbeşyüz " (24-295)

- Topluluk Sayı Sıfatları : Asıl sayı sıfatlarına eklenen +(I)z eki ile yapılır : egitz " ikiz "

(76-1)

Sıra Sayı Sıfatları : Bunlar asıl sayı sıfatlarına eklenen +(i)nçi eki ile yapılır.

bir+inçi " birinci " (24-d.n.)

ikki+nçi " ikinci " (45-23)

yetti+nçi " yedinci " (13-33)

- Yaklaştırma (Aproximative) : +lâb eki ile yapılır.

on+lâb yüz+lâb (nigâhlâr) " onlarca yüzlerce (bakış) " (30-46)

c). Soru Sıfatları : Ö.T.'nde şu isimler soru sıfatı olarak kullanılır :

ne : Aslında eşya soru zamiri olan ne ismin önüne gelince onun ne olduğunu belirtmek için kullanılan soru sıfatı vazifesini görür.

ne (baht) " ne (talih) " (24-123)

ne (gülsân) " nasıl (gül bahçesi) " (28-1 ne

(mäs-kân) " nasıl (mesken) " (28-1)

ne (säbâb) " ne (sebep) " (52-44)

kay : hangi

kay (kün) " hangi (gün) " (57-9)

kay (fürsüt) " hangi (fırsat) " (24-188)

kaysi : hangi

kaysi (nâdân) " hangi (cahil) " (88-3)

neçük : nasıl

neçük (sädât) " nasıl (saadet) " (13-1)

kandây : nasıl

kandäy (nädämät) " nasıl (pişmanlık) " (21-13)

c). Belirsizlik Sıfatları : Ö.T.'nde belirsizlik sıfatı olarak kullanılan isimler şunlardır :

här : her

här (kün) " her (gün) " (6-11)

här (yâk) " her (taraf) " (7-3)

här (yân) " her (yan) " (11-11)

här bir : här'den sonra "bir" getirilerek sıfat tamlaması yapılır. här'in mânâsını hususileştiren, bir çok nesne yerine tek nesnede toplayan belirsizlik sıfatıdır.

här bir (tâşidä) " her bir (taşında) " (43-59)

heç : Farsça'dan geçmiş bir menfî belirsizlik sıfatıdır.

heç (kimsä) " hiç (kimse) " (22-23)

heç (kim) " hiç (kimse) " (24-54)

heç bir sıfat tamlaması da belirsizlik sıfatı olarak kullanılır.

heç bir (kimsä) " hiç bir (kimse) " (24-269)

fälâncî : falanca

fälâncî (şâgird) " filanca (çırak) " (20-25)

bir : bir sayı sıfatı nesnenin bir tane olduğunu göstermek için asıl sayı sıfatı olarak kullanıldığı gibi nesneyi belirsiz olarak ifade etmek için de kullanılır.

bir (kün) " bir (gün) " (41-23)

bir (änärdirsän) " bir (narsın) " (44-18)

bir äz (ciddiy) " bir az (ciddi) " (53-9)

bir (vakt) " bir (zaman) " (53-21)

ZARFLAR

1. Yer Zarfları :

näri " ileri " (67-13), yakınrâk (kel-) " daha yakın (gel-) " (63-17), icrä (kal-) " içinde kal- " (21-1)

2. Zaman Zarfları :

ävväl " önce " (22-9), hämän " hâlâ " (20-42)
hämışä " daima, her zaman " (20-7), äslä " aslâ " (20-6), tağın " yine " (98-28), äkşâm " akşam " (5-5),
häli " hâlâ " (8-1), yänä " yine " (8-19), mudâm " daima " (10-11), song " sonra " (12-8), ba'zän " bazen " (16-1), kündüzi " gündüzün " (58-47), yäzdä " yazın " (73-18), hâzirçä " şimdilik " (61-10), hâzirginä " şimdicek " (73-127) keyin " sonra " (74-9), songrä " sonra " (74-12), hâzir " şimdi " (23-15), ävväldin " önceden " (28-19), ertä-indin " bugün yarın " (52-34), endi " şimdi " (12-16), tün " gece " (43-103), här kaçän " her zaman " (23-53).

3. Nasıllık-Nispetlik Zarfları : gül-lälädüy (gäs-nämäk) " gül lale gibi (arılamak) " (15-2), ästä-ästä (ätal-) " yavaş yavaş (adlandırıl-) " (15-5), mi-yigidä (kül-) " büyük altından (gül-) " (75-26),

sundäy (ket-) " şöyle (git-) " (23-39), bir bir (kel-) " bir bir (gel-) " (24-41).

4. Azlık-Çokluk Zarfları : eng (yakın dost) " en (yakın dost) " (96-51), köp (zähmät) " çok (zahmet) " (98-30), eng (äziz kişi) " en (aziz kişi) " (87-48).

5. İsaret Zarfları : mänä " işte " (12-16), änä " işte " (1-13).

ZAMIRLER

1. Sahıs Zamirleri :

1.tk.şh. : men " ben " (4-1)

Genitif (+ning) ve akkuzatif (+ni) eklerini alınca, bu eklerin başındaki "n" sesinden dolayı, kelime sonundaki "n" düşer.

Genitifi : mening " benim " (1-4)

Akkuzatifi : meni " beni " (8-2)

Datifi : men+gä " bana " (5-5)

Ablatifi : men+dän " benden " (82-5)

2.tk.şh. : sen (2-17), siz " nezaket anlamı veren 2.tk.şh. zamiri " (42-11)

Genitifi : sening (58-56), siz+ning (73-49)

Akkuzatifi : seni (21-27), siz+ni (42-49)

Datifi : sen+gä (2-19), siz+gä (7-17)

Locatifi : sen+dä (24-45)

Ablatifi : sen+dän (55-1)

3.tk.şh. : a " o " (29-15)

Genitifi : u+ning " onun " (15-9)

Akkuzatifi : u+ni " onu " (4-10)

Bu zamir, datif (+gä), locatif (+dä) ve ablatif (+dän) eklerini alınca araya " n " sesi girer.

un+gä "ona" (13-48),

un+dä " onda " (43-67),

un+dän " ondan " (40-5).

1.çk.sh. : biz (18-31)

Genitifi : biz+ning " bizim " (63-18)

Akkuzatifi : bizlär+ni " bizleri " (58-41)

Datifi : biz+gä " bize " (18-32)

Ablatifi : biz+dän " bizden " (53-84)

2.çk.sh. : " siz " teklik şahsın nezaket anlamını verdiği için çoklukta " sizlär " kullanılır.

Ablatifi : sizlär+dän (57-1)

3.çk.sh. : ulär " onlar " (18-27)

Genitifi : ulär+ning " onların " (107-5)

Akkuzatifi : ulär+ni " onları " (57-2)

Datifi : ulär+gä " onlara " (20-29).

" Ulär " (onlar) zamiri de teklik şahsın nezaket anlamını ifade edebilir.

2. Dönüslülük Zamirleri : öz " kendi " (43-47),
özi " kendisi " (42-14).

Belirsizlik Zamirleri : biräv " birisi " (43-102), nârsä " şey " (62-6), ha'zidä " bazen " (58-2), hâr kimsä " herkes " (25-22), fälânci " fulanca " (86-30), kimdir " biri " (91-23), heç nârsä " hiç bir şey

" (112-6), heç kim " hiç kimse " (36-36), nimänidir " bir şeyi " (10-1).

3. Soru Zamirleri : kaläy " nasıl " (21-21), kayerdän " nereden " (4-10), nenidir " neyi " (104-51), neçün " niçin " (16-3), ne " ne " (43-107), negä " niye " (53-11), nimäni " neyi " (54-3), nimä " ne " (54-3), neçük " nasıl " (21-47), kim " kim " (57-31), kandäy " nasıl " (104-113), kaydä " nerede " (109-11), neçündür " niçin " (23-58), kaysi " hangi " (83-7), kaydän " nereden " (36-3), kanaka " nasıl " (37-17).

4. İşaret Zamirleri : bu (13-9), bul " bu " (97-30), şu (20-47), şul " şu " (100-21), uşbu (42-74), u " o " (20-45), ul " o " (34-32).

İşaret zamirleri çokluk ekini aldıklarında araya n girmez : bu+lär " bunlar " (42-75), şu+lär " şunlar " (92-7), u+ lär " onlar " (18-6).

Hâl eklerini alınca " n " sesi vardır : bundä " bunda " (24-125), undä " onda " (14-10) ungä " ona " (20-26), uni " onu " (30-25), undän " ondan " (40-5).

EDATLAR

1. Ünleme Edatları :

a). Ünlemler : vây (60-27), âh (83-10), kani " haydi " (104-81), e vâh " eyvah " (24-182), hoy (52-74), eh (58-20), hoşs (30-26).

b). Seslenme Edatları : ey (90-1), häy (63-17), ä (75-10), jey (96-9), häy huy (43-101).

c). Sorma Edatları : kaläy " nasıl " (63-19)

âcâbâ " acaba " (72-38), neçün " niçin " (75-4), âcâb (75-18).

c). Gösterme Edatları : tâ (86-24), tâki (23-68).

d). Cevap Edatları : mäyli " peki, razıyım " (74-82), şunaka " öyle " (74-54), hä " evet, he " (102-17), yok " yok " (43-44), bopti " oldu " (30-26).

2. Bağlama Edatları :

a). Sıralama Edatları : vä " ve " (75-33), u " ve " : şamu sähär " gece ve gündüz " (87-1).

b). Denkleştirme Edatları : vä yâki " veya " (73-37), yâ (74-44), yâki " veya " (93-1).

c). Karşılaştırma Edatları : häh...häh (105-17/18), häm...häm (87-16), nä...nä (77-31), ne...ne (28-1), dä...dä (41-9), yâ...yâki (73-9/10), gäh...gäh (72-31/32), hä...häm (13-3).

c). Cümle Başı Edatları : illä (72-180), fakat " yalnız " (43-18), demäk " demek, öyleyse, ya'ni " (34-15), çünki (çün, cü) " çünkü " (28-21), biräk " ama, fakat " (58-18), göyâ " şüya " (56-3) fakat " fakat " (57-3), hullä-ki " kısacası " (59-19), bälki " belki " (59-25), ägär " eğer " (60-24), gærçi " gerçi " (60-22), gär " gerçi " (70-15), lek " lakin " (61-10), lekîn " lakin " (63-22), Bittisä " kısacası " (63-42), ya'ni (72-21), endi " şimdi " (72-43), hulläs " kısaca " (73-34), keyin " sonra " (77-9).

ämmä " ama " (95-5), vä lekin " velakin " (104-87)
ägärçi " egerçi, gerçi " (84-5).

Sona Gelen Edatlar : bas " yeter " (63-36),
esä " ise " (72-3), ersä " ise " ('98-6), häm " de,
da " (73-72), ki " ki " (29-10), dä " de " (101-19)
bolsä " ise " (24-177).

- Son Çekim Edatları : käbi " gibi " (60-38)
ücün (cün) " için " (70-5), ahır " ki " (75-29),
bilän " ile " (87-19), ilä " ile " (99-11), birlä
" ile " (106-13), tāmān " ...a doğru " (19-2), säri
" ...e doğru " (19-1).

Tabiat Taklidi Sesler : kur kur (66-2), kağ kağ
(187-22), vāv " hav " (87-26), huv huv (90-11),
hop hop (73-164).

FIILLER .

Fiil Çekimi (Fe'llärning tüslänisi)

Sahıs Ekleri :

Birinci Tipteki Sahıs Ekleri : Sahıs zamiri
menşe'li olup görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde kullanılan eklerdir. Bunlar :

	Teklik	Çokluk
1. sh.	+mān	+miz
2. sh.	+sān	+siz
3. sh.	+di; ğ	+ti; lār; ğ

İkinci Tipteki Sahıs Zamirleri : İyelik eki menşe'li olup görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır :

	Teklik	Çokluk
1.şh.	+m	+k
2.şh.	+ng	+ngiz
3.şh.	ç	+lär

Üçüncü Tipteki Şahıs Zamirleri : Emir kipinde kullanılan eklerdir. Bunlar aslında şekil ekleri olup aynı zamanda şahıs da ifade ederler. Bunlar :

	Teklik	Çokluk
1.şh.	-äy(in)	-äylik
2.şh.	-ç; -gil; -gin	-(i)ng(iz)
3.şh.	-sin	-sin(lär)

GEÇMİŞ ZAMAN (ÖTGAN ZAMAN)

Bilinen Geçmiş Zaman : İki türüdür. Birinci türde -di eki kullanılır :

- 1.tk.şh. : kördim " gördüm " (24-106)
 2.tk.şh. : körding " gördün " (24-131)
 küyläding " şarkı söyledin " (24-131)
 3.tk.şh. : ergäşdi " izledi, takip etti " (86-22)
 1.çk.şh. : yätdik " yattık " (87-9)
 2.çk.şh. : yäşädingiz " yaşadınız " (62-36)
 3.çk.şh. : ketdilär " gittiler " (45-20)
 başläşdi " başladılar " (86-18)

Olumsuz fiilden sonra getirilen -mä eki ile yapılır : tur-mä-ding " durmadın " (34-44), yum-mä-dik " yummadık " (87-27).

İkinci türde -gän eki kullanılır. Uzak geçmişi anlatır. Dün veya daha önce yapılan bir hareket için

kullanılır.

- 1.tk.sh. : boğılgänmän " boğılmuştum " (25-3)
 2.tk.sh. : yärätılğänsän " yaratılmıştın " (82-27)
 3.tk.sh. : bolgän " olmuştı " (104-124)
 yäšnätgän " çiçeklendirmıştı " (106-28)
 1.çk.sh. : içgänmız " içmıştık " (58-1)
 2.çk.sh. : bolgänsız " olmuştunuz " (42-11)
 3.çk.sh. : yätgänlär " yatmışlardı " (105-70)

Öğrenilen Geçmiş Zaman :

Üç türdür. Birinci türde -(I)b eki kullanılır:

- 2.tk.sh. : etıbsän " yapmışın " (13-2)
 bılıbsän " bilmışın " (59-19)
 3.tk.sh. : soräbdi " sormuş " (62-25)
 1.çk.sh. : yürıbmız " yürümüşüz " (82-15)
 turıbmız " durmuşuz " (97-29)
 3.çk.sh. : yätışıbtı " yatmışlar " (105-34)

Olumsuzu -mä eki getirilerek yapılır.

boläl-mä-bdi " olamamış " (83-17)

2. -gändir eki ile yapılır. İhtimal mânası taşır.

2.tk.sh. : körgändırsän " ihtimal görmüşsün, görmüş olmalısın " (59-25)

3. -mıš ekıyle yapılır. Nadıren kullanılır.

2.tk.sh. : yazılmıš " yazılmış " (83-10)

Sımdıkı Zaman

1. -(ä)yätir eki getirilerek yapılır.

2.tk.sh. : sözläyätir " konuşuyor " (34-39)

 tolgänyätir " dolasıyor " (34-49)

boläyätir " oluyor " (23-59)

2. -(ä)yäp eki kullanılır.

- 1.tk.sh. : yâzäyâpmän " yazıyorum " (74-49)
 köryâpmän " görüyorum " (54-2)
 2.tk.sh. : karıyâpmän " yaşlanıyorsun " (106-26)
 1.çk.sh. : yâşâyâpmiz " yaşıyoruz " (74-74)
 2.çk.sh. : köryâpsiz " görüyorsunuz " (104-15)
 3.çk.sh. : örgänişyâpti " öğreniyorlar " (73-14)

Soru hâli :

köryâpsänmi " görüyor musun " (5-1)

3. -mäkdä ekiyle yapılır.

- 3.tk.sh. : etmäkdä " yapmakta " (52-40)
 tutmäkdä " tutmakta " (52-41)
 3.çk.sh. : kılmäkdälär " yapmaktalar " (42-2)

Gelecek Zaman (Keläsi Zämân)

1. Ünsüzle biten fiillerde -ä, ünlüyle biten fiillerde -v eki kullanılarak yapılır. Bu kip geniş zaman anlamını da verir. Hatta yerine göre bu kipi şimdiki zamanla T.T.'ne aktarmak gerekir.

- 1.tk.sh. : sözläysän " söyleyeceksin " (59-18)
 3.tk.sh. : kelädi " gelecek " (24-250)
 1.çk.sh. : äritämiz " eritiriz " (58-10)
 2.çk.sh. : biläsiz " bilirsiniz " (53-35)

Olumsuzu -mä eki getirilerek yapılır.

ket-mäy-män " gitmeyeceğim " (67-13)

2. Belirsiz Gelecek Zaman (Hâzirci-Keläsi Zämân)

2. Belirsiz Gelecek Zaman (Hâzirgi-Kelâsi Zâmân)

-(â)r eki ile yapılır.

- 1.tk.sh. : buzârmân " bozarım " (93-13)
 3.tk.sh. : yânâr " yanar " (24-20)
 2.çk.sh. : kâltirârsiz " getirirsiniz " (23-58)
 3.çk.sh. : âylânârlâr " dolaşırlar " (86-31)
 koyişâr " koyarlar " (30-18)

3. -(y)âcâk eki kullanılarak yapılır. Kesin gelecek zamandır.

- 3.tk.sh. : berâcâk " verecek " (87-14)
 sözlâyâcâk " söyleyecek " (26-2)

4. -mâkçi ekivle yapılır. Nivet ifâdeli gelecek zamandır.

- 3.tk.sh. : sinâmâkçi " denemek niyetinde " (24-273)
 âtmâkçi " atmak niyetinde " (24-283)

Soru Hali :

bolmâkçimisân " olmak niyetinde misin? " (74-43)

5. -gây eki ile yapılır.

- 1.tk.sh. : bergây mân " vereceğim " (60-31)
 bâsgây dirmân " basacağım " (87-10)
 3.tk.sh. : bâsgây " basacak " (87-14)
 âkizgây " akıtacak " (89-1)
 ârtgây " artacak " (89-38)
 3.çk.sh. : kâlgâydir " yapacaklardır " (43-21)

6. -gü eki ile yapılır.

- 1.tk.sh. : âç-gütmâ " açacağım " (4-1)

Sart Kipi (Särt Mävli)

-sä ekiyle yapılır. Türkiye Türkçesi'ndeki şart kipi daha çok istek ifâde eder. Şart ifâdesi için biz, geniş zamanın şartını kullanırız. Özbekçe'de ise şart ifâdesi için de doğrudan doğruya sart kipi kullanılır.

- 1.tk.şh. : körsäm " görürsem " (87-2)
 yumsäm " yumarsam " (87-35)
- 2.tk.şh. : kulätsäng " devirsen, yıksan " (87-18)
- 3.tk.şh. : tutsä " tutarsa " (87-35)
 istäsä " isterse " (86-15)
 silkinsä " silkinirse " (85-3)
- 1.ck.şh. : tiyälsäk " gem vurabilsek " (53-87)
- 2.ck.şh. : körsängiz " görürseniz " (12-6)
 kelsängiz " gelürseniz " (72-3)

Emir-Istek Kipi (Buyruk-Istäk Mävli)

Her şahıs için ayrı bir ek vardır. T.T.'de olduğu gibi 1. ve 3. şahıslarda istek mânâsı vardır.

- 1.tk.şh. : keçäy " geçeyim " (96-39)
 etäyin " edeyim " (24-98)
- 2.tk.şh. : kel " gel " (2-19)
 işängil " inan " (104-69)
 kösätgin " göster " (98-7)
- 3.tk.şh. : bolsin " olsun " (96-4)
 biläin " bilim " (111-13)
- 1.ck.şh. : kiläylik " capalim " (43-116)
 kezäylik " genelim " (17-16)
- 2.ck.şh. : Aling " alim " (104-109)

sözläng " konuşun " (23-16)

Olumsuzu -mä eki getirilerek yapılır.

yürmäylik " yürümeyelim " (53-85)

TASVİRİ FİLLER

1. Tezlik Sekli : Aşağıdaki formüllere göre yapılır :

Fiil - ä(y)ver - kip eki + şahıs eki

äytäversäk " söyleyiversek " (72-12)

turäverädi " duruverecek " (73-65)

bäkäver " bakiver " (13-14)

açäversin " açiversin " (13-52)

yäšnäyver " çiçekleniver, açılıver " (18-37)

Fiil + (i)b ber - kip eki + şahıs eki

koyib bersäng " koyuversen " (92-3)

2. Süreklilik Bildiren Tasviri Fiil : Şu formüle göre yapılır :

Fiil - ä + käl-

açäkäl " açakal " (52-37)

saçäkäl " saçakal " (52-38)

3. Yeterlilik (İktidar) Sekli : Olumluda da olumsuzda da " äI " eki kullanılır. Aşağıdaki formül tatbik edilir :

Fiil-(ä)+ äI+(olumsuzluk eki)+kip eki+şahıs eki

Olumlu iktidar şeklinde tabii ki olumsuzluk eki kullanılmayacaktır. Parantez içindeki -ä gerundium eki de çok defa kullanılmaz.

açälmässä " açamazsın " (93-24)

kopälmädin " kopamadım " (96-45)

bolâlmâbdi " olamamış " (83-17)

yeçâlmâsdi " çıkaramaz " (47-6)

tâpââlmâysän " bulamazsın " (87-47)

isinâlmây," ısınamaz " (105-72)

uktırâlsäng " anlatabilirsen " (105-43)

bolâlmâssän " olamazsın " (6-5)

-mâkdä ekiyle yapılan şimdiki zamanın ve -mâk-çi ekiyle yapılan gelecek zamanın iktidar şekli yoktur

HİKÂYE

Hikâye çekimi e- (imek) fiilinin çekimiyle elde edilir.

Şimdiki Zamanın Hikâvesi : -(ä)yâtgän ekiyle yapılır.

küzâtâyâtgän edik " bekliyorduk " (53-55)

kelâyâtgän " geliyordu " (24-9)

Belirsiz Gelecek Zamanın Hikâvesi :

kezârdik " gezerdik " (105-25)

bilârdi " bilirdi " (21-76)

yâşâr edi " yaşardı " (22-1)

âkârdi " akardı " (86-5)

ä- fiili ile yapılan gelecek zamanın hikâvesi:

kez-âdi " gezerdi, gezecekti " (21-2)

Olumsuz:

bâr-mâydi " gitmiyordu " (84-1)

Hârenilen Geçmiş Zamanın Hikâvesi:

küt-gändim " beklemiştim " (87-30)

keltirgändim " getirmiştim " (12-5),
küzätgändim " beklemiştim " (52-4).

RIVAYET

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivâyeti :

bitilgänmiş " yazılmışmış " (43-122),
sürgänmiş " sürmüşmüş " (96-40).

Belirsiz Gelecek Zaman :

yätärmış " yatarmış " (77-2),
açärmış " açarmış " (93-4).

KELİME GRUPLARI

Tekrarlar :

Avnen Tekrarlar : Bunlar T.T.'ndeki gibi bir kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanması yolu ile yapılan tekrarlardır:

ma'sum-ma'sum " masum masum " (114-15),
mäyin-mäyin " yumuşak yumuşak " (2-9),
toyib-toyib " doya doya " (9-14),
kongır-kongır " kömür kömür " (9-15),
kuçäk-kuçäk " kucak kucak " (11-7),
kavät-kavät " kat kat " (22-28),
ästä-ästä " yavaş yavaş " (32-31),

2. Es Mânâlı Tekrarlar : Bunlar aynı mânâya gelen veya çok yakın mânâlı iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır :

bâg-bostân " bağ bostan " (2-12),
yâz-küz " yaz güz " (2-15),
üst-bâş " üst baş " (82-41),
çäng-gübâr " toz toprak " (44-2),
ertä-indin " bugün yarın " (52-34),
nähîr-zakküm " nehir zakkim " (61-6),
kadr-kimmät " kadir kıymet " (72-16),
ilmä-töşik " delil deşik " (76-32),
his-tuygu " his duygu " (72-6).

yâlgân-yâşık " yalan yanlış " (106-10).

3. Zıt Mânâlı Tekrarlar : Bunlar birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır:

pâst-bäländ " alçaklık " (10-12),

çâr-nâçâr " ister istemez " (47-13).

4. İlâveli Tekrarlar :

Kelime başına bir veya iki hece ilâvesiyle yapılan tekrarlar : Bir kısım sıfatların ilk vokale kadar olan kısmı, vokal de dahil olmak üzere, alınır. Daha sonra araya " m, p, r, s " seslerinden biri getirilerek sıfat aynen tekrar edilir :

yâm-yâşil " yemyeşil " (2-2),

kıp-kızil " kıpkırmızı " (30-35).

ne Kelimesi Kullanılarak Yapılanlar :

sorämây-netmäy " sormadan netmeden " (114-24)

Hal Ekleri Kullanılarak Oluşturulanlar :

pänä-pänädän " gizlice " (73-84).

öz-özidän " kendiliğinden " (47-11),

özimni-özim " kendi kendimi " (29-4),

kolni-kolgä " el ele " (82-22),

özimgä-özim " kendi kendime " (82-24),

öz-özimni " kendi kendimi " (96-48),

yüksäk-yüksäkkä " yüksek yükseğe " (111-16).

+mä Eki Yardımıyla Oluşturulanlar : Tekrar edilecek kelimedenden sonra +mä getirilerek kelime tekrar edilir :

kâyämä-kâyä " kaya kaya " (18-33),

yüzmä-yüz " yüz yüze " (80-33).

yelkämä-yelkä " omuz omuza " (107-13).

Tekrarların Yazılması :

Ş. T. 'nde T. T. 'nden farklı olarak tekrar k.

limeleri yazılırken araya tire " - " işareti konur.

Bağlama Grubu :

Bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur. Arapça'dan geçmiş olan bağlama edatı " u " Ö.T.'nde bağlama grubu kelimelerinden ilkinde bitişik yazılır :

nānu nāsibā " ekmek ve nasip " (1-1),
 āziz vā sülūv " aziz ve güzel " (9-19),
 kânā vā kânā " kana kana " (18-39).

Sıfat Tamlaması :

kürtäkning közi " tomurcuğun gözü " (1-6),
 kadim Buhârâ " eski Buhârâ " (53-1).

Şiirlerde, Türkçe sıfat tamlamasının yanısıra, Farsça sıfat tamlaması da sıkça kullanılmıştır :

hâki pāk " hâk-i pāk { temiz toprak } " (60-15),

sähri fân " şehri-i fen { fen şehri } " (24-249),

ābri nāysân " ebr-i nisan { nisan bulutu } (66-1).

İyelik Grubu ve İsim Tamlaması :

Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin mânâsının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamlanması esasına dayanır. Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait olduğunu, veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur. Grubu meydana getiren iki isim unsurundan biri tamlayan, diğeri tamlanan unsurdur. Tamlayan önce, tamlanan sonra gelir. İki unsur iyelik ifadesi ile birbirine bağlanır ve grubun temelini iyelik ifadesi teşkil eder. Bu grup ekli bir birleşmedir. Tamlanan unsur daima iyelik eki taşır. Tamlayan unsur ise daima genitif halinde bulunur.

- 1.tk.i. mening bagrim " benim bağrım " (2-1)
 mening yüregim " benim yüreğim " (1-8)
 mening izlägänim " benim aradığım (şey) "
 (1-4)
- mening hayälüm " benim hayalim " (84-25)
- 3.tk.i. uning mänzili " onun menzili " (40-9)
 İyelik grubunun üçüncü şahıslarında tamlayan
 unsur şahıs zamiri olabileceği gibi her hangi bir isim
 de olabilir :
- 3.tk. i. bábämizning sözi " atamızın sözü " (38-5)
 dänisning yulduzi " bilginin yıldızı " (58-42)
- 2.çk.i. sizning betingiz " sizin yüzünüz " (73-50)

D SONUÇ

ÖZBEK TÜRKÇESİ İLE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDAKİ FARKLAR

Ö.T. ile T.T.'nin Türk dilinin iki büyük kolunu oluşturduğunu söylemiştik. Aynı kaynaktan doğan bu iki kol zaman içinde fonetik ve morfolojik bir takım değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin bilinmesi halinde iki lehçenin karşılıklı olarak daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyiz.

Şiirlere dayanarak Ö.T. ile T.T. arasındaki en belirgin farkları şu şekilde sıralamak mümkündür :

1. Ö.T.'nde T.T.'ndeki a'dan daha genişçe ve hafif yuvarlakça bir a (ä) sesinin varlığı.

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
alev	>	äläv

2. T.T. yazı dilinde kullanılmayan arka damak konsonantları ğ, ƣ, ve ħ'nin Ö.T. yazı dilinde kullanılması :

ƣulät-, ğaslä-, ƣasäm, ƣozğa-, ħorsin- gibi.

3. T.T.'ndeki ek uyumunun Ö.T.'nde bulunmaması. Bu Ö.T.'nin en belirgin özelliklerinden biridir. T.T.'nde kelime kök veya gövdelerine getirilen ekler damak ve dudak uyumuna uyurlar. Ö.T.'nde ise bu uyum görülmez:

küyçi, kördim, kuşlar kelimelerinde olduğu gibi

4. T.T.'nde " k " ile başlayan Türk dili kökenli kelimeler Ö.T.'nde " ğ " ile başlar:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
göz	>	köz
gal-	>	kel-

5. T.T.'nde " d " ile başlayan Türk dili kökenli kelimeler Ö.T.'nde " ğ " ile başlar:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
dik-	>	tiğ-
diş	>	tiş

6. Meslek ve uğraşma ile ilgili isimler çapan

+CI isimden isim yapma ekinin Ö.T.'nde yalnızca +çi şekli vardır:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
sucu	>	suvçi
savaşçı	>	cängçi

7. Sayı isimleri yapmakta kullanılan +(I)ncI ekinin Ö.T.'nde sadece +(i)nçi şekli vardır:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
ikinci	>	ikkinçi
üçüncü	>	üçinçi

8. E.T.'de eklerin başında bulunan g sesi T.T.'nde kelime bünyesine dahil olup genellikle düşmüş Ö.T.'nde ise korunmuştur:

	<u>E.T.</u>		<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
part.	-GAn	>	-An	>	-gän
dat.	+GA	>	+(y)A	>	-KA

9. T.T.'nde -mâk şeklinde olan mastar ekinin Ö.T.'nde sadece kalın şekli (mâk) mevcuttur:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
görmek	>	körmâk
gelmek	>	kelmâk

10. Ö.T.'nde sadece ince şekli bulunan (+lär) çokluk ekinin T.T.'nde vokal uyumuna girmesi:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
onlar	>	ulär
ufkuklar	>	ufklär

11. Ö.T.'nde +ni şeklinde olan abuzatif eki T.T.'nde +(y)I şeklindedir:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
hakkım+ı	>	hakkım+ni
kipriklerin+ı	>	kiprikläring+ni

12. 2.tk. ve çk. eklerinin Ö.T.'nde yalnız +(i)ng ve (i)ngiz şekillerinin bulunması:

	<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
2.tk.i.	göz+ün	>	köz+ing
	dil+in	>	til+ing
2.çk.i.	göz+ünüz	>	köz+ingiz
	dil+iniz	>	til+ingiz

13. 3. tk. iyelik ekleri T.T.'nde locatif ve ablatif ekleri alınca araya " n " sesi girer. Ö.T.'nde ise araya " n " sesi girmez:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
göz+ün+de	>	köz+i+dä
dil+in+den	>	til+i+dän

14. Genitif eki T.T.'nde +(n)In şeklindeyken Ö.T.'nde +ning şeklindedir:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
çınar+ın	>	çınâr+ning
anne+nin	>	ânâ+ning

21. T.T.'nde şart kipi istek anlamı da ifade eder. Ö.T.'nde ise yalnızca şart ifade eder.

22. Yeterlik şekli T.T.'nde -Abil- eki ile Ö.T.'nde ise -(ä)+Al- eki ile yapılır. Olumsuzu ise T.T.'nde -AmA-, Ö.T.'nde ise -âlmä- ekleri ile yapılır:

<u>T.T.</u>		<u>Ö.T.</u>
aç-ama-zsın	>	âç-âlmä-ssän

E SÖZLÜK

Ä

äbäd	: ebed (54-18)
äbgâr	: harap, yıkık (24-13)
äbri näysân	: nisan bulutu (66-1)
Äbu Nârşahıy	: (ö.a.) (24-159)
äcâb	: garip, şaşılacak şey, hayret(37-25)
äcib	: acayip; şaşırtıcı (24-238)
äcin	: buruşuk (22-27)
äcnäbiy	: ecnebi (105)
äcrät-	: ayır- (45-21)
äcrätüvçi	: ayırıcı (52-d.n.)
aççık	: acı (73-197)
ädäs-	: yanı-, şaşır- (72-17)
ädâ	: yerine getirme, icrâ (75-21)
ädälât	: adalet (46-26)
ädävât	: kin (72-59)
äddä	: ? (9-7)
äfändi	: efendi (63-1)
äfgân	: Afgan (73-196)
Afgânistân	: (y.a.) (51-1)
äfsänä	: efsane (94-3)
äfsün	: efsun (57-51)
äftädä	: üstün, lüskün (44-14)
äfzäl	: efdal, iyi; üstün (30-16)
ägër	: ağır (43-72)
ägërçi	: ağırçı, garçı (84-5)
ägâr	: ağır (97-21)

ähd	: ahit, ant (43-35)
Ahäd Muhtâr	: (ö.a.) (112-21)
ahır	: ya, ki (43-20)
Ahmäd-äs Sämâniy	: (ö.a.) (52-67)
Ahmäd Yügnäkiy	; (ö.a.) (73-157)
Ahmädiy	: (ö.a.) (64-15)
ahtärmäk	: aramak (43-23)
ähvâl	: durum, ahval (68-10)
äkä	: ağabey; bey (21-16)
äkâcân	: ağabeyciğim (76-10)
akıkdäy	: kırmızımsı (102-12)
äkillä-	: havla- (72-16)
äkiz-	: akıt- (88-6)
akl	: akıl (104-136)
aklli	: akıllı (72-15)
äks	: akis (4-13)
äläglä-	: ? (104-51)
äläm	: elem (65-7)
älämnäk	: elemli (21-17)
älängä	: alev (54-12)
ä'lä	: yüksek (24-153)
älbättä	: elbette (73-111)
Älhäzür	: Allah korusun ! (73-200)
XİİAGAN İBRİTÖLLİ	: (ö.a.) (110-18)
Yliçer	: (ö.a.) (48-12)
äkkissä	: kıssası, demek (62-42)
ällä	: Allah (100)

ällänimä	: bir şey (19-5)
älvänränk	: rengarenk (43-78)
älvidä	: elvedä (91-32)
ämäl	: iş; faaliyet; makam; işlem (54-9)
ä'mäl	: ? (58-19)
Amir Alim	: (ö.a.) (24-77)
ämmä	: ama (43-86)
ämü	: ? (91-7)
änä	: işte (1-13)
änâr	: nar (44-18)
änäv	: enayi (73-103)
änçä	: çok (42-64)
ändäzä	: ölçü, ölçüt (77-15)
änglä-	: anla- (43-69)
änhâr	: ? (2-7)
änik	: açık, belli (30-19)
änkäv	: gâfil, avanak (96-34)
änki-	: kok- , koku ver- (3-6)
appäk	: bombeyaz (52-7)
äräläs	: karışık (21-20)
ärävä	: araba (17-13)
äräz	: güceniklik, lurginlik (65-2)
äräsüt	: mahşer (72-57)
ärädäklä-	: dikkatle bakmak, iyi bakmak (100-7)
ärü-	: ? (81-13)
ärheäläg	: arkeolog (25-32)
ärük	: ark (79-2)
ürük	: uruk (3-2)

ärit-	: erit- (58-10)
arkân	: urgan, halat (76-64)
Ärmân	: Ermeni (108-34)
ärmân	: ukde, dügüm, yumru (103)
ärmiyä	: ordu (42-1)
ärmugân	: armağan (24-110)
ärrälä-	: testere ile kesmek (89-26)
ärväh	: ervah (96-65)
ärzi-	: önemli ol-, fiatı ol- (84-36)
äsäbiy	: asabî (52-9)
Äsäl	: ö.a. (104-123)
Äsemgül İsmäbetävä	: (ö.a.) (100-2)
äsir	: esir (tutsak) (77-10)
äskär	: asker (42-58)
äsl	: asıl, gerçek (73-136)
äslä	: asla (10-14)
äsnä	: esna (80-9)
äsr	: asır (80-34)
äsrä-	: esirge-; sakla- (73-34)
äsräylik	: koruyuculuk (47-26)
äsrâr	: sır, esrar (63-35)
ässälâm	: selamlar (91-33)
ästä-ästä	: usulca, usul usul (72-33)
ästäydil	: gönülden (30-56)
äsp'âr	: şiirler (21-22)
ästülük	: denmek (65-10)
ästä-	: adlandır- (13-1)

ätäl-	: den- (43-70)
ätäy	: mahsus, bile bile (9-11)
ätäyin	: bkz. ätäy (74-26)
ätäyläb	: kastî (74-12)
ätäkli	: meşhur, ünlü (107-2)
ätigi	: topu topu (73-24)
äträf	: etraf (96-3)
ätri	: ? (11-11)
ät(i)r	: güzel koku (3-4)
äväylä-	: koru-, sakın- (95-15)
ävc	: yüce, yüksek, doruk (67-2)
Ävetik İsääkyän	: (ö.a.) (108-33)
ävläd	: nesil (24-235)
ävrä-	: ? (16-5)
Ävrärä	: (ö.a.) (24-88)
ävväl	: önce (26-14)
ävvälä	: ilk önce (13-7)
ävvälgidek	: önceki gibi (72-58)
ävzäyi	: keyfi (73-18)
äyäl	: kadın (24-54)
Äyb	: ayıp, suç (63-34)
Äyänçli	: dayanıklı (74-37)
Äyän	: çok (63-35)
Äyir-	: ayır- (93-9)
Äylä-	: eyle- (5-4)
Äyniy	: (ö.a.) (104-44)
Äytäk	: demek, söylemek (69-7)
Äyyär	: kurnaz (87-3)

äzä	: matem (22-25)
äzäl	: ezel (24-49)
äzäliy	: ezeli (91-25)
äzim	: büyük (13-18) .
äziz	: aziz, kıymetli (65-5)

A

áb	: su (24-267)
ábhanä	: zindan (21-16)
âç-	: aç- (1-14)
âçık	: açık (106-9)
âçıl-	: açıl- (102-25)
âdämzâd	: insanoglu (64-14)
âdâb	: edeb (74-14)
âdâbli	: edepli (74-15)
âddiy	: basit, sade, adi, sıradan (43-17)
âddiylik	: âdilik, basitlik (43-117)
âdil	: (ö.a.) (104-31)
âdil	: adaletli (18-12)
âfâcin	: aferin (107-22)
âfüt	: afet (24-274)
âftâb	: güneş (1-13)
âga	: ağabey (98-11)
âgâh	: haberdar (94-4)
âgir	: ağır (89-21)
âgri	: ağrı (92-5)

āgu	: āgu, zehir (24-69)
āguş	: kucak (97-20)
āhāng	: ahenk (14-12)
āhānrābā	: miknatis (24-255)
āhistā	: aheste, yavaşça (113-38)
āhu	: ceylan (91-10)
āilā	: āile (100-2)
ājun	: ālem (93-18)
āk	: beyaz (72-49)
ākey	: okey, tamam (105-16)
ākıl	: akıllı (13-22)
ākibāt	: son (63-45)
ākiz-	: akıt- (89-1)
ākşām	: akşam (69-17)
āl-	: al- (8-3)
ālām	: ālem (3-9)
ālātāv	: (y.a.) (18-1)
ālāmān	: kalabalık (21-3)
ālāv	: alev (80-23)
āld	: ön (72-31)
ālgır	: ? (96-54)
ālīçā	: vişne (96)
ālīçāzar	: vişne bahçesi (96-4)
ālīm	: bilgin, ālim (194-4)
ālīmān	: (ā.a.) (84-10)
ālīs	: irak: irak (5-5)
ālīy	: yüksek (18-10)
ālīylik	: yükseklik, yücelik (64)

alkış	: alkış (23-51)
altın	: altın (75-14)
aluçä	: vişne (79-14)
ämän	: esenlik (24-127)
ämän bol	; eyvallah
ämänät	: emanet (30-20)
än	: an, zaman (1-15)
änä	: anne (25-10)
änä-yurt	: anavatan (64-1)
änäcän	: anneciğim (66-13)
äpä	: abla (100)
äppäk	: bembeyaz (106-16)
ärälä-	: arala- (105-26)
ärästä	: ? (97-20)
äräm	: huzur (77-34)
ärämıcän	: ? (7-1)
ärka	: arka, sırt (72-13)
ärt	: art, arka (38-7)
ärt-	: omuzla- (17-15)
ärtik	: fazla (101-14)
Arzu	: arzu (8-20)
äs-	: as- (8)
äsän	: kolay (70-16)
äsmän	: gökyüzü (2-10)
äst	: alt (44-11)
ästänä	: asik (34-8)
äř-	: aş- (3-10)

âşık	: aşık (70-5)
âşıkânâ	: âşıkcasına (70)
âşır-	: âşır- (69-11)
âşkâr	: açık (10-8)
âşkârâ	: ahçı (72-34)
âşnâ	: dost (10-4)
âşnâ	: yüzücü (14-15)
âşuftâ	: çıldırircasına seven, iffetsiz kadın (24-66)
âşyân	: yuva (19-4)
ât	: at (66-3)
âtâ	: baba (76-20)
Âtâ Cälâl	: (ö.a.) (24-253)
âtâş	: ateş (6-12)
Avânes Şerâz	: (ö.a.) (109-18)
âvârâ	: avare (10-7)
âvâz	: avaz, ses; oy (74-42)
âvâzâ	: yüksek ses, şöhret, ün (74-42)
âvçi	: avcı (51-6)
âvkat	: yemek (72-10)
âvlâk	: eflak (77-5)
âvut-	: avut- (89-31)
ây	: Ay (2-20)
âyâk	: ayak (76-24)
âybek	: (ö.a.) (13-27)
âydin	: (ö.a.) (11)
âydin	: aydın(lık) (64-7)
âz	: az (24-292)

Azärbäycän	: (y.a.) (110-19)
azād	: özgür (24-113)
azādlik	: özgürlük (24-86)
azār	: azap, çile (76-26)
azmunçä	: az değil, epeyce (107-6)
azrāk	: daha az (13-16)
azurde	: incinmiş, kırılmış (73-80)

B

bäâyni	: aynen (104-42)
bäcä	: ? (104-102)
bädän	: beden (70-9)
bağır	: bağır (2-1)
bağışla-	: bağışla-, ithaf et- (52-3)
bähä	: fiyat, not (2-13)
bähâr	: bahar (2-13)
bahâriy	: bahara ait (74-65)
bahıl	: cimri (58-21)
bahmäl	: kadife (106-34)
bahmäldäyin	: kadife gibi (2-11)
bähr	: deniz (24-140)
bahş et-	: bağışla- (13-2)
baht	: baht, mutluluk (6-2)
bahtiyâr	: bahtiyâr (24-100)
Bahtigül	: (y.a.) (?)
bakır-	: bakır- (13-101)
bakkäl	: bakkal (73-103)

bäländ	: yüksek (69-11)
bälki	: belki (5-1)
balkı-	: parla- (2-20)
bällädä	: balat (72)
bälli	: belli (107-22)
BAM	: (y.a.) (104-127)
bänâgâh	: birdenbire (72-7)
bändä	: esir (24-266)
bändi	: bkz. bändä (21-5)
bär	: ? (24-140)
bar-	: var- (5-8)
bärällä	: yüksek sesle; açıkça (84-9)
bärçä	: hep, bütün (63-35)
bärdâş	: dayanıklılık, sabır (15-9)
bärg	: yaprak (8-15)
bärgdäy	: yaprak gibi (76-15)
bärmäk	: parmak (113-13)
bärnä	: genç, yigit (9-4)
bas	: yeter (63-36)
bäsmä-bäs	: tıklım tıklım (80-6)
bäst	: ügüm (13-6)
bäşär	: insanlık (91-4)
bätämäm	: tamamen, tümüyle
bayrâk	: ? (11-6)
ba'zân	: bazen (64-6)
bäyân	: beyan (5-4)
bäbä	: dede (13-20)

Bâbur	: (ö.a.) (95)
bâchânâ	: gümrük merkezi (60)
bâğ	: bahçe (7)
bâğçâ	: küçük bahçe (17-7)
Bâğı Numân	: (y.a.) (79-13)
bâglâ-	: bağla- (63-32)
bâglik	: bağlı (75-65)
bâis	: sebep, esas (63-25)
bâk-	: bak- (12-4)
bâkış	: bakış (14-14)
bâkirâ	: bakire (7-5)
bâkiy	: bâki (65-5)
bâl	: bal (2-16)
bâlâ	: çocuk, genç (15-16)
bâlâlik	: çocukluk (88)
bânjur	: bonjur (105-14)
bâng	: yüksek ses; zil (46-19)
bâplâ-	: becer-, başar- (83-14)
bârl	: defa; kere (63-9)
bâr2	: var, mevcut (63-31)
bâr-	: git- (18-8)
bâs-	: bas- (73-105)
bâshingî	: başını (76-42)
bâş	: baş (9-13)
bâşi kât-	: başı sıkmak (72-45)
bâşka	: başka (82-44)
bâşlâ-	: başla- (66-7)
bâşlangîç	: başlangıç (88-1)

bâşlık	: başkan (74-34)
bât-	: bat- (Güneş) (97-12)
bâtil	: batıl (89-36)
bâtir-	: batır- (49-9) .
bây	: zengin (24-216)
bâyakış	: ? (96-38)
bâylä-	: zenginleştir- (56-16)
bâylä-	: zenginleş- (67-11)
bâylik	: zenginlik (7-11)
bâz	: tekrar, yine (73-108)
bâzâr	: pazar (38-10)
beâr	: arsız (62)
bebâhâ	: bahasız (65-3)
bedârmân	: dermansız (24-22)
bedâvâ	: çaresiz (13-36)
bedâvdek	: çabucak (6-3)
begânâ	: yabancı (72-6)
begubâr	: saf, temiz (7-10)
begümân	: şüphesiz (84-12)
behabür	: habersiz (21-16)
behatâr	: hatırsız (80-5)
behatâ	: hatasız (73-176)
behazân	: hazansız (79-25)
behâl	: halsiz (24-22)
behâsdân	: ansızın (105-29)
behisâb	: hesapsız (24-191)
behüdâ	: beyhudâ, boşuna (73-0)

beibâ	: ? (91-13)
beihtiyâr	: istemeden (73-44)
beikbâl	: talihsiz (80-12)
beiz	: izsiz (80-23)
bekarâr	: kararsız (13-5)
bekâr	: aylak, boş (72-46)
bekiyâs	: eşsiz (24-200)
bel	: bel (76-66)
belâf	: sözsüz (104-20)
belbâğ	: kuşak (52-13)
bellâş-	: güreş- (45-1)
bemâdâr	: güçsüz (42-52)
bemâlâl	: sıkıntısız (105-40)
bemâvrid	: hedefsiz (73-28)
bemâr	: hasta (87-16)
beminnât	: minnetsiz (89-10)
benâcât	: çaresiz (77-2)
benâvâ	: sessiz (13-34)
bendi	: esir (77-2)
bepârvâ	: pervasız, korkusuz (68-5)
bepâyân	: sonsuz (24-200)
bepisând	: (84-9)
ber-	: ver- (18-5)
bergüsiz	: vergisiz (57-7)
besânâk	: sayısız (3-9)
Besütün	: (y.a.) (87-18)
beş	: beş (7-13)
beşik	: beşik (24-154)

bet	: yüz; sayfa (58-38)
betâkrâr	: tekrarsız (72-16)
betârâf	: tarafsız (45-31)
betârtib	: tertipsiz (24-5)
betâyin	: belirsiz, kararsız (72-5)
betâkat	: takatsiz (75-22)
betimsâl	: eşsiz (24-200)
betinim	: durmadan (35-1)
beyâsân	: ? (104-20)
bezâvâl	: zevalsiz, geçici olmayan (109-9)
bezrây-	: ? (74-56)
bil-	: bil- (80-13)
bilâ	: ile (66-10)
bilâk	: bilek (24-143)
bilân	: ile (69-2)
binâdây	: binâ gibi (13-36)
bir	: bir (63-45)
birâdâr	: kardeş (73-5)
birâk	: fakat, ama (107-6)
birâv	: bir; birisi (38-15)
birgâ	: birlikte (58-3)
birginâ	: biricik (73-27)
birinci	: birinci (112-13)
birpäs	: ? (23-2)
biât	: mal mülk; kari malı, servet (63-22)
bişir	: çok (8-7)
bit-	: yaz- (13-26)

bitil-	: yazıl- (43-122)
bittä	: bir tane (4-11)
biyrân	: rahatça (konuşmak) (70-4)
biz	: biz (63-18)
bez	: bez (vücutta), arsız
bol-	: ol- (4-14)
boliş	: oluş (73-173)
bolmäsä-bolmäs	: (73-136)
bolsä	: ise (64-7)
borân	: boran (94-5)
bosä	: buse, öpücük (110-8)
bostân	: bahçe, bostan (64-5)
boy	: koku (15-12)
boyin	: boyun (93-22)
börälä-	: kovala- (89-28)
bëri	: kurt (41-22)
bu	: bu (1-15)
bugdây	: buğda (2-8)
bugdâyâr	: buğda tarlası (106-28)
Buhârä	: (y.a.) (24-16)
Buhâräçä	: Buharaca (73-165)
Buhâriy	: Buhara'ya Ait olan (74-65)
bulak	: bulak (9-16)
bulut	: bulut (91-19)
bulucä	: bulucalar (11-9)
bundä	: böyle (13-41)
bundäl	: bula, bundä; (34-3)
bur-	: büdür-, kıvrır- (53-10)

burin	: burun (105-13)
burun	: önce (80-12)
butâk	: budak (1-3)
buvicân	: babaanneciğim (89-30)
buyruk	: buyruk (24-90)
buyur-	: buyur- (74-52)
buzil-	: bozul- (73-18)
buz-	: boz- (63-15)
buzdir-	: bozdur- (88-11)
bügün	: bugün (104-122)
bük-	: bük- (24-36)
bükür	: kambur (76-66)
bülbül	: bülbül (82-13)
bünyâd	: bina (24-45)
bürä-	: çevir-; kur- (saat) (63-16)
bürdä	: dilim, parça, lokma (24-151)
bürdälä-	: parçala- (83-8)
bürkän-	: örtün-, sarmalan- (115-4)
büs-bütün	: büsbütün (73-10)
bütkül	: bütünüyle; büsbütün (80-19)
bütün	: bütün (24-18)
büyük	: büyük (104-41)
büyüklik	: büyüklük (12-19)

C

câbr

: câbr (8-8)

cäcci	: küçücük (88-19)
cäfä	: cefä (8-8)
cähän	: cihan, dünya (7-14)
cähl	: cehâlet (74-8)
Cäialiddin Mängüberdi	: (ö.a.) (77)
cälläd	: cellat (21-6)
cämäl	: yüz güzelliği (68-9)
cämbil	: (102-8)
cäng	: savaş (21-61)
cängçi	: savaşçı (24-146)
cännät	: cennet (21-24)
cärlik	: çukurluk, uçurum (31-55)
cäräng	: ceren (7-7)
cäsäd	: ceset (23-29)
cäsärät	: cesaret (110-11)
cäváb	: cevap (104-20)
cävâhir	: cevherler (24-223)
cävlän	: ceylan (24-132)
cäzm	: niyet (24-227)
cä	: bkz. cäy (12)
cän	: can (72-11)
cädu	: cadu (83-4)
cähil	: cähil (73-20)
Cämiy	: (ö.a.) (76-38)
cän	: can (72-11)
cänäcän	: can cümlesi (26-10)
cänän	: canan, sevgili (7-7)
cänlän-	: canlan- (24-5)

cânnisâr	: ? (106-23)
câvdirä-	: ışıl-da- (83-4)
cây	: yer (63-2)
câylämäk	: yerleştirmek .(106-37)
câylän-	: yerleştiril- (67-10)
câzibä	: cazibe (1-3)
ciddiy	: ciddî (23-57)
cigär	: ciğer (77-27)
cigit	: pamuk tohumu (88-12)
cilä	: cila (24-58)
ciläv	: dizgin (13-4)
cilmäy-	: gülümse- (63-16)
cil-	: sürül-, ilerle- (99-3)
cilvä	: cilve (105-77)
cilvägär	: cilveli (2-12)
Cilvân	: (y.a.) (6-9)
cim	: sessiz, tek (durmak) (60-10)
cimcimä	: oyma (75-7)
cimginä	: sessizce (73-125)
cimir-cimir	: cimir cimir (6-9)
cimirlä-	: hafif dalgalan- (79-14)
cingäliöl	: kivrak (74-9)
ciyän	: yegen (82-2)
cöcä	: civciv
cöcüt-	: gönder (21-61)
cöcä-	: git- (77-10)
Cöcälök	: (ö.a.) (97-18)

cüdü	: aşırı, pek (69-3)
cüdü bol-	: ayrıl- (21-28)
cün	: yün (72-9)
cüncik-	: üşü- (73-25)

Ç

çäçvân	: peçe (24-118)
çakın	: ? (81-11)
çäkkä	: şakak (45-27)
çakkân	: tez canlı, seri (21-41)
çakmâk	: simşek (21-9)
çaknä-	: kivilcimlan- (24-98)
çälin-	: çal-; rastla- (94-15)
çämälä-	: tahmin et-, planla- (63-21)
çämân	: çemen, gülistan (9-24)
çämänzâr	: çimenlik (88-17)
çäng	: toz (toprak) (106-25)
çängällä-	: pençele- (60-4)
çäp	: sol (73-106)
çäplä	: sür-; kirlet- (14-7)
çäppä	: çap, ters (45-7)
çärgän	: çarın, parlat
çärgätlä-	: çar- (42-114)
çäraklä-	: çarla- (7-1)
çäräk	: ışık (64-1)
çärk	: çark (2-12)
çärm	: çeri (113-3)

çek-	: çek- (65-7)
çekin-	: çekil- (1-14)
çekkâ	: kenar (45-9)
çeksiz	: sınırsız, sonsuz (13-9)
Çernâbil	: (y.a.) (104-127)
çert-	: parmakla vur- (27-23)
çet	: kıyı, kenar, uzak (96-1)
çevâr	: usta terzi (103-19)
çık-	: çık- (1-13)
çidâ-	: dayan-, alış- (42-50)
çigâl	: doluşık (25-17)
çiganâk	: midye (75-5)
çim	: sessiz (4-2)
çimdim	: çimdik (80-31)
çin	: hakikat, gerçek (104-88)
çinâr	: çınar (2-5)
Çingizhân	: (ö.a.) (77-10)
çirâk	: lamba (8)
çirây	: güzellik (17-7)
çirâyli	: güzel (60-3)
çiri-	: çürü- (60-2)
çirkillâ-	: çik çik diye hit- (80-8)
çirâkânî	: ? (67-2)
çirmâş-	: çik. çiril- (35-4)
çirsillâ-	: çitirdâ- (74-33)
çingârâk	: ? (60-22)
çir-	: çir- (74-40)
çirâk	: çirgi, hat (14-11)

çog	: kor, ateş (97-2)
çogli	: ateşli (13-23)
çokı-	: gagala- (62-7)
çokki	: zirve (60-52) .
çopân	: çoban (106-39)
çök-	: çök- (74-51)
çökiç	: kazma (25-32)
çöl	: çöl (18-6)
çöm-	: dal- (1-10)
çöng	: büyük (104-47)
çöntäk	: cep (53-12)
çöz-	: uzat-, çek- (88-8)
çugurlaş-	: civıldaş- (74-6)
çulğa-	: bürü- (75-9)
çulgan-	: bürün- (24-18)
çumçuk	: serçe (109-6)
çülgan-	: etrafını sarmak (6-10)
çünki	: çünkü (28-21)

D

DEHİT	: devik (87-4)
DEHİTİN	: birden (13-31)
DEHİTİN	: defter (112-12)
DEHİN	: ağır (75-17)
DEHİN	: deha (74-42)
DEHİNİT	: dehyet (75-24)

dälä	: ova, arazi, tarla (63-7)
däm	: an (65-5)
däm	: nefes (74-21)
däraht	: ağaç (2-2)
därd	: dert (68-21)
därgâh	: dergâh (24-201)
därgazâb	: öfke kapısı (21-42)
därhâl	: derhal, hemen (72-17)
däriğ	: yazık (76-39)
därmân	: derman (65-8)
därrä	: ceza karşılığında ödenen para (104-24)
därs	: ders (74-17)
därshânä	: dersane (24-238)
däryâ	: derya, büyük deniz (6-5)
därz ketmâk	: çatlamak (30-19)
därvâke	: ? (103-17)
därvâzä	: büyük kapı, kale (63-15)
däryâ	: derya, büyük deniz (13-18)
dästä	: deste (21-18)
dästurhân	: sofrâ (98-13)
däşt	: çöl (63-7)
däştävâ	: ? (24-222)
dävâ	: ilaç, çare (68-21)
dä'vâm	: ? (18-19)
dävle	: devam (73-129)
dävrä	: devir (73-109)
dävrân	: devran (63-8)

däydi	: derbeder (72)
däydilik	: derbederlik (72-50)
dād	: adalet (90-8)
dāg	: ateş (7-18)
dāgli	: ateşli (86-35)
Dāhundä	: (ö.a.) (104-5)
dāktār	: doktor (23-6)
dāl	: doğru (24-81)
dām	: tuzak (24-72)
dāmlä	: öğretim üyesi, hoca (12-6)
Dāmlä Hālim	: (ö.a.) (24-252)
dānā	: tane (70-5)
dānāginä	: taneşik (73-23)
dānā	: akıllı, bilgili (9-2)
dāngdār	: danglı (23-9)
dāniş	: bilgi (24-64)
dānişmānd	: alim, bilgin (73-107)
dānişmāndlik	: bilgelik (74-27)
dār	: ev (82-35)
dāri	: barut, derman, ilaç (23-3)
dāş ber-	: ? (64-11)
dāvruk	: şöhret (23-51)
dāvul	: tayfun (64-11)
de-	: de- (13-45)
deb	: diye (14-5)
dengiz	: deniz (19-4)
deye	: bkz. diye (6-2)

dehkân	: çiftçi (98-11)
deng	: denk (73-119)
devâr	: duvar (21-31)
dikirlä-	: fıkırda- (106-38)
dil	: gönül (76-58)
dilârâ	: gönül süsleyen, sevgili (13-7)
dilâvâr	: yiğit, yürekli (24-43)
dilbâstâ	: gönül bağlamış, âşık (97-21)
dilkâş	: gönül çeken (24-256)
dilşâd	: mutlu (3-4)
dindir-	: dindir- (113-11)
diyâr	: diyar (18-23)
diydîrât-	: titret- (91-10)
dost	: dost (104-141)
dökân	: dükkân (80-14)
dönüş-	: dönüş- (52-35)
döppi	: börk (baş giyimi) (24-111)
duâ	: dua (106-9)
du, kel-	: kel, gel- (63-2)
dudâk	: dudak (64-4)
duduklân-	: kekele- (74-4)
dumli	: kuyruklu (13-34)
dumçâ	: küçük kuyruk (72-4)
düldül	: Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye verdiği kır katır (82-12)
dünyâ	: dünya (14-13)
düpûri	: ? (24-3)
dürdânâ	: sevgili, inci tanesi (70-6)

düşvâr	: güç, zor (69-8)
E	
egä	: sahip (72-34)
egällä-	: gaspet- (74-44)
egiz (äk)	: ikiz (76-1)
egri	: eğri (93-21)
ehsân	: ihsan (70-15)
ehtimâl	: ihtimal (1-11)
ehtiyât	: ihtiyat (80)
ehtiyâtsiz	: ihtiyatsız (80-40)
el	: halk, memleket (63-22)
elt-	: ilet- (60-31)
emäs	: değil (8)
enätut	: (ö.a.) (89)
endi	: şimdi (63-28)
eng	: en (26-14)
entik-	: soluk soluğa kal-, içini çek-(88-2)
epkin	: ? (106-46)
eplä-	: becer- (113-20)
ergäş-	: izle- (35-2)
ergäştir-	: izlet- (72-8)
erk	: erk (24-120)
ermäk	: eğlence (84-15)
ertä-indin	: bugün yarın (52-34)
ertäk	: masal (18-3)

ertäsi	: ertesi, sonraki (72-36)
es-	: es- (8-14)
esä	: ise (1-4)
esdälik	: hatıra (99-12)
esin	: esin (113-17)
eski	: eski (63-12)
eslä-	: an-, hatırla- (75-3)
esläät-	: hatırlat- (108-6)
eşik	: kapı (63-15)
eşit-	: işit- (73-122)
eşsiz	: eşsiz (75-19)
et-	: yap-, et- (13-6)
etäk	: etek (72-35)
e'tikäd	: itikat (66-5)
etküz-	: yaptır- (106-42)
ey	: ey (15-9)
e'zäzlä-	: değer ver (43-121)
ezgäl-	: ezil- (73-91)
ezgü	: iyi (100-3)
ezgülik	: iyilik (84-27)
F	
fahr	: fahr (24-196)
fakat	: 1. sadece (65-9) 2. fakat (17-18)
fakırlık	: fakirlik (63-28)
fäläk	: felek, gökyüzü (6-2)
Fälästinlik	: Filistinli (73-197)

fäläkät	: felaket (95-1)
fälânçi	: falanca (86-30)
fämilyä	: imza (12-15)
fän	: fen (24-130)
färâvân	: varlıklı, mes'ut (24-213)
färk	: fark (13-43)
färyäd	: feryat (24-52)
färzänd	: çocuk, evlat (24-39)
fäsânä	: efsane (24-200)
fäsl	: fasıl, ara (75-71)
Fäyzülliä	: (ö.a.) (24-96)
fäcia	: facia (23-59)
Färâbiy	: (ö.a.) (24-157)
Fâzıl	: (ö.a.) (104-94)
fe'l	: fiil (63-26)
feruzä	: firuze (8-13)
fevral	: şubat (113-33)
F. Hocäyev	: (ö.a.) (82-2)
fedä	: feda (24-144)
fidäkär	: fedäkär (24-146)
figân	: figan (24-51)
fil	: fil (63-36)
firäk	: ayrılık (91-20)
fitnägär	: fitneci (55-26)
Fiträt	: (ö.a.) (13-25)
fursät	: fırsat (6-3)

G

gädä	: dilenci (86-28)
gäl	: sıra, defa, nöbet (23-56)
galä-gávur	: kargaşa (43-100)
galät	: tuhaf (18-15)
gam	: gam (24-21)
gamnäk	: kederli (104-13)
ganimät	: ganimet (23-11)
gäp	: söz (22-22)
gäpir-	: konuş- (73-52)
gär	: eğer (66-14)
garäzгой	: kinci, kötü niyetli (73-82)
garäyib	: garip (13-15)
gärçi	: gerçi (13-34)
gärd	: toz (25-5)
gärdun	: felek, dünya (17-5)
garib	: garip (69-13)
gaslä-	: endişelen- (96-6)
gävhar	: cevher (75-4)
gayrät	: gayret (17-14)
gäz	: kez (25-30)
gazäl	: gazel (1-16)
gazälhän	: gazel söyleyen (82-13)
Gäzli	: (ö.a.) (100-1)
Gaznäviy	: (ö.a.) (24-23)
Gäfur Äl Guläm	: (ö.a.) (78-10)
gäh	: bazen (10-4)

gâhi	: bazı (9-11)
gârâtgâr	: soyguncu (54-76)
gâz	: kaz (76-54)
generäldäy	: general gibi (107-8)
gıšt	: kerpiç (113-34)
gic	: körük (73-165)
giläs	: kiraz (62-3)
ginä	: sitem (65-4)
girdâb	: girdap (102-29)
giryân	: ağlayıcı, ağlayan (75-42)
giyâh	: nebat (2-4)
gor	: ham (82-19)
gozäk	: pamuk fidanı (96-37)
gödäk	: bebek (3-5)
gör	: mezar (69-2)
göšt	: et (23-20)
göyâ	: güya, sanki (56-3)
gözäl	: güzel (64-5)
gunçä	: gonca (24-128)
gurur	: gurur (7-6)
gül	: çiçek (2-6)
güländâm	: gül bedenli (24-276)
Gülçehrä	: (ö.a.) (24-204)
güldäy	: çiçek gibi (9-19)
güldiräs	: komedi (109-4)
gülhan	: gül bahçesi (65-2)
gülistân	: gül bahçesi (86-1)
güllä-	: çiçeklen- (67)

gülpäräst	: güle tapan (102-5)
gülsruhsâr	: gül yüzlü (7-16)
gülşân	: bkz. gülistân (70-6)
gülyä	: gül (102-2)
gülzâr	: bkz. gülistân (76-28)
Gümâ	: (ö.a.) (24-197)
gümân	: şüphä (65-4)
gümbürlä-	: gümbürde- (77-21)
gümdân	: kayıp (72-30)
gümdân bol-	: kaybol- (72-30)
günâhkâr	: günahkâr (14-6)
güpüri	: ? (24-4)
gürkirü-	: yüksel- (24-122)
güvâh	: şahit (18-2)
güvrân-	: cıvılda- (109-2)
 H	
Hâbib Abdullâ	: (ö.a.) (13-23)
hâdeb	: hedef (73-79)
hâdik	: korku, endişe (64-13)
hak	: hak (96-60)
hâkâm	: hakem (73-30)
hakıdâ	: hakkında (72)
hâkikat	: hakikat, gerçek (18-19)
hâlâk	: helak (13-12)
halât	: entari (73-99)
hâlâkât	: facialı ölüm, yıkım (95-1)

hălällik	: namusluluk, dürüstlük (49-23)
halâs et-	: kurtar- (77-20)
halâskâr	: kurtarıcı (110-12)
hălâvât	: huzur (10-14)
hâli	: biraz önce, hâlâ, daha, henüz (8-1)
hâlimpâz	: yumuşak huylu (80-10)
hâlinçäk	: ? (98-27)
halk	: halk (74-19)
häm	: hem, de, da (63-38)
Hamâl Kämâl	: (ö.a.) (24-209)
hämâm	: hamam (80-24)
hämân	: hâlâ (1-12)
hämâst	: ortak (76-52)
hâmişâ	: daima (3-12)
hämkar	: iş arkadaşı (76-52)
hämrah	: yoldaş (64-3)
hämraz	: sırdaş (67-22)
hämşirâ	: hemşire (23-1)
hançâr	: hançer (93-7)
handâ	: gülme, gülüş (67-1)
handân	: gülen (7-16)
hängâmâ	: kavga, gürültü (24-198)
hâr	: her (1-1)
	~ kalây : ne de olsa (94-17)
harâb	: harap (63-45)
hârârât	: sıcaklık (18-5)
has-haşâk	: ? (63-41)
häsäd	: haset (58-25)

häsürät	: hasret (89-22)
hastä	: hasta (16-2)
häşäm	: aile (63-33)
hat	: mektup, not (99-9)
hätä	: hatâ (72-40)
hättä	: hatta (66-10)
hattät	: hattat (99-9)
häväs	: heves (4-6)
hävä	: hava (73-18)
hävälä	: havale (74-66)
häyällä-	: ? (81-8)
häyä	: haya (75-19)
hayäl	: hayal (1-9)
hayät	: hayat (7-4)
häydä	: sür- (89-28)
häyhät	: heyhat (83-17)
häykür-	: haykür- (77-14)
hayran	: hayran, şaşkın (65-1)
hayrlı	: hayırlı (53-55)
hazän	: hazan yaprağı (76-15)
hazänrez	: ? (92-6)
hüzil	: şaka (62)
hazinä	: hazine (105-61)
hüzürät	: Hazret (104-41)
Hüzüräti Şeräli Cörä	: (ö.a.) (73-179)
hücät	: ihtiyaç (79-17)
hücätmänd	: zaruri (73-108)

hâdim	: memur (45-13)
hâdisä	: hadise, olay (18-2)
hâh	: ister...ister (105-17)
hâin	: hâin (21-54)
hâkim	: hâkim (24-142)
hâl	: durum (74-37)
hâl ¹	: ben (96-24)
hâlâ ²	: teyze (43-48)
hâli	: boş, arınmış (18-12)
hâmuş	: suskun (113-12)
hânä	: ev, oda (103-1)
Hânsultân	: (ö.a.) (77-9)
hâr	: hor (97-33)
hâri-	: yorul- (108-8)
hâs	: has (63-6)
hâtin	: kadın, hatun, karı (77-14)
hâtircäm	: gönlünce, ferah
hâtirä	: hatıra (83-17)
hâvlicä	: küçük avlu (96-30)
hâvuç	: avuç (29-31)
hây	: hey (67-21)
hây-huylä-	: hay huyla- (63-14)
hâynähây	: belki, ihtimal (115-5)
hâzir	: şimdi (72-27)
hâzirçä	: şimdilik (61-10)
hâzirginä	: şimdicek, az önce (73-128)
he	: evet (75-30)
heç	: hiç (22-23)

hezlä-	: fırla- (73-75)
hıl	: çeşit (2-4)
hılpirä-	: dalgalan- (42-9)
hırä	: donuk, sönük (94-19)
hıslät	: fazilet (72-20)
hıyâbân	: bulvar (104-46)
hıyânet	: hıyânet (96-51)
hid	: koku (2-6)
hidlä-	: kokla- (9-13)
hikâyä	: hikâye (80-1)
hikmät	: hikmet (18-9)
Hilâl	: (ö.a.) (69-9)
hilälä	: hilale (9-28)
himâyä	: himâye (101-13)
Hind	: (y.a.) (95-13)
his	: his, duygu (15-11)
hisâb dârsi	: matematik (74-2)
hissiyät	: hissiyat (102-28)
hitâb	: hitap (77-17)
hiyle	: hile (48-14)
hocâyin	: ağa, patron (76-70)
hop	: peki, tamam (34-2)
horâz	: horoz (45-17)
horsin-	: pufla-, iç çek- (91-26)
horsiniş	: puflayış, iç çekiş (91-26)
hoş	: evet, peki, ya
hudâ	: Hüda (77-23)

huddi	: tıpkı (18-4)
hufyânâ	: gizli (73-9)
hukuk	: hukuk (96-60)
hulläs	: hülasa, kısaca (3-9)
humâr	: sersemlik (96-15)
humârâ	: ? (24-104)
hunâb	: takatsiz, zor (60-11)
hunşâr	: ? (103-48)
hurräm	: şen, sevinçli (17-10)
hursänd	: memnun (21-19)
huş	: hoş (66-1)
huşzâbân	: tatlı dilli (104-62)
hücüm	: hücum (24-116)
hüküm	: hüküm (73-31)
Hümâ	: (ö.a.) (97-35)
Hümâyün	: (ö.a.) (95)
hünük	: çirkin (105-17)
hür	: hür, özgür (1-13)
hür-	: ür- (72-16)
hürküt-	: ürküt- (73-7)
hürmät	: hürmet, saygı (12-2)
hüsn	: güzellik (69-2)
Hürmätây	: (ö.a.) (24-135)
hürriyät	: hürriyet (24-87)
hüş	: şuur, duygu ; (25-38)
	~ uç- : şuurunu kaybet- (88-18)
hüşyâr	: ayık, uyanık (100-18)
hüväydâ	: hüveydâ (48-18)

hüzür : huzur (98-16)

I

iğvâgâr : münâfık, bozguncu (87-32)

ihtirâ : vücuda getirme (24-239)

ırillâ- : hırla- (72-44)

ıtkıt- : at- (75-5)

İ

İbrâhim âl Mõmin : (ö.a.) (13-21)

ibtidâ : icat (23-62)

icâd : bkz. ibtidâ (13-28)

ic- : ic- (26-3)

idrâk : bilinç (29-10)

ifârsiz : ? (102-9)

iftihâr : iftihar (7-6)

igrân- : iğren- (75-22)

ihtiyâr : ihtiyar (63-28)

ikbâl : baht, talih (24-208)

ikkâlâ : her ikisi, ikisi birden (45-30)

ikki : iki (45-1)

ikkinçi : ikinci (45-23)

ikrâr : tasdik, kabul (80-7)

il- : tutmak (82-30)

il-¹ : al- (10-10)

ilâ² : ile (13-26)

ilâhiy : ilâhî (106-14)

ilân	: yılan (18)
ilâyim	: aman Allahım, İlahi! (15-15)
ilâş-	: iliş- (bağlanmak) (57-16)
ildâm	: hızlı, çevik (57-12)
ıldiz	: kök (66-5)
ilhâm	: ilham (24-157)
Il'ic	: (ö.a.) (24-108)
ili-	: iliş-, ılın- (43-11)
illâ	: illâ (73-181)
ilm	: ilim (13-2)
ilmâ-teşik	: delik deşik (76-39)
ilticâ	: sığınma, barınma (106-14)
iltifat	: iltifat (68-11)
iltimâs	: kayırma (23-2)
imân	: iman (75-46)
imkân	: imkân, olanak (81-4)
imlâ-	: işaret et- (23-63)
imzâ	: imza (12-13)
imzây	: bkz. imzâ (74-41)
in	: in (18-14)
in'âm	: ? (82-16)
incâ	: ince (91-7)
inci-	: inci- (73-92)
incü	: inci (78-4)
ingicâ	: ince (76-64)
inkillâ-	: sızla- (73-47)
insâf	: insaf (77-31)
intik	: ? (87-35)

intihâ	: yaslanma (23-62)
intilmâk	: gayret etmek; çabalamak (19-7)
intizâr	: bekleme, gözleme (68-6)
ip	: ip (56-2)
ipäk	: ipek (24-135)
irfân	: irfan (24-153)
irgıt-	: hoplat- (83-18)
irgıt	: pis (77-17)
irillâş-	: hırıldaş- (72-34)
irkit	: pis (72-22)
irmâk	: ırmak (2-6)
iskirt	: pis (63-25)
issık	: sıcak (18-5)
istâ-	: iste- (63-38)
istehzâ	: alay (21-20)
istikbâl	: istikbâl, gelecek (80-36)
is	: iş (63-18)
işân-	: inan- (51-33)
işânc	: inanç (66-5)
işci	: işçi (21-55)
işk	: aşk (82-31)
işkab-işkab	: ? (79-19)
işkâm	: üzüm asması (42-61)
işkıl-	: çalış- (73-123)
işlâtil-	: kullanıl- (43-67)
işvâkâr	: işveli, nazlı (73-180)
ie	: sahip (105-49)

iymän-	: utan-, çekin- (97-12)
iz	: iz (73-142)
izlä-	: ara- (63-42)
izm	: ? (6-3)
 J	
jälä	: kırağı, çig (73-198)
 K	
käbi	: gibi (72-44)
käbinät	: kabine, oda (12-1)
Käbkäbiy	: (ö.a.) (24-160)
kabr	: kabir (24-192)
käbutär	: güvercin (98-5)
käc	: eğri (92-7)
kad	: boy (24-36)
kadäm	: adım (76-28)
kadä-	: dik- (74-10)
käkk	: ? (63-20)
kadär	: kadar (24-214)
kadim	: eski (13-19)
kadr	: kadir, değer (73-33)
kafäs	: kafes (17-16)
käft	: aya (98-6)
kagıllä-	: kag kagla- (106-47)
kag-kaglä-	: kak kak diye öt- (87-25)
kahkaha	: kahkaha (24-205)
kakşä-	: aşırı sızla- (24-56)

Kal'ai Ark	: (y.a.) (24-67)
kalām	: kalem (12-9)
kalāş-	: geliş- (24-50)
kalāştir-	: geliştir- (73-121)
kaläy	: nasıl (63-19)
kälām	: söz, kelam (68-20)
kalb	: kalp (4-4)
kaldırgâç	: kırlangıç (37-10)
kalın	: kalın (113-3)
kälit	: açar, anahtar (93)
kalkân	: kalkan (92-2)
kalkı-	: suda sallı-, çalkalan- (104-49)
kältä	: (105-11)
kaltirä-	: titre- (73-25)
käm	: az (73-138)
kämäläk	: yay; gökkuşığı (14-10)
kämänd	: kement (13-24)
kamär	: ay (24-211)
kamāş-	: kamaş- (18-21)
kämäl	: kemâl (24-281)
kämân	: keman (24-93)
kamçi	: kamçı (24-13)
kamişli	: kemişli (80-22)
kämlık	: azlık (13-48)
kämpir	: kocakarı (108-8)
kamrä-	: kapsa- (104-65)
kämtär	: mütevâzi (38-21)

kämtärlik	: alçakgönüllülük (43-117)
kanaka	: nasıl (37-17)
kanâät	: kanaat (10-16)
känâr	: kenar (69-10)
kanât	: kanat (7-2)
kança	: kaç, ne kadar (89-27)
kand	: kesme şeker (73-85)
kandây	: nasıl (76-48)
kani	: hani, haydi (101-1)
kantäk	: kan gibi (79-13)
käpäläk	: kelebek (43-22)
käraht	: uyusuk, hissiz (53-85)
karä-	: bak- (24-281)
karäm	: tâbi (17-12)
käräm	: kerem (70-15)
karängik	: karanlık (34-23)
karâ	: kara (24-39)
karäk	: ? (82-14)
karâr	: karar (62-37)
ka'r	: derinlik (3-8)
kardâşlik	: kardeşlik (104-141)
karga	: karga (106-47)
karı	: yaşlı (15-7)
karındâş	: akraba (21-57)
karib-kartä-	: karıp karıştır- (115-1)
kariç	: karış (112-18)
karmäk	: olta (64-12)
karsäk	: alkış (7-13)

karşi	: karşı (68-12)
karz	: borç (24-234)
kasäm	: yemin (84-29)
kasâskâr	: öc alıcı (34-32)
kasr	: kasır (65-4)
kâşfiyât	: (104-135)
kaşşâk	: fakir, düşkün (24-150)
kâştâ	: iğne ile nakış yapmak (99-8)
kâştâçi	: keşteci (99-16)
kat	: kat (106-3)
katık	: katık (24-267)
katım	: katım (104-80)
katrâ	: damla (1-5)
katrâginä	: katrecik (73-21)
kättä	: büyük (66-4)
kättäkân	: muazzam, kocaman (104-8)
kävâk	: çukur (18-24)
kavat	: kat (106-2)
kay	: hangi (5-8)
kayâk	: ne taraf (24-65)
kayâng	: ne tarafa (74-41)
kayd	: kayd (107-4)
kaydän	: nereden (105-63)
kayerdän	: nereden (4-10)
kaygä	: nereye (72-14)
kaygu	: kaygı (24-70)
Käyhüsräv	: (ö.a.) (24-35)

kayın	: kayın (108)
kaylärgä	: nerelere(72-29)
kaynäk	: kaynayan (3-11)
kayrägäç	: kara ağaç (93-1)
kayril-	: bükül-, dön- (17-4)
kayrilmä	: burma (83-6)
kaysär	: dikbaşı (35-12)
Kaysär Türkân	: (ö.a.) (77-14)
kaysi	: hangi (83-8)
kaytä	: bir daha (16-4)
kaytär-	: döndür- (63-30)
kaz-	: kaz- (87-19)
käbil	: kabil, olabilir (66-8)
käç-	: kaç- (77-27)
käçäk	: kaçak (77-16)
Kädiriy	: (ö.a.) (13-27)
käfiyäbäp	: kafiyele (73-161)
kägäz	: kâğıt (24-294)
käinat	: kâinat (23-52)
kälämäk	: tıkmak, koymak
kaldir-	: bırak- (105-24)
käl-	: kal-, uğra- (72-28)
kämrän	: mutlu (24-263)
kämsämäl	: komsomol (114-42)
kân	: kan (24-11)
känli	: kanlı (21-3)
käntäläş	: ? (77-25)
kânun	: kanun (91-25)

kâpiyâ	: kafiye (73-137)
kâpkân	: kapan (73-142)
kâpkâra	: kapkara (80-28)
kâptâk	: top (88-20)
kâr	: kar (2-18)
kâr	: iş (113-35)
kâr-	: karıştır- (84-32)
kârâ	: kara (21-1)
kârâçık	: gözbebeği (14-9)
Kârâkalpâk	: (y.a.) (24-260)
kârin	: karın (54-25)
kârindâr	: göbekli (76-71)
kâriş-	: karış- (83-20)
kâsâ	: kase (24-75)
kâş	: kaş (70-3)
kâşânâ	: köşk (24-237)
kâşidâ	: yanında (87-4)
kâşki	: keşke (67-17)
kât-	: katılaş- (24-40)
kâtir-	: kurut-, katılat- (13-46)
kâtâ-	: ağrı- (105-52)
kâtil	: kâtil (92-10)
kâvril-	: kavrul- (18-20)
kâyâ	: kaya (28-20)
kâyil	: aferin (63-26)
kâyi-	: kına- (103-29)
kâyil-	: kınan- (104-14)

Kâzâgıstân	: (y.a.) (24-259)
keç-	: geç- (22-3)
keçä	: gece; dün; parti (gece) (71-4)
keçir-	: affet- (24-53)
keksä	: yaşlı (79-15)
keksäy-	: yaşlan- (74-18)
kel-	: gel- (105-17)
kelib-ketüvçi	: gelip gidici (105-74)
kelin	: gelin (77-10)
kelin-küyäv	: gelin güvey (21-18)
kelinçäk	: bkz. kelin (98-27)
keltir-	: getir- (12-5)
kemä	: gemi (75-8)
kemtik	: kıtlık (76-40)
keng	: geniş (42-48)
kengäs-	: danış- (47-13)
kenglik	: genişlik (66-8)
keräk	: gerek (24-130)
kesil-	: kesil- (83-5)
ket-	: git- (24-41)
ketin	: ? (104-11)
ket-	: git- (73-8)
keyin	: sonra (67-19)
keyinräk	: daha sonra (73-57)
kez-	: gez- (1-9)
kıdır-	: ara- (106-49)
kıl-	: yap- (12-12)
kıl- ¹	: bul- (10-9)

2	
kılgüdüydi	: ? (72-42)
kılıç	: kılıç (24-35)
kılmış	: yapmış (72-37)
kimmät	: kıymet, pahalı (73-33)
kın	: kın (77-22)
kır	: kır (11-5)
kırâvı	: kirağı (2-18)
kırgâk	: sahil (64-10)
Kırmızây	: (ö.a.) (15)
kıska	: kısa (43-23)
kısmät	: kısmet (83-7)
kış	: kış (2-17)
kışlak	: kışla (24-20)
kıt'â	: kıta (24-221)
kıyâ	: meyil (12-4)
kıyâlâ-	: biç- (67-15)
kıyâs	: kıyas (2-15)
kıy-çuv	: hay hay, velvele, yaygara (45-15)
kıyın	: zor (14-14)
kıynâ-	: zorla- (89-22)
kıynâl-	: zorlan- (64-8)
kıyşık	: yatık, eğri (13-36)
kız	: kız (7-5)
kızdır-	: kızdır- (75-15)
kızgaldak	: haşhaş (11-5)
kızginâ	: kızcağız (67-21)
kızık	: ilginç (73-40)

kibriyâ	: büyüklük (24-263)
kiçik	: küçük (80-14)
kifâyâ	: yeterlik (80-40)
kimdir	: birisi (7-13)
kimlik	: kimlik (73-73)
kimsä	: kimse (72-7)
kimsäsiz	: kimsesiz (49-8)
kinâyâ	: kinaye (15-7)
kindik	: eş, göbek (24-272)
kiprik	: kirpik (67-6)
kirdikâr	: ? (93-15)
kir-	: gir- (72-28)
kişänbänd	: zincirli (77-4)
kişänli	: bkz. kişänbänd (21-30)
kişi	: kişi (72-45)
kişmiş	: kişmiş (24-268)
kişnä-	: kişne- (81-9)
kiy-	: giy- (73-99)
kiyim	: giysi (113-5)
kiyintir-	: giydir- (98-10)
klässik	: klasik (73-120)
kläviş	: tuş, tuşlar (113-14)
Kokân	: (y.a.) (24-55)
kol	: el (63-20)
kolkäp	: eldiven (113-5)
kollä-	: koru-, kullan- (72-51)
kolni-kolgä	: el ele (82-22)
koltıktayäk	: koltuk değnegi (17-19)

komsä-	: özle- (1-12)
kon-	: kon- (13-5)
konák	: konuk (105-20)
konğır	: konur, kül renk (9-15)
konğırák	: zil (73)
konğız	: böcek (47-16)
korıklä-	: koru- (72-19)
kork-	: kork- (64-12)
korkınç	: korku (87-28)
koş-	: kat- (12-15)
koşık	: şarkı (73-17)
koşıkçı	: şarkıcı (73-17)
koşıl-	: birleş-, katıl- (76-69)
koşın	: asker, ordu (77-19)
koşni	: komşu (63-9)
koy-	: koy-, bırak- (12-13)
kozi-	: nüksetmek (74-3)
kozğal-	: ayaklan- (75-31)
kozğal-	: nüksetmek, çık- (21-11)
koziçák	: kuzucuk (106-33)
köç-	: göç- (24-62)
köçä	: sokak, cadde (66-7)
köçmänçi	: göçebe (18)
kök	: gök (1-9)
kökär-	: yetiş-, büyü-, meydana gel- (74-63)
kökis	: göğüs (43-43)
kökläm	: ilkbahar (7-9)

kökräk	: göğüs (23-43)
kömäk	: yardım (77-18)
kömil-	: gömül- (60-18)
köngil	: gönül (2-18)
könik-	: alış- (96-59)
köp	: çok (64-5)
köpçilik	: çoğunluk (48-19)
köpçi-	: şiş-, kabar- (81-7)
köppäk	: köpek (72-25)
kör	: kör (82-15)
kör-	: gör- (72-58)
körä	: göre (81-15)
körk	: güzellik (24-248)
körkäm	: görkem (53-2)
körsät-	: göster- (72-44)
köy	: yol (70-8)
köyläk	: gömlek (102-24)
köz	: göz (1-6)
közäynäk	: gözlük (105-9)
közgü	: ayna (32-73)
Kreml	: (y.a.) (24-106)
kuç-	: kucakla- (70-17)
kuçäk	: kucak (74-31)
kudrätli	: kudretli (24-94)
kulä-	: düş-, aktarıl- (21-12)
kulä-	: düş- (87-23)
kulät-	: devir- (87-18)
kuläç	: kulaç (49-15)

kuläk	: kulak (24-3)
kulf	: kilit (21-41)
Kullär	: (ö.a.) (104-5)
kumlik	: kumluk (75-14)
kup-kuruk	: kupkuru (23-29)
kur-	: kur-, yap- (82-35)
kural	: silah (13-40)
kurt	: kurtçuklar; böcek (13-42)
kuruk	: kuru (108-6)
kusık	: ? (24-78)
kuş	: kuş (1-2)
kuşçä	: küçük kuş (79-16)
Kutäybä	: (ö.a.) (24-14)
kuvläv	: kutlama (80-6)
kuflug	: kutlu (18-11)
kuv	: kurnaz (104-17)
kuvä sä1-	: kovala- (72-53)
kuvânc	: kıvanç (7-14)
kuvân-	: kıvanç- (58-9)
kuvlâş-	: kovalaş- (72-31)
kuvnak	: sen (21-19)
kuvvät	: kuvvet (98-14)
kuyân	: tavşan (54-18)
kuyâş	: güneş (1-5)
kuyık	: ? (96-62)
kuyuk	: koyu (73-112)
kuyundek	: kasırga gibi, hortum gibi (6-4)

küçlânişli	: güçlenişli (96-36)
küçükçä	: küçücük (72-1)
kül	: kül (80-17)
kül-	: gül- (73-66)
külbä	: kulübe (86-9)
külçä	: küçük ekmek (68-2)
külfät	: zahmet, sıkıntı (95-9)
külgi	: gülme, gülüş (7-11)
külgili	: komik (47-17)
küliş	: bkz. külgi (9-3)
kün	: gün (69-14)
kündä	: künde (21-6)
kündüz	: gündüz (71-4)
kündüzi	: gündüzün (58-47)
küngirädär	: dişli (103-44)
kürmək	: ? (76-23)
kürsi	: oturak (74-52)
kürtäk	: tomurcuk (98-22)
küş	: ? (24-227)
küt-	: bekle- (24-70)
küy	: ezgi (9-20)
küy-	: yan- (8-5)
küydür-	: yak- (68-18)
küylä-	: şarkı söyle- (2-7)
küyläş	: birlikte şarkı söyle- (73-13)
küyük	: yanık (76-32)
küz	: güz (2-15)
küzät-	: gözetle-, uğurla- (13-39)

L

Läbi Hâvuz	: (y.a.) (24-207)
längär	: gemi demiri (78-5)
lärzä	: titreme, titreyiş (21-72)
lättä	: paçavra; bez; kumaş (86-23)
läüreäti	: ödül kazanmış (114-42)
lävhä	: levha (113-36)
läyçä	: bir cins küçük köpek (72-24)
läkayd	: kayıtsız (80-31)
lävillämäk	: alevlenmek (97-2)
läy	: çamur (84-32)
läylä-	: çamurla- (63-38)
läzim	: lazım, gerek (63-41)
lekin	: lâkin, ama (63-23)
libäs	: giysi (96-33)
likillät-	: salla- (72-4)
limmä-lim bol-	: doluş- (98-13)
lisâli	: lili (78-3)
lugat	: sözlük (73-166)
lütf	: lütuf, hoşluk, güzellik (70-15)

M

mäbädä	: eğer, şayet (96-50)
mäclis	: meclis (73-48)
mäcnun	: mecnun, deli (3-2)
mädädkâr	: yardımcı (76-51)
mäddäh	: meddah (13-32)
mädh	: meth (24-123)

mādrāsä	: medrese (80-25)
māgär	: meğer (66-12)
magrur	: gururlu (81-9)
magrurlik	: mağrurluk, gurur (113-38)
mähäl	: mahal, vakit, esna (80-2)
mähäl	: inanılmaz, inanılmayacak (69-7)
mähliyâ	: âşık (69-5)
mahluk	: mahluk (18-16)
mähr	: sevgi (8-7)
mähşär	: mahşer, toplanılacak yer (103-23)
mähtâb	: mehtap (103-51)
mähv et-	: mahv et- (102-30)
mähzün	: hüznü (76-31)
makälä	: makale (12-5)
makâm	: makam (24-160)
mākân	: mekan, yer (24-269)
mäkr	: hile, düzen (20-22)
mähtâb	: okul (88-10)
maktä-	: methet- (104-6)
maktänçäk	: övünge (58-59)
mäktâb	: mehtap (13-35)
maktäv	: övgü (53-82)
ma'kul	: uygun (83-20)
mäläk	: melek (8-7)
mälâmât	: suçlayıcı sözler, tekdir (73-83)
mälhäm	: melhem (85-2)
mämnun	: memnun (63-16)

ma'mur	: bayındır (98-24)
mänä	: işte (12-16)
mä'nâ	: mânâ, anlam (91-15)
mänfäätpäräst	: kendi çıkarlarını üstün tutan(35-44)
mängläy	: alın (22-29)
mängü	: mengü, ebedî (79-25)
mängülik	: ebedilik (25-27)
mänsäbdâr	: makamlı, yetkili (92-11)
mänzil	: menzil (64-7)
mänzur	: adanmış (87-8)
mä'räkâ	: tören (20-33)
mä'râşi	: ? (106-35)
märeân	: mercan (106-22)
märd	: mert, yigit (66-3)
märdänâ	: yigitce (21-50)
märdlik	: mertlik, yigitlik (66-4)
märhâmât	: merhamet (106-41)
märhâmâtli	: merhâmetli (23-55)
märhüm	: merhum (75-58)
märkâz	: merkez (105-1)
märmâr	: mermer (93-2)
marş	: marş (24-131)
märtä	: kere, defa, kez (6-1)
märvärid	: inci (8-15)
Mäscidi Mäh	: (y.a.) (80-26)
Mäskäv	: (y.a.) (104-127)
mäsrrur	: memnun, sevinmiş (98-4)
mäst	: sarhoş (87-31)

māstānā	: sarhoş gibi (108-15)
māşakkat	: zahmet, sıkıntı, güçlük (72-48)
māşhur	: meşhur (75-35)
māşinā	: araba (96-40)
Māşrāb	: (ö.a.) (82-36)
māş'um	: uğursuz (24-60)
mātānāt	: metanet, sağlamlık (24-278)
mātlāb	: istek (23-67)
mā'vā	: yer (18-42)
māvc	: hafif dalga (64-10)
māvclān-	: dalgalan- (24-82)
māvhum	: müphem (83-3)
māvze	: semt (64-7)
māy	: mayıs (24-297)
māyāk	: fener (5-10)
māydān	: meydan (66-3)
māyin	: yumuşak (2-9)
māyinginā	: yumuşacık (22-6)
māyli	: peki, olur, razıyım (74-90)
māysā	: küçük otlar (2-3)
mā'yus	: ümitsiz (77-26)
māzhāb	: mezheb (77-31)
māhpārā	: ay parçası (24-120)
māl	: sığır, mal (63-44)
mānānd	: benzer, eş (79-15)
mānālāg	: monolog (76)
mārdāy	: yılan gibi (73-75)

mäs	: uygun (63-5)
mäslä-	: uygunlaştır-, uydur- (63-26)
mâş	: maş (20-39)
mätämsärä	: yas evi (80-32)
mâyil	: meyilli, eğilimli (102-1)
mâzâr	: mezar (76-28)
mâzâristân	: mezarlık (75-57)
mâziy	: mazi, geçmiş (24-5)
mehmân	: misafir (5-2)
mehmânhanä	: misafirhane (105-2)
mehnät	: zahmet, eziyet (72-48)
mehnätkäş	: eziyet çeken (24-137)
mehr	: sevgi (18-40)
mehribân	: şefkatli (104-81)
me'mâr	: mimar (33-39)
men	: ben (4-3)
mevâ	: meyve (73-8)
mevâzâr	: meyvelik (106-29)
mezlân	: mihmandar (105-6)
miltık	: tüfek (73-77)
miygân	: kirpik (90-1)
millät	: millet (95-9)
miltirä-	: parılda- (1-10)
min-	: bin- (35-8)
minärä	: minare (24-80)
ming	: bin (93-2)
Minäri Kälân	: (ö.a.) (24-73)
mingırlä-	: ? (104-33)

minglâb	: binlerce (13-48)
minnâtdâr	: minnetdâr (24-113)
mirşâb	: cesur (21-2)
Mirzâ	: (ö.a.) (78-12)
mister	: bay, mistır (24-190)
mitti	: minicik (72-6)
miyâ	: beyin (73-169)
miyığıdâ kül-	: kıs kıs (gülmek) (75-26)
miyık	: bıyık (75-26)
mo'câzginâ	: ? (103-1)
mol	: bol (43-69)
moltirâ-	: şikâyetçi bak- (83-19)
mort	: gevrek, kırılabilen; zayıf (47-14)
mo'tübâr	: muteber, saygın (24-238)
moylâb	: bıyık(lar) (63-16)
moylâvdâr	: bıyıklı (89-25)
Möliyân	: (y.a.) (24-250)
muammâ	: sır, bilmece (24-236)
muâzzâm	: muazzam (24-238)
mudâm	: dâima (24-28)
muhâlif	: muhâlif (105-7)
muhbir	: muhabir (12-1)
mukaddäs	: mukaddes (4-16)
munçâ	: bu kadar (104-64)
munçâk	: bencuk (9-5)
munis	: munis, yumuşak, tatlı (4-7)
musaffâ	: saf, temiz (7-3)

muşt	: yumruk (21-43)
mutlak .	: mutlak, kayıtsız, şartsız (91-31)
muvakkat	: geçici (96-49)
muz	: buz (69-12)
müâmmâ	: muamma (105-55)
mübhâm	: belirsiz, kapalı (83-7)
müddââ	: istek, arzu; maksat (105-48)
müdür	: müdür (12-3)
müdrâk	: uykulu (24-84)
müganniy	: şarkıcı (24-256)
mühâbbât	: sevgi, muhabbet (3-8)
mühr	: mühür (113-16)
mührlân-	: mühürlen- (21-69)
mühtârâm	: muhterem, saygıdeğer (104-107)
mükâfât	: ödül, mükâfât (104-137)
mülâkât	: mülâkat (71)
mülâyim	: mülayim, yumuşak (12-10)
mülk	: mülk (63-44)
mümtâz	: mümtaz, seçkin (20-4)
Münâccim Ehsân	: (ö.a.) (13)
münâccim	: müneccim (4-4)
münâvvâr	: münevver (24-44)
müng	: hüzn (113-7)
müngli	: hüznü (93-19)
mürâkkâb	: girift, çetrefil (32-70)
mürdâ	: âlî (23-26)
mürüvvât	: mürüvet (8-7)
Müslim	: Müslüman (24-46)

müşäk	: havai fişek (80-4)
müşkül	: müşkül, zor (64-15)
müştak	: tutkun (2-19)
mütelik	: dinleyici (77-23)
müttähäm	: dolandırıcı (96-61)
müttäsil	: daima, aralıksız (75-73)

N

näcätsiz	: çaresiz (106-11)
nädämät	: pişmanlık (21-13)
näfäs	: nefes (3-11)
näfäsät	: nefislikler (24-187)
näfe	: nefis (63-10)
nahät	: acaba (76-22)
nähätki	: ne yazık ki (24-142)
nähr	: nehir (78-3)
nahtäzär	: pamuk tarlası (106-18)
nakş	: nakış (24-158)
näm	: nem (69-16)
narh	: narh, fiyat (69-11)
näri	: uzak, ileri (27-9)
närsä	: şey, nesne (10-9)
Näsäf	: (y.a.) (24-259)
näsibä	: nasip (1-1)
näş'u nämä	: zevk, lezzet (7-4)
näştär	: neşter (23-6)
nävä	: ezgi (68-22)

Nāvāiy	: (ö.a.) (76-38)
nāvbahār	: ilkbahar (3-3)
nāvbāt	: sıra, nöbet (21-5)
nāvkırân	: delikanlı, genç (115-1)
nāvroz	: nevrüz, yeni gün (1-6)
nāzār	: bakma, bakış (82-30)
nāzākāt	: nezâket (99-11)
nâcöyâ kılık	: kabahat (23-57)
nādân	: cahil (20-27)
nâhaklik	: haksızlık (74-78)
nâilâc	: çaresiz (14-2)
nâinsâf	: insafsız (75-1)
nân	: ekmek (1-1)
nâlâ	: inleme (65-7)
nâlākār	: inleyen (73-178)
nâlân	: inleyen (21-32)
nâm	: ün, nam (82-22)
nâmus	: namus (106-31)
nândäy	: ekmek gibi (73-165)
nânvây	: (ö.a.) (73-164)
nâtâ	: nota (113-12)
nâtânis	: tanımadık, yabancı (83-12)
nâtāvân	: kuvvetsiz (77-4)
nâtinc	: huzursuz, rahatsız (64-13)
nâvdâ	: filiz, sürgün (112-16)
nāvvat	: hayat (24-267)
nâz	: naz (7-8)
nâzik	: nâzik (91)

neçä	: nice (13-32)
neçün	: niçin (73-100)
negä	: niçin (53-11)
ne'mät	: nimet (7-8)
Ne'mät Ämin	: (ö.a.) (24-206)
ne-ne	: ne ne (84-19)
Nerüdä	: (ö.a.) (24-247)
netäy	: ne yapayım (64-6)
nevärä	: torun (103-9)
nidä	: nida, haykırış (4)
nigäh	: bakış (67-7)
nihän	: gizli (13-11)
nihäyä	: son (86-16)
nikäb	: örtü (63-42)
nimä	: ne (13-41)
nimcänginä	: zayıfcacık (72-1)
nimtäläb	: yarım istek (23-10)
niyät	: niyet (97-24)
nuksän	: noksan, eksik, kusur (48-3)
nuktä	: nokta (12-14)
nuräfşän	: nur saçan (13-17)
nurdäy	: nur gibi (4-14)
nurlän-	: nurlan- (8-12)
nurli	: nurlu (66-2)
nücüm	: yıldızlar (13-2)

oçak	: ocak (80-17)
ogıl	: oğul (21-61)
ogılça	: küçük oğlan (89-23)
oglan	: oğlan (77-8)
ogrinçä	: sezdirmeden (73-105)
ohşä-	: benze- (102-13)
okı-	: oku- (73-122)
okuvçilik	: öğrencilik (74-1)
ong	: sağ (76-60)
onğlä-	: uygunlaştırıl- (28-8)
opkän	: boşluk, derinlik (31-28)
orın	: yer (74-44)
orlä-	: çık- (21-4)
ormän	: orman (113-37)
ornäş-	: yerleş- (73-156)
oşä	: şu, işte o (1-11)
oşä-oşä	: eskisi gibi (107-9)
ot	: ateş (23-25)
oydır-	: oydur- (68-20)
oyın	: oyun (7-13)
oylä-	: düşün-, düşünür (64-14)
oynä-	: oyna- (11-1)
oynäş-	: oynaş- (72-24)
oysiz	: düşüncesiz (24-2)

ö

öc
1 : öc (21-18)

öç	: hırslı (33-22)
öçir ²	: sil-, yok et- (8-10)
ökinç	: pişmanlık (72-59)
öl-	: öl- (15-8)
ölçä-	: ölç- (24-50)
ölçän-	: ölçül- (24-187)
öldiril-	: öldürül- (21-46)
ölik	: ölü (76-4)
ölkä	: ülke (24-130)
öng	: ön (69-21)
öngir	: çukur (18-8)
öpkä	: akciğer (23-4)
örgän-	: öğren- (73-14)
örgät-	: öğret- (20-28)
örgil-	: haberi olma- (75-30)
örgimçäk	: örümcek (38-13)
örük	: kayısı (79-13)
örnät-	: yerleştir- (63-20)
ös-	: ösme (67-5)
ös-	: yetiş-, yüksel-, büyü- (28-18)
ösmäklik	: büyüme hâli (74-59)
öspirin	: genç (32-22)
ötinç	: ricâ, yakarış (6-8)
ötkäz-	: geçir- (103-20)
öt-	: geç- (27-1)
öz	: kendi (13-2)
Özbek	: (k.a.) (104-139)
Özbekistân	: (y.a.) (105-57)

özärâ	: kendi aralarında (73-173)
özgä	: başka (72-27)
özgär-	: değiş- (17-5)
özimgä-özim	: kendi kendime (82-24)
öz-özidän	: kendiliğinden (66-6)

P

päçak	: ezik, kırık (105-15)
pädärdek	: baba gibi (24-109)
pahmâk	: pazen (108-6)
pahtâ	: pamuk (73-162)
päläpân	: ? (73-7)
pälähmäni	: ? (24-36)
pänä	: saklı yer (42-63)
pänä-pänädän	: gizlice (73-84)
pänäh	: koruyucu (84-9)
päncä	: el, avuç (106-17)
pänd	: nasihat, öğüt (104-69)
pänd ber-	: aldat- (115-5)
päränci	: ferace (24-118)
pärçä	: parça (23-20)
päri	: peri (67-13)
pärişân	: perişan (5-3)
päriväş	: peri gibi (84-15)
parpirä-	: ışılda- (4-1)
pärväriş	: yetişmiş (101-14)
pärvänä	: pervane (9-12)

pärváz	: uçuş, yükselme (20-18)
päst	: alçak, düşük, aşağı (65-6)
pästäk	: alçakca (96-2)
pät	: telek (42-71)
päydä bol-	: ortaya çık- (72-25)
päyvänd	: aşılama; kaynak; bağlama (23-25)
päyväst	: bağlantı, ilişki, temas (18-38)
pädsä	: padişah (17-12)
päkizä	: temiz (64-3)
päk-päkizä	: tertemiz (74-64)
pärä	: parça (21-77)
pärlä-	: parla- (9-6)
pärläk	: parlak (13-30)
päşnä	: taban (63-12)
päyändäz	: ayak halısı (hürmet için)
päyän	: son (87-33)
päyezd	: tren (21-82)
peş	: ~ kıl- : (92-1)
peşnä	: elin (73-158)
peşkäs	: peşkes (73-114)
Petrus Brävkä	: (ö.a.) (107)
piçäk	: bıçak (21-10)
pinhän	: gizli (64-12)
Pirimkul	: (ö.a.) (104-31)
pistä	: çekirdek, fıstık (21-32)
polat	: çelik (71-6)
professor	: profesör (74-18)
puçuk	: yapışık burun (105-13)

puhtä	: sağlam, dayanıklı, olgun (12-16)
pul	: para (24-187)
puldâr	: paralı (63-9)
püflä-	: püfle- (8-10)

R

rähmät	: teşekkür; rahmet (89-12)
räkâbät	: rekabet (101-2)
rakıb	: rakib (104-30)
râncimäk	: incimek (75-47)
räng	: renk (24-279)
rängdâr	: renkli; alımlı (84-21)
rängin	: renkli (80-39)
ränk	: renk (75)
räsä	: eksiksiz, olgun (108-12)
rästä	: çarşı (80-27)
räşk	: kıskanma (75-11)
rävä	: uygun, yakışır (23-42)
räväk	: kemer (24-19)
rävân	: akıcı, düz, pürüzsüz (64-5)
rävşân	: açık, parlak (64-2)
râyhân	: reyhan (102-8)
râzil	: rezil (24-79)
râhät	: rahat (86-16)
râl	: rol (73-118)
räsä	: pek, oldukça (63-26)
râst	: doğru (104-79)

râstâ	: çarşı (80-27)
râz	: sır (11-3)
râzi	: razı (22-15)
recâ	: plan, proje (53-43)
Registân	: (y.a.) (21-1)
rezâ	: ufak, küçük, ince (8-15)
rızk	: rızk (98-15)
rivâc	: ? (66-11)
riyâkâr	: ikiyüzlü (83-14)
robâro	: bkz. ropârâ (69-8)
Rodâkiy	: (ö.a.) (24-158)
româi	: kadın başlığı (113-26)
româlçâ	: mendil (60-4)
ropârâ	: karşı (104-3)
roy-râst	: dosdoğru (87-29)
roz	: gün (73-158)
röbârö	: bkz. ropârâ (24-145)
rözgâr	: rüzgâr (104-130)
rubâi	: rubâi (115)
ruh	: ruh (64-3)
ruhsâr	: yanak, yüz, çehre (83-6)

S

sââdât	: saadet (9-23)
sübâ	: esinti (66-1)
sabâk	: ders, örnek (72-53)
sâbâsâyr	: ? (91-2)
sâbât	: sebat (18-11)

säbzä	: yeşillik (115-3)
säcdä	: secde (106-11)
säçrä-	: sıçramak (82-12)
sädä	: ses, seda (20-44)
sädakatli	: bağılı, sadakatli, sadık (72-39)
Sadriddin Äyniy	: (ö.a.) (104-44)
säf	: saf (24-6)
säfä	: sefa (1-15)
säfmä-säf	: dizi dizi (108-23)
sagin-	: özle- (79-1)
sähär	: seher (105-5)
sahävät	: cömertlik (91-5)
sahdä	: sahte (96-47)
sahni	: pazar yeri (80-3)
Sahıy Ämü	: (ö.a.) (24-230)
sahıy	: cömert (105-62)
säh rä	: sahra (1-7)
säk	: ? (72-27)
sakıç	: sakız (105-12)
säksävul	: ? (101)
säläbät	: heybet, ihtişam (24-214)
sälâm	: selâm (75-69)
sältänät	: saltanat (24-186)
sämär	: meyve (24-212)
Sämärkand	: (y.a.) (104-1)
sämä	: gök (13-3)
sämâviy	: semâvî (106-7)

sämimiy	: samimi (7-11)
sänä-	: say- (7-11)
sänäm	: put, sevgili (70-3)
sän'ät	: sanat (24-186)
sänävbär	: ? (85-6)
sänäk	: sayı (4-5)
sänäksiz	: sayısız (80-4)
sänç-	: sok-, dik-, vur- (25-15)
sänçil-	: dilil-, batırıl- (69-20)
sändik	: sandık (24-212)
säng	: taş (76-16)
sängdil	: taş kalpli (91-10)
säpçi-	: atıl- (81-5)
särälä-	: seç-, iyileştir-, temizle- (105-28)
särätän	: 1. kanser 2. yengeç (106-20)
säräsär	: baştan başa (91-3)
särây	: saray (21-38)
särbâz	: cesur (21-2)
särdâbâ	: ? (21-20)
särf et-	: sarf et- (105-27)
särgärdän	: sersem, şaşkın (77-26)
särgäştä	: perişan (5-3)
särgay-	: sararmak (30-8)
särhuş	: sarhoş (15-11)
säri	: taraf, doğru; e'den e'ye (67-15)
särlävhä	: başlık (12-14)
särmäst	: sarhoş (3-1)
särsäri	: serseri (21-2)

särsän	: äväre (24-31)
särtäsär	: baştan başa (24-139)
särvär	: başkan (99-10)
särvinâz	: uzun boylu sevgili (67-23)
särvkâmât	: servi boylu (108-13)
säs	: ses (13-8)
sätr	: satır (97)
sävälä-	: kamçıla-, sür- (104-39)
sävâdsiz	: câhil (74-19)
sävâl	: sual, soru (58-18)
sävda	: ticâret (75-18)
sävlät	: heybet (27-23)
sävlätli	: heybetli (42-20)
sävlätdâr	: bkz. sävlätli (24-280)
sâyâz	: siğ (104-84)
Säydäli Mä'mur	: (ö.a.) (114-40)
sâyın	: her; ...den ...eye (107-5)
sâyil	: bayram; seyir, temâza (13-15)
sâykal	: cilâ; parlaklık (60-30)
säyrä-	: öt- (kuş) (106-48)
säyrân	: gezinti (65-2)
säyyâd	: avcı (91-10)
sâbık	: eski (72-22)
sâç	: saç (68-8)
sâç-	: saç- (18-34)
sâçil-	: saçıl- (15-12)
sâddä	: sâde (26-2)

sâddâlik	: sâdelik (58-33)
sâdık	: sadık (90-9)
sâdir bol-	: sâdir ol-, peydâ ol- (23-59)
sâf	: saf, temiz (2-10)
sâflân-	: dizil- (97-13)
sâglik	: saglık (73-34)
sâhib	: sahip (93-11)
sâhil	: sahil (75)
sâhir	: büyüleyici (75-9)
sâhtâ	: sahte (7-19)
sâkçi	: gözcü, bekçi (93-6)
sâkin	: sakin (16-3)
sâldât	: asker (107-10)
sâl-	: sal-, uygula- (7-19)
sâmân	: saman (103-32)
Sâmâniy	: (ö.a.) (24-192)
sânet	: sone (69)
sâni	: ikinci (104-32)
sât-	: sat- (24-284)
sâtil	: satıl- (24-188)
sâvril-	: savrul- (75-59)
sâvuk	: soğuk (73-20)
sâvut-	: soğut- (81-14)
sây	: çay (akarsu) (86-5)
sâyâ	: gölge (1-14)
sâz	: saz (çalgı) (79-20)
sâzândâ	: çalgıcı (73-177)
sâzlâ-	: ayar (alet için) (13-40)

sehr	: sihir, büyü (55-24)
sel	: sel (18-4)
sen	: sen (2-17)
senlär	: siz (74-25)
sep-	: serp- (20-40)
serdäraht	: ağaçlı (62-1)
serhüşäm	: muhteşem (84-21)
serişvä	: cilveli (24-271)
serkadäk	: ? (106-17)
Sersen	: (ö.a.) (101)
seskän-	: irkil- (75-24)
ser-	: serp- (77-6)
sercälä	: cilalı (13-18)
sev-	: sev- (8-1)
sevgi	: sevgi (65-10)
sevinç	: sevinç (9-6)
sez-	: sez- (113-33)
sezdi	: kongresi (42-4)
sıgdır-	: sıgdır- (13-10)
sınçkäv	: kılı kırk yaran, titiz
strğal-	: kay- (7-15)
sız-	: sız- (75-25)
siläb-siypäb	: okşaya okşaya (72-9)
silä-	: okşa- (73-149)
silkin-	: silkin- (85-3)
siltä-	: tartaklamak (45-2)
sinäät	: olay (18-10)

simâb	: civa (13-13)
simâbdek	: civa gibi (24-12)
sinâ-	: sına-, dene- (24-273)
Sinâni	: (ö.a.) (24-32)
sinâv	: sınav (24-145)
sinâvçân	: sınav sever (104-18)
sinçkâv	: kılı kırk yaran, titiz (105-23)
sinf	: sınıf (73-175)
singâri	: gibi (26-13)
singil	: bacı, kız kardeş (77-9)
sir	: sır (63-35)
sirâ	: asla, hiç (9-16)
Sirâciddin	: (ö.a.) (21-23)
sirdâş	: sırdaş (95-11)
sirâyâm	: ? (73-55)
sirli	: sırlı (1)
sirkirâ-	: zonkla- (73-199)
sirtmâk	: düğüm, ilmek, ilik; ip (21-12)
sitâm	: sitem (21-13)
siylâv	: hediye (101-14)
siym	: gümüş (25-41)
siynâ	: sine (3-5)
siz	: siz (63-19)
sizdâyin	: sizin gibi (25-42)
sokmâk	: patika (64-6)
sol-	: sol- (66-6)
song	: sonra (60-5)
songgi	: sonuncu (23-65)

songrä	: bkz. song (33-35)
songsiz	: sonsuz (103-61)
sorä-	: sor- (63-25)
sorák	: soru (104-77)
sozân	: yakan, yakıcı (70-13)
sök-	: sög- (89-28)
sölim	: güzel, saf (24-129)
sölimlik	: güzellik (75-37)
sön-	: sön- (24-64)
söndir-	: söndür- (65-2)
sönük	: sönük (95-14)
söylä-	: söyle- (11-3)
söyläs-	: söyleş- (73-15)
söz	: söz (74-14)
sözämäl	: söz ustası, lafbaz (104-7)
sözbáz	: söz ustası (104-33)
sözlä-	: söyle- (26-2)
sözläs-	: söyleş-, konuş- (12-3)
SSR	: (y.a.) (114-41)
städiân	: istasyon (88-12)
Stähanáv	: (ö.a.) (24-131)
studentlik	: öğrencilik (74-16)
Sugdiy	: Sogd'a ait olan (78-9)
suğur-	: sök- (75-4)
suhan	: güzel söz (104-26)
suk-	: sok- (21-19)
suklän-	: gıpta et-, haset et-, kıskan- (4-2)

surbetlik	: yüzüzlük (96-43)
suv	: su (20-11)
suvrät	: suret (83-7)
südhör	: süt için (104-6)
südrä-	: sürükle- (21-45)
südräl-	: sürün- (18-18)
sühanârâ	: güzel söz süsleyen (24-136)
sühbät	: sohbet (7-10)
süküt	: sükut (76-55)
Süläymân	: (ö.a.) (80-16)
sülüv	: güzel (67-23)
sümäläk	: ? (98-14)
sür-	: sür- (84-2)
süriş	: sür- (63-8)
sürlük	: yüzüzlük (63-37)
sürür	: sevinç evi (9-20)
süt	: süt (69-4)
sütli	: sütli (106-36)
süyânç	: dayanç, dayanak (42-17)
süydür-	: sevdür- (68)
süykämäkçi	: ovucu (73-60)
süykän-	: tırman- (72-42)
süyük	: sulu (73-113)
süz-	: yüz- (75-13)
süzüş	: yüzüş (75-13)
Ş	
şäbbädä	: esinti (2-9)

şäbnäm	: şebnem, çiğ (69-15)
şäddäd	: zalim; zorba (104-17)
şäfäk	: şafak, kızılılık (79-19)
şäffäf	: şeffaf (2-1)
şäfkatsiz	: şefkatsiz (106-50)
şäftäli	: şeftali (67)
şähär	: şehir (24-18)
şähid	: şehid (23-22)
şähzädä	: şehzade (77-8)
şäkärlä-	: şekerle- (102-12)
şäkkär	: şeker (24-69)
şäksiz	: şüphesiz (102-30)
şälälä	: şelale (9-26)
şäldirä-	: gürle- (24-251)
şälpängkulak	: sarkık kulak (72-5)
şäm	: mum (24-61)
şämäl	: rüzgâr (63-30)
şämşäd	: kayın (ağaç) (24-197)
şämşir	: kılıç (21-9)
şä'n	: şan (20-12)
şäpäläk	: el ayası; şamar (96-44)
şäräf	: şeref (20-9)
Şäräf	: (ö.a) (24-134)
şärärä	: kıvılcım (1-13)
şärbät	: şerbet (108-14)
Şärif Nurhân	: (ö.a.) (79)
şark	: doğu (13-22)

şarkli	: doğulu (75-45)
şärm	: utanç (75-43)
şärmändä	: namussuz ; utanmaz (42-15)
şärmisär	: bkz. şärmändä (42-15)
şärt	: şart (73-166)
şärttä	: dobra dobra, kesinlikle (32-42)
şävk	: şevk (80-5)
şävkätli	: itibarlı, şanlı (106-50)
şäydä	: çılgın (4-13)
şäy(i)n	: kol (73-104)
säyyäh	: gezgin (105)
şäd	: memnun, neşeli (70-10)
şädän	: mutlu (93-11)
şädläñ-	: mutlu ol- (24-281)
şädlik	: mutluluk (7-9)
şädumän	: bkz. şädän (13-16)
Şäfirkan	: (y.a.) (24-268)
şäfirkanlık	: Şafirkanlık (104-123)
şägird	: çırak (20-17)
şäh	: boyntüz (84-5)
Şäh Ärik	: (ö.a.) (24-251)
Şahnämä	: Şehnâme (24-163)
şäir	: şâir (21-18)
şäl	: şal (113-26)
şäli	: piring (76-23)
şän	: akşam (24-161)
şän	: şan (75-46)
şäş-	: acele et- (113-20)

şâsil-	: acele etmek (16-8)
şâst	: kaldırma, kaldırış; çıkma(81-6)
şâvkin	: gürültü (1-7)
şâvullâ-	: gürülde- (97-1)
şehr	: şehir (80-2)
şekilli	: galiba (73-143)
şer	: arslan (63-36)
şe'r	: şiir (20-3)
şe'riyât	: şeriyat (24-203)
şiddât	: şiddet (81-15)
şifâ	: şifa (24-30)
şilmâk	: sıyırmak, seçmek (92-4)
şim	: pantolon (105-11)
şinel	: kaput (46-15)
şinelli	: kaputlu (42-56)
şip-şiydâm	: çirilçiplak (73-11)
şisâ	: tatlı (73-89)
şirmâ	: güre, muhtesem (68-2)
şitirâ-	: haşırda- (105-7)
şivirâ-	: fısilâda- (105-16)
şoh	: haşarı; şuh; oyun düşkünü (11-2)
şor	: tuzlu (82)
şorlik	: zavallı (20-38)
Şörâ	: (ö.a.) (24-96)
şu	: şu (9-24)
şu'lâ	: şule, ışık (24-58)
şunaka	: öyle (73-158)

şundäy	: söyle, böyle (13-45)
şundäk	: bkz. şundäy (73-118)
şum	: hilekâr, yaramaz (43-52)
şübhân	: şüpheyile (70-12)
şüdgâr	: ova, tarla (112-10)
şührät	: şöhret (20-36)
şükranä	: şükran alameti (91-30)

T

tääm	: yemek (73-112)
täbärrük	: aziz (104-111)
täbässüm	: tebessüm (7)
täbiät	: tabiat (15-9)
täft	: hararet (104-59)
tagacân	: dayıcıgım (88-11)
tagın	: gene (23-19)
täğigä	: altına (74-34)
taht	: taht (80-16)
tak-	: tak- (12-8)
takdir	: takdir, kismet (25-4)
takım	: takım (24-10)
tä'kib	: ? (23-62)
täkrâr	: tekrar (13-8)
tälä-	: talan et-, yağmala- (73-8)
täläbä	: öğrenci (73-175)
tälän-	: talan edil- (24-24)
tälänt	: yetenek (104-14)
täläy	: oldukça (72-20)

tälh	: acı (23-15)
tälpin-	: kanat çırp-, uç-, yönel- (75-68)
tälväsä	: endişe (23-61)
ta'mä	: ? (73-153)
tämäm	: tamam (91-30)
tän	: ten (23-23)
Tänävar	: (ö.a) (7-15)
tänbäl	: tenbel (23-32)
tändir	: tandır (73-164)
täng	: dar, umutsuz (66-7)
tängä	: para birimi (demir) (104-50)
tängri	: tanrı (25-9)
tänhä	: tenke (6-7)
täniş-biliş	: tanıdık bildik (87-46)
tänlä-	: seç- (20-22)
tänlän-	: seçil- (107-2)
tänsiz	: tensiz (23-29)
täp täntäl-	: korkma- (74-46)
täräf	: taraf (97-29)
tärät-	: dağıl- (24-161)
täränä	: terâne (9-10)
täräzi	: terazi (73-104)
tärcimä	: tercüme (107)
tärelkä	: tabak (73-37)
tarih	: tarih (24-1)
tarik	: darı (20-30)
tä'rif	: tarif (85-4)

tärk et-	: terk et- (18-14)
tärkaliş-	: kaçış- (108-22)
täsälli	: teselli (91-23)
täsännä	: bkz. täsälli (83-13)
täsvir	: tasvir (83-3)
täşlä-	: at-, düşür- (105-66)
täşnä	: teşne, susuz (29-14)
täşrif	: teşrif (77-12)
täşviş	: endişe (103-30)
täväf	: tavaf, etrafını dolaşama (98-11)
täyänç	: dayanak (92-2)
täyänçli	: dayanaklı (92-11)
täyün	: tahik, belirli (1-2)
täyyär	: hazır (22-3)
tä'zim	: tazim, ululama (13-20)
tä'zimbär	: tazimbär (4-9)
täübäd	: sonsuza kadar (23-49)
täb	: huy, mizac (62-43)
täbär	: tavay, tavay (45-14)
täblä-	: ısıt-; ör-, bur- (105-39)
Täcik	: (k.a.) (78)
Täcikistän	: (y.a.) (114-41)
täg	: dağ (97-1)
täkat	: takat, güç (10-9)
täki	: taki (13-8)
täki	: diye, için (99)
täkäy	: ne zamana kadar (87-19)
täl-	: yor- (74-4)

tâle	: talih (24-33)
tâlık-	: yorul- (5-4)
tâm	: dam (80-18)
tâm-	: damla- (2-16)
tâmân	: yön, taraf (72-8)
tâmârka	: bahçecik (103-31)
tâmâşâ	: seyir, gösteri (75-6)
tâmâşâbin	: seyirci (80-21)
tâmçi	: damla (73-20)
tâmir	: damar (14-11)
tâng	: tan (8-11)
tânggı	: seherdeki (7-3)
tâp-	: bul- (66-11)
tâpşir-	: görevlendirmek, vermek (104-103)
tâptâl-	: ezil- (24-24)
târ	: dar (63-2)
târ ¹	: çalgı (tar) (23-44)
târ ²	: saz teli (104-112)
târ ³	: (ö.a.) (24-40)
Târâbiy	: çek- (17-21)
târt-	: armağan (99-17)
târtık	: çekin- (102-23)
târtin-	: taş- (8-18)
tâş-	: taş (74-76)
tâş	: taşkın (6-6)
tâşkın	: tas (104-109)
tâvâk	: tövbe (75-27)
tâvbâ	

tävlän-	: parla- (94-16)
tävuk	: tavuk (87-25)
tây	: tay (73-162)
tâyä-	: daya- (73-143)
tâyçäk	: taycık (96-57)
tâydir-	: kaydır- (63-33)
täzä	: taze (65-3)
tebrät-	: çalkalat- (100-19)
teg-	: ulaş-, gel-, değ- (73-115)
tegrä	: etrafında, çevresinde (86-5)
tek	: hareketsiz (96-62)
tekin	: bedava, parasız (96-35)
tekinhor	: bedavacı (38-9)
teleskáp	: teleskop (13-14)
temir	: demir (93-3)
Temürhoca	: (ö.a.) (82-3)
Temür Mälik	: (ö.a.) (77-18)
teng	: denk (101-2)
tengsiz	: densiz (23-34)
tep-	: tep- (23-69)
tepä	: tepe (17-9)
tepäkäl	: kel (74-18)
ter-	: der- (11-11)
ter	: ter (105-36)
teräk	: kavak (79-15)
terän	: derin (101-20)
teri	: deri (92-4)
termä	: derme, toplama (68)

termül-	: bakıp kal- (21-64)
teş-	: del- (23-43)
teşik	: delik (63-39)
tezlä-	: hızlan- (73-74)
tezrâk	: daha çabuk (21-11)
tıg	: kesici aletler (21-46)
tıkılınç	: dolu, tıkinç (38-10)
tınık	: saf, temiz (20-11)
tıtkıç	: ? (35-7)
tik-	: dik- (4-2)
tıklä-	: dik duruma getir-; dik- (103-43)
tıklän-	: dikil-, tamir edil- (84-21)
til	: dil (70-14)
tilä-	: dile- (23-19)
tiläk	: dilek (4-14)
tilänçi	: dilenci (86-4)
tilin-	: dilin- (21-75)
tillä	: altın (43-97)
tilläräng	: altın rengi (106-33)
tillä	: altın (91-5)
tilsim	: tilsim (13-12)
tilsiz	: dilsiz (75-19)
tim	: ? (80-25)
timkärä	: ? (24-63)
tin	: nefes (104-47)
tinglä-	: dinle- (27-11)
tircäy-	: sıratmak (74-24)

tirik	: diri, canlı (76-31)
tirikläy	: canlı (92-4)
tirkäviç	: bağla-, tak-; römork (76-63)
tirkirä-	: dağıl-, kaç- (73-199)
tirnä-	: yol-, tırmala- (104-40)
tişlä-	: dişle- (72-35)
titrä-	: titre- (13-13)
titrät-	: titret- (24-52)
titrāk	: titreyiş, ürperti (87-13)
tiy-	: alıkoy- (102-27)
tizil-	: dizil- (22-28)
tizmä-tizmä	: dizme dizme (67-6)
tofän	: tufan (94-5)
toganāk	: engelleme (75-3)
togrilik	: doğruluk (63-43)
tohtä-	: dur- (21-25)
tokkız	: dokuz (76-14)
toknäş-	: karşılaş-, buluş- (99-11)
töldir-	: doldur- (73-153)
tolgāk	: doğum sancısı (100-10)
tolgän-	: dolan- (64-14)
tolin äy	: dolunay (13-7)
tolkın	: dalga (64-10)
top	: top (24-140)
toplä-	: topla- (63-13)
toprāk	: toprak (2-8)
tor	: tor; tül (73-109)
torvä	: torba (86-20)

tos-	: kapamak, engellemek (31-29)
totidäy	: papağan gibi (73-117)
toy	: düğün (104-114)
toy-	: doymak (9-14)
tozân	: toz (70-14)
tozi-	: tozu- (74-9)
tödä	: yığın (77-6)
tök-	: dök- (71-2)
tökil-	: dökül- (15-15)
tön-	: dön- (87-10)
tör	: tül; tor (28-7)
tör ¹	: evin köşesi (52-14)
tör ²	: tramvay (113-9)
trämväy	: alıntı (73-124)
tsitätä	: tuğ (63-43)
tug	: (ö.a.) (104-31)
Tugen	: doğmak (104-30)
tuğıl-	: doğur- (51)
tug-	: taşkın (19-6)
tugyân	: öz (üvey olmayan) (42-45)
tukkan	: dul (24-38)
tul	: asil at (35-8)
tulpâr	: duman (21-1)
tumän	: dumanlı (1-9)
tumänli	: toprak (24-217)
tuprâk	: (y.a.) (78-11)
Turân	: bir garip (64-4)
turfä	

tur-	: dur-; kal- (68-12)
turnä	: turna (66-2)
tuşávlä-	: örükle- (81)
tut-	: tut- (21-10)
tutak-	: tepesi at-, kızış- (87-43)
tutäş	: eşit, bağı (80-24)
tutäş-	: iliş-, tutuş-, yapış- (8-21)
tutkaz-	: tuttur- (13-4)
tut-	: tutmak (yakalamak) (4-7)
tutkun	: tutkun (14-3)
tuygu	: duygu (87-37)
tuzak	: tuzak (103-35)
tuzlämak	: tuzlamak (48-18)
tügät-	: bitir- (74-14)
tüg-	: düğümlä- (21-29)
tügün	: dügün (24-236)
tügündäy	: dügün gibi (83-9)
tühfä	: hediye (110)
tühmät	: töhmet (74-45)
tün	: gece (2-11)
tüp	: nesil; tane (bitki; ağaç)
tüpür-	: tükür- (96-64)
Türdiy	: (ö.a.) (24-156)
Türkmän	: (k.a.) (24-258)
türt-	: dürt- (115-3)
tün	: gece (68-8)
Türk	: Türk (77-4)
Türkistän	: (y.a.) (77-12)

Türkiyâ	: (y.a.) (82-8)
Türkiyâlik	: Türkiyeli (82-2)
türlä-	: çeşitlendir-; çekmek (gra.)
tüş	: düş (69-17)
tüş-	: düşmek, inmek (7-13)
tüşir-	: düşür- (24-294)
tüşün-	: anla- (20-3)
tütün	: tütün, duman (20-48)
tüyâ	: deve (23-35)
tüyâkus	: deve kuşu (23-32)
tüyâk	: tırnak (hayvanda) (81-11)
tüyâük	: delik (21-19)
tüyülä-	: ezilip parçalan- (73-29)
tüz	: doğru (104-78)
tüzäl-	: düzel- (30-28)

U

u	: o (3-8)
uçkur	: uçucu (64-13)
uç-	: uç- (71-5)
uçrä-	: uğramak (13-31)
udum	: adet (104-102)
ufk	: ufuk (8-21)
ul	: o (22-15)
ulä-	: bağlamak, eklemek (23-20)
ulâk	: oğlak (66-3)
ulfât	: dost (26-23)

ulug	: ulu, yüce (98-15)
Ulugbek	: (ö.a.) (104-74)
uluğvârm	: muhteşem
ulus	: ulus (63-13)
ummân	: umman, büyük deniz (24-290)
unut-	: unut- (18-43)
ur-	: vur- (96-40)
uril-	: vurul- (73-20)
uriş-	: vuruş-, savaş- (73-53)
urnä-	: ? (76-75)
uruğ	: tohum (112-10)
uşâk	: ufak (1-2)
uşbu	: işbu (63-34)
uşlä-	: avuçlamak, tutmak (90-4)
uvâl	: ayıp, günah (58-52)
uvväs sal-	: hıçkırarak ağla- (89-24)
uydirmä	: uydurma, yalan (84-3)
uyâl-	: çekin- (74-20)
uygâk	: uyanık (76-48)
uygân-	: uyan- (98-23)
uygât-	: uyandır- (87-10)
uykaş	: uygun (43-127)
uyku	: uyku (23-3)
uzâk	: uzak, uzun (63-10)
uzâklâş-	: uzaklaş- (110-15)

üçinçi	: üçüncü (72-27)
üçräs-	: buluşmak (22-5)
üçün	: için (21-43)
üfür-	: üfür- (104-48)
ükä	: küçük kardeş (21-15)
ülfät	: dost (95-10)
ümid	: ümit (66-11)
ümr	: ömür (24-156)
ün	: ses (112-12)
ün-	: yetiş-, bit-
ünsiz	: sessiz (4-5)
üstâz	: hoca, üstad (20)
üstihân	: üst taraf (72-26)
üstün	: üstün (95-16)
üy	: ev (34-30)
üzil-	: kopmak (73-164)
üz-	: kopar- (69-19)
V	
vä	: ve (4-12)
vâcähät	: dış görünüş, biçim (21-44)
vâfa	: vefâ (70-20)
vâfâdâr	: vefâlı (72-40)
vakt	: vakit (12-9)
Värähşä	: (y.a.) (105-3)
väraklä-	: varakla- (73-166)
Värdânze	: (y.a.) (86)
Värnä	: (y.a.) (75-35)

Värzâb	: (ö.a.) (97)
vasiyät	: vasiyet (95)
vâsl	: kavuşma (65-7)
vâtân	: vatan (24-144)
vâyranâ	: virâne (70-8)
vâzminlik	: ağırlık, ağırbaşlılık (74)
vâkeä	: vâkıa (89-21)
vâlâkâr	: inleyen (73-178)
vâvullä-	: havla- (87-26)
vergül	: virgöl (12-13)
vicdân	: vicdan (66-6)
vidâ	: vedâ (89-40)
vikâr	: vakar (12-7)
visâl	: kavuşma (65-7)
Vlâdimir Sâlâuhın	: (ö.a.) (113-17)
vucud	: vücut (83-5)

Y

yâgânâ	: tek (69-6)
yahşi	: iyi (73-146)
yahşilik	: iyilik (12)
Yâkâv Uhsây	: (ö.a.) (110-9)
yâkbâr	: bir kere (21-25)
yakın	: yakın (96-51)
yakınrâk	: daha yakın (63-17)
yäl-yäl	: yel yel (80-4)
yälängâç	: çıplak (113-33)

yälänglik	: boşluk, kır (75-16)
yäläş-	: yalaş- (75-17)
yäläv	: alev (24-102)
yält- yült	: parıl-da-, parıl parıl et- (106-42)
yältirä-	: parlamak, ışıldamak (93-22)
yältiräk	: parlak (13-42)
yämrä-	: çevir- (63-41)
yäm-yäşil	: yemyeşil (108-15)
yänä	: gene (8-10)
yänç-	: döv- (ezmek)
yändir-	: yandır- (65-1)
yänğlig	: gibi (24-209)
yäugrä-	: çınla- (77-17)
yäpräk	: yaprak (84-9)
yäräklät-	: yararlandır- (73-169)
yäräs-	: yaraş- (74-81)
yärät-	: yarat- (24-135)
yäräk	: yarar (64-14)
yäräli	: yaralı (24-66)
yärkirä-	: parıla- (4-3)
yäşä-	: yaşa- (74-72)
yäşir-	: gizle- (63-37)
yäşnä-	: açıl-, çiçeklen- (7-10)
yäydäk	: çıplak (101-3)
yäyläv	: yayla (3-6)
yäyrä-	: eğlen- (72-11)
yäyrät-	: eğlendir- (24-254)

yâ	: ya, veya (11-6)
yâd	: ezber (24-275)
Yâdgâr	: (ö.a.) (73-164)
yâdgâr	: yadigâr (13-19)
yâg-	: yağ- (23-50)
yâğâç	: ağaç (76-62)
yâgı	: düşman (80-6)
yâgıl-	: yağ- (86-9)
yâgıy	: bkz. yâgı (77-19)
yâğdu	: nur, ışık (32-44)
yâk	: taraf (7-3)
yâka	: yaka (72-38)
Yâkub	: (ö.a.) (104-31)
yâl	: yele (81-12)
yâlgân	: yalan (72-38)
yâlgân-yâşık	: yalan yanlış (106-10)
yâlgız	: yalnız (30-11)
yâlkın	: alev, şule (1-5)
yâlvâr-	: yalvar- (89-27)
yâmân	: kötü (63-11)
yâmğır	: yağmur (37-12)
yân	: yan, taraf (6-4)
yânâk	: yanak (70-11)
yânbâşlâ-	: yan yat- (24-78)
yândir-	: yak- (70-11)
yân-	: yan- (11-5)
yâp-	: kapa- (10-8)
yâpıkli	: kapalı (43-78)

yâpiril-	: kapatıl- (89-7)
yâpiş-	: yapış- (72-26)
yâr	: yar, sevgili (24-278)
yârâb	: yârâb (69-23)
yârdâm	: yardım (12-12)
yâriş-	: aydınlan- (23-18)
yârit-	: aydınlat- (24-83)
yâruk	: ışık, aydınlık (4-16)
yâş	: genç (12-1)
yâşlä-	: ıslat- (90)
yâşlik	: gençlik (109)
yâtiş-	: yatış- (75-14)
yâv	: düşman (112-14)
yây	: yay (70-3)
yâz-	: yay-, ser- (104-108)
yâzdä	: yazın (73-18)
yâzil-	: yazıl- (28-9)
yeç-	: çöz-, hallet-, soy- (113-5)
yeçil-	: soyul-, çözüml- (83-9)
yel	: rüzgâr (7-2)
yelkä	: omuz (51-4)
yelkämä-yelkä	: omuz omuza (107-13)
yelkä	: omuz (17-23)
ye-	: ye- (104-24)
yemir-	: yıprat-; dök- (75-23)
yengil	: hafif (74-80)
yer	: toprak (4-16)
yetâklä-	: yedekle- (72-13)

yetil-	: piş-; büyü-, serpil- (47-4)
yetim	: yetim (73-195)
yetişmâklik	: yetişme hâli (98-30)
yetkâz-	: ulaştır- (110-5)
yetmiş	: yetmiş (104-24)
yettinçi	: yedinci (106-2)
yığı	: ağlama (21-4)
yıglâ-	: ağla- (71-3)
yığ-	: topla-, yığ- (77-34)
yıl	: yıl, sene (74-1)
yılt et-	: parılda- (104-26)
yığın	: yığın (20-34)
yigir-	: eğir- (56-2)
yigit	: yigit, genç (66-4)
yirâk	: uzak (22-24)
yirtık	: yırtık (63-12)
yok	: yok (63-31)
yol	: yol (5-8)
yolâvci	: yolcu (5-1)
yoldâş	: yol arkadaşı, yoldaş (10-15)
yollâ-	: yolla- (21-23)
yoy-	: yor- (yorumla-) (20-3)
yukâri	: yukarı (96-36)
yuku	: uyku (23-15)
yulduz	: yıldız (1-10)
yulduzli	: yıldızlı (2-10)
yulgıç	: yolucu (75-3)

yul-	: yol- (86-19)
yulin-	: yolun- (21-78)
yum-	: yum- (9-11)
yumuk	: yumuk (104-116)
yurt	: yurt (18-21)
yutak-	: acık- (18-32)
yuv-	: yıka- (85-10)
yügän	: gem (81-8)
yügür-	: koş- (73-51)
yük	: yük (17-23)
yüksäk	: yüksek (13-8)
yüksäk-yüksäkkä	: yüksekten (110-16)
yülin-	: yolun- (77-8)
yür-	: yürü- (6-2)
yüräk	: yürek (1-8)
yüriş-turış	: (63-5)
yüz	: yüz (20-23)
1	~ hür- : yüz çevir- (75-41)
yüz	: yüz (sayı) (24-205)
2	: yüz yüze (112-14)
yüzmä-yüz	

Z

zäbun	: zayıf (48-21)
zä'fär	: zafer (37-6)
Zäfär Täşev	: (ö.a.) (51-2)
zah	: rutubetli (18-8)
zähär	: zehir (18-32)

zähmät	: zahmet, eziyet (98-30)
zähmätkäş	: zahmet çeken (57-57)
zälpi	: ? (24-88)
zämân	: zaman (21-21)
zâmin	: zemin (43-97)
zâncirbând	: zincire bağlı (21)
zânglä-	: paslan- (46-26)
zâp	: farklı, mükemmel (98-1)
zâpt	: zapt (104-61)
zâr	: altın (99-16)
zârbâ	: darbe (42-16)
Zârâfşân	: (y.a.) (97-25)
zârâng	: 1. boyu 2.katı, sert 3. sıkı(101-7)
zârgâr	: kuyumcu (99-16)
zârgârân	: kuyumcular (99)
zârdâb	: serum (25-6)
zârdözi	: ? (24-282)
Zârmitân	: (ö.a.) (24-267)
zârrâmü-zârrü	: zerre zerre (104-22)
zârrin	: zerrin (2-3)
zârrüt	: zaruret (24-91)
zâvâl	: zeval (48-3)
zâvk	: zevk (80-5)
zâyı	: hiç(45-11)
Zâyınâb	: (ö.a.) (24-126)
zâbit	: zâbit (54-17)
zâg	: karga (46-7)
zâlim	: zalim (21-59)

zâr	: 1.muhtaç (24-168) 1.şikâyet (44-13)
zârâ	: belki, keşke (105-75)
zât	: kişi (48-20)
zâtân	: zaten (75-58)
zebâ	: çok güzel; süslü (64-2)
zerâ	: zira (69-1)
zerik-	: canı sıkıl-, sıkıl- (57)
zil	: çok ağır (55-4)
zilâl	: temizlik (109-3)
zilzilâ	: deprem; zelzele (87-27)
zimdân	: gizlice (72-34)
zimziyâ	: zifiri (24-161)
zinâ	: merdiven; basamak (75-32)
zindân	: zindan (21-19)
zinhâr	: zinhar, asla (43-56)
ziyâ	: ışık (24-161)
ziyâdâ	: fazla (87-46)
ziyâfât	: ziyâfet (73-110)
ziynât	: ziynet, süs (24-296)
zor	: güçlü, şahane; güzel (45-5)
Zufâr Tâşev	: (ö.a.) (76-9)
zulm	: zulüm (24-23)
zum	: lahza, an; söz, kelime (112-15)
Zühâl	: Zühâl, Satürn gezegeni (13-6)
Zührâ	: Zühre, Çobanyıldızı, Venüs. (13-5)
zülfin	: kilit (93-5)
zülmât	: zulmet, karanlık (24-57)

zülük	: sülük (76-30)
zümrad	: zümrüt (34-58)
zümraşä	: ? (43-50)
zümâr	: zünnâr; papazların bellerine bağla- dıkları uçları sarkık, ipten örme kumaş (44-15).

F
BIBLIOGRAFYA

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

1. Akabirova, S.F., Magrufova, Z.M., Hadrahanova, A.T.,
Uzbeksko-Russkiy Slovar, Moskva, 1959
2. Borovkov, A.K. " Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir
Nevâî ", (çeviren: Rasime Uygun), T.D.
A.Y. Belleten, Ankara, 1954, s.59-96
3. ———, ———, Grammatika Üzbekskogo Yazıka, Moskva,
1959
4. Devellioglu, Ferit, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik
Lügat, Ankara, 1988
5. Eckmann, Janos, " Die Tschaghataische Literatur ",
PhT.F., cilt:II, Wiesbaden, 1964, s.304-305
6. Ercilasun, A.B., Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri,
Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988
7. Ercilasun, A.B. (komisyon başkanı). Karşılaştırmalı
Türk Lehçeleri Sözlüğü, II cilt, K.T.B.Y.
Ankara, 1991
8. Eren Hasan, " Özbek Edebiyatı ", Türk Ansiklopedisi,
cilt:26, Ankara, 1977
9. Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1984
10. Hacıeminoglu, M.N., Türk Dilinde Edatlar, İstanbul,
1984
11. Hatiboglu, V., Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, D.T.C.F.
Ankara, 1978
12. Hengirman, Mehmet, Türkçe-Özbekçe Sözlüşgiç, Ankara,
1992
13. Köprülü, Fuad, " Çağatay Edebiyatı " maddesi, İslam

Ansiklopedisi, c.III, s.270-323

14. Mahmud, Nizamiddin ve Yaman Ertugrul, Özbekçe-Türkçe Sözlük, Taşkent, 1993
15. Mustafayev, E.M. ve Şerbinin, V.G., Rusça Türkçe Sözlük, Moskva, 1972.
16. Reşetov, V.V., Uzbekskiy yazık. Yazıki narodov SSSR II. Tyurkskie Yazıki. Moskova, 1966, s.340-362
17. Şerbinin, V.G., Türkçe-Rusça Sözlük, İstanbul, 1994
18. Taşpolat, Ahmed, Tábässüm Bâgi, Taşkent, 1991
19. Tuna, Osman Nedim, Türk Halkları I, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ders Notları, Malatya, 1985
20. Yusuf, B. ve Tulum, M.M., Özbekçe-Türkçe Sözlük, İstanbul, 1994
21. Zülfikâr, Hamza, " Özbekistan'da Latin Harflerine Geçiş Süreci ", Türk Dili Dergisi, Ankara, 1992

ÖZBEKÇEYLE İLGİLİ OLUP ULAŞAMADIGIMIZ KAYNAKLAR

1. A. von Gabain, Özbekiche Grammatik, Leipzig, 1955
2. Ekberov, M. ve Eşankulov, Yu., Özbek Tili, Taşkent, 1971
3. Erkaya, M., Özbekçeyi Öğreniyoruz, Ankara, 1992
4. Jarring, Ounnar, An Eastern Turki-English Dialect Dictionary, Londra, 1964
5. Kasimova, K., Fuzailov, S., Razikov, O., Özbek Tili, I. sınıf için, Taşkent, 1973

6. Kononov, A.N., Grammatika Uzbekskogo Yazıka, Taşkent,
1948
7. Marufov, Z.M., Özbek Tilinin Izahli Lugati, Moskva,
1981 (2 cild)
8. Sjoberg, A.F., Uzbek Structural Grammar, Indiana Uni-
versitesi, Bloomington, 1962